

*Academia de
Științe a
Moldovei*

INCE

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE

*Ministerul
Economiei al
Republicii
Moldova*

Conferința Internațională Științifico-Practică

**CREȘTEREA ECONOMICĂ
ÎN CONDIȚIILE GLOBALIZĂRII**

Ediția a IX-a

***SESIUNEA ȘTIINȚIFICĂ*
STRUCTURA DEMOGRAFICĂ
ȘI CALITATEA POTENȚIALULUI UMAN**

16-17 octombrie

Chișinău, 2014

Această publicație a fost editată cu suportul financiar al UNFPA (Fondul ONU pentru Populație în Republica Moldova). Opiniile prezentate în această culegere aparțin autorilor și nu reflectă opinia și poziția oficială a UNFPA.

Comitetul organizatoric:

Stratan Alexandru, dr.habilitat în economie, director INCE, președintele comitetului organizatoric

Bajura Tudor, dr.habilitat în economie, vicepreședintele comitetului organizatoric

Paladi Gheorghe, academician al AȘM

Gagauz Olga, dr.hab. în sociologie, conf.cercetător

Penina Olga, dr. în medicină

Savelieva Galina, dr. în economie, conf.cercetător

Buciuceanu-Vrabie Mariana, dr. în sociologie, conf.cercetător

Prezenta lucrare cuprinde materialele Sesiunii științifice ”Structura demografică și calitatea potențialului uman” din cadrul Conferinței Internaționale Științifico-Practice ”Creșterea economică în condițiile globalizării”.

Aprobat la Consiliul Științific al INCE (proces-verbal nr.6 din 01.10.2014)

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

"Creșterea economică în condițiile globalizării", conf. intern. șt.-practică (2014; Chișinău). Conferința Internațională Științifico-Practică "Creșterea economică în condițiile globalizării". Sesiunea științifică "Structura demografică și calitatea potențialului uman", Ed. a 9-a, 16-17 oct. 2014, Chișinău : S. n., 2014 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). - 187 p.

Antetit.: Inst. Naț. de Cercetări Economice (INCE). - Texte : lb. rom., rusă. - Bibliogr. la sfârșitul art. - 150 ex.

ISBN 978-9975-9932-5-8.

316.42+314(082)=135.1=161.1

C84

Copyright © Institutul Național de Cercetări Economice, 2014

*Academy of
Sciences of
Moldova*

National Institute for Economic Research

*Ministry of
Economy of the
Republic of
Moldova*

International Scientific and Practical Conference

**ECONOMIC GROWTH
IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION**

IX-th edition

SCIENTIFIC SESSION
**DEMOGRAPHIC STRUCTURE
AND QUALITY OF HUMAN POTENTIAL**

October 16-17

Chisinau, 2014

This book is published with financial support of the UNFPA (United Nations Population Fund in Moldova). All reviews presented in this collection belong to authors and do not necessarily reflect the views of UNFPA.

Organizing committee:

Stratan Alexandru, dr.habilitat in economy, Director INCE, Head of the Organizing committee

Bajura Tudor, dr.habilitat in economy, vice-president of the Organizing committee

Paladi Gheorghe, academician of ASM

Gagauz Olga, dr. in sociology

Penina Olga, dr. in medicine

Savelieva Galina, dr. in economy

Buciuceanu-Vrabie Mariana, dr. in sociology

The book presents a collection of papers submitted to the scientific session „Demographic structure and quality of human potential” in frame of the international scientific and practical conference ”Economic Growth in Conditions of Globalization”.

Approved by the INCE Scientific Council (procès-verbal nr.6 from 01.10.2014)

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

"Creșterea economică în condițiile globalizării", conf. intern. șt.-practică (2013; Chișinău). Conferința Internațională Științifico-Practică "Creșterea economică în condițiile globalizării". Sesiunea științifică "Structura demografică și calitatea potențialului uman", Ed. a 9-a, 16-17 oct. 2014, Chișinău : S. n., 2014 (F.E.-P. "Tipografia Centrală"). - 187 p.

Antetit.: Inst. Naț. de Cercetări Economice (INCE). - Texte : lb. rom., rusă. - Bibliogr. la sfârșitul art. - 150 ex.

ISBN 978-9975-9932-5-8.

316.42+314(082)=135.1=161.1

C84

Copyright © National Institute for Economic Research, 2014

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
Gagauz O. IMPACTUL RESTRUCTURĂRII CICLULUI REPRODUCTIV ASUPRA INDICATORILOR FERTILITĂȚII.....	9
Buciuceanu-Vrabie M. OPORTUNITĂȚI ȘI RISCURI ÎN DEZVOLTAREA POTENȚIALULUI UMAN AL TINERILOR	20
Penina O. ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ ПЕРЕХОД В ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАНАХ	30
Savelieva G., Vremiș M. APLICAREA MECANISMELOR OPTIME LA DETERMINAREA INDICATORILOR PRINCIPALI AI SECURITĂȚII DEMOGRAFICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA	42
Tudor M.-M., Voicila D.-M. SCHIMBĂRI DEMOGRAFICE ȘI EDUCAȚIONALE ÎN SPAȚIUL RURAL ROMÂNESC - INFLUENȚE ECONOMICE	57
Cavaliuc L. INFLUENȚA PROCESULUI EXODULUI DE INTELECT ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA.....	69
Chistruga-Sînchevici I. FAMILIA MONOPARENTALĂ CA SUBIECT AL PROTEȚIEI SOCIALE	77
Cesnocova N. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ В КОНТЕКСТЕ СТАРЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.....	84
Grigoraș E. FACTORII MIGRĂRII LA STUDII A STUDENȚILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA	95
Cușnir L. DEZVOLTAREA ȘI EXPERIENȚA EUROPEANĂ DE IMPLIMENTARE A INDICILUI DE ÎMBĂTRÎNIRE ACTIVĂ	101
Chivaciuc A. ИЗМЕНЕНИЕ ЧИСЛЕННОСТИ И ВОЗРАСТНО-ПОЛОВОЙ СТРУКТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ мун. КИШИНЭУ.....	110
Savelieva G., Vremiș M. ASPECTE METODOLOGICE DE MĂSURARE A NIVELULUI DE SECURITATE DEMOGRAFICĂ PRIN UNII INDICATORI AGREGAȚI	118
Pantea L. ÎMBĂTRÎNIREA POPULAȚIEI ȘI INFLUENȚA ACESTEIA ASUPRA PIETEI MUNCII.....	133

Tabac T. REFLECȚII ASUPRA PROBLEMEI DE ÎMBĂTRÂNIRE A POPULAȚIEI ÎN PRESA SCRISĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA.....	141
Taragan R. ÎMBĂTRÂNIREA POPULAȚIEI: O PROVOCARE ASUPRA UNOR INDICATORI DIN SISTEMUL DE EDUCAȚIE AL REPUBLICII MOLDOVA.....	150
Tomceac A. IMPACTUL ÎMBĂTRÂNIRII ASUPRA CHELTUIELILOR PUBLICE: PREVIZIUNI ȘI FONDURI.....	161
Zaharov S. IMPACTUL ÎMBĂTRÂNIRII ASUPRA FORȚEI DE MUNCĂ	171
Braga I. PROBLEME DE REINTEGRARE SOCIALĂ A PERSOANELOR CU ANTECEDENTE PENALE	180

CUVÂNT ÎNAINTE

În prezent este recunoscut faptul că creșterea numerică a populației este mai puțin importantă pentru creșterea economică, cum se considera anterior, toate modelele macroeconomice apriori presupunând creșterea populației. Capitalul uman, întruchipat în oportunități și cunoștințe ale oamenilor, durata medie a vieții în stare bună de sănătate, precum și participarea activă a acestora în activitatea economică asigură creșterea economică și prosperitatea țării. Republica Moldova, ca și alte țări din regiunea europeană, se confruntă cu problema scăderii efectivului populației și îmbătrânirea demografică a acesteia, or impactul negativ al acestor modificări structurale în evoluția populației poate fi redus prin politicile bine conjugate în domeniul capitalului, care ar cuprinde toate domeniile – piața muncii, educația, ocrotirea sănătății, asigurări sociale etc., ceea ce va permite de a reacționa în mod adecvat la transformări demografice.

Astăzi, o îngrijorare tot mai mare o provoacă scăderea fertilității, respectiv și a apelurilor cu privire la necesitatea întreprinderii unor măsuri de stimulare a fertilității, referindu-se la faptul că pentru înlocuirea generațiilor rata totală de fertilitate trebuie să constituie 2,1 copii per femei de vârstă fertilă. Însă acest indicator este puțin relevant pentru utilizare în calitate de criteriu- cheie în politicile demografice, dat fiind faptul că în sensul pur demografic fertilitatea la nivel de 2,1 permite asigurarea unui nivel constant al efectivului și structurii populației în condițiile regimului constant al mortalității și lipsei migrației. Evident că ultima componentă în societatea contemporană cu mobilitate crescută nicidecum nu poate fi asigurată, totodată nu este clar dacă structura demografică constantă a populației este benefică din perspectiva dezvoltării economice.

Paradigma contemporană a populației și a dezvoltării tot mai mult accentuează calitatea copiilor aduși pe lume, inclusiv reducerea mortalității infantile, reducerea morbidității copiilor, a sărăciei în rândurile acestora,

asigurarea șanselor egale – toate acestea fiind obiective majore pentru Republica Moldova.

În condițiile îmbătrânirii demografice a populației, prelungirea vieții active într-o stare de sănătate fără dizabilități, educația continuă pe parcursul vieții, consolidarea relațiilor intergeneraționale de asemenea prezintă rezerve importante de îmbunătățire a calității capitalului uman. Totodată, Republica Moldova se confruntă cu un șir de probleme în acest aspect: mortalitatea înaltă a populației în vârstă aptă de muncă, sănătatea precară a populației contribuind la utilizarea redusă a timpului de muncă, pensionarea precoce, posibilități reduse de prelungire a activității profesionale după pensionare etc.

Una din cele mai dificile probleme o constituie exodul populației în urma migrației, având repercusiuni multiple asupra productivității muncii, îmbătrânirii populației, sistemelor de sprijin familial și dezvoltării durabile în general, în ciuda remitențelor lucrătorilor migranți. Dacă situația nu se va schimba radical, în deceniile viitoare va fi dificil, dacă nu chiar imposibil, de a înlocui persoanele plecate din țară ca forță de muncă și ca membri ai societății civile. Nici creșterea investițiilor în infrastructură, nici utilizarea rațională a remitențelor nu vor putea să completeze pierderea capitalului uman bine educat în vârstă reproductivă și aptă de muncă.

În contextul problemelor menționate, scopul principal al Sesiunii științifice ”Dezvoltarea demografică: provocări pentru politicile sociale”, organizată în cadrul Conferinței internaționale ”Creșterea economică în condițiile globalizării”, este discutarea problemelor-cheie ce țin de modificările structurale ale populației, de calitatea potențialului uman și elaborarea unor recomandări științific argumentate în adresa organelor de resort pentru consolidarea și creșterea eficienței politicilor în domeniul populației și dezvoltării.

Olga GAGAUZ, dr. hab. în sociologie, conf.,
Șef Centru de Cercetări Demografice al INCE

IMPACTUL RESTRUCTURĂRII CICLULUI REPRODUCTIV ASUPRA INDICATORILOR FERTILITĂȚII

Olga GAGAUZ, *dr.hab. în sociologie, conf.cerc.,
CCD INCE*

Abstract. The present stage of fertility change in the Republic of Moldova has seen a shift of childbearing towards later ages and a concomitant decline in fertility level. This article is based on the analysis of demographic changes in the fertility level and age profile of childbearing for period and cohort fertility indicators. These two approaches allow making a conclusion that the increase or decrease in fertility for certain periods of the reproductive cycle does not have a significant influence on complete cohort fertility, while the female reproductive behavior is mostly determined by the number of children born rather than women's age.

Key words: fertility transition, fertility postponement, period and cohort analyses.

Reflecția științifică a particularităților de evoluție a fertilității în Republica Moldova prezintă o problema-cheie atât pentru comunitatea științifică, cât și pentru instituțiile de stat preocupate de elaborarea și implementarea politicilor în domeniul populației și dezvoltării. În prezent predomină reprezentări cu privire la impactul determinant al transformărilor economice și sociale asupra comportamentului familial și procreativ al populației, legităților de dezvoltare demografică fiindu-le atribuit rolul secundar în acest proces, ceea ce duce la subestimarea semnificației factorilor demografici în dezvoltarea socioeconomică și socială a societății.

Conceptul celei de „a doua tranziții demografice” [7, 13] interpretează schimbările intervenite în evoluția fertilității, în special scăderea semnificativă a ratei totale de fertilitate și modificări structurale în calendarul nașterilor prin transformarea comportamentului familial al populației (scăderea intensității căsătoriilor și creșterea instabilității acestora, răspândirea uniunilor non-maritale și a natalității extraconjugale, a celibatului definitiv etc.), apreciate ca semne de slăbire a instituției familiei. Conform altor opinii, acest proces rezultă din schimbările în structura economică, care au consolidat independența economică oamenilor (bărbaților și femeilor), precum și din tendințele culturale, în special din procesul de secularizare și din amploarea ideologiei de autodezvoltare [5].

Studiile demonstrează că adaptarea la acest model cultural a avut loc preponderent în partea occidentală a lumii [4], dar s-ar putea ca schimbările intervenite în evoluția proceselor demografice în majoritatea țărilor europene să decurgă într-o direcție similară. Astfel, schimbările demografice în țările postsocialiste după anii 1990 au provocat dezbateri cu privire la declanșarea celei de-a doua tranziții demografice și în acest spațiu, totodată calendarul de debut al celei de-a doua tranziții demografice și viteza de derulare a ei s-ar putea să depindă de rata de preluare a acestui model cultural nou de către țările europene. Se înaintează ideea că „în final” este de așteptat ca în Europa să apară o convergență în comportamentul demografic și, ca rezultat, în

regimul de viață [6]. Dacă această ipoteză a teoriei celei de-a doua tranziții demografice este corectă, atunci rămâne doar de așteptat ca convergența să fie atinsă în termen lung, divergența între timp fiind condiționată de unele diferențe în debutul și viteza acestei tranziții demografice în diferite țări [3]. Contradicțiile aparente la nivel regional explorează natura complexă a celei de-a doua tranziții demografice, iar divergențele în evoluția proceselor demografice necesită abordări speciale, luând în considerare contextul socioeconomic și cel cultural.

Tranziția fertilității începe în condiții sociale, economice și demografice diferite. Odată început prin consolidarea practicii de planificare a familiei și declinul fertilității conjugale, devine un proces ireversibil, care constă în trecerea de la practica de limitare a numărului descendenților la optimizarea intervalului de timp între evenimentele demografice și a întregului ciclu de viață, formarea familiei și nașterea copiilor fiind mai puțin influențate de modificările mediului macroeconomic și social-politic, ci mai mult de circumstanțele concrete de viață.

Modificarea în masă a calendarului de nașteri este un factor puternic, care duce la o scădere rapidă a ratei totale de fertilitate pentru anii calendaristici pentru o perioadă de lungă durată. În modelul de vârstă a fertilității schimbările se produc treptat, de la o generație la alta, reflectând transformarea fundamentală a ciclului de viață: creșterea duratei studiilor, inițierea mai tardivă în activitatea profesională și, respectiv, obținerea mai târzie a independenței economice, precum și înrădăcinarea orientărilor consumeriste, creșterea cerințelor față de calitatea vieții și calitatea copiilor aduși pe lume.

Schimbările menționate provoacă modificarea însăși a tipului de fertilitate a unor generații feminine, în special a celor care s-a născut la sfârșitul anilor '70 – începutul anilor '80 și s-au maturizat în ultimele decenii ale secolului trecut. La nivel de indicatori demografici pentru anii calendaristici, primele semne ale celei de-a doua tranziții demografice (și tranziției fertilității) au devenit vizibile de la mijlocul anilor 1990, în prezent schimbările structurale ale fertilității fiind în plină desfășurare, care evident vor continua pe parcursul mai multor decenii (*Fig.1-6*). Astfel, ratele specifice de fertilitate în cele mai tinere grupuri de vârstă (15-19 și 20-22 ani) au cunoscut o reducere semnificativă, pe când cele în grupele de vârstă mai mari se majorează continuu. În ultimii trei ani ratele specifice de fertilitate în vârstă de 23 și 24 de ani au depășit cele în vârstă de 21-22, iar la 28 și 29 de ani – în vârstă de 25, 26 și 27 de ani.

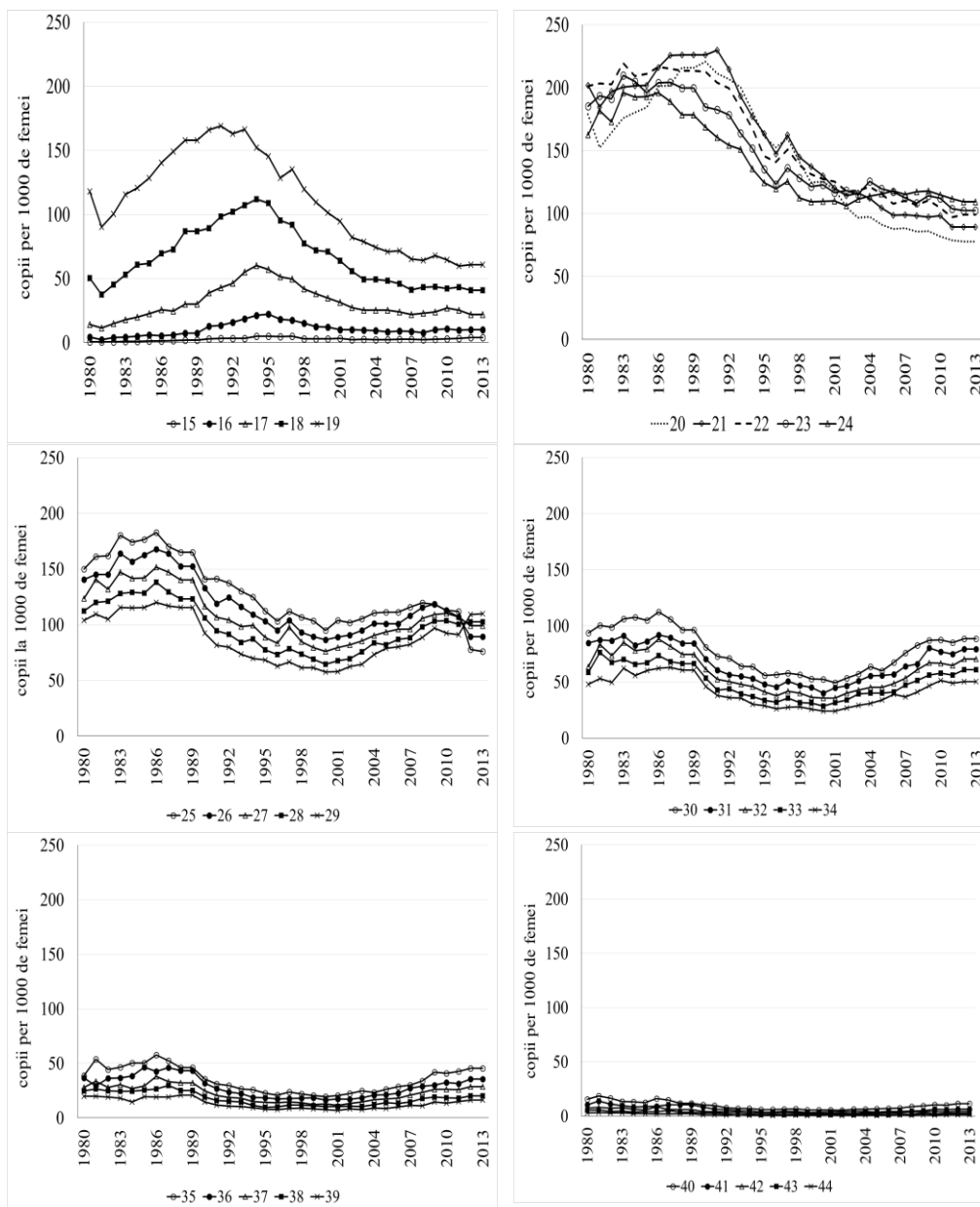

Fig.1-6. Ratele specifice de fertilitate pe vârste, anii 1980-2013

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS¹

Este cunoscut faptul că evoluția firească a fertilității a fost distorsionată de politicile familiale promovate în fosta URSS în anii '80 [1], care au provocat o creștere semnificativă a ratelor specifice de fertilitate în cele mai

¹ Indicatorii fertilității prezentați în articol au fost calculați pentru populația fără migranți, care lipsesc în țară mai mult de un an

tinere grupuri de vârstă, după care a urmat o scădere compensatorie a acestora la sfârșitul anilor `80 – începutul anilor `90.

Restructurarea fertilității este însoțită de creștere/scădere a vârstei medii a mamei la naștere/prima naștere (Tabelul 1).

Tabelul 1. Indicatorii principali ai calendarului fertilității

Anii	Vârsta medie a mamei, total și în funcție de rangul nașterii					Intervalul mediu de timp dintre nașterile succesive			Abaterea medie pătratică pentru vârsta medie a mamei (total și în funcție de rangul nașterii)				
	Tot al	R1	R2	R3	R4+	1-2	2-3	3-4	sdt	sd1	sd 2	sd 3	sd4 +
1980	26,3	23,1	26,9	30,1	34,1	3,8	3,2	4,0	5,5	4,0	4,1	4,5	4,9
1981	26,8	23,5	27,3	30,3	34,4	3,9	3,0	4,1	5,5	4,0	4,2	4,4	4,9
1982	26,5	23,2	27,0	30,1	34,1	3,8	3,1	4,0	5,4	4,0	4,2	4,4	4,8
1983	26,4	23,1	26,9	30,2	33,8	3,8	3,2	3,6	5,3	3,9	4,1	4,4	4,8
1984	26,3	23,0	26,8	30,1	33,6	3,8	3,3	3,5	5,3	3,9	4,2	4,4	4,7
1985	26,3	22,9	26,7	30,1	33,6	3,8	3,4	3,5	5,4	3,9	4,2	4,4	4,7
1986	26,4	22,9	26,7	30,2	33,6	3,8	3,5	3,5	5,5	4,0	4,3	4,5	4,7
1987	26,3	22,7	26,6	30,1	33,6	3,8	3,5	3,5	5,5	3,9	4,3	4,6	4,8
1988	26,0	22,6	26,4	29,9	33,4	3,8	3,5	3,5	5,5	4,0	4,4	4,6	4,8
1989	25,7	22,5	26,2	29,8	33,3	3,7	3,6	3,5	5,5	4,0	4,3	4,6	4,8
1990	25,4	22,4	26,0	29,7	33,1	3,6	3,7	3,5	5,4	3,9	4,3	4,6	4,8
1991	25,1	22,3	25,8	29,4	32,8	3,6	3,5	3,4	5,3	3,9	4,2	4,6	4,9
1992	25,0	22,2	25,7	29,1	32,6	3,5	3,4	3,5	5,2	3,8	4,2	4,5	4,8
1993	24,9	22,1	25,7	29,1	32,7	3,6	3,5	3,6	5,3	3,9	4,2	4,6	4,7
1994	24,8	22,0	25,8	29,2	32,4	3,8	3,4	3,2	5,2	3,8	4,2	4,5	4,8
1995	24,7	21,9	25,7	29,0	32,3	3,8	3,3	3,2	5,2	3,9	4,3	4,5	4,8
1996	24,8	22,1	25,9	29,1	32,4	3,8	3,3	3,2	5,3	4,0	4,3	4,6	4,9
1997	25,0	22,3	25,8	29,1	32,6	3,5	3,3	3,5	5,3	4,0	4,3	4,7	4,9
1998	25,1	22,4	26,1	29,6	32,1	3,7	3,4	2,5	5,3	4,0	4,3	4,8	4,8
1999	25,2	22,6	26,2	29,6	32,9	3,7	3,4	3,3	5,3	4,0	4,3	4,7	4,7
2000	25,1	22,6	26,3	29,5	32,8	3,7	3,2	3,3	5,2	4,0	4,3	4,7	4,9
2001	25,3	22,7	26,5	29,8	32,8	3,8	3,3	3,1	5,2	4,0	4,3	4,7	4,8
2002	25,7	23,0	26,8	30,2	32,9	3,8	3,4	2,7	5,3	4,1	4,3	4,7	4,8
2003	25,9	23,2	27,1	30,2	33,2	3,9	3,1	3,0	5,2	4,0	4,4	4,6	4,8
2004	26,1	23,4	27,4	30,5	33,2	4,0	3,1	2,8	5,3	4,1	4,4	4,7	4,8
2005	26,2	23,5	27,5	30,5	33,2	4,1	3,0	2,6	5,3	4,1	4,4	4,7	4,8
2006	26,4	23,6	27,7	30,9	33,2	4,1	3,1	2,4	5,3	4,1	4,5	4,6	4,7
2007	26,6	23,9	28,0	31,1	33,7	4,1	3,1	2,6	5,3	4,2	4,5	4,7	4,6
2008	26,9	24,2	28,3	31,2	33,7	4,2	2,9	2,5	5,4	4,4	4,5	4,7	4,6
2009	27,1	24,3	28,4	31,5	33,9	4,1	3,1	2,5	5,5	4,5	4,6	4,6	4,5
2010	27,1	24,5	28,6	31,6	33,8	4,2	3,0	2,1	5,5	4,6	4,7	4,7	4,6
2011	27,2	24,5	28,6	31,7	33,9	4,1	3,1	2,2	5,5	4,6	4,7	4,7	4,7
2012	27,4	24,6	28,7	31,7	34,1	4,1	3,0	2,4	5,6	4,7	4,8	4,7	4,6

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

După întinerirea maternității de la începutul anilor `80 și până la mijlocul anilor `90 s-a stabilit o tendință fermă de creștere a vârstei medii a mamei la naștere/prima naștere, precum și în funcție de rangul nașterii.

Totodată se înregistrează și unele modificări în ceea ce privește intervalul de timp între nașterile succesive: după scăderea acestuia în perioada politicilor familiale din anii '80, când intervalul mediu între nașterile de rangul unu și doi, doi și trei, trei și patru a constituit în mediu 3,5 ani, are loc o creștere treptată a distanței, în special dintre nașterile de rangul unu și doi, oscilându-se în ultima perioadă în jur de 4,1-4,2 ani, pe când distanța dintre nașterile de rangul doi și trei, precum și dintre cele de rangul trei și patru se micșorează. Începând activitatea de procreare la vârste mai mari, femeile au o perioadă mai scurtă pentru realizarea intențiilor reproductive, de aceea este firesc ca distanța, în special pentru nașteri de ranguri înalte (trei, patru și mai mult) să se micșoreze.

Totodată, indicatorul abaterea medie pătratică demonstrează că dispersia valorilor a vârstei medii a mamei la naștere și a vârstei medii a mamei la naștere de fiecare rang înregistrează o creștere treptată, valorile acestui indicator fiind mai puțin grupate în jurul valorii medii, ceea ce conduce la o abatere medie pătratică relativ mare. În ultimii ani valoarea acestui indicator se abate în medie cu aproximativ 5,5 ani (în plus sau în minus) de la vârsta medie a mamei la naștere, 4,6-4,7 ani de la vârsta medie a mamei la prima naștere, 4,7-4,8 ani de la vârsta medie a mamei la naștere de rangul doi și trei, 4,6-4,7 ani de la vârsta medie a mamei la naștere de rangul patru și mai mult. Pe când în perioada anterioară se observa o grupare mai mare în jurul valorii medii a vârstei medii a mamei, în special la prima naștere, mărturisind concentrarea nașterilor de rangul unu la un interval de timp mai scurt.

În modificarea comportamentului reproductiv al populației forța motrice prezintă schimbările în activitatea de procreare a cohortelor feminine, cele mai veridice informații cu privire la dinamica fertilității o prezintă analiza fenomenului în profil generațional. Este cunoscut că rata totală de fertilitate pentru anii calendaristici este un indicator cumulativ al ratelor specifice de fertilitate a 35 de cohorte feminine, o manifestare transversală a distribuirii în timp a activității lor de reproducere.

Dinamica fertilității în profil generațional ne oferă o imagine mai nuanțată a schimbărilor intervenite în procesul de procreare a generațiilor feminine, fie creșterea ratelor specifice de fertilitate la vârstele tinere sub influența unor măsuri ale politicilor familiale, fie amânarea nașterilor spre vârstele mature în urma sporirii participării femeilor la învățământul superior sau prelungirii duratei studiilor, sau creșterii participării în activitatea economică.

Acestea restructurări ale calendarului fertilității au un impact semnificativ asupra valorilor ratei totale de fertilitate pentru anii calendaristici, așa-numitul "efect tempo". Noțiunile "efect tempo" și "distorsiune tempo" au fost introduse în circuitul demografic de N. Ryder, care a adus o contribuție fundamentală în măsurarea efectului tempo în dinamica fertilității [9].

Cea mai importantă constatare a fost că modificarea calendarul fertilității a cohortelor feminine duce la o discrepantă între valorile ratei totale de fertilitate pentru anii calendaristici și fertilitatea descendentă a cohortelor, iar mărimea acestei discrepante depinde direct de ritmul de schimbare a vârstei medii la naștere. În prezent, ideea efectului tempo în dinamica fertilității a fost acceptată pe scară largă, fiind propusă o metoda de calculare a ratei totale de fertilitate ajustate la efectul tempo [2], sau standardizarea ratei totale de fertilitate [8].

Aplicarea metodei de standardizare a ratei totale de fertilitate demonstrează o scădere mai lentă a acestui indicator – de la 2,27 în anul 1980 până la 1,75 către anul 2012, pe când fluctuațiile ratei totale de fertilitate nestandardizate sunt foarte mari, semnalând despre schimbarea comportamentului reproductiv al populației în perioade diferite (Fig. 7).

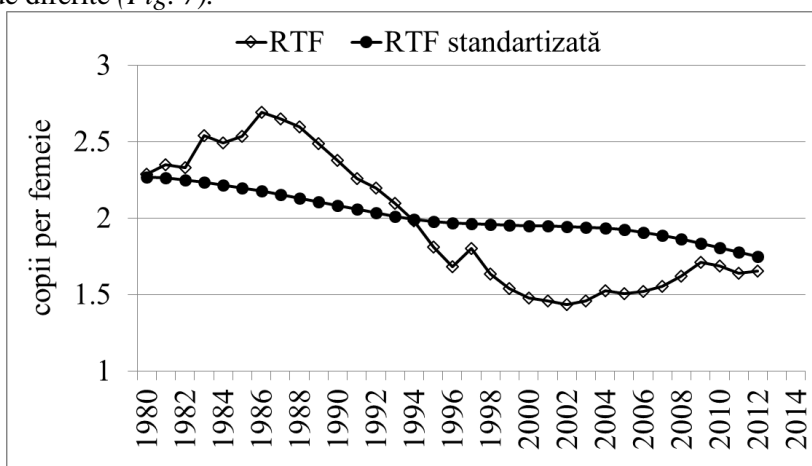

Fig.7. Dinamica ratei totale de fertilitate, 1980-2012

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

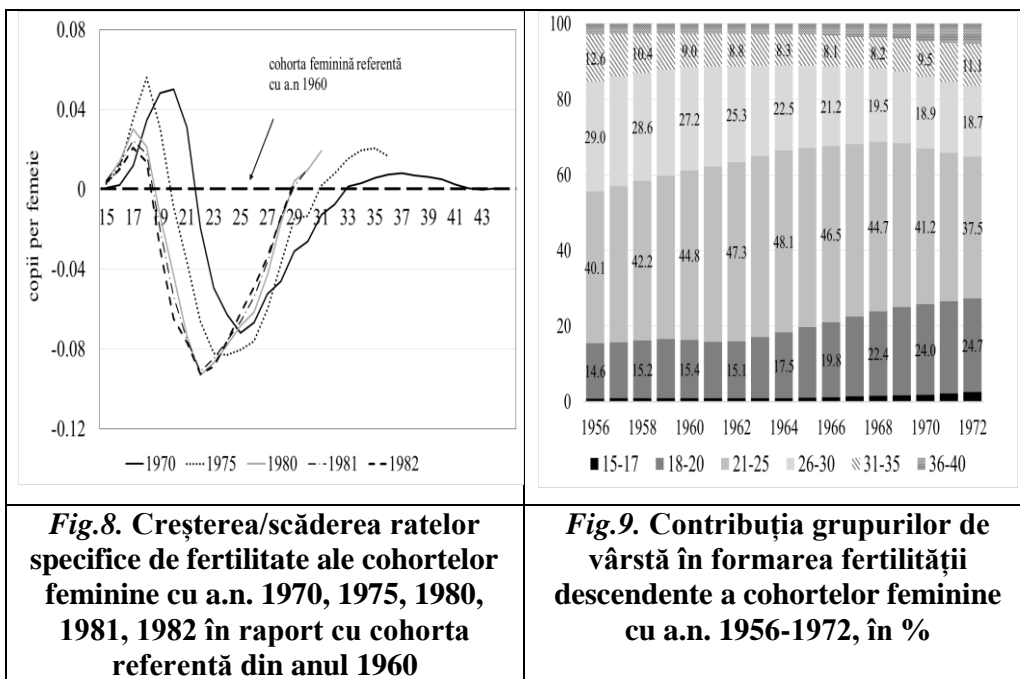
Abordarea transversală a fertilității este potrivită pentru studierea tranziției unice și a modificării trendurilor de lungă durată ca răspuns la influențele din exterior (criza economică, politici familiale, schimbările legislative și politice etc), dar acestea nu se conectează la tranziții succesive ce au loc pe durata vieții umane. Necesitatea de a ajusta sau a standardiza datele în analiza transversală a fertilității, luând în calcul distorsiunile provocate de schimbările în ciclul reproductiv al cohortelor feminine care participă în formarea ratei totale de fertilitate, tot mai mult îi motivează pe cercetători științifici să apeleze la analiza longitudinală a fertilității ce oferă cele mai veridice informații cu privire la evoluția acestui fenomen. Evident, principalul obstacol în analiza fertilității pe cohorte constă în durata lungă a "timpului de așteptare" până la finisarea istoriei de reproducere a unei cohorte. În prezent, hotarul de 40 de ani este folosit frecvent, ca un prag de siguranță pentru efectuarea evaluărilor despre fertilitatea descendentă a cohortei, având în vedere faptul că după 40 de ani ratele specifice de fertilitate au valori minime și au o influență nesemnificativă asupra valorii fertilității descendente, deși până la sfârșitul perioadei de reproducere mai

rămân circa zece ani. Pe când ciclul reproductiv complet al cohortelor feminine mai tinere de 40 de ani (de exemplu a celor care s-au născut în anii 1980-1985 și care în prezent sunt în cea mai activă vârstă de reproducere) va fi posibil de cercetat numai după anii 2020. Totodată, examinarea parțială a ciclului reproductiv al acestor cohorte pentru un interval scurt al perioadei de reproducere oferă informații importante în ceea ce privește repartizarea nașterilor în vârstele tinere. În acest context, se propun abordări noi de estimare a *amânării și recuperării (postponement and recuperation)* fertilității, precum și în proiectarea fertilității descendente a cohortelor feminine de vârstă reproductivă [9], având o importanță semnificativă pentru evaluarea efectului politicilor demografice [13].

Transformarea datelor statisticii curente privind repartizarea nașterilor pe grupe de vârstă a mamei în rândurile statistice pentru cohortele feminine, utilizarea datelor recensămintelor populației ne-au permis să obținem informații necesare pentru analiza ciclului reproductiv al unor generații feminine.

Compararea ratelor specifice de fertilitate ale cohortelor feminine născute în anii 1970, 1975, 1980, 1981, 1982 cu cele ale cohorței din anul 1960 (cohorta referentă) demonstrează fluctuații importante ale ciclului reproductiv în profil generațional. Astfel, observăm o creștere a ratelor specifice de fertilitate în cele mai tinere grupe de vârstă la cohortele feminine născute în anii 1970 și 1975, care au căzut sub influența politicilor familiale din anii '80 și scăderea ratelor specifice de fertilitate în vârstele mai mature. La cohortele feminine născute în anii 1980-1982, cu toate că se menține un nivel mai înalt al fertilității în cele mai tinere vârste în comparație cu cohorta referentă, dar mai scăzut în comparație cu cohortele din anii '70, se constată o creștere a ratelor specifice de fertilitate în vârstele de la 28 de ani și peste (*Fig. 8*).

Analiza contribuției diferitelor grupuri de vârstă în fertilitatea descendentă a cohortelor feminine născute în anii 1956-1972 demonstrează procesul de "întinerire a ciclului reproductiv în profil generațional" cu creșterea semnificativă a contribuției celor mai tinere grupuri de vârstă (18-20 de ani) cu circa 10% la cohorta cu anul nașterii 1972, unele fluctuații (creștere urmată de scădere) în grupul de vârstă 21-25 de ani și scăderea contribuției femeilor în vârstă de 26-30 de ani (*Fig. 9*).

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

Așadar, în cadrul cohortelor feminine, în special a celor mai tinere care își finalizează perioada de procreare, nu observăm o restructurare a fertilității după modelul țărilor occidentale (amânarea nașterilor spre vârstele mai mature), ci invers, constatăm concentrarea nașterilor în cele mai tinere grupuri de vârstă, acest fenomen prezentând rezultatul influenței măsurilor economice de stimulare a natalității din anii '80, ce au provocat destabilizarea profundă a calendarului nașterilor, fiind marcată prin scăderea vârstei medii a mamei la naștere și reducerea intervalelor dintre nașterile succesive.

În pofida faptului că curbele fertilității generațiilor feminine au un profil diferit (Fig. 10-12), diferența în descendența finală a cohortelor nu este atât de mare cum ar părea din datele transversale, ceea ce demonstrează că intențiile reproductive se schimbă cu mult mai lent, chiar dacă calendarul fertilității coortei a suportat unele schimbări sub influența factorilor diferiți. Ciclul reproductiv al generației feminine cu anul nașterii 1960 s-a dezvoltat în mod firesc, cea mai activă perioadă de reproducere (până la 30 de ani) desfășurându-se până în anii 1990, curba fertilității are un profil proporțional cu vârsta modală de 22 de ani, pe când cel al generațiilor feminine din anii 1965 și 1970 deja este marcat de impactul politicilor familiale din anii '80: curba fertilității s-a deplasat spre vârstele tinere, luând forma ascuțită cu cele mai înalte valori ale ratelor specifice de fertilitate la generația din anii 1965 – 21-22 de ani, iar a la cea din 1970 – 20-21 de ani.

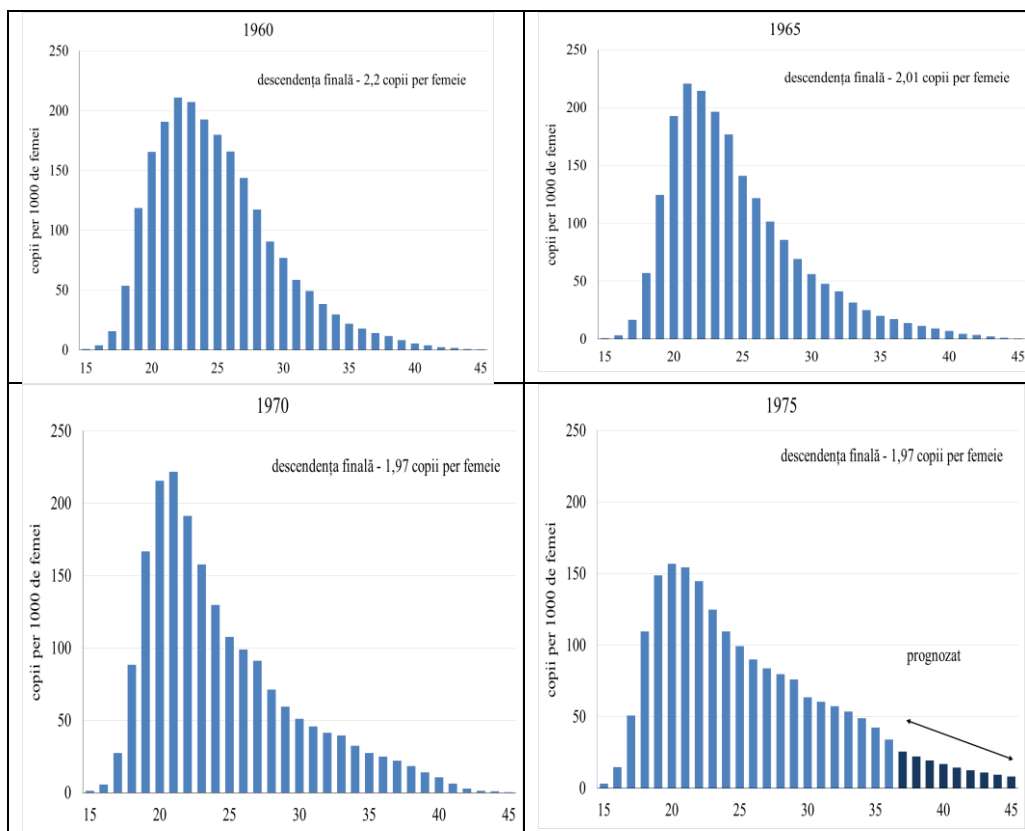

Fig.10-12. Repartizarea în timp a nașterilor cohorțelor feminine născute în anii 1960, 1965, 1970, 1975 și fertilitatea descendentă a acestora

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

Profilul fertilității generației feminine născute în anul 1975 este marcat de scăderea semnificativă a ratelor specifice de fertilitate în cele mai tinere vârste și creșterea acestora la vârsta de 27 de ani și peste, ceea ce demonstrează stabilirea tendinței de amânare a nașterilor spre vârstele mature și ”îmbătrânirea maternității”. Diferența dintre fertilitatea acumulată către 30 de ani în comparație cu generația din anul 1960 este cu -0,43 copii per femeie (respectiv 1,93 și 1,5), pe când între fertilitatea descendentă numai -0,23.

În cadrul cohorțelor feminine născute în anii 1976-1980, care în prezent sunt în cea mai activă vârstă de reproducere, tendința de amânare a nașterilor spre vârstele mai mature devine mai pronunțată, valorile ratelor specifice de fertilitate a celei mai tinere cohorte din anul 1980 la vârsta de 24-30 de ani depășesc cele ale cohortei din anul 1976, curba fertilității obținând o formă întinsă deplasată spre partea dreaptă (Fig.13). Fertilitatea acumulată către vârsta de 25 de ani se apropie de 1 (copii per femeie), iar către vârsta de 30 de ani constituie 1,4-1,5 copii per femeie (Fig. 14).

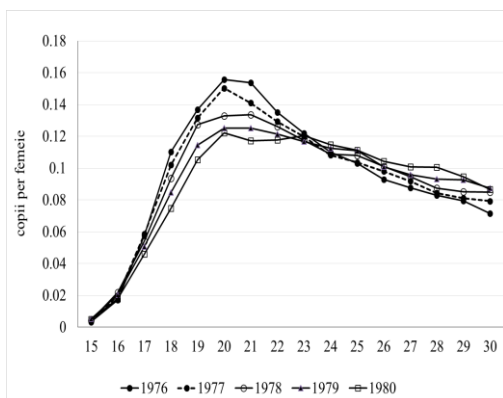

Fig.13. Ratele specifice de fertilitate ale cohortelor feminine cu a.n. 1976-1980

Sursa: calculat de autor în baza datelor BNS

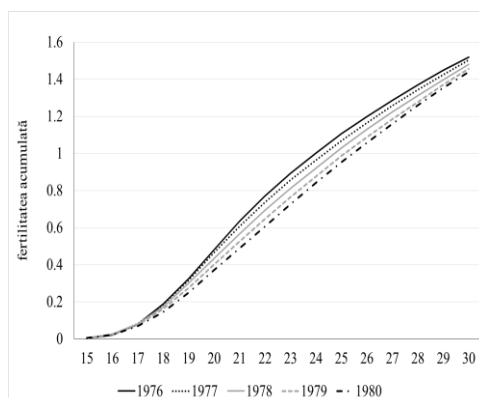

Fig.14. Fertilitatea cohortelor feminine cu a.n. 1976-1980 acumulată către vârsta de 30 ani

Evident, instrumentul de bază al unei noi faze de control al fertilității constituie utilizarea în masă a metodelor eficiente de planificare familială (mijloacele contraceptive), care oferă cuplului (femeii) posibilitatea de a distribui în timp evenimentul nașterii copiilor la propria decizie, să aleagă timpul potrivit pentru naștere în conformitate cu circumstanțele sociale.

Reieșind din cele menționate mai sus, pot fi scoase în evidență câteva concluzii importante:

- indicatorii fertilității calculați de BNS subestimează semnificativ nivelul fertilității pentru anii calendaristici și provoacă distorsiunea tabloului cu privire la structura fertilității, dat fiind faptul că numărul de nașteri se raportează la populația totală, inclusiv migrații care lipsesc în țară mai mult de un an (numărătorul este supraestimat);
- procesul de tranziție a marcat dinamica indicatorilor structurali observată în profil transversal și, în special, în profil longitudinal, trecerea de la modelul timpuriu la cel tardiv este la etapa inițială, ceea ce duce la o diferență semnificativă între indicatorii rata totală de fertilitate pentru anii calendaristici și fertilitatea descendentă a cohortelor feminine;
- creșterea sau reducerea fertilității în anumite perioade ale ciclului reproductiv nu are o influență decisivă asupra fertilității descendente a coortei, activitatea de reproducere a femeii fiind mai mult determinată de numărul de copii născuți și mai puțin de vârsta acesteia;
- în prezent este prematur să afirmăm că s-a trecut de la modelul familial cu doi copii la modelul familial cu un copil, fertilitatea descendentă a generațiilor feminine care și-au încheiat sau se apropie spre sfârșitul perioadei de procreare înregistrează valori în jurul de doi copii per femeie.

În încheiere urmează să remarcăm că amânarea nașterilor, pe lângă faptul că distorsionează indicatorii fertilității pentru anii calendaristici și face

dificilă prognozarea fertilității descendente a cohortelor feminine în cele mai active vârste de reproducere, duce la un rezultat diferit în funcție de contextul socioeconomic și cel cultural. Ca exemplu, restructurarea fertilității în țările europene nordice a avut ca rezultat restabilirea fertilității descendente a femeilor la nivelul de doi copii. Dat fiind faptul că procesul a ajuns la etapa finală (creșterea vârstei medii a mamei la prima naștere a obținut valori maxime și s-a stopat), indicatorii fertilității în profil transversal și longitudinal au valori asemănătoare. În Germania și alte țări germanofone, precum și în Spania și Italia, restructurarea calendarului nașterilor are ca rezultat scăderea fertilității descendente a cohortelor. Reieșind din acestea, în prezent, la etapa inițială de restructurare a modelului fertilității, este foarte dificil de prevăzut rezultatul final, mai ales că în comparație cu țările europene sunt foarte multe rezerve la capitolul politicilor în domeniul populației și dezvoltării.

Referințe bibliografice

1. Gagauz O. Familia între tradițional și modern, Chișinău. 2011, p.169-170,
2. Bongaarts J. and Feeney G. On the quantum and tempo of fertility: Reply. În: Population and Development Review, 2000, 26(3), p.560-564.
3. Fokkema T. & Liefbroer A.C. Trends in living arrangements in Europe: Convergence or divergence? În: Demographic Research, 2008, 19(36), p.1351–1418.
4. Inglehart R. Changing Values among Western Publics from 1970 to 2006. În: Western European Politics, 2008, vol.31, nr. 1-2, p. 130-146.
5. Inglehart R. The Silent Revolution in Europe: Intergenerational Change in Post-Industrial Societies. În: The American Political Science Review, 1971, Vol. 65, nr. 4, p. 991-1017.
6. Kuijsten A. Changing family patterns in Europe: a case of divergence. În: European Journal of Population, 1996, 12(2), p. 115-143.
7. Lesthaeghe R. and Neels K. From the first to the second demographic transition: an interpretation of the spatial continuity of demographic innovation in France, Belgium and Switzerland, În: European Journal of Population, 2002, 18(4), p.325-360.
8. Preston S.H., Heuveline P., Guillot M. Demography: Measuring and Modeling Population Processes. Oxford and Malden (Mass): Blackwell Publishers, 2001, p.99-112.
9. Ryder N, The structure and tempo of current fertility, <http://www.nber.org/chapters/c2384.pdf>
10. Sobotka T., Zeman K., Lesthaeghe R. and Frejka T.. (Postponement and recuperation in
11. cohort fertility: New analytical and projection methods and their application. În: European
12. Demographic Research Papers 2., 2011, Vienna: Vienna Institute of Demography.
13. Van de Kaa D. The idea of a Second Demographic Transition in industrialized countries, http://www.ipss.go.jp/webj-ad/WebJournal.files/population/2003_4/Kaa.pdf
14. Фрейка Т., Захаров С. Эволюция рождаемости за последние полвека в России: оптика условных и реальных поколений. În: Демографическое обозрение, 2014, №1, p.106-143.

OPORTUNITĂȚI ȘI RISCURI ÎN DEZVOLTAREA POTENȚIALULUI UMAN AL TINERILOR

Buciuceanu-Vrabie Mariana, *doctor în sociologie, conf.cerc.*
CCD INCE

Abstract. The report makes an analytical synthesis of values and social-demographical aspects of youth's in Republic of Moldova. There's treated the image of the local youth reflected throughout the adequate characteristics, the general tendencies and existing problems of those at the actual existing level. One of the big problems of our society is the international migration of young people that has demographic, social, cultural, and economic implications. More than ever, young people move. The author has used the official data and the results of sociological studies carried out in the Republic at the regional and national level.

Key words: youthfulness, transition to adult life, labor market integration, youth migration, human potencial

În abordarea viitorului demografic al unei țări inevitabil se impune și problema situației tinerilor, dezvoltării lor și orientarea politicilor de tineret ca un vector al investiției în capitalul uman. Tendințele proceselor demografice în Republica Moldova (natalitatea scăzută, îmbătrânirea populației, migrația de muncă în masă) își fac evidente consecințele și asupra segmentului tânăr al populației. În termeni statistici, în ultimii cinci ani (2008-2013), ponderea persoanelor cu vârsta între 15-29 ani² a diminuat cu circa 2%, cu toate acestea însă tinerii continuă să reprezinte cea mai mare categorie de vârstă, constituind 25,7% (la 01.01.2014) din populația țării. În interiorul acestei categorii de populație, tinerii în vârstă de 25-29 ani sunt cei mai numeroși, cuprinzând 36,6%, după care cei de 20-24 ani - 32,8% și de 15-19 ani – circa 31% (*Fig.1*). Pe lângă componenta demografică, scăderea numărului tinerilor și a ponderii acestora în totalul populației are la bază și crizele socioeconomice, slăbirea etapelor de integrare socială și biografică a generației viitoare necesare în stabilirea identității și competențelor relevante. Trebuie să recunoaștem că aceasta nu se rezumă doar la o problemă de cantitate, ci și de calitate a potențialului uman, or constituind a patra parte din populația țării, tinerii sunt componenta strategică a dezvoltării durabile, precum și oferta pentru forța de muncă, crearea familiilor și a continuității umane.

Importanța crescândă a tineretului ca grup social relativ omogen se leagă de schimbarea socială, economică și culturală rapidă. Definierea tinereții în opoziție cu copilăria și vârsta adultă variază de la țară la țară și de la

² Menționăm prezența unei ambiguități în delimitarea intervalelor de vârstă, or, spre deosebire de actul legislativ, statistica oficială delimitează intervalul de vârstă 15-29 ani – cu referire la tineret, identificând prin acesta și grupul ocupațional al tineretului.

cultură la cultură. În Republica Moldova, actul de bază ce oferă configurație politicii de tineret este *Legea cu privire la tineret* 279 XIV [1], care reglementează crearea de condiții socio-economice și organizatorice pentru dezvoltarea tinerei generații în interesul persoanei și al societății, stabilește direcțiile prioritare de promovare pentru politica de tineret. Legea definește prin *tineret* sau *tineri* persoanele care, ca vârstă, se află între copilărie și maturitate, persoane de 16-30 de ani, iar *familie tânără* - cuplul format prin căsătorie, în care nici unul dintre soți nu a atins vârsta de 30 de ani, precum și familia formată dintr-un singur părinte de până la 30 de ani și copil (copii). Comparativ, conform reglementărilor Uniunii Europene și ale Consiliului Europei [2], *tineri* sunt considerate persoanele între 15 și 25 de ani (în unele cazuri și până la 30 ani), iar în terminologia și practicile ONU [3] pentru copii și tineri, se regăsesc următoarele definiții: *copii* - persoane cu vârste de sub 18 ani; *adolescenți* - persoane cu vârste între 10-19 ani; *tineret* - persoane cu vârste între 15-24 ani; *tineri* - toți cei cu vârste între 10-24 ani. Această diferențiere în stabilirea plafonului de vârstă poate fi explicată prin perceperea și acceptarea de către societate a tânărului ca o unitate a biologicului, psihicului, socialului în cadrul evoluției istorice a societății umane.

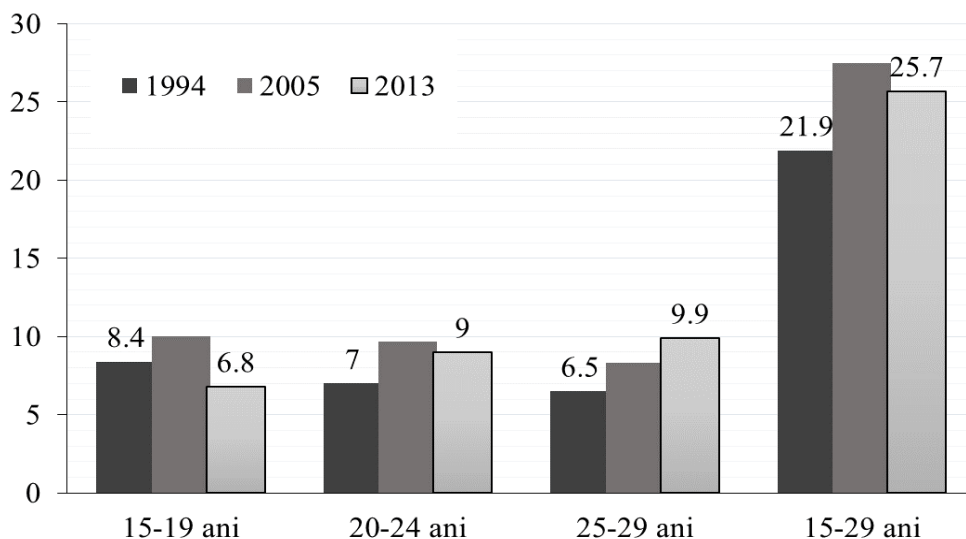

Fig.1. Ponderea tinerilor (15-29 ani) în totalul populației, pe grupe de vârstă, pentru anii 1994-2013 (%)

Sursa: calculat în baza datelor BNS.

Din perspectiva contextului socioprofesional și economic specific vârstei tinere, care generează, de obicei, o serie de particularități și modele de comportament, demersul de față presupune că *tinerețea* constituie o perioadă de tranziție de la copilărie la preluarea treptată de roluri sociale și cristalizarea unui status în ierarhia socială. În definirea *tinereții* și a *tineretului* se impun noi aspecte de abordare:

- prelungirea perioadei de tinerețe;
- „*confuzia secvențelor de viață*” prin întrepătrunderea rolurilor sau statutelor distincte;
- preluarea modelelor personale de viață (familiale, matrimoniale, profesionale) tot mai individualizate;
- *complexul TIM*- tehnologie, incertitudine, mobilitate.

Unitatea tineretului ca grup sociodemografic a devenit deja un mit, or astăzi este evidentă în special diferența dintre *tineretul urban* și *tineretul rural*: diversitatea problemelor și a necesităților, a opiniilor și a valorilor acestor subcategorii. În evantaiul schimbărilor sociale, tineretul rural este afectat cel mai mult, satul fiind văzut astăzi ca un obstacol în realizarea viselor, un loc uitat de toți, un loc care nu inspiră încredere. Totodată, specific prezentului este și departajarea tineretului în două mari categorii sociale: tineret *studios* și tineret *socioprofesional*. Importanța crescândă a tineretului ca grup social și ocupațional se leagă de schimbarea socială, economică și culturală rapidă, iar Republica Moldova trebuie să-și asume mari responsabilități pentru a îndreptăți așteptările tinerilor.

Constituind baza populației active în perspectivă, nivelul și modul de integrare a tinerilor în societate este un lucru esențial pentru viitorul lor în Moldova¹. La nivel național există mai multe politici publice care vizează tinerii, inclusiv cei din grupurile cu posibilități reduse:

- Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2020”
- Strategia Națională de dezvoltare a Sectorului de Tineret 2014-2020
- Documentul sectorial „Educația 2020”
- ”Strategia Națională cu privire la ocuparea forței de muncă pentru anii 2007-2015
- Strategia Națională de Sănătate a Reproducerii 2005-2015
- Strategia de extindere a Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor în întreaga țară și de integrare a furnizării de servicii de sănătate prietenoase tinerilor în sistemul național de sănătate.
- Strategia Națională de Descentralizare în domeniul tineret și sport și Planul de Acțiuni al acesteia pentru anii 2012-2015.
- Stimularea angajării tinerilor în câmpul muncii. Propunerea de politici publice (MMPSF, 2012)
- Programul de Atragere a Remitențelor în Economie “PARE 1+1”
- Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor
- Programul de Granturi Mici

¹ *Populația aptă de muncă* cuprinde toate persoanele cu vârsta legală de muncă (între 15 și 64 ani) care au capacitatea fizică și intelectuală de a desfășura o activitate economică. Astfel, tinerii pe piața muncii reprezintă persoanele în vârstă de 15-24 ani sau 15-29 ani. Totodată, persoanele aflate în vizorul politicilor de ocupare axate pe tineret din Republica Moldova sunt considerate în vârstă de 15-29 ani.

- Locuință gratuită pentru tinerii specialiști care se angajează în localitățile sătești (Hotărîrea Guvernului nr. 1259 din 12.11.2008)
- Proiectul „Oportunități mai bune pentru tineri și femei”, 2004-2011, PNUD Moldova

În cele mai recente programe de politici elaborate [4] statul plasează ca prioritate primară racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie privind tinerii în calitate de beneficiari prin prisma studiilor relevante pentru carieră, ținând cont de șomajul în rândul tinerilor și nivelul pregătirii acestora în sistemul educațional pentru a se integra pe piața muncii.

Tranziția de la școală la muncă este o problemă eternă pentru tinerii din toate țările. Totuși, în funcție de oportunitățile de afirmare personală și profesională, de integrare în sferele vieții sociale, de dezvoltare continuă, de calitatea nivelului de trai ș.a., depășirea acestei etape poate fi mai mult sau mai puțin complicată. Deși nu putem omite prezența unor noi șanse de afirmare, tinerii din Moldova rămân a fi vulnerabili și susceptibili la mult mai multe riscuri decât cei din alte țări europene, ceea ce compromite oportunitățile și potențialul lor de dezvoltare. Menționăm aici: sărăcia, inechitatea oportunităților educaționale, de instruire și acces la informație; oportunități economice; starea sănătății și deprinderile nocive; incidența conduitei predelincente și delincente.

Studiile internaționale în domeniu [5] caracterizează tinerii ca fiind „*generația pierdută*” în cadrul pieței muncii. Potrivit analizei pieței muncii autohtone [6], dezechilibrul dintre cererea și oferta de forță de muncă s-a dublat în ultimul deceniu (de la 20,8 în 2001 la 42,1%), în mare parte din cauza capacității joase de angajare a indivizilor cu studii și cu incidență mai înaltă pentru grupa de vârstă mai tânără. Sunt foarte evidente și tendințele de diminuare constantă a principalilor indicatori ocupaționali.

Informația privind relația tinerilor cu piața muncii interne [7] atestă că în raport cu statutul activității curente 3 din 10 tineri (28%) sunt plasați în câmpul muncii, iar peste 2/3 (sau 69%) sunt economic inactivi, dintre care fiecare al doilea tânăr este încadrat în procesul de studii și formare profesională. O categorie importantă dintre tinerii inactivi o formează cei *plecați peste hotare la lucru sau în căutare de lucru* (21,1%), urmate de persoanele ocupate cu lucrul casnic (inclusiv responsabilitățile familiale) în propria gospodărie (14,2%). Dintre tinerii ocupați pe piața muncii, peste 31% [7; 8] au locuri de muncă informale, iar în rândul tinerilor salariați 11% lucrează fără contracte individuale de muncă.

Tabelul 1. Indicatori ocupaționali în rândul populației tinere (15-29 ani), %

	2000	2008	2013
Rata de activitate	45,3	37,8	30,7
Rata de ocupare	39,0	35,5	28,0
Rata șomajului în rândul tinerilor	13,9	10,5	8,7
Ponderea tinerilor șomeri în totalul șomerilor	38,6	38,8	35,8

Sursa: calculat în baza datelor BNS.

Se atestă o descreștere simțitoare a ponderii populației ocupate tinere în totalul populației ocupate, în timp ce șomajul tineretului, chiar și cu tendința de diminuare înregistrată în ultimii ani, se menține la proporții înalte – 8,7% în 2013 comparativ cu alte grupe de vârstă sau media la nivel de țară (5,1%). Menționăm că scăderea ratei de șomaj în rândul tinerilor nu ține neapărat de vreo intervenție a statului și politicilor ocupaționale, ci de schimbările sociodemografice, populația tânără micșorându-și proporția în comparație cu alte categorii de vârstă, și fluxul migrațional intens al tinerilor peste hotarele țării.

Datele oficiale curente atestă că patru din zece șomeri sunt tineri (15-29 ani). Printre aceștia: 2 din 3 sunt bărbați, 7 din 10 provin din mediul rural, iar 4 din 5 au vârsta cuprinsă între 20-29 ani. Din totalul șomerilor tineri, circa 13% se aflau în șomaj de lungă durată. Riscul mai mare al tinerilor de a eșua pe piața muncii și/sau de a deveni șomer, este determinat de un cumul de factori:

- ✓ *formarea profesională neadekvată exigențelor pieței muncii:* potrivit datelor empirice (2011), 40% dintre tinerii absolvenții susțin că au nevoie de instruire suplimentară după absolvire [9], iar conform studiilor regionale (Banca Mondială, 2008-2010) aflăm că 41% dintre angajatori identifică nivelul de calificare a forței de muncă drept o constrângere majoră pentru activitatea lor, iar 15,7% dintre ei consideră calitatea scăzută a studiilor drept un obstacol major, Moldova plasându-se la un nivel foarte scăzut în acest clasament, comparativ cu alte țări în tranziție și în curs de dezvoltare.
- ✓ *dificultățile întâmpinate la prima angajare* – la momentul angajării în câmpul muncii tinerilor li se solicită experiență, iar femeilor tinere li se refuză angajarea din motivul că ar putea pleca în concediu de maternitate sau de îngrijire a copilului; circa 30,3% dintre tineri consideră că sunt discriminați la angajarea în câmpul muncii, dar și la luarea deciziilor la nivel de comunitate și în instituțiile de învățământ; doar 22% dintre tineri își găsesc un loc de muncă imediat după părăsirea sistemului de învățământ, iar 38,5% dintre tinerii absolvenți sunt angajați în perioada primului an după absolvire [10]. Mediul de reședință aici poate sau nu poate avea avantajele sale, tinerii din orașe reușesc într-o proporție mai mare să găsească un loc de muncă permanent (75%), spre deosebire de cei din sate (54%).

- ✓ *lipsa experienței în muncă* îi face pe tineri vulnerabili în fața concurenței, or pentru angajator experiența profesională constituie principalul criteriu de departajare în obținerea unui loc de muncă. Totodată, din perspectiva angajatorilor, tinerii de azi sunt caracterizați ca fiind mai puțin motivați să muncească la fel ca înainte, nu acceptă salariile propuse la începutul carierei lor profesionale, considerându-le ca fiind extrem de mici, și nu sunt pregătiți să accepte și alte munci diferite de pregătirea lor de bază.
- ✓ *salarizarea indecentă și/sau atractivitatea scăzută a locurilor de muncă vacante existente* – o pătrime din tineri au părăsit primul loc de muncă din cauza salariilor mici, iar 17,7% au plecat la muncă peste hotare.
- ✓ *informarea scăzută a tinerilor despre oportunitățile pieței de muncă*, dar și *nedorința unor tineri de a se angaja*, fapt explicat prin prezența remitențelor primite de peste hotare, precum și a orientărilor de a pleca la muncă în afara țării.

Experții internaționali constată lipsa locului de muncă și plasarea în șomaj, scad șansele de angajare a tinerilor în general și diminuarea oportunităților de dezvoltare economică la nivel național. În rândul tinerilor, șomajul produce efecte pe termen lung atât asupra venitului, cât și asupra stabilității la locul de muncă, întrucât tinerii afectați de șomaj manifestă un nivel mai scăzut de credibilitate și nu sunt la fel de încrezători și flexibili când vine vorba de oportunități de angajare, dezvoltându-se mai greu din punct de vedere profesional.

Reprezentând categoria cea mai mobilă a populației, tinerii sunt cel mai activ implicați în migrația internă (în special, rural-urban, orașe mici, orașe mari), cât și în migrația externă. Deși statistic mai mult de jumătate din tineri (57,5%) provin din mediul rural, situația precară din sate, oportunitățile de angajare și afirmare reduse, infrastructura și serviciile slab dezvoltate motivează o bună parte din tineri să locuiască în mediul urban, dar având viza de reședință în mediul rural. În actele de migrație internă din sat spre oraș o intensitate maximă se înregistrează pentru grupul de vârstă 25-29 ani, a cărui pondere constituie circa 60%, indiferent de sex.

Șansele sporadice ale unei poziții stabile pe piața muncii, ce ar satisface și necesitățile unui trai decent, incertitudinea ce vizează condițiile de viață și realizare profesională plasează tinerii în fața deciziei de a-și căuta o sursă de venit în afara țării. Cu implicații severe asupra profilului demografic al țării, accentuată de lipsa unor programe de stat privind politica internă de ocupare a forței de muncă bine articulate la criza social-economică, mobilitatea migrațională a tinerilor din Moldova a îmbrăcat multiple forme: ca migrație pentru muncă, în mare parte ilegală, dezvoltându-se prin creșterea mobilității internaționale a tinerilor specialiști, a studenților, prin accentuarea *brain-drain*-ului (fenomenul *Work & Travel*) și în cele din urmă ca migrație de reunificare a familiei.

Din datele oficiale se atestă, în totalul tinerilor în vârstă de 15-29 ani circa 15% (sau 135,5 mii) sunt plecați peste hotare la lucru sau în căutare de lucru. În orașe tinerii reprezintă 31,3% din numărul total de migranți, pe când în sate – circa 45%. Profilul candidatului tânăr la muncă peste hotare se schimbă calitativ în timp: sunt orientați spre a pleca preponderent bărbații și tinerii din sate (73,8% și respectiv 78,2% din totalul migranților în vârstă de 15-29 ani); într-o măsură mai mare pleacă tinerii care și-au finisat stagiul de formare profesională, mai degrabă absolvenți de facultate; tinerii care încă nu și-au întemeiat o familie sau o gospodărie proprie.

Tabelul 2. Mobilitatea populației tinere (15-29 ani), %

	2008	2013
Ponderea tinerilor plecați peste hotare în totalul populației tinere (15-29 ani), %	14,2	14,6
Ponderea tinerilor în totalul populației plecate peste hotare, %	44,9	40,8
Migranți		
	<i>actuali</i>	<i>potențiali</i>
15-24 de ani	19,1	30,6
25-34 de ani	33,4	34,7
Vârsta medie (ani)	35	32

Sursa: calculat în baza datelor BNS.

Evidențiem riscul de a pierde tânără generație, or migrația externă se caracterizează prin exodul masiv al persoanelor de vârstă reproductivă și economic activă - cel mai valoros contingent în aspectele sociodemografice și economice ale țării. Fațeta demografică a declinului determinat de migrație îmbracă două dimensiuni: pierderea directă și, mult mai important, efectele în timp ale deteriorării structurii pe vârste. Ponderea populației tinere de 15-29 de ani este de peste 25 la sută în întreaga populație, iar în populația care a emigrat aceeași categorie reprezintă aproape 41%. Odată cu plecarea acestei populații tinere „au plecat” și copiii pe care această populație i-ar fi avut. Afirmatia este valabilă și pentru acei tineri migranți de muncă sau la studii care în mod cert nu vor mai reveni definitiv în țară, obținând, prin diverse modalități, statut de rezident permanent ori similar.

Întrucât a nu avea un loc de muncă înseamnă a nu te bucura de recunoaștere socială și a pierde posibilitatea de a stabili relații sociale, tinerii, în special din mediul rural, suferă modificări serioase în structura lor de personalitate. Sinteza studiilor autohtone [8; 9; 12; 13; 14; 15] ne orientează spre o concluzie generală privind profilul tineretului contemporan al țării:

- De regulă, acesta nu este complet implicat în sistemul relațiilor sociale, drept cauză servind: posibilitățile limitate de autorealizare în calitate de subiect al acestor relații; nivelul inferior al statutului social; lipsa unui cadru legal complet ce ar asigura protecția socială a tinerilor.

- Tinerii optează pentru un nucleu valoric relativ constant (sănătatea, viața familială / copiii, nivelul de studii și cultură, libertatea) orientat prioritar pe sfera vieții personale, siguranță și protecție socială afectivă. Studiile recente [8] delimitează că fiecare al doilea tânăr (51,6%) consideră că scopul principal în viață este de a forma o familie fericită, 1 din 4 – a face carieră profesională și 1 din 5 - a câștiga mulți bani.
- Insecuritatea materială acută îi face pe tineri (15-29 ani) timp îndelungat dependenți financiar de familie, indiferent de etapa de integrare în viața socială la care se află, de statutul personal și/sau ocupațional. Practic 3/4 din tineri sunt susținuți financiar de părinți/rude/prieteni, circa 80,0% primesc transferuri bănești, iar fiecare al doilea tânăr recurge, în caz de necesitate, la împrumuturi.
- Criza instituțiilor tradiționale care favorizau socializarea tinerei generații – în special familia și școala – au determinat o îndepărtare a tinerilor de viața publică și culturală, schimbând radical valorile tinerilor în domeniul muncii. Se delimitează că tendința spre devalorizarea socială a muncii, aflată în dinamică în ultimii zece ani, este o condiție atât a deformărilor distructive în sistemul societate-personalitate, cât și a lipsei unor posibilități reale pentru dezvoltarea capacităților creatoare ale indivizilor, autoafirmarea lui în procesul de producție. Viața economic activă nu este prioritară pentru tineri, o cauză fiind lipsa experienței individuale de succes. Tinerii declară că sunt fără susținere când doresc să înceapă o carieră, să progreseze, iar la inițierea unei afaceri li se creează multe piedici.
- În lipsa unor garanții economice îi face pe tineri să dea o atenție deosebită aspectelor materiale, optând pentru un comportament consumatorist. În planurile de viitor putini dintre tineri se orientează spre o carieră profesională sau prestigiu social, aceste finalități fiind evidente, în special, tinerilor cu nivel superior de studii și/sau tineretului studios de preferință din mediul urban.
- La întemeierea familiei tinerii se confruntă cu varii probleme ce influențează procesul de integrare a acestora și de adaptare la transformările social-economice [14]: volumul veniturilor, asigurarea cu un loc de muncă satisfăcător și cu o locuință, nivelul de instruire, vârsta soților la momentul încheierii căsătoriei, comportamentul social satisfăcător (soluționarea pașnică și constructivă a conflictelor).
- Se remarcă tendința tinerilor de a trece în plan secund dobândirea, lupta pentru noi poziții sociale, pentru performanță, mobilitate sociopolitică. Deși grupul de valori ce țin de viața privată și bunăstarea materială este foarte important pentru tineri, totuși este considerat ca fiind mai puțin accesibil, pe când valorile referitoare la conștiința morală sunt considerate de către tineri accesibile însă nu și foarte importante.

- Patriotismul nu este o caracteristică a tineretului basarabean contemporan. Deși în general ar fi dispuși să participe la viața asociativă și la diferite acțiuni sociale, tinerii sunt mai reticenți. În opțiunile sale, fiecare al doilea tânăr plasează comunitatea în care locuiește pe plan secund. Pentru 2/3 din tineri viața politică și participarea la ea este puțin sau deloc importantă, aceasta proiectând o atitudine critică nonparticipativă, pasivă și defensivă, evitând asumarea responsabilității civice.
- Specific tinerilor din Moldova este viziunea sumbră asupra viitorului. Din studiile autohtone aflăm că doar o treime din tinerii Moldovei speră că viitorul le va aduce o viață mai bună decât în prezent, restul rămânând sceptici, nesiguri și neîncrezători față de viitor. Totuși, proiectarea propriei vieți în funcție de dorințe și orientări valorice nu-i lasă pe tineri în umbra pesimismului categoric, or pe plan individual optimismul este mai pronunțat, decât pe plan social. Cu o stare de spirit plină de speranță, îndetificată ca un simbol al tineretului, fiecare al doilea este dornic de a se încadra în aspectele vieții sociale: educațională, profesională, familială, culturală și arareori politică.

Conform actelor legislative, tinerii fac parte din societate și sunt participanți cu drepturi egale la procesele sociale și politice, în același timp, însă, schimbările intervenite în situația social-economică din republică plasează tineretul, ca grup social, la hotarele excluziunii sociale. Copiii și tinerii au fost susținuți social într-o măsură insuficientă, iar integrarea tinerilor în societatea adultă, în condițiile unei căderi economice, nu a fost facilitată prin nici o măsură semnificativă de suport. Aflat într-o relație de interdependență cu societatea, *investiția curentă în copii și tineri* cu implicații prioritare în educație, sănătate și alimentație ar avea un impact pozitiv important asupra forței de muncă, a abilităților profesionale și a cunoștințelor, devenind astfel și un imperativ pentru a menține cel mai valoros contingent în aspect sociodemografic și economic al țării.

Referințe bibliografice

1. Legea cu privire la tineret 279-XIV din 11 februarie 1999 în Monitorul Oficial Nr. 39-41, 22 aprilie 1999.
2. http://ec.europa.eu/youth/glance/glance5_en.htm
3. Convenția ONU cu privire la drepturile copilului, art.1.
4. Moldova 2020. Strategia națională de dezvoltare: 7 soluții pentru creșterea economică și reducerea sărăciei. <http://particip.gov.md/categorylist.php?l=ro>
5. The World Youth Report 2013. ONU, New York, 2013. <http://undesadspd.org/WorldYouthReport/2013.aspx>
6. Cercetarea și analiza locurilor de muncă vacante și necesarului de calificări în Uniunea Europeană, Republica Moldova și Ucraina. Chișinău, OIM, 2013, pag.47.
7. Tinerii în Republica Moldova în anul 2013. BNS, 2014.
8. Tranziția de la școală la muncă. Chișinău, BNS, 2014.
9. Svințov R., Cojocar N. Evaluarea legăturilor dintre educație, formare și migrația forței de muncă în Republica Moldova. Chișinău, OIM, 2013.

10. Strategia Națională de dezvoltare a Sectorului de Tineret 2014-2020. <http://www.tineri.md/?pag=n2&tip=noutati&opa=view&id=443&l=ro>
11. Relațiile de muncă în Republica Moldova din perspectiva companiilor. Studiu realizat de PNUD și Guvernul Belgiei. <http://particip.gov.md/categoryview.php?cat=166&l=ro>
12. Buciuceanu M., Probleme sociale ale comportamentului delincvent în rândul tineretului (în baza investigațiilor sociologice efectuate în Republica Moldova). Teza de doctor în sociologie. Chișinău, 2007.
13. *Tranziții ale Copilăriei și Tineretului într-o societate în transformare: cazul Republicii Moldova*. INTAS, USM, SISI Opinia, 2007-2008.
14. Sinchevici-Chistruga I. Adaptarea familiei tinere la societatea în transformare (în baza investigațiilor sociologice din RM). Teza de doctor în sociologie. Chișinău, 2014.
15. Sănătatea și dezvoltarea tinerilor. Studiu de evaluare a cunoștințelor, atitudinilor și practicilor tinerilor. UNICEF, Asociația “Sănătatea pentru Tineri”. Chișinău, 2005.

ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ ПЕРЕХОД В ПОСТСОВЕТСКИХ СТРАНАХ

Ольга ПЕНИНА, кандидат медицинских наук,
Национальный Институт Экономических Исследований

Abstract. The paper analyses the dynamics of life expectancy and cause-specific mortality trends in Moldova compared to other former USSR republics and western countries over the last almost half a century in the light of the modern concept of the epidemiological transition (sanitary transition). Moldova failed to achieve the progress in life expectancy at birth over the last forty-five years and lagged far behind the industrialized countries. This stagnation is explained by two factors. On the other hand, significant improvements in infant and child mortality were achieved, on the other hand – an enormous rise in adult mortality, especially among working ages. Adult mortality was especially sensitive to the social circumstances of the 1980s and 1990s occurred in the former USSR countries (Gorbachev anti-alcohol campaign and social crisis in the 1990s). Disregarding these fluctuations, adult male mortality recommenced its growth in 2000s. Cardiovascular diseases, liver cirrhosis and external causes of death are the three causes of death driving the Moldovan life expectancy.

Key words: Republic of Moldova, former USSR, epidemiological transition, mortality, causes of death, life expectancy

Эпидемиологический или санитарный переход?

В 1971 году американский демограф и социал-гигиенист *Omran* ввел концепцию эпидемиологического перехода для объяснения колоссальных изменений в области здоровья населения, имевших место в странах Западной Европы с середины XVIII века до конца 60-х годов XX века [17]. Согласно этой концепции все страны рано или поздно проходят через три фазы модернизации смертности: фаза заболеваний и голода, фаза снижающейся пандемии и фаза дегенеративных и профессиональных заболеваний. В то время, когда *Omran* разрабатывал свою теорию, большинство демографов и эпидемиологов, включая экспертов ООН, сходились во мнении о прекращении дальнейшего роста продолжительности жизни при рождении по мере того, как ее значения приближались к верхней биологической границе, установленной в те годы в пределах 75 лет [22]. В 1960-е годы рост продолжительности жизни во многих индустриально-развитых странах замедлился, особенно у мужчин, а в некоторых даже начался спад [12].

Сердечно-сосудистая революция 1970-х годов дала новый импульс росту продолжительности жизни в странах Запада. Чтобы объяснить этот прогресс *Olshansky* и *Ault*, а впоследствии *Rogers* и *Hackenberg*, не меняя общей идеи эпидемиологического перехода Омрана, расширили его, введя понятие «четвертой фазы». Согласно *Olshansky* и *Ault*, эта фаза носит название «отсроченных дегенеративных заболеваний», и характеризуется перераспределением смертей из младших возрастов в старшие при сохранении прежней структуры причин смертности [14].

Rogers и Hackenberg называют четвертую фазу эпидемиологического перехода «hybristic stage»¹, в течение которой значительный прогресс достигается благодаря изменению образа жизни человека, формированию здоровых привычек [19]. На протяжении четвертой фазы максимальная точка схождения трендов продолжительности жизни отодвигается к еще более старшим возрастам за счет снижения смертности от сердечно-сосудистых заболеваний. Olshansky и др. предложили отодвинуть этот максимум до 85 лет, что совпадает с оценками ООН конца 1980-х годов. В настоящее время, однако, установление 85-летнего рубежа подвержено серьезной критике многими исследователями [2,3,25].

Теория эпидемиологического перехода, даже после пересмотра Olshansky и другими, не объясняет ряд исключительных ситуаций, наблюдаемых в мире на протяжении последних нескольких десятилетий XX века. В странах Восточной Европы, включая бывшие республики СССР, сердечно-сосудистая революция, давшая новый толчок росту продолжительности жизни в странах Запада в 1970-е годы, не произошла. Более того, существуют страны, представленные главным образом странами Африки к югу от Сахары, где не завершилась даже вторая фаза эпидемиологического перехода вследствие распространения новых эпидемий, особенно СПИДа, и возврата старых инфекций [10].

Ряд авторов предлагают ввести дополнительно пятую фазу эпидемиологического перехода для объяснения распространения в мире ВИЧ-инфекции: «возврат инфекционных и паразитарных заболеваний»² [15] или «высокое качество жизни с парадоксальным долголетием и сохраняющимся неравенством»³. Даже есть попытка включить шестую фазу, название которой «здоровье для всех»⁴ перекликается с хорошо известным слоганом ВОЗ [16].

В мировой литературе существуют различные мнения относительно расширенной концепции эпидемиологического перехода Omran. По мнению Vallin и Meslé, добавление новых фаз к эпидемиологическому переходу все больше приобретает искусственный характер. Авторы согласны с Frenk и его коллегами [5], которые предлагают заменить концепцию эпидемиологического перехода более широким понятием «санитарного перехода» (*health transition*), термин для которого был введен еще в начале 1970-х годов Lerner [7]. В сравнении с теорией эпидемиологического перехода, концепция санитарного перехода носит более обширный характер, так как подразумевает не только изменения эпидемиологического профиля

¹ «Hybris» в переводе с греческого означает «гордость», «высокомерие».

² The age of re-emergence of infectious and parasitic diseases”.

³ “The age of aspired quality of life with paradoxical longevity and persistent inequities”.

⁴ “The age of health for all”.

смертности, но и вызывающие их социальные и поведенческие преобразования в обществе. Frenk и его коллеги попытались выделить ряд уровней санитарного перехода: «системный», «общественный», «институциональный» и «индивидуальный» [5]. Однако, как справедливо отмечают *Vallin* и *Meslé* в своих публикациях, их работа носит чисто теоретический характер и не содержит конкретных исторических примеров [10].

Основываясь на анализе исторических рядов смертности для различных стран мира, *Vallin* и *Meslé* рассматривают санитарный переход как последовательную смену фаз дивергенции и конвергенции смертности в различных странах [11,13]. Авторы отмечают, что любой значимый прогресс в области здоровья населения неизбежно влечет за собой дивергенцию в тенденциях смертности, так как изначально доступ к новым благам (улучшенные социальные условия, медицинские новшества, изменение образа жизни) получают наиболее обеспеченные слои населения. Впоследствии, по мере того как менее богатые слои населения оказываются вовлеченными в этот процесс модернизации, наступает этап конвергенции смертности, гомогенизация ее уровня в обществе [13].

Согласно *Vallin* и *Meslé*, начиная с XVIII века и вплоть до сегодняшнего дня, в мире сменились две, возможно, даже и три фазы санитарного перехода. На первой фазе происходит первое расхождение в трендах продолжительности жизни, наметившееся в европейских странах примерно со второй половины XVIII века, и их последующее схождение к 60-м годам XX века. Эта фаза санитарного перехода хорошо описывается теорией эпидемиологического перехода *Omran*, где ключевую роль в росте продолжительности жизни населения играет прогресс в снижении смертности от инфекционных болезней. Вторая фаза санитарного перехода связана с возникновением нового процесса дивергенции смертности, начавшегося со второй половины 1960-х годов, на этот раз между Востоком и Западом, между социалистическим и капиталистическим мирами. Основные успехи в росте продолжительности жизни населения Западных стран на этом этапе связаны с установлением контроля над хроническими неинфекционными заболеваниями, прежде всего, над болезнями органов кровообращения. Если постсоциалистические страны Центральной Европы, начиная с конца 1980-х годов, демонстрируют уверенную тенденцию к сближению со странами Запада в показателях смертности, в некоторых странах бывшего СССР общая кризисная тенденция еще не преодолена. И, наконец, в последнее время ряд наиболее развитых стран начинают входить в третью фазу санитарного перехода – замедление процесса старения. Резервы для дальнейшего

роста продолжительности жизни здесь остаются открытыми: это либо новообразования, либо старость, либо другие причины [13].

Незавершенность санитарного перехода в постсоветских странах

В настоящее время имеется достаточно большое количество работ в области изучения смертности в бывшем СССР и его республиках, указывающие на общее историческое отставание этих стран в терминах ожидаемой продолжительности жизни от развитых стран, которое на протяжении XX века то увеличивалось, то уменьшалось. К концу 1950-х годов, по завершению первой фазы санитарного перехода европейскими странами, это отставание сократилось до минимума. Например, в России ожидаемая продолжительность жизни мужчин в 1965 году достигла 64.3 года против 67.5 года во Франции и 66.8 года в США, у женщин – 73.4 года против 74.7 и 73.7 во Франции и США [9]. Однако если в странах Запада после непродолжительной заминки в 1960-е годы рост продолжительности жизни возобновился, то в странах бывшего СССР началось падение показателя у мужчин и его стагнация у женщин и разрыв между этими странами со временем только нарастал.

Авторы, изучающие смертность в странах бывшего СССР, часто выделяют два основных этапа в эволюции продолжительности жизни после 1965 года: период медленного снижения (1965-1984 годы) и период резких колебаний (после 1985 года).

Период длительного роста смертности (1965-1984 годы). В странах бывшего СССР, по крайней мере, относящиеся к его европейской части, в 1965-1984 годы ожидаемая продолжительность жизни у мужчин сокращалась, а у женщин стагнировала. По сравнению с серединой 1960-х годов, когда наблюдался минимальный разрыв между странами Востока и Запада, к 1980-м годам отставание от Франции для России составило уже 5 лет у женщин и 8 лет у мужчин, Беларуси – 3 и 4, Украины, Эстонии и Латвии – 4 и 6, Литвы – 3 и 5 лет, соответственно. В Молдове эти цифры еще более красноречивы, особенно у женщин: в 1980 году мужская продолжительность жизни при рождении была ниже, чем во Франции на 9 лет, а женская на 11 лет.

В начале 1970-х годов в Молдове наблюдался неожиданный спад показателя продолжительности жизни, что ставит под сомнение достоверность официальных оценок смертности в этот период, особенно в младенческом возрасте, и требует их коррекции. Действительно, в ходе детального анализа эволюции младенческой смертности в Молдове (по возрасту, типу поселения и полу), начиная с 1945 года, ранее нами был выявлен факт неполной регистрации смертей до середины 1970-х годов. В 1973 году были введены меры по улучшению регистрации младенческой смертности, что привело к резкому 50% увеличению коэффициента младенческой смертности (с

24.5 на 1000 живорожденных в 1972 году до 36.8 на 1000 в 1973 году). По оценкам Penina, Meslé и Vallin, регистрируемый коэффициент младенческой смертности в 1945 году следует увеличить на 27% (с 322 до 408 на 1000 живорожденных), в 1960 г. – на 41% (с 49 до 69 на 1000), в 1970 году – на 52% (с 23 до 35 на 1000) [18]. Согласно оценкам тех же авторов, регистрируемые показатели ожидаемой продолжительности жизни при рождении в Молдове, с учетом коррекции смертности в возрасте до одного года и в пожилых возрастах, следует снизить на 4.2 года у мужчин и 5.2 года у женщин в 1959 году. К началу 70-х годов эти поправочные коэффициенты постепенно сводятся на нет и составляют в 1970-е и 1980-е годы 0.1-0.2 лет [18,19]. Если сравнить скорректированные тренды продолжительности жизни при рождении в Молдове с другими бывшими советскими республиками, то обращает на себя внимание довольно быстрое ухудшение показателей в 1970-е годы не только у мужчин, но и у женщин. Действительно, среди бывших советских республик ситуация у женского населения сложилась наихудшим образом именно в Молдове, в то время как у мужчин ожидаемая продолжительность жизни не сильно отличалась от показателей таких стран как Россия и Украина (рис. 1).

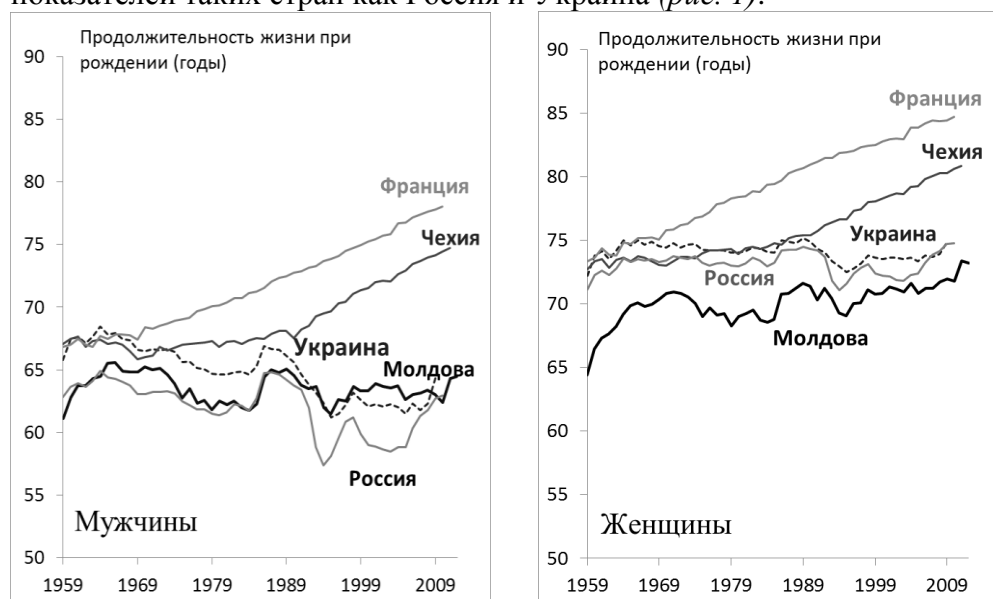

Рис. 1. Динамика ожидаемой продолжительности жизни при рождении в Молдове и некоторых европейских стран с конца 1950-х годов (лет)

Источник: Молдова: расчеты Penina, Meslé, Vallin; остальные страны: Human mortality database <http://www.mortality.org/>

Многочисленные исследования показывают, что рост смертности взрослого населения, происходивший на фоне успехов в достижении снижения смертности в младенческом и детских возрастах, является

основной причиной ухудшения ситуации в странах бывшего СССР. В России, Украине и странах Балтии между 1965 и 1984 годами рост стандартизованных коэффициентов смертности в наиболее активных возрастах 25-59 лет составил от 40% до 50%, в то время как смертность до одного года снизилась, а в пожилых возрастах ее рост оказался несущественным [8]. В России долговременный рост смертности выражался в медленном увеличении смертности населения в возрасте от 15 до 65 лет от сердечно-сосудистых болезней, рака легкого, внешних причин смерти, включая насильственные причины смерти, дорожно-транспортные происшествия и многие другие виды несчастных случаев, а также от цирроза печени и других алкогольно-зависимых заболеваний. В то же время происходило снижение смертности от инфекционных болезней, особенно у детей, от рака желудка и некоторых других причин, связанных с улучшением доступа к элементарной медицинской помощи, улучшением санитарных условий и изменением характера питания [29,31]. Схожая ситуация наблюдалась в Украине и странах Балтии [8].

Период резких колебаний смертности после 1985 года

Антиалкогольная кампания 1985 года. В СССР середина 80-х годов XX столетия ознаменовалось попыткой государства решить «одним махом» проблему высокой смертности трудоспособного населения путем введения жестких ограничительных антиалкогольных мер. Антиалкогольная кампания началась в мае-июне 1985 года, вскоре после прихода к власти Горбачева и была прекращена в 1987 году. Эта кампания представляла собой «комплекс жестких административных мер, направленных на принудительное ограничение доступа населения к алкоголю. Были почти втрое сокращены производство спиртных напитков, ограничена их продажа в государственной торговле (единственном легальном источнике алкоголя в СССР), повышены цены на алкоголь, законодательно ужесточены наказания за самогоноварение и усилена борьба с ним, расширены сети наркологических лечебниц и специальных учреждений для принудительного лечения алкоголизма – так называемых, лечебно-трудовых профилакториев» [33].

Хотя запретительный характер проводимой кампании вполне соответствовал духу того времени, достигнутый эффект наглядно продемонстрировал влияние алкогольного фактора на смертность населения в бывшем СССР. Среди бывших республик европейской части СССР наибольший рост показателя продолжительности жизни у мужчин между 1984 и 1987 годами был достигнут в Молдове и России, который составил, соответственно, 3.4 и 3.1 лет (в остальной европейской части СССР рост показателя составил менее 2 лет). У женщин наибольший рост продолжительности жизни был отмечен в Молдове – 2.4 лет, что значительно превосходит рост показателя в

других странах: 1.3 года в России и менее 1 года в остальных республиках. Данный факт наводит на мысль о значительно большем влиянии алкогольного фактора на женскую смертность в Молдове по сравнению с другими бывшими республиками. Тем не менее, удержать достигнутые успехи антиалкогольной политики не удалось, и с конца 1980-х годов рост смертности населения в странах бывшего СССР возобновился.

Социально-экономический кризис 1990-х. После распада Советского Союза, вслед за созданием бывшими республиками собственной денежной системы, последовали либерализация потребительских цен и глубочайший социально-экономический кризис. Рост инфляции в 1992-1993 годы составил от 950% в Латвии до 3690% в Украине¹. В Молдове экономический кризис длился 10 лет (с 1990 до 1999 года включительно), в течение которых ВВП сократился почти в три раза. Наивысший уровень инфляции был зарегистрирован в 1992-1993 годы, составивший около 1200 %. Начавшийся в конце 1980-х годов медленный рост смертности в начале 1990-х годов во многих бывших республиках резко ускорился. В России в 1992–1994 годы продолжительность жизни населения упала до невиданно низкого уровня («кризис смертности»), что поначалу даже ставило под сомнение корректность статистических данных. У мужчин ожидаемая продолжительность жизни в 1994 году достигла 57.5 года, а у женщин – 71 года, то есть упала на 7 лет и 3.5 лет по сравнению с 1991 годом [31]. В Украине падение ожидаемой продолжительности жизни в 1990-1995 годы составило 4.4 года у мужчин и 2.4 года у женщин [9]. В странах Балтии наибольшие потери ожидаемой продолжительности жизни между 1990 и 1994 годами были зарегистрированы в Латвии и составили 5.1 лет у мужчин и 2 года у женщин. В Эстонии и Литве потери у мужчин составили 4 года, а у женщин - 1.9 и 1.4 лет, соответственно. В Беларуси потери между 1990 и 1994 годами были существенно меньше (2.8 лет у мужчин и 1.4 года у женщин). В Молдове снижение продолжительности жизни при рождении между 1989 годом, когда были достигнуты максимальные значения продолжительности жизни в период действия антиалкогольных мер, и 1995 годом, когда уровень смертности достиг своего пика во время социально-экономического кризиса, составило 3.6 лет у мужчин и 2.6 лет у женщин.

Во второй половине 1990-х годов в большинстве стран европейской части бывшего СССР, включая Молдову, регистрируется кратковременный и очень быстрый подъем продолжительности жизни, несколько выровнявший ситуацию, однако кардинальных изменений

¹ Данные взяты с сайта Health for all Database (<http://www.euro.who.int/en>)

вслед за этим не последовало и рост смертности, например, в Молдове, России и Украине вскоре возобновился. Исключением на фоне других европейских стран бывшего СССР является Беларусь, где рост смертности в период социально-экономических реформ был наименьший, однако и кратковременного улучшения ситуации во второй половине 1990-х годов здесь не наблюдалось – смертность продолжала медленно и верно расти [6].

Дискуссии вокруг колебания уровня смертности в 1990-е годы.

На данный момент, дискуссия о механизме колебаний уровня смертности в 1990-е годы в странах бывшего СССР, носящие в большинстве из них синхронный характер, а также причинно-следственной связи между социально-экономическими реформами и ростом смертности в эти годы остается открытой.

Существует две точки зрения относительно влияния социально-экономического кризиса начала 1990-х годов на рост смертности в странах бывшего СССР. Некоторые исследователи называют в качестве основной причины, повлиявшей на данный подъем, социально-экономический кризис, разразившийся в странах, образовавшихся после распада СССР (гипотеза стрессов переходного периода). Передаточным звеном между кризисом и смертностью стали стрессы, связанные с крушением привычного уклада жизни; свой вклад внесли также кризис системы здравоохранения, общее ослабление правопорядка и рост преступности. Сторонники этой гипотезы считают, что в некоторых случаях существует непосредственную связь между кризисом и ростом смертности (например, ослабление контроля за качеством спиртных напитков ведет к росту числа отравлений), в других случаях реформы стали катализатором обнаружившихся задолго до них неблагоприятных тенденций [32]. Согласно этой же гипотезе, снижение смертности во второй половине 1990-х годов было связано не с улучшением материальных условий жизни, а с постепенным приспособлением к новым реалиям [31].

Данному пониманию противопоставляется представление о компенсаторном характере происходящих изменений, вызванном изменением календаря смертности благодаря демографической политике 1985-1987 годов. Так, снижение смертности в данный период, вызванное антиалкогольной кампанией, позволило отсрочить смерти нескольких тысяч людей, преимущественно от несчастных случаев, некоторых сердечно-сосудистых заболеваний, алкогольных отравлений, самоубийств и других причин, связанных с потреблением алкоголя. Но сами группы риска не исчезли, и, когда в начале 1990 годов положение в стране изменилось, в том числе исчезли внешние ограничения на потребление алкоголя, группа риска смертности от несчастных случаев, сердечно-сосудистых заболеваний, самоубийств и др. расширилась,

резко возросла смертность, особенно у мужчин в молодых и средних возрастах. В конце 1990-х годов этот период «двойной смертности» подошел к концу и средняя продолжительность жизни начала повышаться, возвращаясь к своему прежнему уровню. При этом следует иметь в виду колебания, связанные, по-видимому, с когортным эффектом [1,29,30].

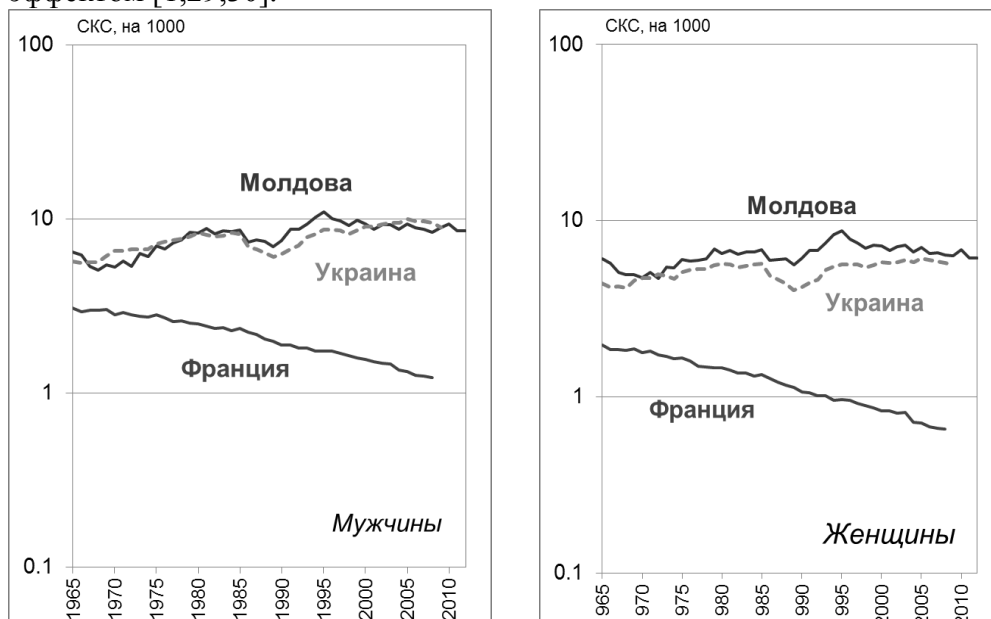

Рис. 2. Динамика стандартизованных коэффициентов смертности от болезней сердца в Молдове, Украине и Франции с середины 1960-х годов (на 100 тыс.), по полу, полулогарифмическая шкала

Источник: Молдова: расчеты Penina, Meslé, Vallin; Украина и Франция: расчеты Meslé, Vallin

Последние тенденции. Несмотря на выраженные колебания уровня смертности в 1980-е и 1990-е годы, в ряде стран бывшего СССР общая кризисная тенденция смертности, берущая свое начало еще с 1960-х годов, не была переломлена. В России рост смертности взрослых продолжался вплоть до 2005 года. Второй период роста смертности (1985-2005) был еще менее благоприятный, чем первый, а главные потери оказались также связанными с болезнями системы кровообращения и внешними причинами. Главные отличия второго периода роста смертности от первого исследователи связывают с динамикой смертности от туберкулеза: если в 1965-1984 годы смертность сокращалась, то в 1985-2005 годы она интенсивно росла. Кроме того, существенно возросли потери от убийств и повреждений без уточнения их случайного или преднамеренного характера [27]. Сходные проблемы в эволюции смертности после 1985 года испытывает Украина [9] и Беларусь [6]. В отличие от этих бывших советских республик, ситуация сложилась более благоприятно в странах Балтии,

которые в перспективе смогут присоединиться к группе постсоциалистических стран Центральной Европы, вернувшиеся в недавнем прошлом в нормальное русло эпидемиологического перехода, которым проследовали страны Запада [8].

В 2005-2009 годы в России наблюдался существенный подъем продолжительности жизни, составивший +3.9 лет у мужчин и +2.4 лет у женщин.¹ В России данный подъем мужской продолжительности жизни, третий по счету за последние 45 лет с 10-летним лагом, связан со снижением алкогольной смертности в трудоспособных возрастах, а его декомпозиция по причинам смерти и возрасту практически ничем не отличается от предшествующих подъемов в 1984-1987 и 1994-1998 годы. По всей видимости, смертность от алкогольных отравлений и алкогольно-зависимых причин в России протекает волнообразно [26].

За годы независимости показатели Молдавской продолжительности жизни нуждаются в коррекции. Данные поправки касаются официальных оценок численности населения и направлены на устранение так называемого смещения «числитель-знаменатель». С учетом альтернативных оценок численности населения, официальные значения показателя продолжительности жизни необходимо снизить от 0.3 лет для обоих полов в конце 90-х годов до 2.7 лет у мужчин и 1.8 лет у женщин в 2012 году [19]. Тем не менее, даже после этой довольно «жесткой» коррекции смертности, в последние годы намечается позитивная тенденция для сердечно-сосудистых заболеваний в старших возрастах, особенно, у женщин. Также, с середины 1990-х годов у молодых мужчин отмечен прогресс в области снижения смертности от ряда внешних причин смерти [20]. Данные позитивные сдвиги дают нам надежду на дальнейшую устойчивую динамику показателей смертности в Молдове. Тем не менее, кризис смертности взрослого мужского населения, начавшийся в Молдове более 45 лет назад, всё еще продолжается [19].

Таким образом, после успешного преодоления первого этапа эпидемиологического перехода индустриально-развитыми странами, с середины 1960-х годов начался период затяжной дивергенции трендов продолжительности жизни между западными странами и странами Восточной Европы, включая бывшие советские республики. Во всех бывших коммунистических странах общий тренд продолжительности жизни после 1965 года является нисходящим у мужчин и стагнирующим у женщин (за исключением молдавских женщин, чьи показатели быстро ухудшались в 1970-е годы). В то же время в странах бывшего СССР негативный тренд ожидаемой продолжительности жизни прерывался эпизодическими, но выраженными перепадами,

¹ <http://demoscope.ru/weekly/2011/0487/barom01.php>

связанными с определенными историческими событиями (антиалкогольная кампания 1985 года, социально-экономический кризис 1990-х годов). Стабильный рост продолжительности жизни в странах Балтии и Центральной Европы с конца 1980-х годов свидетельствует о возврате этих стран в магистральное русло эпидемиологического перехода, которым проследовали западные страны, и возможности выхода из кризиса смертности. Причины же незавершенности эпидемиологического перехода в Молдове кроются в избыточной смертности взрослого населения от болезней системы кровообращения и цирроза печени у обоих полов, а также ряда внешних причин смерти у мужчин. Продуманная политика по снижению смертности взрослого населения от данных классов причин смерти позволит устранить разрыв в области продолжительности жизни между Молдовой и странами Запада.

Литература

1. Avdeev A., Blum A., Zakharov S., Andreev E. Réaction d'une population hétérogène à une perturbation. Un modèle d'interprétation des évolutions de mortalité en Russie. In: *Population*. 1997. vol. 1. p. 7–44.
2. Barbi E., G. Caselli, J. Vallin. Trajectories of Extreme Survival in Heterogeneous Population. In: *Population-E* 58(1). 2003, p. 43-66.
3. Carey J. R., Judge D.S. Life Span Extension in Human is Self-Reinforcing: A General Theory of Longevity. In: *Population and Development Review*, 27(3). 2001, p. 411-36.
4. Caselli G., Meslé F., Vallin J. Epidemiologic transition theory exceptions. In: *Genus*, 2002, vol.58, n 1, p. 9-52.
5. Frenk J. et al. Elements for a Theory of the Health Transition. In: *Health Transition Review*, 1(1). 1991, p. 21-38.
6. Grigoriev P., Shkolnikov V.M., Andreev E.M., Jasilionis D., Jdanov D.A., Meslé F., Vallin J. Mortality in Belarus, Lithuania, and Russia: Divergence in Recent Trends and Possible Explanations. In: *European Journal of Population*, 2010, vol. 26, nr. 3, p. 245-274.
7. Lerner, M. Modernization and Health: A Model of the Health Transition. 1973 Annual Meeting of the "Reunión Anual de la American Public Health Association", San Francisco, California, November 1973.
8. Meslé F. Mortality in Central and Eastern Europe: Long-term trends and recent upturns. In: *Demographic research, special collection 2*, article 3, 2004, p. 45-70.
9. Meslé F., Vallin J. (avec des contributions de Vladimir Shkolnikov, Serhii Pyrozhhkov et Serguei Adamets). Mortalité et causes de décès en Ukraine au XXe siècle. Paris: INED, Cahier n°152, 2003, p.396 + CD-Rom.
10. Meslé F., Vallin J. Historical Trends in Mortality. In: *International Handbook of Adult Mortality* (ed. Rogers R., Crimmins E.), p. 9-47, Berlin: Springer, 2011. 625p.
11. Meslé F., Vallin J. In: *Démographie: analyse et synthèse* (Caselli G., Vallin J., Wunsch G. (ed.)). Vol. 3, Les déterminants de la mortalité, p. 439-461. Paris: l'Institut National d'Etudes Démographiques, 2002. 478 p.
12. Meslé F., Vallin J. Interpreting recent mortality changes in the former USSR in the light of long term trends and reference to Central Europe. In: *Mortality in the countries of the former USSR. Fifteen years after break-up: change or continuity?* International seminar. Working papers. Kiev, 12-14 October 2006, vol. 2, p. 68-88.
13. Meslé F., Vallin J. Transition sanitaire: tendances et perspectives. In: *Médecine Science*, 2000, vol.16, n°11, p.1161-1171.

14. Olshansky S. J., Ault A. B. The fourth stage of the epidemiologic transition: the age of delayed degenerative diseases. In: *The Milbank Quarterly*, 1986, vol. 64, n 3, p.355-391.
15. Olshansky S. J., Carnes B. A., Rogers R. G., Smith L. Emerging infectious diseases: the Fifth stage of the epidemiologic transition? In: *World Health Statistics Quarterly*, 1998, vol.51, n°2-3-4, p.207-217.
16. Omran Abdel R. The epidemiologic transition theory revisited thirty years later. In: *World Health Statistics Quarterly*, 1998, vol.51, n°2-3-4, p.99-119.
17. Omran, Abdel R. The epidemiologic transition: a theory of the epidemiology of population change. In: *Milbank Memorial Fund Quarterly*, 1971, vol.49, n°4, p.509-538.
18. Penina O., Meslé F., Vallin J. Correcting for Under-Estimation of Infant Mortality in Moldova. In: *Population-E*. 2010, vol 65, nr 3, p. 499-514.
19. Penina O., Vallin J. Forty-five years of cause-specific mortality trends in Moldova. XXVII IUSSP International Population Conference, Busan, South Korea, 26-31 August 2013. <http://www.iussp.org/fr/event/17/programme/paper/3786>
20. Penina O.; Meslé F.; Vallin J. Причины смерти и продолжительность жизни в Молдове. In *Demoscope weekly*, 2011. Институт Демографии Университета Высшей Школы Экономики, Moscow, Russia. (<http://demoscope.ru/weekly/2011/0455/tema01.php>).
21. Rogers Richard G., Hackenberg R. Extending epidemiologic transition theory. In: *Social Biology*, 1987, vol.34, p.234-243.
22. United Nations. Concise Report on the World Population Situation in 1970-175 and Its Long-Range Implications, *Population Studies*, n°56. New York, United Nations, 1974, 77 p.
23. Vallin J., Meslé F. Convergences and divergences in mortality. A new approach to health transition. In: *Demographic Research (Special Collection 2. Determinants of Diverging Trends in Mortality)*. 2004, p.12-43.
24. Vallin J., Meslé F. Convergences and divergences: an analytical framework of national and sub-national trends in life expectancy. In: *Genus*, 2005, vol.LXI, n°1, p.83-124.
25. Vaupel J. W. Demographic Insights into Longevity. In: *Population-E*, 13 (1). 2001, p. 245-60.
26. Андреев Е.М. Новейшие тенденции смертности в России: долгожданный перелом или продолжение колебаний? Секция «Смертность и продолжительность жизни» семинара «Демография» франко-российской научно-практической конференции «Экономика, политика, общество: новые вызовы, новые возможности». Видеозапись. <http://www.hse.ru/video/25379148.html>
27. Андреев Е.М., Жданов Д.А., Школьников В.М. Смертность в России через 15 лет после распада СССР: факты и объяснения. In: *Spero*, vol. 6. 2007, стр. 115-142. <http://demoscope.ru/weekly/2007/0311/analit01.php>
28. Васин С.А. Российская и "западная" структуры и календари смертности по причинам смерти. In: *Смертность населения. Тенденции, методы изучения, прогнозы. Сборник статей. Под редакцией М.Б.Денисенко, Г.Ш.Бахметовой. Серия "Демографические исследования": МАКС Пресс, 2007. p.42-72.*
29. Вишневский А.Г. (ред.) Демографическая модернизация России 1900-2000. Москва: Новое издательство, 2006. 601 p.
30. Вишневский А.Г. Подъем смертности в 90-е годы: факт или артефакт? In: *Население и общество*, n° 45, май, 2000, p. 1-4.
31. Захаров С.В., Школьников В.М. Смертность в России, Москве и Удмуртской республике: основные тенденции и особенности. In: Школьников В.М., Червяков В.В. (ред.). *Политика по контролю кризисной смертности в России в переходный период*. Москва: АИРО-XX, 2000. pp.12-43.
32. Клулт М. Демография регионов Земли. События новейшей демографической истории. Москва: Питер, 2008. 346 p.
33. Немцов А. В. Алкогольная ситуация в России. Москва, 1995, 86 p.

APLICAREA MECANISMELOR OPTIME LA DETERMINAREA INDICATORILOR PRINCIPALI AI SECURITĂȚII DEMOGRAFICE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Galina SAVELIEVA, *doctor în economie, conf. cerc., CCD INCE*

Maria VREMIȘ, *CCD INCE*

Abstract. This paper reflects the determination and analysis toolkit of indicators related to demographic security by using correlation and regression analysis. The main goal is to identify opportunities to improve the demographic situation of the country through the development of forecasts in the field. After the results of applying that analysis were developed recommendations on the possibility of its use in the practice of public authorities, which will serve as a basis for improving those policies by preventing possible threats and timely preparation of the required policies.

Key words: Threats demographic correlation and regression analysis, indicators, evaluation and monitoring of policies, demographic security.

Fiecare stat, orientat spre o dezvoltare socioeconomică stabilă și durabilă, este interesat în crearea unor condiții pentru dezvoltarea componentei principale care asigură această dezvoltare, și anume resursele umane (capitalul uman). Acest capital reprezintă un element principal al bogăției naționale, constituie un factor de creștere economică al procesului de reproducere în orice societate. Procesul de acumulare și de reproducere a resurselor umane și asigurare a securității demografice joacă un rol important în elaborarea și promovarea politicilor social-economice ale statului, având în vedere totalitatea capacităților individuale formate atât natural (capacitățile fizice de la naștere, în familie etc.), cât și căpătate în rezultatul unor politici realizate de stat, precum și nemijlocit de o persoană respectivă (capacitățile de sănătate, cunoștințele profesionale, aptitudinile personale etc.), utilizarea eficientă a cărora vor contribui, la rândul său, la reproducerea economică extinsă a societății. Pornind de la Obiectivele de Dezvoltare ale Mileniului, formulate de Organizația Națiunilor Unite la Adunarea Generală din 18 septembrie 2000, la care *omul* este declarat ca *o valoare supremă*, securitatea demografică a țării constituie scopul și obiectivul principal de asigurare a stabilității macroeconomice a fiecărei societăți. În acest context, menționăm că Republica Moldova, împreună cu 147 de state ale lumii (din 191 de țări) a semnat, la New York, în anul 2000, „Declarația Mileniului a Națiunilor Unite: dezvoltarea umană – obiectiv de importanță primordială”, care confirmă aspirațiile țării asupra promovării principiilor privind valorile fundamentale ale umanității, respect față de natură, drepturile omului etc.

Reieșind din cele menționate, cele mai importante obiective statale sunt legate de reproducerea resurselor umane și argumentarea științifică a politicilor respective prin evaluarea impactului acestora în baza sistemului de indicatori principali în domeniu, ținându-se cont de situația social-economică curentă.

Resursele umane reprezintă cel mai activ element de dezvoltare socioeconomică, care se integrează în toate sferele și nivelurile procesului de dezvoltare și este cel mai valoros activ al dezvoltării țării. Fără factorul uman economia nu ar exista. Avînd în vedere că resursa umană reprezintă factorul „viu” prin intermediul căruia se combină și se valorifică ceilalți factori productivi, determinarea eficienței procesului de producție se efectuează nu numai din punctul de vedere al asigurării succesului acestuia pe piața competitivității, iar resursele umane se valorizează și pe sine. Din acest motiv reproducerea și dezvoltarea resurselor umane este o problemă - cheie, strategică a existenței, menținerii, și pătrunderii atît pe noi segmente, cît și în genere a performanțelor socioeconomice ale societății.

În același timp, în ultimele decenii, în Republica Moldova s-a observat o scădere continuă a numărului de populație, datorită schimbărilor fixate în fenomenele demografice principale: începînd cu mijlocul anilor 90 ai sec. XX, dezvoltarea demografică a țării a fost afectată de scăderea natalității, nivelul căreia nu asigură reproducerea simplă a populației, rata înaltă a mortalității, fluxurile migraționale, în special din localitățile rurale, criza instituției familiei, creșterea ratei divorțialității și a copiilor în familiile dezintegrate, îmbătrînirea populației etc. Toate acestea implică o multitudine de consecințe socioeconomice nefavorabile și vor necesita politici demografice eficiente menite să schimbe actualele tendințe în domeniu, inclusiv să asigure și securitatea demografică a țării.

Întrucît securitatea demografică este o categorie ce include toate condițiile de dezvoltare și existență a omului, aceasta devine măsurabilă prin indicatori statistici. Pentru evaluarea proceselor și fenomenelor demografice a fost determinat un set de indicatori principali care pot fi utilizați pentru a obține expresia numerică a unor fenomene, procese, activități sau categorii economico-sociale, care sunt definite în timp, spațiu și structură, precum și au o anumită periodicitate și argumentare la diferite niveluri (național, regional, local, unitate, persoană etc.). Aceasta se explică prin faptul că elaborarea unei politici demografice efective trebuie să se bazeze pe o cunoaștere fundamentală a evoluției tuturor fenomenelor sociale, economice și demografice, care influențează direct sau indirect asupra reproducerii populației, ținînd cont de tendințele actuale și posibilele transformări de dezvoltare. Totodată, vorbind despre asigurarea securității demografice, aceasta necesită realizarea politicilor preconizate pe două direcții: pe de o parte, înlăturarea cauzelor, ce generează tendințe negative în procesele de reproducere și atenuarea consecințelor, iar pe de altă parte, profilaxia și prevenirea apariției unor astfel de cauze. În acest context, au fost evidențiate unele amenințări demografice ale proceselor de reproducere vitale, combaterea cărora va fi pusă ca țintă a securității demografice, la fel au fost determinați indicatorii demografici de bază pentru monitorizarea și estimarea securității demografice (*Tabelul 1.*)

Tabelul 1. Indicatorii demografici de bază pentru monitorizarea securității demografice

Fenomene și procese demografice	Amenințări demografice	Indicatori de monitorizare a securității demografice
1	2	3
Natalitatea și mortalitatea	Depopularea naturală, instabilitatea numărului de populație, schimbarea structurii populației pe vârste și sexe, îmbătrânirea, micșorarea fertilității, speranța de viață redusă.	Rata natalității, inclusiv pe medii. Rata totală a fertilității, inclusiv pe medii. Rata mortalității: - generală, inclusiv pe medii, pe sexe, pe vârste; inclusiv: - infantile, inclusiv pe medii și sexe; - precoce a populației aptă de muncă, inclusiv pe medii, pe sexe. Speranța de viață la naștere, inclusiv pe medii, pe sexe și vârste. Coeficientul îmbătrânirii, inclusiv pe medii, sexe și vârste.
Nupțialitatea și divorțialitatea	Degradarea instituției familiei ca celulă a societății responsabilă pentru reproducerea resurselor umane, nivelul scăzut de educare a copiilor în familiile incomplete, sporirea nașterilor în afara căsătoriei.	Rata nupțialității, inclusiv pe medii și vârste. Rata divorțialității, inclusiv pe medii, sexe, vârste și după durata căsătoriei.
Migrația (emigrație, imigrație)	Procesele migraționale nereglementate, destrămarea familiilor, exodul forței de muncă tinere și calificate și agravarea situației pe piața forței de muncă interne prin disproporția considerabilă dintre cerere și ofertă, depopularea teritorială (în special, a	Numărul emigranților, inclusiv pe vârste și sexe. Numărul imigranților, inclusiv pe sexe, vârste, naționalități și pe confesii. La acest capitol se referă și „Numărul repatriaților”, inclusiv pe vârste și sexe, Numărul persoanelor plecate peste hotare la lucru sau în căutarea unui loc de muncă (migrația de muncă), inclusiv pe medii, sexe, vârste, după starea civilă.

	localităților rurale), apariția disproporțiilor în structura demografică a populației, imigrația ilegală etc.	Numărul persoanelor care și-au schimbat mediul de domiciliu (migrația internă), inclusiv pe medii, sexe și vârste.
Indicatorii calitativi ai populației		
Invaliditate	Micșorarea potențialului productiv al forței de muncă, cheltuieli sporite pentru sănătate și protecție socială, povara financiară asupra surselor bugetare, dependența economică sporită.	Incidența primară a invalidității, inclusiv pe medii: urban și rural, pe sexe: femei și bărbați; inclusiv: - copiii invalizi în vârstă pînă la 16 ani și începînd cu 1 ianuarie 2008 - 18 ani, inclusiv pe medii, pe sexe.
<i>Sursa:</i> elaborat de către autorii		

Indicatorii în cauză vor servi ca bază pentru evaluarea securității demografice și prevenirea amenințărilor demografice la etapa actuală și pot fi supuși reexaminării în anumite perioade de timp în dependență de situația social-economică și, în special, de starea demografică concretă a țării (lista indicatorilor se prezintă în *Anexa 1*). Monitorizarea tendințelor de dezvoltare a acestor indicatori va asigura posibilitatea de a reacționa imediat la orice influență negativă asupra proceselor sau fenomenelor demografice, avînd scopul de a evalua gradul de securitate demografică și de a preveni la timp amenințările demografice observate.

Conceptul metodologic care a fost pus ca bază teoretico-științifică pentru modelarea indicatorilor a fost precum urmează:

- *securitatea demografică* reprezintă starea populației ce exprimă protecția privind riscurile de orice natură în scopul creării condițiilor demo-socio-economice pentru promovarea intereselor umane sau, prin alte cuvinte, *securitatea demografică* reprezintă starea de protecție a proceselor demografice importante vitale de amenințările reale și potențiale, asigurînd cel puțin păstrarea statutului geopolitic, economic și etnic al statului, și țintește în primul rînd procesele demografice vitale, inclusiv și cele care reflectă caracteristicile cantitative și calitative ale populației (starea de sănătate fizică, psihică și socială). În acest context, *securitatea demografică* a fost examinată ca o categorie sintetică complexă, care acumulează în sine toate condițiile necesare pentru existența și dezvoltarea omului. Reieșind din aceasta, *măsurarea și analiza empirică a securității demografice ca o categorie sintetică latentă* (sau care nu este supusă măsurării directe) s-a

efectuat prin selectarea anumitor factori care în cea mai mare măsură reflectă mediul socio-economic și sistemul de asigurare a relațiilor ce apar în domeniu.

În sensul cercetărilor, *amenințările demografice* reprezintă fenomene și tendințe demografice care influențează negativ dezvoltarea cantitativă și calitativă a populației și pun în pericol procesele demografice vitale. Procesele demografice se transformă în amenințări ale securității demografice atunci când influențează negativ asupra caracteristicilor autoreproducerii populației. Totodată, a fost preconizat că amenințările demografice se vor determina prin intermediul unor indicatori principali, care vor fi monitorizați pentru evaluarea securității demografice a Republicii Moldova. Astfel, au fost supuși modelării următorii indicatori: Rata natalității; Rata totală a fertilității; Rata mortalității; Rata mortalității infantile; Rata nupțialității; Rata divorțialității; Speranța de viață la naștere, ceea ce va oferi posibilitatea de a reacționa la timp la orice fluctuație a valorilor indicatorilor cheie. Determinarea mărimilor admisibile ale indicatorilor în cauză s-a efectuat prin utilizarea analizei multifactoriale (de corelație și regresie), în baza modelelor obținute.

Analiza multifactorială este simplă pentru utilizare de către autoritățile administrației publice care se ocupă de politicile în domeniu. Mecanismul de calculare constă în efectuarea consecutivă a următoarelor metode și etape:

- *de analiză și sinteză* a asigurării securității demografice, inclusiv prin prisma sistemului de indicatori de elucidare a amenințărilor demografice;
- a comparațiilor *internaționale* - pentru obținerea rezultatelor eficiente este necesară compararea indicatorilor principali de bază cu indicatori și țări comparabile;
- *a interviului cu experții în domeniu*, ce constă în consultarea problemelor abordate cu savanții în domeniu, experții-specialiști practici;
- *de analogii*, sensul căreia reprezintă descoperirea evenimentelor sau fenomenelor de dezvoltare demo-socio-economică într-o perioadă anterioară, într-o amplasare diferită etc., dar care au multe trăsături comune cu cele analizate;
- *de analiză statistică, inclusiv analiza multifactorială*, ceea ce evaluează influența totalității factorilor asupra securității demografice, exprimată prin indicatorul concret în anumită perioadă de timp. Evidențierea factorilor este posibilă prin intermediul formării și analizei modelelor de regresie a corelației multiple, în care în calitate de indicatori rezultonți vor fi stabiliți indicatorii principali ai securității demografice.
- Procesul de elaborare a modelelor de regresie a corelației multidimensionale, de regulă, constă în:

- determinarea celor mai importanți factori de influență pe domenii și descrierea acestora prin sistemul de indicatori respectivi, inclusiv gruparea acestora în timp pe domenii;
- evaluarea statistică a indicatorilor selectați, formarea de grupuri respective ale acestora, avînd în vedere influența dintre indicatori, directă sau indirectă;
- colectarea și verificarea datelor, analiza comparativă în timp și spațiu, efectuarea calculelor suplimentare necesare, consultarea cu specialiștii cercetători în știință sau cu experiența practică în domeniu privind utilizarea unor indicatori specifici suplimentari;
- clasificarea, codificarea și crearea bazei de date în formă electronică;
- evaluarea intercorelării datelor în sine, evidențierea celor interdependente, evaluarea statistică de certitudine a interlegăturii anumitor indicatori în totalitatea generală, dacă legăturile dintre indicatori nu au caracterul întîmplător și are loc o eroare ocazională a selecției în domeniu;
- efectuarea reducției datelor inițiale prin argumentări, comparații, metode logice etc.;
- elaborarea modelelor respective, determinarea coeficienților tradiționali de regresie lineară. În calitatea indicatorilor rezultativi (funcție) au fost luați indicatorii de securitate demografică, iar factorii sunt indicatori ce ilucidază fenomenele și procesele demo-socio-economice, cum ar fi ocuparea forței de muncă, nivelul veniturilor, asigurarea cu locuințe etc.;
- calcularea mărimilor admisibile ale indicatorilor principali de securitate demografică s-a efectuat în baza modelelor obținute, inclusiv elaborarea concluziilor, recomandărilor în domeniu.

Abordarea factorială va da posibilitatea de a evidenția acei factori care au corelarea mai strictă cu indicatorii securității demografice și, reieșind din acest fapt, da-i selecta pe aceștia pentru analiza ulterioară (modelarea, prognozarea). Procesul de selectare a factorilor sau variabilelor este nelimitat și în acest sens careva restricții nu există. De regulă, cantitatea totală a factorilor reflectată în diverse surse informaționale nu este univocă și poate fi la nivel de 140 și mai mult. De exemplu, numărul indicatorilor selectați pot varia în procesul de analiză de la 9 pînă la 381, conform Institutului de management din Elveția, revista Euromoney[8]. Selectarea factorilor depinde de scopul cercetării și este orientată de a reflecta cît mai complet influența tuturor indicatorilor caracteristici privind legăturile directe, indirecte și interdependente a fenomenului sau procesului studiat. Aceasta va contribui la sporirea calității, asigurării realizării în timp a acțiunilor necesare, îmbunătățirea managementului public în domeniu.

Evidențierea factorilor de influență pentru a evalua impactul acestora asupra securității demografice s-a efectuat prin elaborarea și analiza modelelor de regresie de corelație multiplă, în care în calitate de rezultat definitiv vor fi luate, în consecutivitate, indicatorii de securitate demografică.

Aceasta permite de a determina sau de a prezice mărimea unui indicator în cazul când este cunoscută mărimea altor indicatori, la fel pot fi utilizați și în alte cazuri, când este necesar de a efectua analiza și evaluarea influenței multifactoriale asupra evoluției indicatorului respectiv, iar factorii de influență au diferite unități de măsură, sunt asimetrici în evoluție etc.

Pentru obținerea rezultatelor acceptabile la elaborarea mărimilor admisibile ale indicatorilor principali ai securității demografice trebuie de respectat consecutivitatea metodelor sus-menționate, ceea ce va contribui la obținerea calitativă a indicatorilor rezultativi.

La cercetarea impactului politicilor demo-socio-economice asupra securității demografice au fost atrași mai mult de 120 de indicatori. Astfel, în prima variantă, pentru fiecare indicator modelat a fost inclus un număr extins de indicatori de influență: Rata natalității – 114 indicatori, Rata totală a fertilității – 114, Rata mortalității – 112, Rata mortalității infantile – 21, Speranța de viață – 54, Rata divorțialității – 61 și Rata nupțialității – 87. Totodată, reieșind din complexitatea obținerii datelor statistice, lipsa datelor pentru perioada stabilită cercetării, imposibilitatea obținerii unor date statistice, lista indicatorilor a fost redusă.

Scopul principal al analizei factoriale constituia atât în reducerea numărului variabilelor, cât și în determinarea structurii interlegăturilor dintre variabile sau în clasificarea variabilelor, în mare măsură depinzând de sarcinile stabilite față de obiectul cercetării. În procesul modelării indicatorilor, verificării coeficienților de corelație la corespunderea criteriilor stabilite au rămas cca 10 indicatori de influență pentru fiecare indicator modelat.

În acest context, au fost utilizate două abordări diferite: metoda de calculare parametrică a coeficientului Brave-Pearson (r) și determinarea coeficientului de corelație a rangurilor lui Spearman (r_s), care sunt utilizate dacă datele sunt ordinare sau neparametrice (se utilizează în condițiile când parametrii statistici nu pot fi îndepliniți, fie numărul prea mic de subiecți sub 20, fie în situația când nu se pot efectua măsurări precise). S-a ținut cont și de unele tabele cu valori critice a coeficienților de corelație a lui Brave-Pearson și Spearman pentru diferite numere de grade interpretate (ea este egală numărului de perechi -2 sau $n-2$). În cazul dacă coeficienții de corelație sunt mai mari decât valorile critice, ele se pot considera veridice. Pentru ca coeficientul de corelație $0,70$ să fie veridic, în analiză trebuie să fie incluse nu mai puțin de 8 perechi de factori ($\square = n-2=6$) la calcularea coeficientului r și 7 perechi de factori ($\square = n-2=5$) în cazul calculării coeficientului r_s .

Coeficientul de corelație Brave-Pearson (r) este un indicator parametric și implică abaterile relative ale rezultatelor dintre două variabile față de mediile corespunzătoare. Coeficientul de corelație Spearman și coeficientul de corelație Pearson nu vor avea aceleași valori pentru același set de date, în același timp există o relativă concordanță între valorile acestor coeficienți.

În procesul de analiză și cercetare s-a efectuat procedura de standardizare în scopul excluderii influenței unității de măsură. Totodată, fiecare model de regresie obținut a fost verificat semnificativ, ținând cont de *F*-criteriu, iar parametrii din aceste modele, respectiv, pe *t*-criteriu, precum și s-a luat în considerație și unele reguli generale: că coeficientul de corelație este o valoare cantitativă ce descrie relația dintre doi sau mai mulți indicatori și variază în limită de la +1 pînă la -1. În cazul corelării pozitive mărimea acestui coeficient constituie +1, iar în cazul corelării negative -1. Totodată, esența acestor coeficienți este diferită. Corelarea între indicatori se consideră puternică dacă coeficientul este mai mare de 0,70, iar dacă el depășește 0,90, atunci corelația se consideră foarte puternică. Concomitent pentru formularea acestei concluzii privind legăturile dintre variabile, o importanță deosebită o are mărimea eșantionului: cu cît mai mare este eșantionul, cu atît mai cert este mărimea coeficientului de corelație obținut.

Dat fiind faptul că procesul de selectare a factorilor (variabilelor) este nelimitat și careva restricții nu există, scopul principal al analizei factoriale constă atît în reducerea numărului variabilelor, cît și în determinarea structurii interlegăturilor celei mai strînse dintre variabile sau în clasificarea lor. Acest scop, în mare măsură, corespunde sarcinii stabilite față de obiectul cercetării: dintre toți factorii care au influență asupra indicatorilor de securitate demografică trebuie selectați cei mai importanți și semnificativi și în baza modelului obținut au fost determinate mărimile admisibile ale indicatorilor sus-menționați. În procesul calculării s-a făcut verificarea legăturilor dintre factori în lipsa multicolarității, avînd în vedere faptul că coliniaritatea se observă în situațiile în care două dintre variabilele independente sunt foarte puternic corelate între ele, iar corelația lor medie cu variabila dependentă fiind, de asemenea, înregistrată la nivel ridicat.

Prima fază de analiză statistică a fost evaluarea calitativă a formei de repartizare a datelor statistice obținute. Au fost realizate statisticile descriptive, care reflectă informația despre faptul dacă repartizarea datelor este simetrică sau asimetrică. Forma precisă de repartizare normală se determină în baza a doi parametri: abaterea medie și standard. Din analiza rezultatelor s-a constatat că majoritatea datelor sunt repartizate normal. Totodată sunt evidențiate și unele devieri în abaterile medii (de exemplu, purtători ai virusului imunodeficienței umane (HIV) la 100 mii de locuitori; cazuri de SIDA, la 100 mii de locuitori; numărul de avorturi (inclusiv și mini); morbiditatea copiilor în vîrstă de 0-14 ani prin tulburări mintale și de comportament - schizofrenie, la 100 mii copii; indemnizație unică la naștere și indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului; veniturile disponibile ale populației; rata sărăciei extreme; degajarea substanțelor dăunătoare în atmosferă de către sursele staționare, pe ingrediente etc. au fost repartizate asimetric). Aceasta se explică prin faptul că selecția datelor în unele cazuri este eterogenă (au loc observații cu deosebiri bruște) sau insuficient de mare

(de exemplu, $n=9$). Toate calculele s-au efectuat în baza utilizării SOFT-ului sau pachetului de prelucrare și de analiză a datelor statistice SPSS - Statistical Package for Social Science.

În rezultatul calculelor au fost obținute matrice care caracterizează interacțiunea factorilor și caracteristicile definitive, utilizând corelațiile parametrice ale lui Pearson și, alternativ, corelațiile neparametrice ale lui Spearman. Pentru a determina dacă rezultatul obținut este într-adevăr semnificativ, a fost utilizat criteriul privind nivelul statistic de semnificație (nivelul- p). Aceasta ar trebui să se înțeleagă astfel, că un nivel- p mai înalt corespunde unui nivel mai redus de încredere în ceea ce privește rezultatele obținute în procesul selecției. De regulă, rezultatul $p \leq 0,05$ este o limită acceptabilă de semnificație statistică, totodată trebuie luat în considerație și faptul că acest nivel include o probabilitate destul de mare de eroare (5%). Rezultatele obținute în matricea de corelație la nivel de $p \leq 0,01$ de obicei se examinează ca fiind veridice, iar rezultatele cu nivelul de $p \leq 0,005$ sau $p \leq 0,0001$ ca rezultate veridice destul de înalte.

Setul de indicatori ce caracterizează factorii de securitate demografică care a fost format din 120 de indicatori inițiali este excesiv informațional. Analiza coeficienților de corelație în pereche a permis de a efectua etapa preliminară de evidențiere a grupelor de variabile care sunt în legătură strânsă și de a stabili problema selecției celor mai semnificativi indicatori din fiecare grupă de variabile. Selectarea componentei cantitative a setului limitat de indicatori specifici a fost efectuată în fiecare caz concret în baza îmbinării bazelor teoretice și cerințelor privind mărimea minimă admisibilă a nivelurilor de criterii stabilite anterior. În calitate de prag limită în sensul prezentei cercetări a fost determinat coeficientul de corelație în cuantumul 0,6. Astfel, modelele definitive obținute, de regulă, includ cca 4-9 factori de influență.

Modelarea indicatorilor de securitate demografică s-a efectuat ținând cont de datele pentru anii 1998-2011 (14 ani) și un spațiu - nivelul național, ceea ce este destul de puțin pentru modelare, numărul factorilor incluși în modelul definitiv a fost redus pînă la 10, calcularea a fost efectuată în baza factorilor semnificativi rămași pentru modelare. Modelele au fost supuse selectării în baza criteriilor menționate (Signification, t-Student) și utilizând metoda interviului cu experți practici și savanți în domeniu, avînd în vedere faptul că în mare măsură datele statistice pentru perioada studiului sunt asimetrice (nivel de semnificație 0,05 și 0,01 pentru coeficienții de corelație Pearson și Spearman).

Tabelul 2. Unele caracteristici ale modelelor indicatorilor de securitate demografică

Indicatorii de securitate demografică	Perioada de prezentare a datelor	Nr. de variante calculate pentru obținerea modelului definitiv	Numărul factorilor (variabilelor) care au fost incluși			Densitatea dintre factorii incluși în modelul definitiv - R	Coeficientul de determinare R ² (gr. de influență a factorilor incluși în model)	Eroarea standard, Mini-maxim
			inițial	în calcularea modelelor după selectarea potrivit criteriilor	în modelul definitiv			
Rata natalității	1998-2011	4	114	12	8	0,999	0,997	0,025 - 0,043
Rata totală a fertilității	1998-2011	8	114	9	4	0,963	0,927	0,008 - 0,022
Rata mortalității	1998-2011	7	112	8	4	0,963	0,927	0,049-0,136
Rata mortalității infantile	1998-2011	6	21	8	3	0,995	0,991	0,112 - 0,221
Speranța de viață la naștere	1998-2011	3	54	9	4	0,989	0,977	0,048 - 0,134
Rata divorțialității	1999-2011	5	61	10	6	0,993	0,986	0,046 - 0,081
Rata nupțialității	1999-2011	7	87	12	3	0,951	0,905	0,110 - 0,269

Sursa: elaborat de către autorii

În conformitate cu modelele indicatorilor principali ai securității demografice, pentru anii 2012-2014 au fost determinate următoarele caracteristici privind mărimile admisibile ale indicatorilor principali ai securității demografice pentru Republica Moldova.

Tabelul 3. Caracteristica comparativă a mărimilor admisibile ale indicatorilor de securitate demografică pentru Republica Moldova pe anii 2012-2014

Denumirea indicatorului	Mărimile admisibile în practica internațională sau valorile obținute real către anul 2011	Valoarea indicatorului pentru Republica Moldova în anul 2011	Mărimile admisibile recomandate pentru anii 2012-2014 (a.2012)
1	2	3	4
Rata totală de fertilitate	2, 14 - 2,15 (nivelul de reproducere a populației) sau 1,5 (indicator critic după W.Lutz) Media pe Europa -1,6 și UE - 1,6 copii per femeie de vîrstă fertilă	1,27 copii per femeie de vîrstă fertilă	1,21-1,47 copii per femeie
Speranța de viață la naștere	Media pe Europa - 77 ani, Inclusiv: bărbați – 73 ani și femei – 80 ani UE - 80 ani, inclusiv bărbați – 77 ani și femei – 83 ani	70,88 ani, inclusiv: bărbați – 66,82 ani; femei – 74,92 ani; urban – 73,24 ani, rural – 69,45 ani.	68 – 71,9 ani
Rata natalității	Media pe Europa - 11 ‰ și UE - 11‰	10,9‰	9,9 – 11,4‰
Rata mortalității	Media pe Europa - 11 ‰ și UE – 10‰	11,0 ‰	10,95 – 12,35 ‰.
Rata mortalității infantile	Media pe Europa - 5‰ și UE - 4‰	10,9 ‰	10,3– 12,5 ‰
Rata nupțialității*	Bulgaria-2,9‰; România-4,9‰; Ucraina-7,8 ‰; Belarus -9,2‰	7,3 ‰	5,8 – 7,7‰
Rata divorțialității*	Bulgaria - 1,4‰; România - 1,7‰; Ucraina - 1,4‰; Belarus - 4,1‰	3,1 ‰	2,5 – 4,2 ‰.

* datele medii pe Europa lipsesc

Sursa: elaborat de către autorii

Aceste mărimi recomandate reprezintă o continuitate logică a indicatorilor preconizați în Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025), aprobat prin Hotărîrea Guvernului RM nr.768 din 12 octombrie 2011, și vor constitui ca orientări pentru elaborarea și promovarea seriei de politici și acțiuni în sprijinul asigurării securității demografice a Republicii Moldova.

Concluzii. Măsurarea și analiza empirică a securității demografice este importantă, deoarece dă posibilitatea de a prevedea influența negativă a amenințărilor demografice. 7 indicatori de bază sunt supuși modelării doar,

ceea ce este insuficient. Cea mai mare problema a fost cu referire la crearea bazei de date a variabilelor incluse în studiu. Modificarea metodologiilor de preluare a datelor statistice a condus la evoluția asimetrică a indicatorilor variabili, lipsa unor date în dinamică, necomparabilitatea datelor respective în timp. Toate acestea au influențat negativ asupra procesului de modelare a indicatorilor de securitate demografică, în unele cazuri au fost obținute rezultate nepotrivite, a fost necesar de a se întoarce la reexaminarea componenței inițiale a factorilor selectați pentru modelare, executarea și analiza repetată a rezultatelor obținute, ceea ce a solicitat eforturi adiționale.

Astfel, pentru sporirea rezultatelor modelării, se recomandă de reexaminat aria de selecție a datelor incluse în cercetare, și anume: majorarea numărului de cazuri (de exemplu, să fie extinsă aria de date prin luarea în considerație a nivelului regional, raional), determinate atât lista factorilor (variabilelor) noi, cât și perioada analizată sau timpul în care toți factorii incluși în analiză vor fi comparabili în dinamică.

Bibliografie

1. Gagauz, O., Penina, O. Dezvoltarea demografică a Republicii Moldova: situația actuală și tendințele viitoare. In: Procesele socio-demografice în societatea contemporană: de la meditații la acțiuni: Tezele conf. șt. int. IIEȘP AȘM, 15-16 oct. 2009. Chișinău, 2009, pp. 48-56. ISBN 978-9975-9742-1-9.
2. Jaba, E., Grama, A. Analiza statistică cu SPSS sub Windows. București: Polirom, 2004. 272 p.; Lilea, E. și a. Statistică - teorie și aplicații. București: Editura ASE, 2006. 240 p.
3. Savelieva, G., Taragan, R., Tomceac, A. Unele abordări cu privire la măsurarea multidimensională a impactului îmbătrînirii demografice în Republica Moldova. In: Rolul Euroregiunilor în dezvoltarea durabilă în contextul crizei mondiale. Exemplu: Euroregiunea Siret-Prut-Nistru: Conferință științifică internațională, 7 iulie 2012. Ediția a VIII-a. Academia Română – Filiala Iași, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh.Zane”. Iași: Editura Tehnopress, 2012, Vol. XI, pp.156-164. ISBN 978-973-702-917-1.
4. Raport Social Anual 2009, 2010, 2011. Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei. RM. Chișinău: Elena-V.I., 2010, 2011; Bon Offices, 2012 (ISBN 978-9975-80-656-5, ISBN 978-9975-80-656-8).
5. Raportul științific 08.817.08. 010 A „Evaluarea situației demografice în Republica Moldova și determinarea mărimilor admisibile a indicatorilor principali ai securității demografice”. Chișinău: IEFS, 2009, pp. 104-158.
6. Raportul științific 08.817.08.32 A „Determinarea metodelor și modelelor de măsurare multidimensională a impactului îmbătrînirii demografice asupra diferitor tipuri de variabile economice și sociale”. Chișinău: IEFS, 2012, pp. 149-164.
7. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova [bază de date online]. Disponibil: <http://www.statistica.md/>.
8. Фоломьев, А., Н., Ревазов, В., Г. Инвестиционный климат регионов России и пути его улучшения. В: Вопросы экономики. Москва, 1999, №9, сс. 56.
9. Тихомиров, Н., П. Демография. Методы анализа и прогнозирования: Учебник для вузов. М.: Экзамен, 2005. 256 с. ISBN 5-472-01119-1.

Anexa 1. Indicatorii principali de determinare a amenințărilor demografice și asigurării securității demografice în Republica Moldova¹

1. Numărul populației
2. Rata natalității
3. Rata totală a fertilității
4. Rata mortalității (generală, standardizată, a populației în vîrstă aptă de muncă)
5. Incidența invalidității, inclusiv primară, la copii pînă la vîrsta de 18 ani
6. Rata nupțialității
7. Rata divorțialității
8. Speranța de viață la naștere
9. Coeficientul îmbătrînirii
10. Migrația (numărul emigranților, imigranților, rata migrației externe, numărul persoanelor plecate peste hotare la muncă sau în căutarea unui loc de muncă)

¹ Prevăzut în pct. 239 din Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.768 din 12 octombrie 2011 „Cu privire la aprobarea Programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025)”. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 28.10.2011, nr.182-186, art nr.851.

Anexa 2. Unele modele ale indicatorilor principali ai securității demografice pentru Republica Moldova

$$\text{YRN} = 3,878 + 0,064 X2 + 0,014 X3 + 0,000X9 + \varepsilon,$$

unde:

YRN - Rata natalității;

Factorii principali de impact sunt:

X2 - născuții-vii la 1000 femei de vârsta 25-29 ani;

X3 - morbiditatea prin tumori maligne a femeilor, numărul bolnavilor la 100 mii de locuitori;

X9 - numărul de femei ce au terminat graviditatea prin avort;

ε - eroarea modelului (0,06089).

Influența factorilor care sunt incluși în model constituie 97,6%, ceea ce este acceptabil pentru proiectările viitoare a acestui indicator.

Dat fiind faptul necorespunderii criteriilor stabilite dintre 7 variante ale modelelor studiate, a fost convenit asupra unui model în care au rămas 5 factori și modelul dat are următoarea expresie la nivel național:

$$\text{YRM} = 13,767 + 0,382 X3 + 0,089 X4 - 0,153 X5 - 6,866 X6 + 0,019 X8 + \varepsilon,$$

unde:

YRM – Rata mortalității;

X3 - rata divorțialității (la 1000 locuitori, ‰);

X4 - ponderea șomerilor pe termen lung, % din total;

X5 - rata de ocupare (%);

X6 - coeficientul concentrării veniturilor disponibile bănești (Gini);

X8 - consumul apei potabile (mln. m3);

ε - eroarea modelului (0,15991).

Nivelul de influență a factorilor incluși constituie 93,4%, ceea ce este acceptabil pentru proiectările viitoare ale acestui indicator.

În modelare sunt incluși 83 de factori, în baza cărora inițial sunt calculate 6 modele. Dat fiind faptul că nu toți factorii corespund criteriilor stabilite, s-au evidențiat cele mai importante și a fost selectat modelul 6 ca definitiv în următoarea expresie:

$$\text{YRMI} = 0,872 + 1,266 X3 + 0,898 X4 + 1,355 X5 + \varepsilon,$$

unde:

YRMI - Rata mortalității infantile;

Mortalitatea infantilă pe principalele clase ale cauzelor de deces, inclusiv:

X3 - boli ale organelor de respirație;

X4 - anomalii congenitale;

X5 - stări care apar în perioada perinatală;

ε - eroarea modelului (0,31582).

Nivelul de influență a factorilor incluși a constituit 92,9%.

Rata divorțialității (YRD) - au fost incluși 10 factori, factorii ce nu corespund criteriilor stabilite au fost excluși din modelul definitiv. Au fost calculate 3 variante, dintre care a fost selectat modelul linear, ce determină mărimea indicatorului sus-menționat:

$$\text{YRD} = 48,422 + 0,005 X1 + 0,368 X2 - 2,167 X3 - 24,857 X5 - 0,077 X7 + 0,128 X9 + \varepsilon,$$

unde:

YRD - Rata divorțialității;

X1 - persoanele plecate peste hotare în căutarea unui loc de muncă (mii persoane);

X2 - invaliditatea copiilor în vârstă 0-15 ani (cazuri la 1000 copii);

X3 - asigurarea populației cu locuințe - revin metru pătrați de suprafață totală în medie pe un locuitor;

X5 - coeficientul concentrării veniturilor disponibile totale (Gini);

X7 - morbiditatea femeilor (la 100 mii femei), bolnave luate la evidență cu diagnosticul caz nou, inclusiv prin tuberculoză activă;

X9 - gospodării ce nu au la întreținere copii sau fără copii;

ε - eroarea modelului (0,08008).

Astfel, principalii factori de influență asupra destrămării familiei sunt conecși cu migrația peste hotare, sănătatea copiilor sau invaliditatea, morbiditatea femeilor, starea materială, lipsa copiilor. Nivelul de influență a factorilor incluși constituie 99,4%.

Rata nupțialității (YRNU) - factorii ce nu corespund criteriilor stabilite au fost excluși din modelul definitiv. În rezultatul calculării a 6 variante de modele a fost selectat modelul linear, ce determină mărimea indicatorului sus-menționat:

$$\text{YRNU} = 229,473 - 0,295X1 - 3,823X9 - 1,558X11 + 1,166X12 + \varepsilon,$$

unde:

YRNU - Rata nupțialității;

X1 - rata de ocupare;

X9 - asigurarea populației cu locuințe - revin metri pătrați de suprafață totală în medie pe 1 locuitor total;

X11 - revin femei la 100 de bărbați;

X12 - structura populației pe vârste (în % față de total) 25 -49 an;

ε - eroarea modelului (0,23990).

Astfel, cei mai principali factori de influență asupra creării familiei sunt cu referire la ocuparea populației, coraportul femei și bărbați, asigurarea viitoareii familii cu locuințe, care constituie 95,2% din totalitatea factorilor de influență.

SCHIMBĂRI DEMOGRAFICE ȘI EDUCAȚIONALE ÎN SPAȚIUL RURAL ROMÂNESC - INFLUENȚE ECONOMICE

TUDOR Monica-Mihaela, Dr., CS 3,
VOICILAȘ Dan-Marius, prof. asoc., Dr., CS 3,
Academia Română – Institutul de Economie Agrară

Abstract. For the Romanian economy, in general, and for the rural area, in particular, the demographic evolution represents a significant component the dynamics and structure of which depend on the sustainable economic growth rate. The common East and West European problems are the following: population ageing, proportional (and often also absolute) decline of the labour force and the education. The deficits in Western countries are partially covered by the East-West migration flows for work, but these labour force movements generate similar problems on the labour markets in the origin countries, in East. All these changes have a direct influence on the national and regional economy, in origin or destination countries.

The conclusions of the study show that, for rural area, the entrepreneurial sector development represents an important component whose dynamics and structure influence the sustainable economic growth rate. A successful private initiative depends not only upon the entrepreneurs' innovating capacity but also upon the available territorial labour force, whose characteristics (age, education and experience) influence the rate of innovation adoption at the level of firms.

Key words: demography, education, economic development, rural area, Romania

I. Introducere

În prezent, capitalul uman reprezintă bunul cel mai de preț al unei națiuni care influențează strategiile și politicile la nivel local, regional sau național. Acesta este motivul pentru care Strategia 2020 a Uniunii Europene se bazează pe capitalul uman deschis inovației și capabil să adopte noi tehnologii pentru sporirea rezilienței la schimbările globale. Drept rezultat, o inițiativă privată de succes depinde nu numai de capacitatea inovativă a antreprenorilor dar și de forța de muncă disponibilă, ale cărei caracteristici precum vârsta, instruirea profesională, experiența, disponibilitatea, se pot transforma în oportunitate sau risc pentru succesul unei inițiative private. Forța de muncă disponibilă reprezintă suportul dezvoltării antreprenoriale atunci când, datorită caracteristicilor sale, poate fi mobilizată imediat și eficient într-o afacere în mediul rural; sau poate deveni o constrângere pentru dezvoltarea unei inițiative private de afaceri dacă este îmbătrânită, slab instruită, nu are calificarea necesară pentru dezvoltarea noii afaceri și /sau nu este disponibilă pe piața locală.

În România, dezvoltarea rurală reprezintă o problemă națională importantă, având în vedere relevanța zonelor rurale: aici locuiește 45% din populația totală și 44% din populația activă a României. Din acest punct de vedere, dinamica mediului de afaceri rural are un rol crucial în menținerea vitalității mediului rural din România și creșterea rezilienței acestuia la schimbările regionale și globale.

Există probleme comune în cadrul Uniunii Europene (UE) cu privire la populația din spațiul rural. În Europa de Vest sau de Est, acestea sunt următoarele: îmbătrânirea populației și declinul proporțional (adesea și absolut) al forței de muncă. Aceste deficite sunt parțial acoperite de fluxurile migraționale Est-Vest pentru un loc de muncă, dar această mobilitate a forței de muncă generează probleme similare pe piețele forței de muncă din țările de origine. Din această perspectivă, pare imperios necesar să se determine forța de muncă real disponibilă dintr-o anumită zonă, adică numărul și structura persoanelor care sunt efectiv disponibile ca să contribuie la oferta de forță de muncă de pe piața micro-regională a muncii.

II. Metodologie și date utilizate

Caracteristicile capitalului uman care ne permit să evaluăm stadiul și dinamica dezvoltării a implicării active pe piața muncii are în vedere cinci aspecte principale:

1) Îmbătrânirea populației reflectă potențialul de regenerare demografică la nivelul ruralului și este exprimată de indicele de îmbătrânire a populației¹. Valorile supraunitare ale acestui indice induc riscuri mari de scădere a populației în mediul rural, ceea ce este similar cu restrângerea cererii de bunuri și servicii pe piețele locale, făcând ca microregiunile să fie mai puțin atractive pentru investiții.

2) Indicele de reînnoire a forței de muncă – calculat ca raport între populația în vârstă de 15-29 ani și populația în vârstă de 30-44 ani. Comparând volumul forței de muncă tinere, la începutul vieții active, cu volumul forței de muncă adulte, acest indice evidențiază trendul evoluției forței de muncă disponibile în viitor. Un raport supraunitar înseamnă oprunitatea de creștere a forței de muncă tinere disponibile pe piața rurală, ceea ce favorizează atragerea de investiții în activități economice alternative. Dimpotrivă, pe măsură ce raportul tinde spre valoarea zero, există un risc mai mare de restrângere a volumului de forță de muncă disponibilă la nivelul zonei rurale.

3) Modificarea structurală a populației rurale ocupate – indicată de modificarea forței de muncă ocupate pe cele trei activități economice principale (agricultură, industrie – construcții și servicii). Acest indicator este (parțial) rezultatul diversificării domeniilor în care se manifestă inițiativa antreprenorială. Pe de altă parte, variația structurii ocupaționale rurale pe grupe de vârstă indică trendurile mobilității ocupaționale intersectoriale ale diferitelor categorii de vârstă și oportunitățile lor de acces pe piața muncii.

4) Structura educațională a forței de muncă rurale devine deosebit de importantă deoarece reflectă distribuția populației rurale pe diferite niveluri

¹ *Indicele de îmbătrânire a populației* – calculate ca raport între numărul de persoane de peste 65 de ani și numărul de persoane în vârstă de până la 14 ani

educaționale și indică dacă pregătirea profesională a forței de muncă reprezintă un risc sau o oportunitate pentru dezvoltarea inițiativelor antreprenoriale non-agricole. Implementarea activităților economice care necesită un grad mai înalt de instruire poate fi facilitată atunci când persoanele cu un grad mai ridicat de instruire predomină în cadrul forței de muncă; dimpotrivă, aceasta este restricționată atunci când nivelul educațional ale forței de muncă disponibile este scăzut deoarece acest nivel educațional scăzut este asociat cu riscul de a fi reticent la inovație în cadrul comportamentului ocupațional.

5) Mărimea și caracteristicile migrației circulatorii pentru un loc de muncă, atât internă cât și mai ales în străinătate, au un impact asupra forței de muncă real disponibile, adică asupra volumului și structurii pe vârste, sexe și niveluri educaționale ale populației care este efectiv disponibilă pe piața muncii rurale. Există o relație de inter-condiționalitate reciprocă între fluxurile migrației circulatorii pentru un loc de muncă, pe de o parte, și dezvoltarea inițiativelor antreprenoriale, de pe de altă parte. Astfel, volumul migrației circulatorii este determinat de lipsa oportunităților de ocupare din mediul rural, care este rezultatul unei slabe dezvoltări a micilor inițiative antreprenoriale. Mobilizarea populației active rurale în fluxurile migrației circulatorii pentru un loc de muncă face să scadă în mod considerabil forța de muncă efectiv disponibilă pe piața muncii rurale. Mai mult, având în vedere că cei mai dinamici furnizori de forță de muncă sunt persoanele tinere și cele mai bine instruite, caracteristicile forței de muncă efectiv disponibile în spațiul rural tind să se înrăutățească (îmbătrânire demografică accelerată, nivel educațional și de instruire scăzut).

Concluziile studiului de față sunt rezultatul unei analize calitative și cantitative bazate pe datele secundare furnizate de Institutul Național de Statistică (INS).

III. Rezultate

Forța de muncă în România rurală: trenduri demo-ocupaționale

După anul 1990, populația rurală din România a avut o tendință moderată de îmbătrânire demografică, ceea ce afectează capacitatea de regenerare demografică. Efectul direct al îmbătrânirii demografice este scăderea numărului populației rurale, fenomen care este amplificat și de alți factori demografici și ocupaționali, cum ar fi migrația populației rurale spre zonele urbane sau în străinătate. În ultimii 22 de ani, populația rurală a României a scăzut cu un procent de 11.4%, depopularea spațiului rural generând o scădere a cererii de bunuri și servicii în mediul rural, ceea ce face ca acest spațiu să devină mai puțin atractiv pentru noile inițiative antreprenoriale, mai ales în acele zone rurale în care fenomenele de îmbătrânire demografică și depopulare sunt mai pregnante.

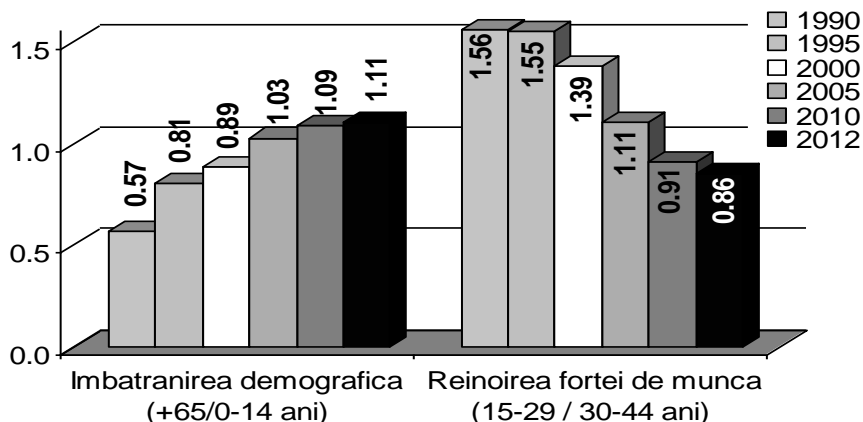

Fig. 1. Evoluția demografiei rurale

Sursa: calculații ale autorilor pe baza datelor INS – baza de date tempo on-line, www.insse.ro

Resursele de înnoire a forței de muncă sunt epuizate în spațiul rural românesc; raportul dintre populația aflată la începutul perioadei active (grupa de vârstă 15-29 ani) și populația aflată la mijlocul vieții active (30-44 ani) a urmat un trend descrescător accelerat în special după anul 2000 și a devenit subunitar în anul 2008. Această evoluție va determina de asemenea o îmbătrânire accelerată a forței de muncă, deoarece în structura de vârstă a populației active tinerii vor deține o pondere din ce în ce mai scăzută, în timp ce ponderea populației mature și vârstnice va crește. Îmbătrânirea populației active are un impact negativ asupra dinamicii populației pe piața muncii rurale. Îmbătrânirea forței de muncă este însoțită de o scădere a capacității inovative a forței de muncă, a mobilității ocupaționale și a capacității de asumare a riscului de schimbare a statusului ocupațional. Toate acestea reprezintă riscuri pentru implementarea noilor inițiative antreprenoriale în mediul rural.

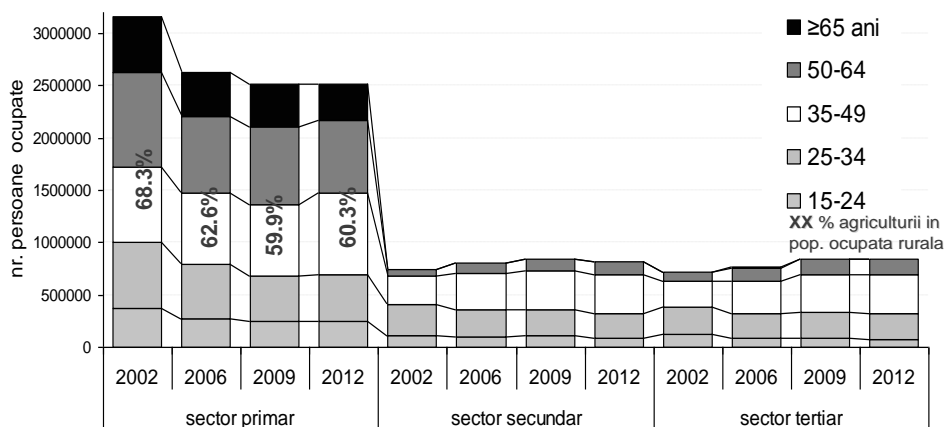

Fig. 2. Evoluția ocupării forței de muncă rurale pe sectoare de activitate și grupe de vârstă

Sursa: calculații ale autorilor pe baza datelor INS – baza de date tempo on-line, www.insse.ro

Structura ocupațională a populației rurale din România (Figura 2) a fost și continuă să fie dominată de sectorul primar (reprezentat de agricultură în cea mai mare parte). Ponderea agriculturii în ocuparea forței de muncă este de peste 60% în România rurală datorită ocupării pe cont propriu în cadrul activităților agricole din gospodăria individuală la nivelul micilor ferme țărănești (ferme cu dimensiuni mai mici de 5 ha care reprezintă 93% din numărul total al exploatațiilor agricole din România și care exploatează 30% din suprafața agricolă). Productivitatea muncii în agricultura românească, care reprezintă principalul furnizor de locuri de muncă în mediul rural, reprezintă doar 29% din media UE-27, doar Letonia, Bulgaria și Polonia având un indice mai mic decât al României [3: 68; 129]. În aceste condiții, procentul populației cu risc de săracie (< 60% din venitul median al gospodăriei) crește la 33,1% în regiunile rurale din România, procentul cel mai mare în comparație cu celelalte regiuni rurale din țările Uniunii Europene [2: 2].

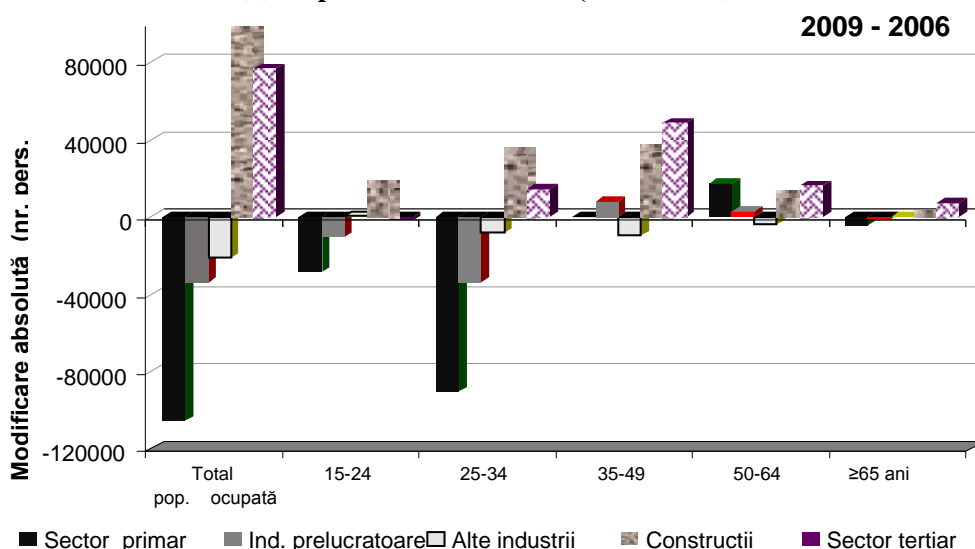
Slaba dezvoltare a sistemului economiei rurale non-agricole are drept rezultat oportunități scăzute de ocupare a forței de muncă. Deoarece stadiul de dezvoltare al economiei rurale nu asigură suficiente alternative ocupaționale pentru populația sa activă, mobilitatea ocupațională intra-rurală este înlocuită de căutarea unui loc de muncă în mediul urban sau în străinătate.

Mobilitatea ocupațională a populației rurale, în general, a urmat un trend ascendent în prima perioadă după aderarea la UE (2006-2009), numărul persoanelor ocupate în sectorul primar al economiei rurale scăzând cu 4%, în favoarea creșterii ocupării în sectorul secundar (+5,2%) și sectorul terțiar (+10%) (Figura 3a). În ciuda acestui fapt, 60% au continuat să fie ocupate în

agricultură, datorită lipsei de oportunități de ocupare în afara agriculturii în cadrul altor activități ale economiei rurale și datorită nivelului educațional scăzut. Totuși, în această primă perioadă, după cum am menționat mai sus, sectoarele cele mai atractive pentru noile inițiative de afaceri au fost reprezentate de construcții și comerț. În această perioadă numărul afacerilor din sectorul industriei de procesare a scăzut, ceea ce a determinat schimbări în cadrul structurii ocupaționale a populației rurale. Ca rezultat, s-a putut observa a scădere a numărului populației rurale ocupate în sectoarele industriale, unde era ocupată mai ales forța de muncă mai tânără și mai bine instruită. Această populație a migrat ocupațional spre sectoarele ocupaționale aflate în expansiune (construcții). Din nefericire, contingentele de forță de muncă tânără disponibilizate din agricultură și industria procesatoare nu au fost în totalitate absorbite de segmentele pieței forței de muncă aflate în expansiune.

În a doua perioadă, care începe cu amplificarea efectelor crizei economice (2009-2012), a scăzut intensitatea mobilității ocupaționale a populației rurale active, trendul acesteia s-a schimbat în mod semnificativ, chiar s-a inversat în cazul unor sectoare cum ar fi construcțiile, serviciile, sectorul primar și industria procesatoare (Figura 3b).

(a) după aderarea la UE (2009-2006)

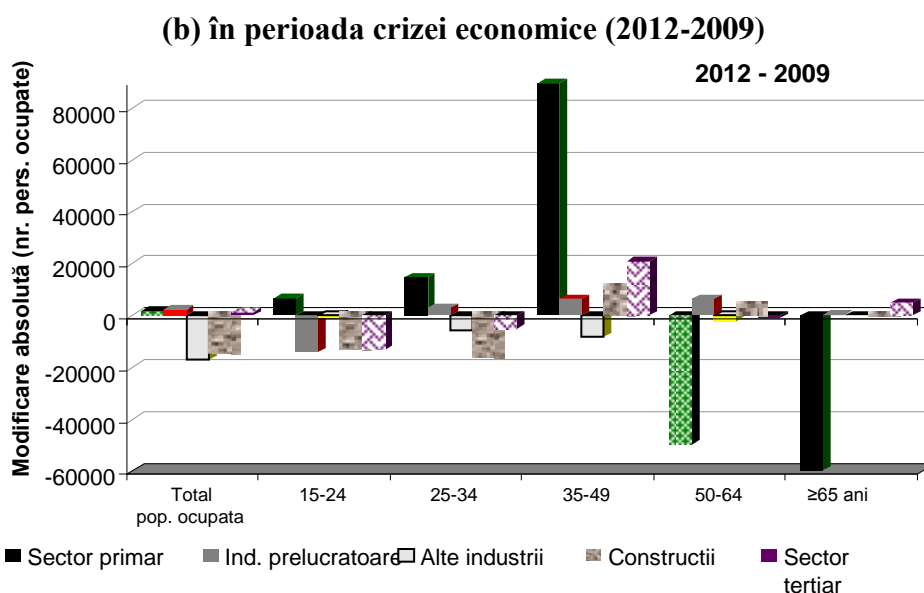

Fig. 3. Modificarea structurală a populației rurale ocupate pe grupe de vârstă și activități

Sursa: calculații ale autorilor pe baza datelor INS – baza de date tempo on-line, www.insse.ro

Analiza mobilității ocupaționale pe grupe de vârstă relevă disparități semnificative în ceea ce privește comportamentul ocupațional, și anume:

a) înainte de criza economică

- Cea mai mare parte a persoanelor care au renunțat la activitatea din agricultură au fost tinerii, cei sub 34 de ani;
- Populația tânără activă nu este inclusă în procesul mobilității ocupaționale ascendente; majoritatea celor care au renunțat la business-ul în agricultură nu își găsesc un loc de muncă în sectorul secundar sau terțiar al economiei;
- Antreprenorii privați din mediul rural care au o afacere în industrie, construcții sau servicii preferă să angajeze forță de muncă din categoria vieții active mature (35-44 ani) sau chiar care a depășit această vârstă, având în vedere experiența de muncă acumulată de aceste categorii de populație activă.

b) după 2009

- Am putut observa retragerea din sectorul primar (dominat de agricultură) a unui număr semnificativ de persoane în vârstă (de peste 50 de ani), ceea ce reprezintă un fapt pozitiv, deoarece ponderea acestora în populația ocupată ajunsese la 46% în anul 2009, inducând un impact negativ asupra capacității de inovare a acestui sector;
- Populația rurală activă tânără din România a fost caracterizată, în perioada crizei economice, de o scădere a mobilității ocupaționale, o mare parte a populației tinere revenind la activitățile din agricultură;

- Deși sectorul secundar (industria procesatoare) s-a dezvoltat în mediul de afaceri rural, lucrătorii în vârstă de peste 35 de ani au mai mari șanse de a fi angajați. Astfel, antreprenorii privați au păstrat modelul anterior de recrutare a forței de muncă, bazat mai mult pe valorizarea experienței de muncă a lucrătorilor developed decât pe capacitatea lor de inovare și pe noile cunoștințe și calificări, deoarece tehnologiile cu care lucrează aceste firme nu sunt printre cele mai moderne.

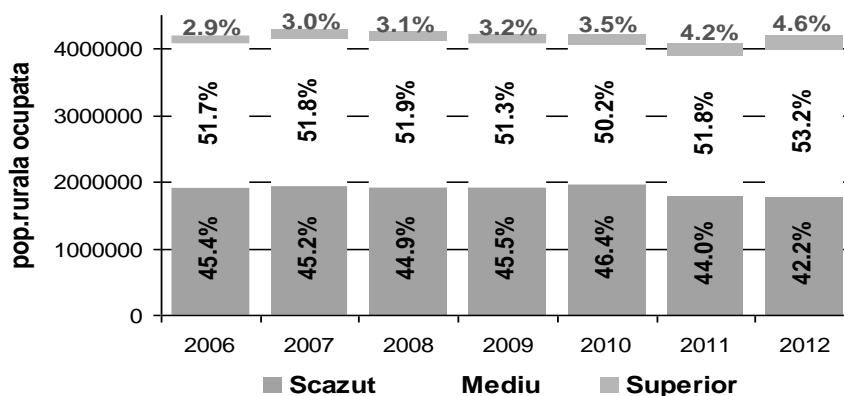

Fig. 4. Structura educațională a populației rurale ocupate

Sursa: calculații ale autorilor pe baza datelor INS – baza de date tempo on-line, www.insse.ro

Deși forța de muncă tânără este gata să accepte o mobilitate ocupațională ascendentă, slaba dezvoltare a sistemului românesc al economiei rurale non-agricole are drept rezultat oportunități ocupaționale scăzute; în plus, gradul de instruire a populației rurale reprezintă de asemenea un factor care constrânge mobilitatea ocupațională ascendentă a populației rurale. Deși structura educațională a populației active rurale a cunoscut o îmbunătățire lentă, în anul 2012, mai mult de 42 % din populație ocupată a continuat să aibă un grad scăzut de instruire (maximum 8 clase de școală) în România rurală (Figura 4). Faptul că pe întreaga perioadă investigată am putut observa creșterea cu aproximativ 60% a numărului populației ocupate cu studii superioare arată că există o cerere în creștere de forță de muncă mai bine instruită și mai bine calificată pe piața muncii rurale. Această evoluție dovedește apetența mediului de afaceri rural pentru adoptarea de tehnici și tehnologii de producție de nivel superior, a căror utilizare presupune existența unei forțe de muncă cu specializare / calificare superioară.

Deoarece stadiul de dezvoltare a economiei rurale nu asigură suficiente alternative ocupaționale pentru populația sa activă, mobilitatea ocupațională intra-rurală este înlocuită de căutarea unui loc de muncă în mediul urban și /sau în străinătate.

Forța de muncă reală în mediul rural

Fluxurile migratorii externe în căutarea unui loc de muncă din țările Europei Centrale și de Est spre țările Europei Occidentale sunt motivate, pe de o parte, de lipsa alternativelor ocupaționale în șările de origine, iar pe de altă parte de diferențele semnificative între remunerarea muncii din țările de origine și din șările vest-europene ca destinații principale ale fluxurilor migratorii circulatorii. Deficitul de locuri de muncă din țările Europei Centrale și de Est este „mult mai pregnant în mediul rural, astfel încât presiunea asupra migrației ocupaționale este mai mare la populația activă din aceste zone.

În zonele de origine ale fluxurilor migratorii, dislocarea forței de muncă generează o diminuare – diminuare temporară sau pe perioade variabile de timp – a forței de muncă disponibile; în zonele de destinație, rezultă o creștere a forței de muncă disponibile. Acest lucru face să se schimbe punctul de echilibru de pe piețele forței de muncă din ambele regiuni menționate mai sus.

În structura populației rurale implicate în migrația circulatorie în străinătate, predomină populația activă tânără, cele mai multe persoane care pleacă să lucreze în străinătate având un nivel educațional peste media din rural.

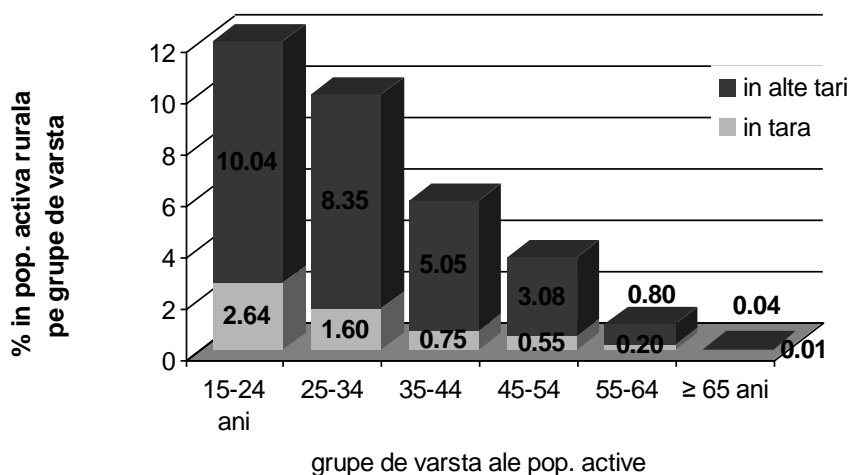

Fig. 5. Ponderea persoanelor temporar absente (pentru lucru sau cu afaceri) în populația rurală activă pe grupe de vârstă, 2011

Sursa: INS, Recensământul General al Populației și Locuințelor 2011

Rezultatele Recensământului General al Populației realizat în anul 2011 arată că accesul pe piețele muncii ale altor țări înlocuiește ocuparea în agricultură în cazul populației active rurale din grupele de vârstă 15-34 ani. Reacția populației rurale la oferta scăzută de locuri de muncă din mediul rural este reprezentată de mobilitatea teritorială a ofertei de forță de muncă în acele zone unde mediul de afaceri este mai dezvoltat iar piața muncii este

funcțională (Figura 5). Bărbații și femeile din cadrul populației rurale active sunt în mod egal incluși în fluxurile migrației pentru un loc de muncă în străinătate.

Amploarea fenomenului migrației circulatorii pentru un loc de muncă – atât în România cât și în străinătate – are drept rezultat o scădere importantă a populației active tinere care contribuie în mod efectiv la oferta de forță de muncă din spațiul rural. O simplă determinare statistică a populației active real disponibile pe baza datelor din ultimul Recensământ al Populației arată că în total populație activă rurală cu domiciliul în România, doar 94,6% contribuie în mod efectiv la oferta de forță de muncă la nivelul comunelor, iar restul de 5,4% este temporar absentă. Pe perioade de 1 până la 11 luni, ultimii au plecat să lucreze sau să își caute un loc de muncă în țară sau în străinătate (Tabelul 1).

Tabelul 1. Structura populației active și populația activă real disponibilă în mediul rural din România, 2011

Populația rurală activă, din care pe grupe de vârstă: (nr. persoane)		% temporar absenți la lucru și pentru afaceri sau în căutare de lucru		
		Total	în România	în străinătate
<i>TOTAL</i>	4082008	5,45	0,89	4,56
15-24 ani	401797	12,68	2,64	10,04
25-34	780846	9,94	1,60	8,35
35-44	1091610	5,80	0,75	5,05
45-54	668182	3,63	0,55	3,08
55-64	583763	1,00	0,20	0,80
≥ 65 ani	555810	0,05	0,01	0,04

Sursa: INS, Recensământul General al Populației și Locuințelor 2011

Mai mult, din totalul populației active tinere cu vârsta sub 35 de ani, 11% sunt absenți temporar¹ fiind implicați în diferite aranjamente ocupaționale sau se află în căutarea unui loc de muncă sau au plecat să facă afaceri în România sau în străinătate. 12,7% din totalul populației rurale active în grupa de vârstă 15-24 ani și 9,9% din populația activă tânăra din grupa de vârstă 25-34 ani care lipsesc din oferta de forță de muncă rurală reprezintă o pierdere semnificativă pentru capacitatea de inovare a capitalului uman rural.

¹ Absenți temporar – conform Recensământului Populației și Locuințelor din 2011, sunt persoane care fac parte din populația stabilă a României dar lipsesc de la domiciliu pe perioade cuprinse între 1 și 11 luni.

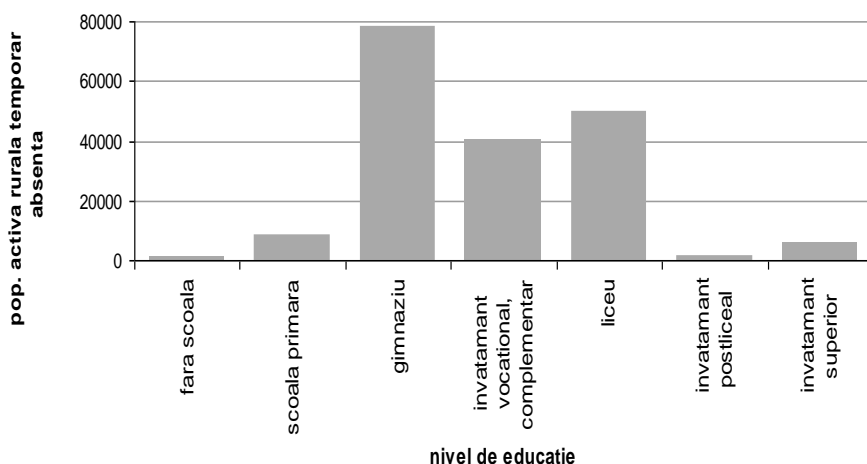

Fig. 6. Structura populației rurale implicate în migrația temporară pentru un loc de muncă în străinătate în funcție de nivelul educațional, 2011

Sursa: INS, Recensământul General al Populației și Locuințelor 2011

Există și altă problemă legată de migrația forței de muncă rurale care îngreunează capacitatea sa inovativă. Este determinată de faptul că o mare parte din cei care optează să migreze pe piața muncii din străinătate au un nivel educațional mai ridicat comparativ cu media populației rurale active. Astfel, conform datelor recensământului populației (Figure 6), în anul 2011, 53% din cei care au migrat temporar în străinătate pentru un loc de muncă au un nivel educațional superior gimnaziului.

IV. Concluzii

Pentru spațiul rural, dezvoltarea sectorului antreprenorial reprezintă o componentă importantă a cărei dinamică și structură influențează rata de creștere economică durabilă.

O inițiativă privată de succes depinde nu numai de capacitatea inovativă a antreprenorilor ci și de forța de muncă zonală disponibilă, ale cărei caracteristici (vârstă, instruire profesională și experiență) influențează rata de adoptare a inovației la nivelul firmei.

Antreprenoriatul “per se” a urmat un trend ascendent în spațiul rural românesc după aderarea României la Uniunea Europeană și poate deveni un instrument pentru dezvoltarea rurală, totuși există un deficit potențial de forță de muncă reală în mediul rural din următoarele motive:

- Forța de muncă îmbătrânită
- Nivelul educațional și de instruire scăzut
- Migrația externă a persoanelor tinere și cu un nivel educațional mai ridicat

Pentru ca cele două componente ale dezvoltării rurale (antreprenoriat și forță de muncă) să aibă un efect de antrenare reciproc, antreprenorii trebuie să cunoască bine volumul, structura și caracteristicile populației active care

efectiv contribuie la oferta de forță de muncă la un moment dat, într-o anumită zonă rurală.

În prezent, indicatorii care estimează forța de muncă nu pot exprima în totalitate implicațiile fluxurilor migrației ocupaționale asupra forței de muncă (exprimată în ore/om, zile/om) disponibilă într-o regiune dată la un anumit moment. Există două părți principale implicate în acest calcul: țara de origine și țara de destinație. În zonele de origine ale fluxurilor migrației, dislocarea forței de muncă generează o diminuare – diminuare temporară sau pe perioade variabile de timp – a forței de muncă disponibile; în zonele de destinație, are loc o creștere a forței de muncă disponibile. Acest fapt face să se schimbe punctul de echilibru de pe piețele forței de muncă din ambele regiuni menționate mai sus.

Capacitatea antreprenorială rurală de a aduce o contribuție activă la creșterea economică durabilă, a asigura locuri de muncă și de a contribui la creșterea bunăstării generale tinde spre optimalizare atunci când: există un număr total mare de antreprenori care se află în creștere; ponderea angajatorilor (patronilor) în total populație ocupată este în creștere; tinerii sunt bine reprezentați în structura pe vârste a persoanelor cu inițiativă privată ce își asumă riscul inițierii unei afaceri.

Principala întrebare care rămâne este următoarea: care este nivelul de inovare și cine vor fi inovatorii în spațiul rural românesc (precum și în celelalte țări din Europa Centrală și de Est) atâta timp cât nivelul de migrație al forței de muncă tinere și mai bine instruite către țările din Europa Occidentală rămâne ridicat? Răspunsul ne va ajuta să prevedem și să proiectăm capacitatea de inovare a UE în lumina strategiei 2020 și a viitoarei strategii 2030.

Mulțumiri

Această lucrare a beneficiat de sprijinul proiectului “Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și post-doctorală – READ” cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional de Dezvoltare a Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/159/1.5/S/137926.

Bibliografia

1. EC, 2008. Rural Development Policy 2007-2013. Available at: http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_en.htm. [Accessed in August 2014].
2. EC–DG ARD, 2011. Poverty in rural areas of the EU. *EU Agricultural Economic Brief no. 1/May*. Available at: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics/briefs/pdf/01_en.pdf. [Accessed in August 2014].
3. EC–DG ARD, 2013. Rural development in the EU. Statistical and Economic Information. Report 2013. Available at: http://ec.europa.eu/agriculture/statistics/rural-development/2013/full-text_en.pdf. [Accessed in August 2014].
4. National Institute of Statistics (INS), tempo on-line, www.insse.ro
5. Institutul Național de Statistică (INS), 2013. Recensământul General al Populației și Locuințelor 2011
6. OECD, 2006. *The New Rural Paradigm: Policies and Governance*, ISBN: 9264023917, Publication Date: June 2006.

INFLUENȚA PROCESULUI EXODULUI DE INTELECT ASUPRA DEZVOLTĂRII ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA

Lucia CAVCALIUC, IRIM

Abstract. Brain drain is a complex and controversial process which influences both the economy of developed and developing countries. The exodus of intellect itself is already a substantial loss of valuable human capital and one of its negative effects is to reduce the human potential of the states. The lack of qualified human resources automatically reduces the amount of investments in key areas of the economy such as innovation.

In the case of Republic of Moldova, the impact of brain drain has both positive and negative effects. From an economic perspective, migrants' remittances are an important source of income, leading to GDP growth. On the other hand, emigration of skilled labor resources creates negative social effects, such as reduction of scientific-innovational potential, family breakdowns, reduced labor productivity etc.

Using the data from official statistics, we realized an econometric analysis to estimate the effects of the exodus of intellect in Moldova. Thus it was shown that this process directly influences the growth of remittances. The calculation also shows a decrease in the growth rate of GDP with the increases of brain drain, which is a negative effect on the Moldovan economy overall.

Key words: brain drain, labour migration, remittances, economic development.

Migrația internațională în contextul globalizării este un fenomen natural, problema mobilității intelectuale fiind actuală pentru tot mapamondul. Actualmente, aproximativ 200 milioane de oameni sunt considerați a fi migranți permanenți, dintre care 3,5 milioane – migranți cu o înaltă calificare, inclusiv studenți. Oamenii de știință au fost printre primii migranți activi încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea – după genul de ocupație, natura muncii, ei sunt liberi să plece sau să revină atunci când le este necesar. Acest proces a evoluat de-a lungul secolelor, iar acum se află în plină desfășurare, de exemplu, migrația studenților (țările OCDE) în perioada anilor 2000 – 2005 a crescut cu 40%. Astfel, migrația externă intelectuală este o problemă pentru mai multe țări din lume [1].

Exodul de intelect se referă la un flux unidirecțional al oamenilor cu o calificare înaltă care se deplasează din țara lor de origine către alte state în căutare de locuri de muncă mai bune, salarii și nivel de viață mai bun [2]. Acest proces trebuie să fie diferențiat de „schimbul de creiere/inteligență” care implică un flux bidirecțional al persoanele calificate între statele care primesc și statele care trimit acești migranți.

Exodul de intelect se deosebește și de „circulația creierelor/inteligenței” care se referă la ciclul de mutare în străinătate pentru studii sau dobândirea de competențe și o eventuală reîntoarcere în câmpul de muncă al țării de origine a migrantului.

De multe ori experții în domeniu își pun următoarea întrebare: Oare exodul de intelect contribuie la epuizarea capitalului uman local? Răspunsul

nu este atât de evident în cazul în care perspectivele migrației induc la formarea unui capital uman nou.

Exodul de intelect influențează dezvoltarea economică a lumii, având atât efecte negative, cât și pozitive asupra societății.

Printre efectele negative sunt reducerea potențialului uman calificat al statelor de origine a emigranților, creșterea poverii fiscale asupra celor rămași, reducerea productivității muncii, a competitivității și potențialului inovativ/creativ al statelor în curs de dezvoltare. Rate deosebit de înalte ale exodului de intelect influențează negativ asupra creșterii PIB-ului, reducând ritmurile sale de creștere.

Exodul de intelect în sine deja este o pierdere importantă de capital uman valoros, de aceea unul din efectele negative este reducerea potențialului uman al statelor. Lipsa capitalului uman calificat în mod automat reduce numărul investițiilor în domenii cheie ale economiei cum sunt inovațiile și în care este nevoie de personal din cel mai înalt calificat.

Literatura contemporană ne demonstrează existența unor efecte pozitive generate de către exodul de intelect. Cea mai mare contribuție pozitivă rămân să o aibă remitențele migranților, care prin valuta străină trimisă acasă contribuie la creșterea bunăstării populației, dar și la mărirea veniturilor statului, aceasta fiind o sursă de venit ușoară, fără oarecare efort din partea statului.

Alte efecte pozitive pot fi considerate formarea unor relații de valoare cu statele străine. Odată ce migrații se stabilesc în alte state, ei dezvoltă relații maritale, economice, politice, sociale, culturale cu țara gazdă. Aceste relații într-un târziu putând fi importante și pentru statul de origine a migrantului. Fluxurile de migrații de asemenea facilitează migrația viitoare. Fluxul de capital uman contribuie la liberalizarea migrației, crearea unei mai mari libertăți, perfecționarea legislației în domeniu etc. Este deosebit de important să menționăm că principalii beneficiari rămân a fi statele care primesc aceste fluxuri mari de capital calificat și obțin toate roadele activității lui. Aceste state sunt scutite de cheltuieli suplimentare pentru învățământ primar, secundar și superior. Ele doar obțin cadrele calificate, gata de a fi angajate și de a contribui la creșterea economică a statelor. În contextul exodului de intelect mereu este vorba de „cele două tabere”, care reprezintă, pe de o parte, statele în curs de dezvoltare care alimentează cu brațe de muncă cea de-a doua tabără a statelor dezvoltate care primește fluxul de specialiști. Stabilitatea economică și politică, noi oportunități de dezvoltare și cercetare, condiții mai bune de trai și un salariu mai mare sunt doar unele din principalele motive pentru care emigranții își părăsesc baștina în căutarea tărâmului fermecat în care visul său de autorealizare va deveni o realitate.

Efectele privind influența exodului de intelect asupra capitalului uman din Republica Moldova vor fi analizate în cadrul acestui articol în încercarea

de a elucidă care ar fi posibilul efect net al acestui proces asupra economiei naționale.

De-a lungul timpului, structura sectorială a economiei mondiale a cunoscut schimbări, observându-se o pierdere substanțială a locurilor de muncă din sectoarele de producere în favoarea sectorului de servicii. Astfel, putem explica cererea crescândă pentru personalul calificat necesar pentru activitatea economică desfășurată anume în sectorul serviciilor. De asemenea, odată cu globalizarea și internaționalizarea procesului de producție ce a dus la deschiderea de fabrici, companii-fiice, filiale în diferite zone ale globului pământesc, capitalul uman poate fi eliberat de prezența fizică a deținătorului lui. Un bun exemplu poate fi faptul că multe invenții, tehnologii și roadele folosirii lor se pot deplasa dintr-un stat în altul fără prezența inventatorului iar sfera serviciilor care oferă un șir de operațiuni efectuate online șterg orice necesitate de existență a unui contact fizic dintre consumator și persoana care prestează serviciile. Aflându-se peste hotare, emigranții înalt calificați stabilesc importante relații economice, sociale și culturale care facilitează schimbul de mărfuri și de capital uman. Acest proces migratoriu creează conexiuni care avantajează emigrarea pe viitor, dar și stimulează consumul. Poate fi vorba atât despre un consum intern, cât și de unul extern. Atunci când emigranții revin în țara de origine, având mijloace financiare net superioare populației băștinașe, ei tind să consume diferite bunuri. De obicei deprinderile obținute peste hotarele țării de origine le formează anumite preferințe care în limitele băștinei se vor materializa în consumul bunurilor de import. Acest fapt se poate explica foarte simplu: bunurile importante au un nivel înalt de standardizare, ceea ce asigură consumatorului o satisfacție maximă și o calitate superioară. Cunoscând un nivel de viață mai bun, emigrantul chiar și atunci când va revine în țara de origine va avea înclinația de a consuma bunuri mai bune, probabil bunuri importate.

Din alt punct de vedere, exodul de intelect poate duce la favorizarea exportului, atunci când emigranții vor consuma bunurile produse în Republica Moldova chiar și peste hotare, sau atunci când vor întemeia activități economice bazate pe export. Capitalul uman are mult de suferit de pe urma fenomenului exodului de intelect. Experții economici consideră că capitalul uman este una din bogățiile de bază ale unei națiuni, deoarece el este motorul progresului, inovației și dezvoltării în ansamblu. Fără existența unui capital uman înalt calificat nu este posibilă elaborarea unor tehnologii inovatoare pe arena internațională, nici măcar preluarea unor tehnologii străine și aplicarea lor în țările de origine.

Toate aceste schimbări economice care au loc în prezent pun accentul pe ideile inovatoare, pe soluții optime și eficiente pentru problemele cotidiene cu care se confruntă sistemul economic. Dacă în trecut, brațele de muncă ieftine și necalitative se bucurau de un mare interes pentru investitori, atunci în prezență, este cunoscută situația în care o mulțime de investitori care

ar dori să aibă afaceri în Republica Moldova declară că nu avem suficient personal înalt calificat și de multe ori investitorii sunt nevoiți să importe în Republica Moldova chiar și personal. Situația dată este tristă pentru economia națională, deoarece chiar și atunci când există reale oportunități pentru populația țării de a obține un salariu înalt pentru o muncă calificată, Republica Moldova nu poate beneficia de ele.

Remitențele sunt mereu în centrul discuțiilor legate de „brain drain”. Acestea sunt unul din efectele pozitive cele mai evidente în țările în curs de dezvoltare. Republica Moldova nu este o excepție și aportul remitențelor la PIB este colosal.

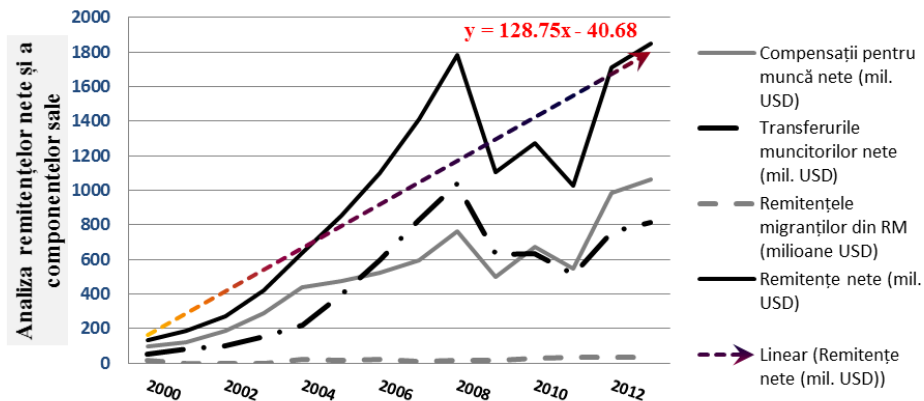

Fig. 1. Analiza remitențelor și a componentelor sale pe perioada anilor 2000-2013

Sursa: realizat de autor cu datele BNM [4]

În ultimii zece ani se observă o tendință de creștere vertiginoasă a remitențelor, ceea ce pentru economia națională este un bine.

În contextul studiului realizat, s-a efectuat analiza regresională liniară, în care:

X – cota pers.calificate în Totalul pers.provizoriu peste hotare în scop de muncă (%);

Y – cota remitențe din PIB_{p.c.}.

În cadrul analizei regresionale s-au folosit 14 seturi de date, întrucât analiza cuprinde datele pentru perioada 2000 – 2013.

Tabelul 1. Rezumatul modelului economic

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				Durbin-Watson	
					R Square Change	F Change	df1	df2		Sig. F Change
1	.341 ^a	.116	-.043	.0484535	.116	1.578	1	12	.233	.846

a. Predictors: (Constant), XcotaSupEmigr

b. Dependent Variable: YCotaRemitPIB

Sursa: realizat de autor prin intermediul programului de programare statistică SPSS 17.0

Aceste rezultate prezintă esența studiului realizat. Se observă că R Square este mic, $R^2 = 0.116$. R^2 ne arată fracțiunea de variație a lui Y explicată prin X. R^2 ia valori mai mici decât unitatea, și este cuprinsă între 0 (nici o potrivire) și 1 (potrivire perfectă).

În cazul studiat, s-a analizat influența cotei procentuale a emigranților cu studii superioare asupra cotei procentuale a remitențelor în PIB_{p.comp}. Rezultatul lui $R^2 = 0.116$, arată faptul că cota procentuală a emigranților cu studii superioare asupra remitențelor, este atât de mică, încât practic nu are nici un efect. Astfel, se poate formula ideea că exodul de intelect din Moldova nu are nici o influență asupra remitențelor. De ce? Deoarece cota procentuală a emigranților cu studii superioare din totalul de emigranți este foarte mică, și de-a lungul a 14 ani a suferit o creștere nesubstanțială. În linii mari, se poate spune că emigrarea are o influență puternică asupra evoluției volumului de remitențe, însă, ca un caz concret, însuși exodul de intelect în Republica Moldova nu influențează destul de mult volumul remitențelor. În mare parte, remitențele sunt create de emigranți cu studii medii de specialitate, cu studii liceale sau gimnaziale, care reprezintă majoritatea emigranților angajați peste hotare și care trimit remitențele la familiile rămase în RM.

Tabelul 2. Valoarea coeficienților modelului economic al regresiei

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1 (Constant)	.018	.084		0.219	.831					
XcotaSupEmigr	1.1167	.929	.341	1.256	.233	.341	.341	.341	1.000	1.000

a. Dependent Variable: YCotaRemitPIB

Sursa: realizat de autor prin intermediul programului de programare statistică SPSS 17.0

Analizând valorile coeficienților, se obțin următoarele rezultate:

$$\beta_0 = 0.018; \quad (1)$$

$$\beta_1 = 1.1167 \quad (2)$$

$$Y = 0,018 - 1.1167X \quad (3)$$

Coeficientul de pe lângă X are o valoare mică (1.1167), ceea ce se explică prin faptul că influența cotei procentuale a emigranților cu studii superioare din totalul de emigranți asupra lui Y (remitențe nete în PIB). Acest rezultat ne arată că la creșterea lui X cu o unitate, creșterea lui Y e de 1.1167.

În concluzie se poate afirma că, în urma analizei influenței ratei emigranților cu studii superioare din totalul de emigranți asupra cotei procentuale a remitențelor din PIB, nu s-a atestat o influență puternică, ceea ce corespunde realității și are o explicație logică.

Pentru a vedea în ansamblu care este totuși efectul net asupra economiei, am analizat influența cotei emigranților cu studii superioare asupra ratei de creștere a PIB-ului Republicii Moldova pe perioada anilor 2000 – 2013, pentru a înțelege cum influențează exodul de intelect economia națională.

În acest context, s-a efectuat analiza regresională liniară, în care:

X – cota pers.calificate în Totalul pers.provizoriu peste hotare în scop de muncă (%);

Y – cota remitențe din PIB_{p.c.}.

În cadrul analizei regresionale s-au folosit 14 seturi de date, întrucât analiza cuprinde datele pentru perioada 2000 – 2013.

Procesând datele și construind regresia, obținem următorii indicatori statistici:

Tabelul 3. Rezumatul modelului economic

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics					Durbin-Watson
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change	
1	.683 ^a	.467	.423	14.6339056	.467	10.513	1	12	.007	1.155

a. Predictors: (Constant),

XCotaSupEmigr

b. Dependent Variable:

YRataCresPIB

Sursa: realizat de autor prin intermediul programului de programare statistică SPSS 17.0

Valoarea *R Square* este de 0.467, relativ mică, ceea ce înseamnă că variabilitatea lui X nu explică complet variabilitatea lui Y.

Tabelul 4. Valoarea coeficienților modelului economic al regresiei

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	Correlations			Collinearity Statistics	
	B	Std. Error	Beta			Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1 (Constant)	95.083	25.353		3.750	.003					
XCotaSupEmigr	-909.458	280.491	-.683	3.242	.007	-.683	-.683	-.683	1.000	1.000

a. Dependent Variable:

YRataCresPIB

Sursa: realizat de autor prin intermediul programului de programare statistică SPSS 17.0

Rezultatele obținute sunt logice, fapt demonstrat de valorile coeficienților obținuți.

$$Y = 95.083 - 909.458X \quad (4)$$

$$\beta_0 = 95.083, \quad (5)$$

$$\beta_1 = -909.458 \quad (6)$$

Coeficientul de pe lângă X are valoare negativă de -909.458. Aceasta înseamnă că exodul de intelect (rata emigranților cu studii superioare) influențează negativ rata de creștere a PIB-ului, această influență fiind foarte mare. La fiecare nou emigrant cu studii superioare aflat peste hotare în scop de muncă are loc o micșorare a PIB_{pref.comp} cu peste 909 lei.

Chiar dacă în linii mari rezultatul obținut reprezintă realitatea, totuși modelul de ecuație liniară pentru estimarea efectului fenomenului exodului de intelect asupra dezvoltării economice poate fi schimbat pe un model logaritmic. Pentru cercetările viitoare considerăm că acest model economic ar putea fi îmbunătățit, chiar și doar prin introducerea unui număr mai mare de observări. Atunci când se analizează un număr mare de observări, se poate constata mai ușor care este tendința indicatorilor. O idee ar fi împărțirea datelor în trimestre pentru a obține mai multe observări.

Concluzii

În cazul Republicii Moldova, impactul exodului de intelect are atât efecte pozitive, cât și negative. Din punct de vedere economic, remitențele migranților sunt o sursă importantă de venit, care duce la creșterea PIB-ului. Pe de altă parte, emigrația resurselor de muncă calificate creează efecte sociale negative, precum reducerea potențialului științific-inovațional, imposibilitatea reîntregirii familiilor, reducerea productivității muncii și, prin urmare, o creștere nesubstanțială a salariilor ș.a.

Exodul de intelect din Republica Moldova provoacă reducerea potențialului științific. Cauzele reducerii potențialului științific în afară de exod rămân a fi cheltuielile guvernamentale reduse pentru activitatea de cercetare și dezvoltare cât și neexistența unei culturi a științei care ar cultiva respectul și aprecierea față de știință. Deseori cercetătorii autohtoni sunt nevoiți să emigreze pentru a beneficia de finanțarea și aprecierea pe care o merită.

Putem spune că exodul de intelect în Republica Moldova influențează negativ dezvoltarea economiei statului, prin reducerea ratei de creștere a PIB-ului, însă se cunoaște o ușoară creștere a remitențelor, deoarece remitențele se bazează pe forțe de muncă necalificate și mai puțin pe migrații înalt calificați.

Toate concluziile prezentate ne demonstrează că Republica Moldova în general suferă de pierderi substanțiale de populație cu nivel înalt de calificare. De aceea am analizat și procesele de imigrație în contextul exodului de intelect, pentru a elucida dacă pe seama acesteia este posibil ca Republica Moldova să înregistreze careva câștiguri de forță de muncă calificată. Chiar dacă în prezent deja se conturează o nouă situație în care cota imigranților cu studii superioare este în creștere, ajungând la 51% în anul 2013, totuși acest „câștig” modest de creiere pe care îl are Republica

Moldova pe seama forțelor de muncă străine nu se poate compara cu pierderile masive de persoane calificate. Prin urmare, ar trebui să se urmărească gestionarea adecvată a emigrației și migrației economice pentru compensarea deficitului de forță de muncă internă în anumite sectoare.

Pentru a cunoaște și mai bine care este situația proceselor de emigrare în Republica Moldova, este necesară gestionarea fluxurilor de emigranți moldoveni în scop de muncă, ceea ce ar însemna implementarea unor sisteme eficiente de monitorizare a fluxurilor de emigranți angajați în străinătate, astfel încât aceste date să fie veridice și să oglindească realitatea. De asemenea este necesară gestionarea tuturor emigranților, oricare n-ar fi motivul emigrării lor cu scopul de a cunoaște amploarea fenomenului la dimensiunile lui reale.

Drept soluții optime în combaterea efectelor negative ale emigrației de muncitori calificați nu poate fi vorba despre o formulă universală. Fiecare stat în parte trebuie să-și cunoască particularitățile pentru a identifica cauzele acestor efecte negative, ca mai apoi să formuleze și să aplice strategii pentru a transforma pierderile în beneficii. În același timp, fenomenul exodului de intelect conține, la fel ca o medalie, două părți, care nu pot fi separate una de alta. Prin urmare, odată ce statul beneficiază de efecte pozitive, el trebuie să analizeze economia sa pentru a identifica și efectele negative. Or, este de competența statului de a monitoriza această balanță dintre efecte negative și pozitive, pentru nu a permite înclinarea ei spre efecte negative. Acest fapt ar duce la o diminuarea a dezvoltării economice, materializată prin reducerea ritmului de creștere a PIB-ului.

Într-o societate bazată pe cunoaștere, în care progresul este cel ce mobilizează toate activitățile economice, forța de muncă este veriga fără de care nu ar fi posibil acest progres. Dezvoltarea vertiginoasă a sectorului terțiar al economiei subliniază importanța personalului calificat în creșterea economică. Statele lumii prețuiesc personalul său calificat în limita posibilităților, ducând diferite strategii de atragere cu succes sau de pierdere fără șanse de recuperare a ceea ce este cel mai de preț – omul și cunoștințele sale.

Referințe bibliografice

1. Cușnir A. *Migrația și mobilitatea oamenilor de știință în contextul globalizării*, În: *Brain Drain. Cazul Republicii Moldova*. Chișinău: Sirius 2011, p. 92.
2. Claudia Diehl. New Research Challenges Notion of German "Brain Drain", august 2005 <http://www.migrationinformation.org/usfocus/display.cfm?ID=328>.
3. Statistica privind conturile naționale, BNS. www.bnm.md.

FAMILIA MONOPARENTALĂ CA SUBIECT AL PROTECȚIEI SOCIALE

Inga CHISTRUGA-SÎNCHEVICI,
CCD INCE

Abstract. According to the census of the Republic of Moldova in 2004, over 16% of family were single parent families. Parent family is treated as deviation on complete family because it does not satisfies all social functions. Legislation of Moldova on social protection status does not establish a single mother or single parent. Social protection for all families with children is based on the principle of social equality.

Key-words: family, monoparental family, allocation, compensation, index, etc.

În ultimele decenii tot mai des se promovează ideea că familia din societatea contemporană a suportat transformări profunde, fiind tot mai mult condiționată de schimbările economice și sociale. Însă acestea nu reprezintă o criză a familiei, ci adaptări la societatea actuală.

Conform definiției existente, *familia monoparentală* prezintă o structură familială formată dintr-un părinte și copilul (copiii) său (săi), în urma decesului celui alt părinte, fie prin divorț, prin abandonarea familiei de către un părinte, prin decizia de a nu se căsători și prin adopția realizată de o persoană singură. Potrivit datelor Recensământului Republicii Moldova din 2004, peste 16% din gospodăriile familiale erau familii monoparentale.

Atitudinea societății față de copiii în afara căsătoriei și a mamelor solitare nu mai este una dezaprobată, atât în mediul urban, cât și în mediul rural. Cu toate acestea, adesea familia monoparentală este abordată ca o abaterere de la familia completă. În comparație cu familia completă, aceasta nu îndeplinește toate funcțiile proprii instituției familiei - de reproducere, de reglementare a comportamentelor sexuale, de asigurare a unui mediu securizant, afectiv-emoțională, de comunicare etc. Altfel spus, în cadrul familiei monoparentale se înregistrează o serie de perturbații de rol. Toate aceste curențe acționează nemijlocit asupra creșterii și dezvoltării copilului - starea de sănătate, succes/eșec școlar, devianță, perspective de viitor etc.

Legislația Republicii Moldova cu privire la protecția socială nu stabilește statutul de mamă singură sau părinte singur. Protecția socială a tuturor familiilor cu copii este fundamentată pe principiul echității sociale, nu este bazată pe categorii de populație, ci pe evaluarea veniturilor gospodăriilor casnice.

Această abordare este adecvată, fiindcă, dacă ne referim la indicatorul venitul mediu lunar disponibil pe o persoană, nu există decalaje esențiale dintre valoarea gospodăriilor formate din cuplu familial cu copii și a celor formate din părinți singuri cu copii. Astfel, potrivit datelor Biroului Național de Statistică, în 2013 valoarea acestui indicator pentru părinții singuri cu copii era de 1499,3 lei, în mediul urban – 1685,8 lei și în mediul rural –

1239,9 lei. La cuplurile familiale cu copii valoarea indicatorului dat era nesemnificativ mai ridicată – 1580,1 lei, în mediul urban – 1941,5 lei și în mediul rural - 1223,6 lei. Aceeași tendință se păstrează și în cazul în care analizăm acest indicator în dependență de vârsta copiilor. Astfel, la cuplurile familiale cu copii pînă la 18 ani, valoarea venitului mediu disponibil pe lună era de 1580,1 lei, iar la părintele singur cu copil – de 1499,3 lei. Părintelui care educă și îngrijește singur un copil sau mai mulți nu-i este ușor să asigure acest venit, fiindcă aceasta presupune că el este nevoit să muncească mai mult timp și să petreacă mai puțin timp cu copiii. Nu este exclus că un număr important din familii monoparentale se confruntă cu probleme economice, mai ales în perioada cînd copilul este de vîrstă fragedă. Rezolvarea acestei probleme constă în acordarea suportului de către familia extinsă, însă această soluție nu poate fi aplicată în orice situație.

Tabelul 1. Repartizarea cuplurilor familiale cu copii și a părinților singuri cu copii pe decile

	Părinte singur cu copil	Cuplu familial cu copii
Decila 1	9,1	12
Decila 2	12	12
Decila 3	10	8
Decila 4	6,4	9,4
Decila 5	8,8	8,7
Decila 6	11,8	8,8
Decila 7	2,9	9,9
Decila 8	6,3	10,8
Decila 9	17,7	11,6
Decila 10	14,9	8,7

Sursa: Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2013. Chișinău, 2014. p. 46.

Datele din Tabelul 1 confirmă că nu există diferențe substanțiale dintre repartizarea cuplurilor familiale cu copii și a părinților singuri pe decile. Astfel, suportul statului acordat familiilor monoparentale ar trebui concentrat prioritar pe diversificarea serviciilor privind creșterea și educarea copiilor și ulterior pe susținerea financiară. Existența unei prestații sociale destinate mamelor singure ar contribui la creșterea artificială a numărului de nașteri extraconjugale. În acest context, este relevant exemplul Guvernului Franței, care în anul 1976 a instituit indemnizația lunară destinată mamelor singure pentru creșterea copilului pîna la 3 ani. În consecință, cuplurile consensuale cu venituri mici au fost cointeresate să-și ascundă relațiile lor și să amâne căsătoria, sporind creșterea natalității extraconjugale [1, p.17].

Sistemul național de protecție socială a familiei și copilului conține două componente de bază: prestații bănești și servicii sociale, de care se bucură și familiile monoparentale.

De *indemnizațiile de maternitate* pot beneficia femeile asigurate, soțiile aflate în întreținerea soților salariați și șomerele. Cuantumul lunar al acestei indemnizații este de 100% din venitul mediu lunar asigurat realizat în ultimele 6 luni calendaristice. O practică pozitivă caracterizează România, care pe lângă alocația pentru nou-născuți mai acordă și trusoul pentru nou-născut, cumulând aproximativ un salariu minim. Trusoul pentru nou-născuți cuprinde haine, lenjerie și produse pentru îngrijire – în valoare fixă, se acordă tuturor copiilor, indiferent de rangul nașterii.

De *indemnizația unică la naștere* pot beneficia atât femeile asigurate, cât și cele neasigurate. Cuantumul diferă în dependență de rangul copilului. Pe parcursul perioadei din 1998 până în 2014, indemnizația unică la nașterea primului copil a crescut de la 144 lei până la 3100 lei. Până în 2005 indemnizațiile plătite pentru fiecare următor copil erau mai mici decât cele alocate pentru nașterea primului copil, în condițiile când sporul natural al populației era negativ. Rațională era încurajarea nașterii celui de-al doilea copil din momentul în care familiile tinere nu refuză apariția primului copil, dar a următorilor. Din 2005 până în 2007 indemnizația unică la nașterea primului copil și a următorului erau egale; începând cu 2008, indemnizația la nașterea primului copil era mai mică decât la nașterea fiecărui copil următor. Totuși, diferența dintre indemnizația unică la primul copil și cea alocată la următorul copil nu este considerabilă. Aceasta din urmă la fel s-a majorat – de la 108 lei în 1998 până la 3400 lei în 2014.

Chiar dacă valoarea indemnizației depășește cu mult minimul de existență, trebuie de menționat că acest transfer bănesc este unic și asigură financiar existența unui copil doar pentru o perioadă scurtă de timp. Esența acestei indemnizații constă în acoperirea unor cheltuieli importante survenite odată cu nașterea copilului – leagăn, cărucior etc. Deci, dacă raportăm cuantumul acestei indemnizații la prețul acestor bunuri, atunci valoarea produselor depășește cu mult pe cea a indemnizației.

Femeile asigurate au dreptul la *indemnizația lunară pentru creșterea copilului* de la data nașterii până la vârsta de 3 ani. La moment, cuantumul lunar al acestei indemnizații este de 30% din baza de calcul stabilită și nu poate fi mai mică de 400 de lei pentru fiecare copil. Concomitent este necesar să subliniem că baza de calcul nu poate depăși suma a cinci salarii medii lunare pe economie prognozate pe anul respectiv. O modificare recentă în cadrul normativ stabilește că mamele care lucrează în condițiile timpului de muncă parțial sau la domiciliu pot beneficia pe lângă salariu și de indemnizația lunară pentru creșterea/îngrijirea copilului. Femeile neasigurate beneficiază de această indemnizație de la nașterea copilului până la 1,5 ani și constituie 400 lei.

Un alt aspect important este că mamele pot beneficia de această prestație socială și în situația în care continuă să desfășoare activitate pe bază de contract individual de muncă pe durată determinată. Acest lucru oferă posibilitatea părinților, mai ales a celor singuri, să multiplice veniturile necesare creșterii copilului.

Indemnizația pentru îngrijirea copilului bolnav se acordă în cazul îmbolnăvirii copilului până la vârsta de 7 ani, a copilului cu handicap cu afecțiuni intercurrente până la împlinirea vârstei de 16 ani pentru o perioadă de cel mult 14 zile în cazul asistenței medicale de ambulator sau pentru o perioadă de cel mult 30 de zile calendaristice în cazul acordării asistenței medicale în staționar.

În categoria *ajutoarelor bănești* se include ajutorul social, ajutorul material și ajutorul pentru perioada rece a anului. Familiile monoparentale pot beneficia de aceste ajutoare din partea statului asemeni oricărei alte persoane care are un venit mic. Prestația de ajutor social este acordată gospodăriilor, recunoscând că sărăcia nu depinde numai de venitul propriu al unei persoane, dar și de venitul altor membri ai familiei, precum și de mărimea familiei și caracteristicile membrilor acesteia. Astfel, suma prestației variază în funcție de numărul membrilor familiei (adult echivalent). Cuantumul lunar al ajutorului social se stabilește ca diferență între venitul lunar minim garantat al familiei și venitul global al acesteia.

Alocațiile sociale de stat reprezintă o sumă de bani achitată lunar sau o singură dată din bugetul de stat persoanelor care nu îndeplinesc condițiile pentru obținerea dreptului la pensie conform Legii Republicii Moldova nr. 156 privind pensiile de asigurări sociale de stat din 14.10.1998 (publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr.111-113).

Copiii care și-au pierdut întreținătorul beneficiază de alocație socială, cu condiția că beneficiarul nu se află la întreținerea deplină a statului. Aceasta se stabilește persoanelor în vârstă de până la 16 ani, în cazul elevilor și studenților instituțiilor de învățământ secundar și superior, cu excepția învățământului fără frecvență – până la absolvirea instituției respective, însă doar până la împlinirea vârstei de 23 de ani.

Fondul republican și fondurile locale de susținere socială a populației acordă *ajutoare materiale* persoanelor socialmente vulnerabile afectate de sărăcie sau aflate în condiții deosebit de dificile. Familiile monoparentale prezintă o categorie a populației care beneficiază de ajutorul material. De asemenea familiile monoparentale mai sunt beneficiari ai ajutorului material pentru școlarizarea copiilor.

Pe lângă implementarea setului de măsuri enumerate, autoritățile trebuie să-și concentreze eforturile în asigurarea unui mediu care să permită familiilor monoparentale sporirea veniturilor. Uneori, sprijinul material poate ajuta familiile în situație de risc, dar acest sprijin ar trebui folosit doar ca o măsură temporară. Fiind acordat, pe un termen îndelungat, el tinde să creeze

dependență și nu ajută la rezolvarea problemelor de durată, unele familii neavând nicio strategie de a-și rezolva problemele economice după expirarea termenului de acordare a ajutorului.

Familiilor monoparentale le sunt adresate **servicii sociale primare**, care se acordă la nivel de comunitate tuturor beneficiarilor și au drept scop prevenirea sau limitarea unor situații de dificultate în faza incipientă, care pot cauza marginalizarea sau excluziunea socială.

Centrele comunitare de asistență socială. Spectrul serviciilor sociale prestate de către centre este divers, însă cele cu referință la familiile monoparentale ar fi: informare/comunicare, servicii socioculturale, consiliere/consultanță, mediere (sociofamilială, a conflictelor), psihoterapie, terapie ocupațională/ateliere, îngrijire de zi etc. Eficiența acestor centre nu se pune la îndoială. Problema constă în aceea că într-un număr foarte mare de localități astfel de instituții lipsesc; spre exemplu, în 2011 existau numai 60 de astfel de centre. Un alt specific al acestor centre este că activitatea lor depinde de conlucrarea cu APL și de finanțarea din partea lor și a finanțatorilor externi.

Serviciul asistență socială comunitară reprezintă un nucleu de asistență socială la nivel de comunitate, care oferă suport în soluționarea problemelor de ordin social. Asistentul social comunitar identifică și evaluează beneficiarii potențiali și situația acestora (condițiile sociale și locative), pentru a formula problemele cu care ei se confruntă și a stabili necesitățile pentru depășirea situației de dificultate, elaborează și realizează planurile individualizate de asistență. Totodată, el mobilizează comunitatea, colaborează cu administrația publică locală, instituțiile de resort și ONG-urile în scopul soluționării problemelor beneficiarilor, propune și pregătește cazurile pentru referire spre serviciile sociale specializate. În realitate însă nu totdeauna se întâmplă astfel, fie din cauza că asistenții sociali comunitari lipsesc, fie că le revine un număr prea mare de beneficiari.

Alimentarea gratuită în cantinele de ajutor social se oferă: categoriilor de persoane care au atins vârsta de pensionare (fără domiciliu, fără susținători legali, fără venituri sau cu venituri mici); persoanelor cu dizabilități; copiilor până la vârsta de 18 ani (din familii cu mulți copii, cele monoparentale și din alte familii socialmente vulnerabile).

Centrul maternal este un serviciu de protecție a cuplului mamă – copil, care asigură dreptul fiecărui copil de a-și păstra relațiile familiale, oferind mamei în dificultate posibilitatea rezolvării timpurii a problemelor apărute. Perioada aflării în Centru a mamei și copilului este de 6 luni. În anumite cazuri, dacă în momentul evaluării echipa multidisciplinară consideră necesar, este posibilă prelungirea duratei de plasament cu 6 luni. Centrul maternal oferă: găzduire, îngrijire medicală, servicii de asistență socială și consiliere, servicii de integrare sociofamiliale, asistență juridică etc. În prezent, în republică activează 10 centre maternale.

Copiii în afara căsătoriei au și trebuie să beneficieze de aceleași drepturi ca și copiii din cadrul unei familii. Astfel, în anul 2001, Republica Moldova a ratificat prin Legea nr.722-XV din 07.12.2001 Convenția europeană asupra statutului juridic al copiilor născuți în afara căsătoriei din 15.10.1975, care a intrat în vigoare pentru Republica Moldova începând cu 15 iunie 2002. Acest aspect este prevăzut în art. 50 al Codului Familiei. Una dintre cele mai mari probleme pentru mamele solitare este stabilirea paternității, din considerentul că expertiza genetică pentru stabilirea paternității este una foarte costisitoare. Ulterior, procesul de stabilire a paternității este unul anevoios, care presupune apelarea instanțelor de judecată.

Divorțul contribuie direct la formarea familiei monoparentale. Astfel, este absolut adecvată măsura de ordin legislativ cu privire la reglementarea divorțurilor. Conform art. 34 din Codul Familiei al Republicii Moldova din 26.10.2000 (publicat în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 47-48), în lipsa acordului soției, soțul nu poate cere desfacerea căsătoriei în timpul gravidității acesteia și timp de un an după nașterea copilului, dacă acesta este viu și trăiește. În general, procedura legală de desfacere a căsătoriei nu este considerată a fi complicată, de aceea în acest sens ar fi necesar de întreprins careva măsuri în scopul diminuării separărilor dintre soți.

Migrația de asemenea contribuie la creșterea numărului de familii monoparentale și a copiilor rămași fără îngrijire părintească. De mai mult timp acești copii sunt numiți „*orfani sociali*”. Copiii care trec printr-o astfel de experiență își formează frecvent reprezentări greșite cu privire la rolurile sociale ale părinților, sunt expuși maturizării timpurii și sunt mai vulnerabili în raport cu semenii lor. Astfel, măsurile implementate la etapa actuală de autorități în domeniul dat nu acordă suficientă atenție impactului psihosocial pe care migrația îl are asupra copiilor și familiilor. Drept urmare, o problemă majoră o constituie lipsa în școli sau comunități a programelor de sprijin social pentru copiii și părinții din familiile cu migranți.

În general, politica socială în acest domeniu ar trebui focalizată mai mult pe activități de prevenire - educarea tinerelor pentru a nu avea copii nedorți sau copii în afara căsătoriei cu accent pe planificarea familială, susținerea cuplului în scopul evitării divorțului și implicarea tuturor actorilor sociali în promovarea valorilor familiale. Crearea unor condiții favorabile persoanelor singure care cresc și educă copii pentru îmbinarea activității profesionale și a rolului de părinte, de asemenea, ar trebui să fie un domeniu bine reglementat de autoritățile statului. Nu ar trebui să fie lipsit de atenție domeniul de creare a serviciilor comunitare adresate copiilor din considerentul că părinții care cresc și educă copii singuri își canalizează o mare parte din timpul lor asigurării stabilității financiare. Toate aceste măsuri

sunt necesare din considerentul că experiența de a fi părinte singur este una traumatizantă și constrângătoare.

Referințe bibliografice

1. Gagauz O. Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale Viitorul. *Monitorul Social nr. 8. Copilul născut în afara căsătoriei: realități și consecințe*. Chișinău, 2011.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. *Aspecte privind nivelul de trai al populației în 2013*. Chișinău, 2014.
3. Robila M. *Politica familială pentru Republica Moldova*, 2010. http://demografie.md/files/1524_politici_familiale.pdf

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ В КОНТЕКСТЕ СТАРЕНИЯ НАСЕЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА

Нина ЧЕШОКОВА,

Национальный Институт Экономических Исследований

Abstract. The problem of improving the demographic indicators characterizing the aging of the population of the Republic of Moldova, in the context of the implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing, 2002 (MIPAA) is considered in this article. The estimation of the current national indicators in the area of population development is realized, the similar standards recommended by the United Nations are studied, the suggestions for further improvement of indicators used in the country are given. The analysis of trends in the development of basic demographic parameters and specificity of the aging process of the population is presented in the article.

Key words : aging population, demographics, Madrid International Plan of Action on Ageing, monitoring, politics, population, problem, socio-economic development.

Среди наиболее важных проблем, стоящих перед мировым сообществом, выделяется проблема старения населения. Этот феномен наблюдается и в Республике Молдова, начиная с 1988 года, когда доля лиц в возрасте 60 лет и старше в общей численности населения страны перешагнула порог «демографической старости» (по шкале Ж. Боже-Гарнье данный уровень составляет 12%). С тех пор процесс старения в нашей стране стал необратимым и в настоящее время достиг уровня 15,7%.

Исходя из сложившейся ситуации, в соответствии с рекомендациями Европейской экономической комиссии ООН, Республикой Молдовой в 2011 году был подготовлен Отчёт о выполнении Региональной стратегии осуществления Мадридского международного плана действий по проблемам старения 2002 года (ММПДПС). Основная цель данного отчета состояла в том, чтобы отразить данные, характеризующие проблемы и особенности старения населения в стране, в том числе, в первую очередь, демографический аспект.

Важность демографических проблем была подчеркнута и в докладе Генерального Секретаря ООН, о дальнейшем осуществлении указанного плана действий, а именно то, что «демографические индикаторы призваны помочь лучше понять предпринимаемые страной действия в отношении обсуждаемых проблем». В связи с этим представляется необходимым и впредь совершенствовать демографические показатели в контексте старения населения в Республике Молдова.

Основной задачей демографической статистики, как известно, является выявление закономерностей изменения возрастно-половой

структуры населения в результате изменения режима воспроизводства населения, т.е. уровня рождаемости и смертности, а так же миграционных процессов.

В результате изучения особенностей старения населения в нашей стране и проведения комплексной оценки факторов, оказывающих влияние на данный процесс, определились демографические показатели, которые целесообразно использовать для мониторинга социально-демографических и экономических политик, включенных в Мадридский международный план действий по проблемам старения. Для оценки следующего этапа по внедрению плана таковыми индикаторами являются:

- численность населения страны;
- изменение численности населения: естественный прирост, общий рост/снижение;
- суммарный коэффициент рождаемости;
- структура населения по полу и пятилетним возрастным группам;
- население по укрупненным возрастным группам: 0-14, 15-64, 65 лет и старше;
- показатель демографической нагрузки: $0-14/15-64; 65+/15-64; ((0-14) + (65+)) / 15-64;$
- удельный вес лиц в старческом возрасте (80 лет и старше) в общей численности пожилого населения (65 лет и старше);
- ожидаемая продолжительность жизни при рождении и при достижении некоторых возрастов: 20, 65, 80 лет, а так же при выходе на пенсию по возрасту, с распределением по полу;
- коэффициент старения населения, по полу;
- трудовая миграция.

Среди преимуществ данного набора индикаторов можно отметить то, что подобраны они таким образом, чтобы сбор информации не вызывал трудностей и был полезным как для мониторинга соответствующих политик, так и для успешного управления процессом их разработки и внедрения с учетом сопоставимости с другими странами.

На основе отобранных показателей произведена предварительная оценка демографического профиля страны за последний 10-летний период (2004-2013 гг.).

Население. Национальное бюро статистики осуществляет расчет общей численности населения по двум категориям – наличное и постоянное. Текущая оценка населения производится на основе данных переписи с учетом сведений о регистрации демографических событий.

Наличное население – население, которое на момент переписи проживает в данном населенном пункте постоянно и временно.

Постоянное население – постоянно проживающее на данной территории население, включая временно отсутствующих на момент переписи.

На начало 2014 года численность постоянного населения Республики Молдова составила 3557,6 тыс. человек, из них 1711,5 тыс. – мужчины (48%) и 1846,1 тыс. – женщины (52%). Из общего числа жителей страны 42,2% (1503,0 тыс.) проживают в городских поселениях и 57,8% (2054,6 тыс.) в сельской местности.

В принципе, численность населения Республики Молдова за указанный период имела тенденцию снижения, что видно из *Таблицы 1*.

За последние 10 лет численность населения уменьшилась примерно на 61 тыс. человек (или на 1,7%). Среднегодовые темпы снижения составили 0,2%.

В 2012 г. В стране, впервые за последние 20 лет, сокращение численности населения было приостановлено и составило 3559,5 тыс. человек. Вместе с тем в 2013 г. Вновь зарегистрировано уменьшение численности населения на 1,9 тыс. человек.

Таблица 1. Численность, рост/снижение населения, на начало 2004-2014 гг.

	Численность населения, тыс. человек	Годовой рост/снижение, тыс. человек	Темпы роста, %
2004	3607,4	-10,9	-0,30
2005	3600,4	-7,0	-0,19
2006	3589,9	-10,5	-0,29
2007	3581,1	-8,8	-0,25
2008	3572,7	-8,4	-0,23
2009	3567,5	-5,2	-0,15
2010	3563,7	-3,8	-0,11
2011	3560,4	-3,3	-0,09
2012	3559,5	-0,9	-0,03
2013	3559,5	0,0	0,00
2014	3557,6	-1,9	0,05
Всего за 2004-2013 гг.		-60,7	-1,69

Источник: www.statistica.md

Учитывая важность анализа данных о численности населения для социально-экономического развития страны, особенно в условиях продолжающегося процесса старения населения, некоторые из них рекомендованы для мониторинга Мадридского международного плана действий по проблемам старения.

Прежде всего, это **абсолютный прирост (убыль) населения** за определенный период. Он рассчитывается как разность между численностью населения на начало и конец анализируемого периода – в нашем случае за последнее десятилетие. Значимость данного показателя

иллюстрируется тем фактом, что, например, за временной период 1995-2011 гг. депопуляция «стерла» с карты Республики Молдовы население целого города – стотысячника, а именно 120 тыс. человек, что связано с отрицательным значением естественного прироста населения и внешней миграцией.

Имеющиеся изменения в динамике населения сложились в результате непосредственного влияния зарегистрированных тенденций в области демографических явлений: рождаемости и смертности.

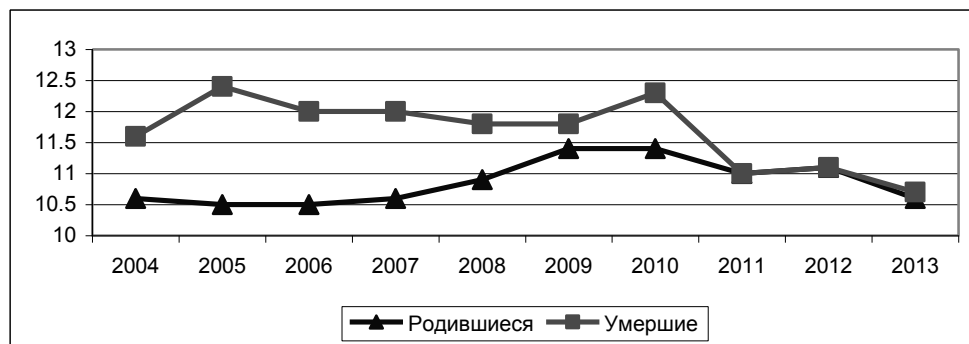

Рис.1. Эволюция естественного прироста населения в 2004 - 2013 годах, %
Источник: www.statistica.md

В 2004-2010 годах наблюдался отрицательный естественный прирост населения, величина которого была обусловлена неоднородностью развития процессов воспроизводства населения. Наиболее неблагоприятная ситуация сложилась в 2005 году, когда показатель смертности достиг своего пика, составив 12,4 умерших в расчете на 1000 человек населения, а показатель рождаемости был минимальным – 10,5 родившихся в расчете на 1000 жителей. В последующие годы уровень рождаемости, равно как и смертности, снизился, в результате оба эти показателя сравнялись, и величина естественного прироста практически приблизилась к нулевой отметке.

Наиболее точным измерителем уровня рождаемости является **суммарный коэффициент рождаемости**, определяемый как сумма повозрастных коэффициентов. Он характеризует среднее число рождений детей у одной женщины за всю ее жизнь при сохранении существующих уровней рождаемости в каждом возрасте, независимо от смертности и возрастного состава женского населения. Суммарный коэффициент рождаемости в течение последнего десятилетнего периода был экстремально низким – 123-133 детей на 100 женщин. Для сравнения можно отметить, что в 2013 году ниже он был только в Польше и Словакии.

Специфической чертой нашей страны является сочетание низкой рождаемости и эмиграции. Миграционные процессы оказывают

существенное влияние не только на состав (структуру) народонаселения той или иной территории, но и на его численность.

Учет миграции – это обширная область проблем. Если рассматривать миграционную ситуацию в Республике Молдове с позиции официальной статистики, можно предположить, что она слабо влияет на формирование численности населения страны, соответственно и на рынок труда, и на занятость в стране. Выбытие мигрантов из Республики Молдова на постоянное место жительства за рубеж в последние годы снизилось в 2,8 раза или с 7,2 тыс. человек в 2004 г. до 2,6 тыс. человек в 2013 г. Но статистически наблюдаемая и скрытая (неформальная) миграция в стране существенно различаются между собой.

В этой связи уместно использование показателей, характеризующих трудовую миграцию, на основе данных обследования рабочей силы домашних хозяйств, проводимом Национальным бюро статистики. Так как уезжают в основном молодые люди, размер будущего населения тоже сокращается. Эмиграция в той или иной степени лишает страну демографического дивиденда, который способствовал бы в будущем более быстрому экономическому выздоровлению и помог подготовиться к вызовам следующего этапа старения населения.

По данным Национального бюро статистики, численность населения в возрасте 15 лет и старше, работающих за границей или находящихся за рубежом в поисках работы, увеличилась на 12,8% (с 294,9 тыс. человек в 2009 году до 332,5 тыс. в 2013 году). Наряду с этим, данные показывают, что основная категория выбывших – это мигранты репродуктивного возраста от 15 до 44 лет. Их доля в общем количестве трудовых мигрантов составляет около 80%.

Следует отметить, что в стране имеется возможность использования дополнительного источника данных о миграции – Автоматизированной информационно-интегрированной системы в области миграции и убежища (SIAMA). Создание этой системы призвано обеспечить улучшение координации действий в области миграции, осуществление обмена ведомственной статистической информацией на уровне микро-данных и агрегированной информацией.

Информация, полученная из этого источника, представляет интерес, т.к. эмиграция молдаван оценивается в соответствии с международными определениями как численность молдавских граждан, находящихся за пределами страны в течение 12 месяцев и более, с распределением по полу и возрастным группам. Так, по имеющимся данным, в 2012 году численность долгосрочных мигрантов составляла 330 тыс. человек. Как видим, эти данные вполне соотносятся с объемами и тенденциями в области миграции из обследования рабочей

силы домашних хозяйств. Проблема, тем не менее, остается, так как практически ни одна из существующих систем в настоящее время не справляются с поставленной задачей – обеспечение полного и достоверного учета международных мигрантов.

Масштабы и темпы старения населения зависят также от тенденций в области **ожидаемой продолжительности жизни** – главного показателя (демографический показатель таблиц смертности), который используется ООН как один из важнейших индикаторов измерения развития человека. Так, в 2013 году при средней продолжительности жизни 72,1 лет в стране ожидаемая продолжительность жизни у мужчин составила 68,0 лет, у женщин – 75,5 лет. В течение последних 10 лет мужчины стали жить на 3 года больше, женщины – на 3,6 лет. Гендерный разрыв составляет 7,5 лет в пользу женщин.

Показатели увеличения ожидаемой продолжительности жизни в возрасте 20, 65 и 80 лет и старше были также достаточно ощутимы, особенно, что касается старших возрастов. В анализируемом периоде наиболее быстрыми темпами росла средняя продолжительность жизни самых старших поколений в возрасте 80 лет – в 1,2 раза. Зарегистрированы положительные тенденции роста данного показателя на 15% и для поколения, которое достигло возраста 65 лет.

Обращают на себя внимание гендерные различия в данном показателе для лиц достигших пенсионного возраста, установленного законодательством Республики Молдовы (мужчины в возрасте 62 года, женщины 57 лет). Под влиянием меняющегося уровня смертности в трудоспособном возрасте, динамика показателей складывалась неоднозначно. Лишь в последние 4 года продолжительность жизни лиц, вступивших в пенсионный возраст, увеличивалась пропорционально как у мужчин, так и у женщин. Тем не менее, гендерный разрыв не только сохраняется, но и увеличивается и превышает 7 лет.

Структура населения. Не смотря на незначительный отрезок времени, развитие демографических процессов привело к изменению численности населения в различных возрастных группах, обусловив дальнейшее изменение структуры населения страны по полу и возрасту. В этой связи представляется целесообразным проиллюстрировать данные изменения на построении возрастно-половых пирамид и анализе их форм.

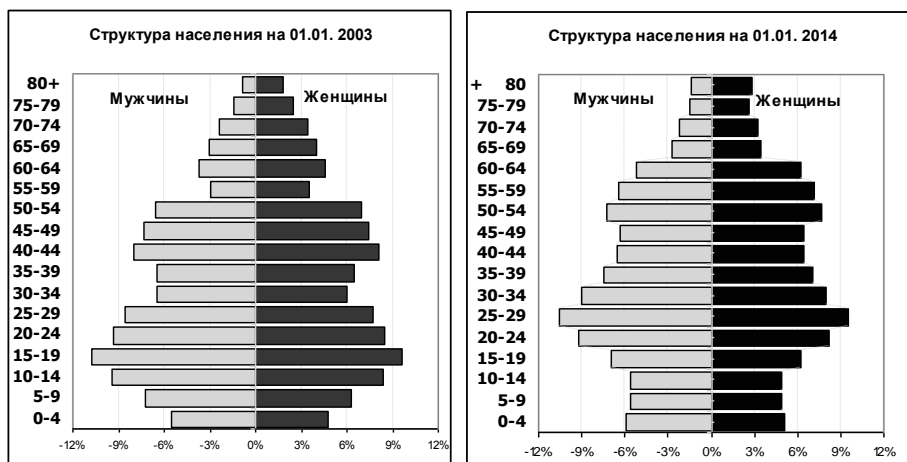

Рис.2. Возрастно-половые пирамиды на начало 2003 и 2014 годов
 Источник: www.statistica.md

Анализ формирования возрастных пирамид, построенных для 2003 и 2014 годов, свидетельствует, что даже в течение короткого периода времени конфигурация пирамиды претерпела видимые изменения.

На пирамиде 2014 года отчетливо видно сужение нижней ее части, что явилось следствием резкого сокращения числа новорожденных в 90-е годы. Вверху, где отражается доля пожилых людей, пирамида утолщается. Это свидетельствует о том, что в течение анализируемого временного промежутка население страны перешло от структуры с более молодым населением к структуре, которой характерны признаки демографического старения. В Республике Молдова, как и в других странах, женское и мужское население стареет по-разному, что наглядно отражено на обеих сторонах пирамиды.

Для оценки общих структурных сдвигов применяют укрупненное распределение населения на три возрастные группы: 0-14 лет, 15-59 лет, 60 лет и старше. Возможен другой вариант распределения: 0-14 лет, 15-64 лет, 65 лет и старше. В Республике Молдова целесообразно использовать оба варианта, в виду того, что доля последней возрастной группы в общей численности населения в обоих случаях представляет собой коэффициент старения населения. Традиционно в нашей стране данный коэффициент рассчитывается как численность лиц в возрасте 60 лет и старше в расчете на 100 жителей, второй вариант необходим для международных сравнений.

Распределение населения по основным возрастным группам на начало 2014 года характеризуется следующим соотношением возрастов: 16% составляют лица в возрасте 0-14 лет, 74% – в возрасте 15-64 лет и 10,0% – в возрасте 65 лет и старше. По сравнению с 2003 годом доля детей уменьшилась на 4,7 процентных пункта, а доля трудоспособного

населения увеличилась на 4,5 процентных пункта. Доля пожилых изменилась незначительно – на 0,2 процентных пункта.

В то же время, если в 2003 году доля лиц в возрасте 60 лет и старше составляла 13,9%, то десять лет спустя – 15,7%. Коэффициент старения женского населения составляет 18,3%, мужского – 13,0%. Старение населения в нашей стране происходит быстрыми темпами, но пока не является столь глубоким как в других европейских странах.

Среди широкого спектра показателей старения, основанных на соотношении возрастных контингентов, также наиболее употребительным является индекс «глубины» старения, измеряющий старение самого контингента пожилых, т.е. долю самых старых среди пожилых. Пожилое население нашей страны, в свою очередь, тоже стареет. Среди лиц в возрасте 65 лет и старше наиболее динамично увеличивается процентная доля населения самой старшей возрастной категории — лиц в возрасте 80 лет и старше. За десятилетие их численность увеличилась в 1,6 раза, а их доля в общей численности составила на начало 2014 года 2,2% , против 1,3% в 2003 году. Среди лиц в возрасте 65 лет и старше сегодня каждому пятому за 80.

По мере старения населения изменяется значение **коэффициентов демографической нагрузки** и соотношение нагрузки детьми и пожилыми на население трудоспособного возраста (иначе говоря, иждивенцев на потенциальных работников). В 2003 году на 100 человек 15-59 лет приходилось в целом по стране 32 ребенка в возрасте до 15 лет и 21 человек в возрасте 60 лет и старше. За последние 10 лет коэффициент демографической нагрузки на трудоспособное население со стороны лиц пенсионного возраста вырос на 1,7 п.п. и составил 23%, а со стороны детей в возрасте до 15 лет – уменьшился более чем на 8 п.п. и находится на уровне 23,4%. Как видим, показатели нагрузки молодыми и пожилыми к 2013 году выровнялись, тогда как в 2003 году «бремя» со стороны детей было выше на 10 п.п.

Перевес демографической нагрузки со стороны пенсионеров – это общемировая тенденция. Оценка развития населения на 2014-2018 показала дальнейшее углубление процесса старения, что отразится и на показателях демографической нагрузки. В условиях сложившихся демографических тенденций показатели старения и соотношение основных возрастных групп будут выглядеть следующим образом:

Таблица 2. Демографические показатели согласно прогнозируемой численности населения на начало 2014-2018 г.г.

Годы	Удельный вес некоторых возрастных групп в общей численности населения, %				Коэффициенты демографической нагрузки		
	0-14	15-59	60+	65+	молодыми	пожилыми	всего
2014	16,0	68,3	15,7	10,0	23,5	23,0	46,5
2015	16,0	67,8	16,2	10,3	23,6	23,9	47,5
2016	16,0	67,3	16,6	10,7	23,8	24,7	48,5
2017	16,0	66,9	17,1	11,1	24,0	25,6	49,5
2018	16,1	66,3	17,6	11,5	24,2	26,6	50,8

Источник: рассчитано автором

Как видно из *Таблицы 2*, доля молодого поколения в общей численности населения страны практически не изменится, а доля старших возрастов будет находиться в постоянном росте. Демографическая нагрузка также будет увеличиваться и, в основном, за счет нагрузки пожилыми. Уже к началу 2015 года нагрузка пожилыми будет выше, чем нагрузка молодыми.

Из всего вышесказанного можно сделать следующие выводы. Мониторинг воздействия политик, проводимых в рамках реализации Мадридского международного плана действий по проблемам старения, а также региональная стратегия в данной области являются важной задачей для оценки прогресса, достигнутого в реализации поставленных целей и задач, выявления последствий их влияния на качество жизни пожилых людей. Выполнение данного приоритета подразумевает, прежде всего, возможность предоставления пожилым людям достойных условий жизни, создание условий для их самореализации, полноценное участие в социальной, экономической, культурной и политической жизни, защиты их прав, расширение социальных услуг и услуг здравоохранения.

Повышению эффективности этой работы будет способствовать разработка системы показателей, позволяющих объективно оценивать, осуществлять анализ результатов реализации принятых обязательств и проводить межстрановые сравнения.

В этом контексте демографические показатели являются одними из важнейших, поскольку они отражают количественную и качественную характеристику пожилого населения, обеспечивают демографическую базу для оценки глубины и остроты проблемы старения. От надлежащего выбора статистических показателей и способов измерения зависит точность оценок, достоверность анализа и правильность предвидения: влияние старения населения на социально-экономическое развитие, с одной стороны, интеграция пожилых людей

в социально-экономическую жизнь и улучшение качества их жизни, с другой стороны.

Численность народонаселения и качество его структуры являются определяющими факторами для выработки и реализации практически всех разрабатываемых политик. В связи с этим необходимо отметить специфику статистических показателей, характеризующих численность населения и его структуру, рассчитываемых в Республике Молдова, их взаимозависимость с социально-экономическими политиками, продвигаемыми в стране.

Как отмечалось ранее, Национальное бюро статистики осуществляет расчет общей численности населения по двум категориям – наличное и постоянное. Тем не менее, оба эти показателя не соответствуют определению ООН, базирующегося на понятии «место обычного проживания»¹. Это условие является важным в международном контексте для избегания того, чтобы лица не учитывались в качестве постоянно проживающего населения в нескольких странах, либо не учитывались вообще. Крайне важным является и то, что население является основой для расчета других показателей, и методология расчета значительно влияет на величину демографических индикаторов.

Учитывая, что мае текущего года в Республике Молдова была проведена перепись населения и жилищного фонда, рекомендуется после получения ее итогов, произвести ретроспективный перерасчет численности населения страны в соответствии с методологией, опирающейся на международные стандарты, и в соответствии с рекомендациями ООН. На основе пересчитанного ряда данных, необходимо пересмотреть и другие демографические показатели, такие как смертность, рождаемость, интенсивность миграционных процессов и т.д.

Следует уточнить, что у Национального бюро статистики имеются намерения осуществить тождественные пересчеты. Когда актуализированные данные будут доступны, то они могут быть использованы для подготовки следующего отчета Республики Молдова по реализации политик из упомянутого Плана действий.

Исходя из анализа сопоставимости имеющихся национальных и европейских показателей, которые могут быть приняты для мониторинга социально-экономических и демографических политик, включенных в Мадридский международный плана действий по

¹ Страной (местом) обычного проживания следует считать “страну, в которой человек живет, т.е. имеет место для проживания, в котором он или она обычно проводит время ежедневного отдыха». (§32, UN Recommendations on statistics of international migration, 1998).

проблемам старения, рекомендуется использовать следующие индикаторы:

- структура населения по полу и пятилетним возрастным группам;
- показатель демографической нагрузки: $0-14/15-64; 65+/15-64; ((0-14)+(65+))/15-64$;
- удельный вес лиц в старческом возрасте (80 лет и старше) в общей численности пожилого населения (65 лет и старше);
- ожидаемая продолжительность жизни при рождении и при достижении возраста 20, 65 и 80 лет, а так при выходе на пенсию по возрасту, с распределением по полу;
- суммарный коэффициент рождаемости;
- коэффициент старения населения, по полу;
- эмиграция (оценка в соответствии с международным определением – лица находящиеся за пределами страны в течение 12 месяцев и более, по полу и возрастным группам).

Таким образом, сделан определенный выбор в отношении системы демографических показателей. При этом необходимо иметь в виду, что в случаях изменения демографической ситуации, перехода на европейские стандарты в данной области или же изменений в статистической системе в целом в процессе интеграции Республики Молдова в ЕС, данный набор показателей может быть пересмотрен в национальном и международном контексте.

Библиография

1. Руководство по составлению национальных отчетов о выполнении Региональной Стратегии Осуществления (PCO) Мадридского Международного Плана Действий по Проблемам Старения (MIPAA) для региона ЕЭК ООН
http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/docs/age/AGE_2006_ReprtFollowupMIPAARI_SGuide_r.pdf
2. Обобщающий доклад об осуществлении Мадридского международного Плана действий по проблемам старения в регионе ЕЭК ООН: краткий обзор, введение и заключения
http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/Ministerial_Conference_Vienna/Documents/ECE.AC.30-2012-4.R.pdf
3. Mainstreaming Ageing: Indicators to Monitor Sustainable Policies
http://books.google.md/books/about/Mainstreaming_Ageing.html?id=Zz7rbmFSmS0C&redir_esc=y
4. *World Population Ageing. 2013.*
<http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2013.pdf>
5. RAPORT PRIVIND STRATEGIA REGIONALĂ PENTRU IMPLEMENTAREA (SRI) PLANULUI INTERNAȚIONAL DE ACȚIUNI DE LA MADRID PRIVIND ÎMBĂTRÂNIREA http://www.mmps.gov.md/file/rapoarte/madrid_imbatrinire_md.pdf
6. UN Recommendations on statistics of international migration, 1998.
http://unstats.un.org/unsd/publication/SeriesM/SeriesM_58rev1e.pdf

FACTORII MIGRĂRII LA STUDII A STUDENȚILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

GRIGORAȘ Ecaterina, *CCD INCE*

Abstract. In the article, we examine the mobility of students from Republic of Moldova. Currently, the phenomenon of student's migration abroad is an extremely strong process. The statistics of country of origin are registered about 25% compared to the number of students in the Republic of Moldova, it is an increase in the mobility of Moldovan students about 4 times higher than national statistics show. In the article were analyzed the factors of students migration which are: offer for Moldovan students; better future; international experience, personal training; the quality of education; multinational entourage; degree graduated recognized in Europe. The migration of lot of students usually goes hand in hand with any governmental transition that must to change the education policies.

Key words: academic mobility, migration, Moldavian students, factors of migration, educational policy.

Învățământul traversează procesul de internaționalizare în urma intensificării mobilității studenților și promovării programelor cu predare în limbi de circulație internațională în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Țările economic avansate au elaborat strategii, cu obiective precise, ale căror implicații depășesc sectorul educației, având ca scop atât menținerea ritmului de activitate a instituțiilor de învățământ superior în condițiile scăderii efectivului contingentului de studenți în țările europene, cât și completarea deficitului populației în vârsta aptă de muncă.

Experiența de învățământ peste hotare a devenit o tendință la etapa actuală și este promovată de politicile statelor Uniunii Europene și nu numai. Mobilitatea studenților este stimulată prin diverse programe de stat și regionale, multe țări încheind acorduri bilaterale și multilaterale în acest domeniu. Conform datelor UNESCO, nivelul mobilității internaționale a studenților în ultimii 25 de ani a sporit cu 300%, numărul tinerilor care au studiat în străinătate în anul 2010 constituind 2,8 mil, iar conform prognozelor, către anul 2025 poate să crească până la 4,9 mil [1].

Pentru țările din Europa de Est, inclusiv și Republica Moldova, migrația la studii devine o problemă de "exod al creierelor" ca rezultat al dominării studiilor în baza de contract, corelării scăzute a politicilor educaționale cu politicile de încadrare în câmpul muncii, oportunități reduse de angajare după specialitate pentru absolvenți, salariile mici. Totodată, migrarea la studii devine pentru tineri o modalitate de a pleca din țara natală și o oportunitate de a se stabili cu traiul în țările europene cu standarde mai înalte ale calității vieții. Tinerii din Republica Moldova au început să migreze la studii peste hotare încă de la sfârșitul anilor 1990 [2], efectivul fluxului migrațional la studii fiind în creștere continuă.

Statistica națională înregistrează o ascensiune a numărului de tineri care aleg să plece la studii peste hotare. Acest fapt se datorează și acordurilor de colaborare a Ministerului Educației al Republicii Moldova privind mobilitatea academică a studenților moldoveni. Datele din registrele statistice ale țărilor gazdă [3] au înregistrat o creștere a mobilității studenților moldoveni de circa 4 ori mai mare decât arată statistica națională (*Tabelul 1*), această diferență fiind determinată de faptul că o bună parte din tineri își încearcă soarta în străinătate pe cale individuală. Astfel, în anul de studii 2013-2014, conform datelor obținute, în universitățile europene numărul de studenți Moldoveni a constituit peste 24 mii. Evident că această cifră poate fi mai mare, din cauza că datele se referă la un număr restrâns de țări. Conform datelor BNS, în anul de studii 2013-2014 numărul de studenți în universitățile din Republica Moldova a constituit 97285, iar ponderea celor care au studiat peste hotare constituie circa 25% din numărul de studenți din țară (*Tabelul 1*).

Cel mai mare număr de studenți s-a înregistrat în țările care în ultimii ani au primit cel mai mare număr de migranți de muncă (Italia și Rusia), precum și în România, care anual oferă un număr semnificativ de burse pentru tinerii din Republica Moldova.

Tabelul 1. Numărul de studenți moldoveni în unele țări europene conform datelor naționale și ale țărilor gazdă pe anii de studii

	Datele naționale			Datele din registrele statistice ale țărilor gazdă		
	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2011/2012	2012/2013	2013/2014
România	3800	5000	5500	6387	6448	6736
Rusia	110	97	63	4607	5596	6148
Germania	-	-	-	-	836	791
Italia	-	-	-	8225	8590	8715
Marea Britanie	-	-	-	110	95	-
Republica Cehia	13	13	10	170	163	159
Ucraina	105	105	100	895	885	1703
Total	4028	5215	5673	20394	22613	24252

Sursa: elaborat de autor în baza datelor țărilor gazdă.

UNESCO afișează statistica referitoare la mobilitatea academică a studenților pentru diferite țări, ultimele date fiind prezentate pentru anul de studii 2012-2013. Lista țărilor este destul de largă, cu toate că numărul total de studenți în comparație cu datele prezentate mai sus, este mai mic (17,8 mii), din cauza că informațiile nu sunt complete. Topul țărilor cu un număr semnificativ de studenți moldoveni completează Franța, Bulgaria, SUA, Spania și Turcia.

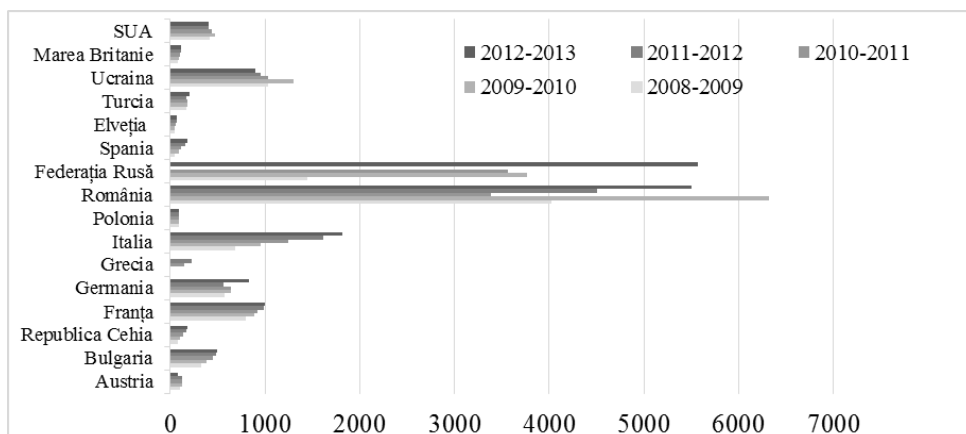

Fig. 1. Numărul de studenți moldoveni în universitățile din alte țări, pe ani de studii 2008-2013

Sursa: UNESCO, <http://data.uis.unesco.org/>.

Este cunoscut faptul că în prezent, dar în special în deceniile viitoare, se va resimți un deficit al contingentului de studenți în majoritatea țărilor europene, din cauza că în această vârstă vor intra generațiile puțin numeroase născute. De exemplu, în Bulgaria, în anul curent unui abiturient îi revin trei locuri vacante, numărul absolvenților școlilor a constituit 59 mii, iar universitățile au avut oferta de 77 mii de locuri [4].

Potrivit Biroului Național de Statistică, în anul de învățământ 2013-2014, față de 2012-2013, numărul studenților s-a micșorat cu 5173 studenți: în universitățile de stat – cu 4089, în cele private – cu 1084 [5]. Prognozele demografice [6; p. 15-16] demonstrează la fel o scădere semnificativă a numărului de elevi și studenți pentru generațiile viitoare.

Lipsa unui număr suficient de studenți la anul întâi în universitățile europene se reflectă direct asupra bugetului instituțiilor, iar atragerea studenților străini le permite universităților să-și îmbunătățească pozițiile în ratingurile internaționale ale instituțiilor. Așa că universitățile din Europa luptă activ pentru studenții străini. Cereri pentru abiturienți, studenți moldoveni ai ciclului I, masterat și doctorat anual sunt prezentate de Rusia (574 locuri la buget în acest an), Ucraina (100-105 locuri), Bulgaria (128 locuri), Cehia (10 locuri), Slovacia, Turcia, Grecia, China, Ungaria, Lituania, Serbia. Cel mai mare număr de burse pentru moldoveni oferă România, astfel pentru anul de studii 2014-2015 au fost oferite 5 mii de burse în instituțiile de învățământ superior, inclusiv 1,5 mii de burse pentru liceeni și 2,8 mii pentru studenți. În anul 2011 această cifră constituia doar 3 mii.

Deși în ultimii ani se înregistrează un număr nesemnificativ de imigranți în Republica Moldova, motivul acestora îl constituie studiile foarte ieftine comparativ cu țările natale, sau conflictele naționale. Biroul Național de Statistică afișează cifra de 708 imigranți la studii pentru anul 2013 [7],

dintre care 442- Israel, 79-Turcia, 37-Ucraina, 13-Kîrghîzstan, 12-Finlanda, 11-Uzbekistan, 9-Coreea de Sud, 7-Siria, 98-altele.

Migrația tineretului studios, care reprezintă cel mai important catalizator al economiei și dezvoltării unui stat, afectează sistemul educațional și creșterea economică prin reducerea numărului forței de muncă calificate. Desigur, programele naționale de schimb academic oferă șanse reale și unice de studii și cercetare postuniversitare în țările din Occident, susținând potențialul intelectual al țării, dar odată cu aceasta pleacă un număr semnificativ de studenți cu rezultate remarcabile, care ar putea contribui la dezvoltarea socioeconomică a țării.

Pentru evidențierea factorilor determinați ai mobilității studenților moldoveni au fost realizate 14 interviuri cu tineri care își fac studiile peste hotarele Republicii Moldova, tineri care și-au făcut studiile peste hotare și nu au revenit în țară, care au revenit în țara natală după obținerea diplomelor, dintre care 7 au studiat în România, 2 - în Germania, 2 - în Rusia și respectiv câte unu în Polonia, Cehia și Franța. Din numărul de tineri intervievați 10 au plecat prin intermediul programelor naționale de mobilitate academică și 4 dintre ei au plecat pe cont propriu, fie că părinții sunt stabiliți peste hotare de mai mult timp, fie au rude, prieteni care au migrat anterior.

Rezultatele intervieării demonstrează că printre motivele principale ce i-au determinat să plece la studii peste hotare au fost: oferta de studii pentru studenții moldoveni; un viitor mai bun; experiența internațională, profesională dar și personală care îi formează ca personalitate; calitatea studiilor; anturajul multinațional; orizonturi noi; diploma recunoscută în spațiul european („*experiența de studii în străinătate deschide noi orizonturi și perspective de dezvoltare profesională*”).

Dintre tinerii intervievați, majoritatea suțin că după finisarea studiilor nu doresc să se întoarcă acasă: *am observat facultatea și sunt angajată la serviciu, tot ce mă mai leagă de Chișinău sunt părinții*, deoarece deja s-au angajat la un serviciu bine plătit și se bucură de succese și *“nu văd nici o condiție pentru a duce o viață liniștită, în bunăstare socială și materială, în satisfacție personală și profesională în Republica Moldova”*, unii doresc să-și continue studiile, iar alții sunt încă indeciși, deoarece sunt abia la începutul studiilor.

Studenții respectivi se arată foarte mulțumiți de calitatea studiilor, de modalitatea de predare a profesorilor, de condițiile care sunt oferite studenților străini și de oportunitățile oferite pentru tinerii dornici de a învăța: *„experiența acumulată în România m-a ajutat să capăt mai multă încredere în mine. Am deschis noi uși, care mi-au arătat drumul spre adevărate oportunități. Colegii, dar mai ales profesorii nu m-au făcut niciodată să mă simt discriminată, ba chiar mulți dintre ei mi-au zis: „Bine ai venit acasă”*”; *„În Polonia un accent deosebit se pune pe student și personalitatea lui”*. Unii dintre ei sunt implicați în diferite proiecte încă din

primul an de studii. Astfel, apreciați la justa lor valoare, ei nu mai doresc să se întoarcă în țara natală, unde ar găsi un loc de muncă, un salariu decent și oportunități de dezvoltare pentru tinerii specialiști, care, practic, lipsesc.

Desigur, o analiză a mobilității studenților reprezintă un segment socio-economico-demografic îngust, însă impactul pe care îl are aceasta asupra economiei oricărui stat este destul de important. Migrarea unui număr foarte mare a tinerilor aduce cu sine o pierdere semnificativă a capitalului uman și cauzează consecințe pe termen lung asupra structurii societății pe vârste.

Prin urmare, este necesară elaborarea de politici de corelare a raportului dintre procesul de educație și instruirea tineretului (inclusiv al personalului calificat) și cerințele economiei reale [8, p.228-234]. Este necesar de a implementa politici naționale de stimulare a reîntoarcerii tinerilor mobili. Reformele care se implementează în domeniul educației, care par a fi eficiente vor eșua atâta timp cât cea mai mobilă parte a tineretului preferă universitățile străine.

Până la etapa actuală au fost înregistrate două programe care au ca scop stimularea reîntoarcerii tinerilor în țara natală. În perioada anului 2010 s-a desfășurat Proiectul pilot „Promovarea revenirii tinerilor moldoveni cu studii în străinătate”, organizat de Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Republica Moldova (OIM), în parteneriat cu Biroul pentru Relații cu Diaspora, Ministerul Tineretului și Sportului, Ministerul Educației și Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, care a avut ca scop promovarea revenirii tinerilor moldoveni cu studii în străinătate în vederea angajării în instituțiile private sau publice din Moldova finanțat de Uniunea Europeană. Concursul a avut misiunea de a susține 30 de tineri moldoveni absolvenți ai instituțiilor din străinătate care doresc să revină temporar sau permanent în Moldova pentru a se angaja în instituțiile private / publice în vederea schimbului de experiență și implementării abilităților câpătate.

Un alt program de granturi destinat absolvenților moldoveni în străinătate, organizat la fel de Organizația Internațională pentru Migrație, au anunțat un concurs (perioada de înscriere: 01.09.2014-01.10.2014) de susținere a 30 de tineri moldoveni, absolvenți ai instituțiilor din străinătate, care doresc să revină temporar sau permanent în Moldova pentru a se angaja în instituțiile private/publice din Moldova în vederea schimbului de experiență și implementării abilităților obținute [9].

Aceste programe sunt binevenite dar insuficiente pentru reîntoarcerea tinerilor, reprezintă programe pe termen scurt și pentru un segment foarte mic de tineri. Mai ales că alocațiile lunare pe care le oferă Organizația Internațională pentru Migrație pentru ultimul program sunt de 3000 lei moldovenești pe o perioadă de până la 6 luni, nu merită efortul studenților care au obținut o bursă peste hotare și au muncit pentru diploma de studii

superioare. În plus, studenții străini beneficiază de facilități la asigurarea cu cămine studențești, asigurare medicală, reduceri la transport.

Statul are nevoie de politici publice care să încurajeze tineretul studios să-și profeseze meseria în țară în schimbul unor avantaje reale de ordin social și economic.

În acest sens, trebuie să fie orientată spre preferințele tinerilor, trebuie să investească în tineri și să le creeze aici condiții favorabile de muncă și salarii decente, ca atunci când ei vor obține o diplomă peste hotare să fie motivați să se întoarcă acasă și să implementeze în practică experiența acumulată peste hotare.

Referințe bibliografice

1. Prognozarea datelor referitoare la mobilitatea internațională a studenților, www.unesco.org/new/en/unesco/resources/online-materials/publications/unesdocdatabas
2. Кривенко А. Молдова: страна массовой трудовой эмиграции. În: Demoscope weekly, № 605 – 606, 1 - 24 августа 2014.
3. Informația a fost obținută prin adresarea oficială a Centrului de Cercetări Demografice al INCE la instituțiile statistice și Ministerele ale Educației
4. Programul de stat de exod al creierelor. http://www.noi.md/md/news_id/43336
5. Calculate în baza datelor BNS.
6. Profilul sociodemografic al Republicii Moldova la 20 de ani după adoptarea Programului de Acțiune de la Cairo. (Responsabil de ediție dr. hab. O. Gagauz). Chișinău, 2014, p. 15-16.
7. Biroul Național de Statistică. <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>
8. Grigoraș E. Mobilitatea academică a studenților din Republica Moldova. În: Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice, 2014, nr. 2, p. 228-234.
9. <http://www.iom.md/index.php/en/component/content/article/9-media-kit/272-grantprogramformoldovanoverseasgraduates>
10. Câți studenți își fac studiile peste hotare? În: Buletinul de informație și analiză în demografie populație și dezvoltare, 2014, nr. 1, p. 12.
11. Mapping mobility in European higher education, <http://www.acup.cat/sites/default/files>.
12. Snițov R., Cojocaru N. Evaluarea legăturilor dintre educație, formare și migrația forței de muncă în Republica Moldova. Chișinău, 2013.
13. Moraru V. (coordonator). Brain Drain: cazul Republicii Moldova. Chișinău, Sirius, 2011.
14. Mobilitatea academică internațională pentru învățământul terțiar, <http://data.uis.unesco.org/>
15. Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2005-2010. Chișinău, 2012, p. 78-79.

DEZVOLTAREA ȘI EXPERIENȚA EUROPEANĂ DE IMPLIMENTARE A INDICILUI DE ÎMBĂTRÂNIRE ACTIVĂ

Liliana CUȘNIR, *CCD INCE*

Abstract. The Active Ageing Index (AAI) is a tool to measure the untapped potential of older people for active and healthy ageing across countries. It measures the level to which older people live independent lives, participate in paid employment and social activities as well as their capacity to actively age.

The index is constructed from 22 individual indicators that are grouped into four distinct domains. Each domain presents a different aspect of measuring the untapped potential of older people for active and healthy ageing. The results of the AAI are presented in a country ranking by the overall AAI and the domain-specific indices. The ranking of countries might change depending on what are the results for the overall AAI or the domain-specific indices. AAI also offers breakdown of results by gender.

Key words: Index, domains, active ageing, indicators, development, EU

Provocările asociate cu îmbătrânirea populației sunt subiecte de importanță și continuă creștere nu doar în Europa, ci în întreaga lume. Oamenii trăiesc mai mult decât pe timpuri, în timp ce ratele de fertilitate sunt în scădere. Acest lucru înseamnă că persoanele mai în vârstă constituie un segment tot mai mare al societății, în timp ce cota populației la vârsta de muncă este în scădere.

În lumina acestor tendințe demografice și în scopul de a îndeplini obiectivul politicii de menținere a prosperității și coeziunii sociale, mobilizarea tuturor resurselor umane disponibile este crucială. Trebuie să ne asigurăm că, așa cum oamenii îmbătrânesc, ei pot continua să contribuie la economie și în societate și să fie capabili să se îngrijească pe ei înșiși pentru mai mult timp posibil. Aceasta este esența abordării îmbătrânirii active.

Organizațiile și companiile internaționale, inclusiv Comisia Europeană și Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Europa (UNECE), lucrează la dezvoltarea politicilor pentru îmbătrânirea activă și sănătoasă. Prin furnizarea de date, schimbul de bune practici și coordonarea politicilor publice se sprijină statele membre în politica de dezvoltare.

Evoluția proceselor demografice, implicațiile lor multiple, precum și situația persoanelor vârstnice au provocat interesul comunității europene față de fenomenul îmbătrânirii populației încă din anii 1980, care mai târziu devine tot mai discutat acest fapt și deciziile Consiliului European din 1991 și 1992 în favoarea persoanelor vârstnice și declararea „Anului european al persoanelor vârstnice” (1993) au accentuat rolul important pe care Comunitatea trebuie să-l joace în sensibilizarea societăților cu privire la provocările îmbătrânirii populației pe termen lung.

În anii 1995 și 1997 au fost elaborate două rapoarte demografice și un raport privind modernizarea sistemului protecției sociale, în care au supus

evaluării impactul politic al modificării structurii populației în Uniunea Europeană.

În 1999, Comisia a organizat un colocviu european, având drept scop analiza profundă a problemelor ce țin de ocuparea forței de muncă, serviciile de îngrijire medicală și de sănătate, reforma regimurilor de pensionare și solidaritatea între generații. Lucrările colocviului au fost reflectate în documentul intitulat „O societate pentru toate vârstele—ocupare, sănătate, pensionare și solidaritate intergenerațională”. În cadrul celei de-a doua Adunări Mondiale privind îmbătrânirea populației (Madrid, 2002) au fost analizate rezultatele obținute privind realizarea deciziilor primei conferințe în problemele îmbătrânirii populației (1982) și s-a aprobat strategia de acțiuni la nivel global, care a devenit un moment de cotitură pentru comunitatea internațională în ceea ce privește necesitatea creării unei societăți favorabile pentru toate vârstele. Pentru prima dată elaborarea Planului de Acțiuni s-a bazat pe o abordare complexă, activitatea în domeniul îmbătrânirii populației fiind corelată cu alte direcții ale dezvoltării socioeconomice și drepturile omului, aprobate în cadrul conferințelor și reuniunilor ONU la cel mai înalt nivel din anii '90 ai secolului trecut. Comisia ONU, o dată la cinci ani, examinează și evaluează progresele obținute în realizarea celor 10 obiective ale Planului de Acțiuni de la Madrid.

În anul 2005, Comisia Comunităților Europene a difuzat Cartea Verde „Confruntarea cu schimbările demografice: o nouă solidaritate între generații”.

În martie 2006, Parlamentul European a adoptat o rezoluție asupra acestui document, care a reflectat pozițiile naționale și anume faptul că nu este nevoie de abordarea problemelor demografice la nivelul UE și de formulare a politicilor comunitare. Cu toate acestea, documentul atenționează asupra necesității de adoptare a unor politici naționale menite să diminueze consecințele negative ale îmbătrânirii populației.

În anul 2008 a ieșit de sub tipar raportul Băncii Mondiale „De la roșu la gri. A treia tranziție a populațiilor în curs de îmbătrânire din Europa de Est și fosta URSS”, în care s-a încercat determinarea posibilului impact al acestei a treia tranziții. Raportul sugerează două mesaje centrale, care sunt analizate prin suprapunere peste diversele modalități de îmbătrânire din regiune.

Proclamarea în 2012 a Anului european al îmbătrânirii active și al solidarității între generații este următoarea decizie în abordarea și sintetizarea problemelor îmbătrânirii populației, efectelor și sfidărilor procesului dat, precum și măsurilor pe care Europa le-a luat sau pe care le consideră necesare pentru a face față provocărilor demografice.

La 12 octombrie 2012, într-o reuniune organizată de către Centrul European pentru Politici Asistență Socială și Cercetare în Viena (ECV), în strânsă colaborare cu Comisia Europeană Direcția Generală a Comisiei pentru Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Incluziune și Comisia

Economică a Națiunilor Unite pentru Europa a fost dezvoltat Indicele de Îmbătrânire Activă a Țării (IÎA), care este un proiect comun al organizațiilor sus-menționate, din 10 mai 2012, la care au participat un grup de experți pentru consultații convocate în mod special în scopul de a evalua conceptual abordarea metodologică a IÎA.

Indicele de Îmbătrânire Activă (IÎA) a fost dezvoltat sub contextul anului European de îmbătrânire activă și al solidarității între generații 2012 (EY2012). A creat, de asemenea, un impuls politic, care a fost folosit de mai multe state membre pentru a lansa inițiative politice importante.

Cea de a treia reuniune a Grupului de experți privind îmbătrânirea activă a avut loc pe 29-30 ianuarie 2014 la Bruxelles. Ea a fost organizată în comun de către Comisia Economică a Națiunilor Unite pentru Europa (CEE-ONU) și Direcția Generală a Comisiei Europene pentru Ocuparea Forței de Muncă, Afaceri Sociale și Incluziune, unde a fost aleasă metodologia de măsurare a indecelui.

S-a lucrat la dezvoltarea politicilor pentru îmbătrânirea activă și sănătoasă. Prin furnizarea de date, schimbul de bune practici și coordonarea politicilor publice să sprijine statele membre în dezvoltare. Indicele a fost creat pentru a sprijini factorii de decizie politică la nivel național în proiectarea unor răspunsuri de succes la provocările de îmbătrânire a populației.

Noțiunea Indicele de Îmbătrânire Activă a Țării (IÎA) - este un nou instrument analitic care are ca scop să ajute factorii de decizie în elaborarea politicilor pentru îmbătrânirea activă și sănătoasă. Scopul său este de a indica potențialul neexploatat de persoane în vârstă și de a oferi o participare mai activă la ocuparea forței de muncă, în viața socială și a duce o viață independentă. Mobilizarea potențialului, atât pentru femei, cât și pentru bărbații în vârstă este crucială pentru a asigura prosperitate tuturor generațiilor dintr-o societate îmbătrânită. Având în vedere gradul ridicat de îmbătrânire a populației, devine din ce în ce mai mare pregătirea personalului și difuzarea informațiilor cu privire la nevoile specifice ale persoanelor vârstnice pentru a le putea satisface corespunzător.

Indicele va fi un instrument de analiză comparativă, oferind factorilor de decizie o oportunitate de a identifica zonele de rezistență și de slăbiciune, în comparație cu țările învecinate sau cele mai performante țări din întreaga lume, nu doar la nivel de indicatori individuali, ci și indici specifici domeniului și indicelui de ansamblu. Deși singur Indicele nu va furniza suficiente informații pentru precizarea de politici specifice, dar va arăta ce programe sunt necesare, pentru a se putea indica punctele forte și limitări ale politicilor și programelor într-o anumită țară. Acest proces va trebui să fie completat cu mai multe detalii, cantitative și calitative, la nivel național și la nivel subnațional. La baza Indicelui sunt trei concepte cheie:

a) nevoia de date comparative privind îmbătrânirea,

- b) necesitatea de a prezenta aceste date într-un mod care va angaja factorii de decizie politică,
- c) necesitatea de a ajuta zonele de acțiuni strategice viitoare.
- O vizualizare mai amplă a Indicelui este prezentată în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. Construcția schematică a Indicelui de îmbătrânire activă

Indecele general	Indecele Activ de Îmbătrânire			
Domenii	Ocuparea forței de muncă	Participare socială	Viață independentă	Capacitatea de îmbătrânire activă
Indicatori	Rata de ocupare pentru grupa de vârstă 55-59 Rata de ocupare pentru grupa de vârstă 60-64 Rata de ocupare pentru grupa de vârstă 64-69 Rata de ocupare pentru grupa de vârstă 70-74	Securitatea veniturilor Incluziunea socială Voluntariat Studii suplimentare pe tot parcursul vieții Participarea la luarea deciziilor Suport pentru îngrijitorii informali	Exerciții fizice Acces la serviciile de sănătate Viață independentă Securitate financiară Siguranță fizică Studii permanente	Speranța de viață de la 55 ani Ponderea pe ani de viață sănătoasă de la 55 ani Bunăstarea mentală Utilizarea tic Contactare socială Nivelul de studii a persoanelor în etate
	Experiențe reale de îmbătrânire			Capacitatea de vârstă activă

Sursa: <http://www1.unece.org/stat/platform/display/AAI/Active+Ageing+Index+Home>

ÎIA este constituit din patru domenii principale. Fiecare domeniu reprezintă un aspect diferit de măsurare a activității potențiale și reale a persoanelor în vârstă și este construit din 22 de indicatori individuali grupați în cele patru domenii. Primele trei domenii se referă la experiențele reale ale îmbătrânirii active (ocuparea forței de muncă, participarea socială, viață independentă), în timp ce domeniul al patrulea surprinde capacitatea de îmbătrânire activă, determinată de individ, caracteristicile și factorii de mediu. Scopurile domeniilor sunt:

- încurajarea prelungirii vieții de lucru și menținerea capacității de muncă;
- promovarea participării în viața social-economică, culturală, politică, inclusiv
- nediscriminarea și incluziunea socială a persoanelor în etate;
- protejarea demnității, sănătății și independenței persoanelor la vârsta înaintată;
- menținerea și sporirea solidarității între generații.

Fiecare dintre indicatorii utilizați în cele patru domenii sunt în continuare subdivizați în funcție de sex, precum și indici specifici

domeniului. Această metodă permite calcularea potențialului de îmbunătățire în fiecare domeniu al îmbătrînirii active și sănătoase atât pentru bărbați, cât și pentru femei. Selectarea și specificarea indicatorilor explică următoarele: de a inspira eforturi mai decise din partea tuturor statelor membre pentru a promova îmbătrînirea activă, ținând cont de solidaritatea dintre generații; de a capta aspectele multidimensionale ale îmbătrînirii, prevăzute în cadrul OMS (Organizația Mondială a Sănătății) și în Declarația Consiliului privind anul european al îmbătrînirii active și al solidarității între Generații (2012), ceea ce dă posibilitatea să formuleze recomandări de politici pentru țările respective în baza datelor comparative în diferite domenii care cuprind îmbătrînirea activă.

Activitatea desfășurată în cadrul proiectului ÎA poate îndeplini o serie de aspirații:

- Pentru a crește gradul de conștientizare a contribuțiilor persoanelor în vârstă în societate și, de asemenea, să încurajeze un dialog pe probleme de politică privind îmbătrînirea activă și sănătoasă.
- Pentru a oferi perspective unice pentru factorii de decizie politică la nivel național, pentru faptul că o astfel de perspectivă comparativă nu este de multe ori posibilă pentru studii naționale sigure.
- Pentru a ajuta și influența seturile de date existente și a dezvolta în continuare furnizarea dovezilor necesare în formularea politicilor sociale, mai ales în discursul de politică de îmbătrînire activă și sănătoasă.
- Pentru a conecta procesul de monitorizare a progreselor înregistrate și a pune în aplicare CEE-ONU de la Madrid, Planul internațional de acțiune privind îmbătrînirea (PIMAI) și Strategia de Implementare Regională (RIS).
- Aplicarea ÎÎȚ în viitor, va ajuta să urmărească progresul în timp și să evalueze rezultatele de reforme politice.

Având în vedere diversitatea economică dintre țările europene, abordarea adoptată aici nu evaluează doar modul țărilor cu experiențe reale ale îmbătrînirii active, ci măsoară și potențialul nerealizat de oameni în vârstă, care poate fi exploatat pentru a îmbunătăți calitatea vieții lor și de a face sistemele de protecții sociale publice mai durabile.

Indicele de Îmbătrînire Activă este, de asemenea, un instrument eficient de luptă împotriva sărăciei persoanelor în vârstă. Conform unui studiu Eurobarometru din 2012, majoritatea europenilor (60%) resping necesitatea creșterii vârstei de pensionare. Aceasta nu înseamnă însă că europenii nu sunt pregătiți sau dispuși să ia în calcul posibilitatea de a lucra mai mulți ani. Aproximativ 61% sunt în favoarea ideii că ar trebui să fie permisă continuarea activității după atingerea vârstei oficiale de pensionare, iar 53% resping ideia unei vârste la care pensionarea să fie obligatorie. De aici vine și ideia celor trei obiective principale:

- Îmbunătățirea calității vieții și a bunăstării persoanelor în vârstă;

- evidențierea succeselor și deficiențelor de răspunsuri strategice la provocările de îmbătrânire a populației;
- indicele va stimula cererea și oferta de suficiente pe vârstă și sex a datelor la fel de necesare pentru a se studia subiecte relevante pentru politica privind îmbătrânirea.

Pe parcursul a două întâlniri, grupul de experți, în discuții ulterioare cu partenerii de proiect, au decis că metodologia adoptată în agregarea de îmbătrânire a indicatorilor individuali activi, selectați pentru a specifica domeniile și la general indicele, ar trebui să fie similar cu cel folosit în IDU² al PNUD-ului³. Mai mult decât atât, având în vedere diferențele substanțiale de gen în diferite aspecte ale îmbătrânirii active, în Europa (de exemplu, cu privire la ratele de ocupare și a rezultatelor speranței de viață și de sănătate) s-a decis că ÎA va fi defalcat în funcție de sex. Decizia de a crea un indice separat pentru bărbați și pentru femei a fost motivat de practici din alte contexte pe baza discuțiilor cu grupul de experți și analiza inițială a indicatorilor individuali. Abordarea folosită permite sublinierea acelor domenii la care datele sunt lipsă și colectarea datelor are loc doar în țările în cauză.

Indicatorii aleși pentru calculul indicelui au un număr de caracteristici importante precum:

- Oferă o caracteristică a actualei generații de oameni în vârstă și fac acest lucru prin luarea în considerație a spațiului relativității (asemănări și deosebiri între diferite grupuri de persoane în vârstă din diferite părți ale lumii). Excepții sunt indicatorii pe nivelul de studii și veniturile din pensii care sunt rezultatele experienței anterioare în viață.

- Indicele utilizează numai indicatori de rezultat. El se bazează nu pe indicatori de proces (cum ar fi legislația, de exemplu, pentru a proteja drepturile specifice ale oamenilor cu vârstă înaintată), și nu pe indicatori de intrare care măsoară eforturile țării de a furniza un rezultat dorit (cum ar fi protecția socială, cheltuielile pentru pensii și asistență medicală). Rezultatul indicatorilor sunt măsuri directe de bunăstare a persoanelor în etate (cum ar fi veniturile și starea de sănătate). În multe cazuri, indicatorii de rezultat au corelat puternic cu indicatorii de intrare (de exemplu, PIB-ul cât a cheltuit pe asistența medicală) este un indicator de intrare, care este de așteptat să se coreleze cu speranța sănătoasă de viață.

Concluzii

Vizavi de clasamentul dintre țări, zonele de posibilă îmbunătățire în diferite țări devin vizibile. De exemplu, Suedia este pe primul loc în indicele general de îmbătrânire activă, dar conduce doar în două domenii – ocuparea forței de muncă și capacitatea pentru îmbătrânirea activă. În domeniul participării sociale, Irlanda, Italia și Luxemburg preia conducerea în fața Suediei (*Tabelul 2*) Indicele arată și diferențele dintre domeniile în țara în care este măsurat, de exemplu, Cipru se află pe locul doi la ocuparea forței de

muncă a persoanelor în vîrstă dar este doar pe locul 20 în viața independentă. În plus, indicele arată participarea la ocuparea forței de muncă, participarea la viața socială și viață independentă în domeniu patru arată capacitatea de îmbătrînire activă.

Tabelul 2. Clasificarea UE-27 pe țări, în baza ÎIA general și specifici pe domenii

Indicele general	Ocuparea forței de muncă	Participarea socială	Viața independentă	Capacitatea de îmbătrînire activă
Țara / Valoarea	Țara / Valoarea	Țara / Valoarea	Țara / Valoarea	Țara / Valoarea
1 Suedia 44,0	1 Suedia 41,0	1 Irlanda 25,2	1 Danemarca 79,0	1 Suedia 69,5
2 Danemarca 40,2	2 Cipru 36,1	2 Italia 24,1	2 Suedia 78,7	2 Danemarca 66,7
3 Irlanda 39,4	3 Marea Britanie 35,5	3 Luxemburg 22,6	3 Olanda 77,7	3 Olanda 61,6
4 Marea Britanie 39,3	4 Portugalia 35,3	4 Suedia 22,6	4 Finlanda 76,6	4 Luxemburg 61,6
5 Țările de Jos 38,9	5 Estonia 34,4	5 Franța 22,4	5 Germania 75,8	5 Marea Britanie 61,4
6 Finlanda 38,8	6 Danemarca 34,0	6 Țările de Jos 22,4	6 Marea Britanie 75,7	6 Irlanda 60,8
7 Cipru 36,3	7 Finlanda 32,0	7 Finlanda 22,4	7 Irlanda 75,7	7 Finlanda 60,7
8 Luxemburg 35,1	8 Țările de Jos 31,4	8 Austria 21,4	8 Luxemburg 74,7	8 Belgia 60,3
9 Germania 35,0	9 România 31,4	9 Belgia 20,4	9 Franța 74,6	9 Franța 57,8
10 Austria 34,9	10 Germania 31,2	10 Danemarca 20,1	10 Slovenia 74,4	10 Austria 57,5
11 Rep.Czech 34,3	11 Irlanda 31,0	11 Marea Britanie 20,0	11 Rep.Czech 72,8	11 Germania 56,2
12 Franța 34,2	12 Letonia 28,3	12 Rep.Czech 19,4	12 Belgia 73,4	12 Spania 56,1
13 Portugalia 34,2	13 Lituania 27,4	13 Cipru 18,7	13 Austria 73,0	13 Malta 56,1
14 Belgia 33,5	14 Rep Czech 26,4	14 Spania 18,3	14 Ungaria 71,9	14 Rep Czech 54,4
15 Italia 33,3	15 Austria 24,6	15 Malta 18,2	15 Lituania 70,6	15 Italia 52,8
16 Estonia 33,1	16 Bulgaria 24,6	16 Slovenia 16,7	16 România 70,1	16 Bulgaria 51,7
17 Spania 32,5	17 Grecia 24,4	17 Ungaria 16,1	17 Malta 70,1	17 Cipru 51,1
18 Lituania 31,6	18 Spania 23,3	18 Lituania 15,3	18 Estonia 70,0	18 Portugalia 50,8
19 Malta 31,0	19 Slovenia 24,6	19 Germania 14,9	19 Italia 69,9	19 Slovenia 48,8
20 România 30,9	20 Luxemburg 21,1	20 Portugalia 14,3	20 Cipru 69,1	20 Lituania 47,9
21 Slovenia 30,6	21 Franța 21,0	21 Grecia 14,2	21 Polonia 67,5	21 Estonia 47,1
22 Letonia 30,2	22 Italia 20,9	22 Letonia 13,9	22 Spania 67,3	22 Polonia 46,7
23 Bulgaria 30,0	23 Slovacia 20,1	23 Slovacia 13,7	23 Slovacia 67,0	23 Grecia 46,7
24 Grecia 29,3	24 Polonia 19,8	24 Estonia 13,3	24 Portugalia 66,7	24 Slovacia 45,9
25 Ungaria 28,2	25 Belgia 19,8	25 România 12,9	25 Grecia 65,2	25 Ungaria 45,9
26 Slovacia 27,7	26 Malta 18,3	26 Bulgaria 12,9	26 Bulgaria 65,2	26 Letonia 45,4
27 Polonia 27,3	27 Ungaria 17,8	27 Polonia 12,2	27 Letonia 63,2	27 România 42,0

Sursa: <http://www1.unece.org/stat/platform/display/AAI/V.+Methodology>

Cercetătorii, studenții și partenerii din societatea civilă au acum acces la un cadru flexibil care poate fi folosit pentru a evidenția contribuțiile cele mai importante ale persoanelor mai în vîrstă și să tragă învățăminte din

experiențele lor. Acest lucru oferă avansare în muncă, prin luarea în considerare a capacităților umane necesare pentru a experimenta îmbătrânirea activă. Aceasta subliniază caracteristicile multidimensionale ale fenomenului îmbătrânirii active. În cele din urmă, se ofera dovezi cantitative comparabile la nivel internațional cu privire la poziția relativă a țărilor UE și Statele Unite ale Americii cu privire la potențialul neexploatat al persoanelor în vârstă în diverse aspecte ale îmbătrânirii active. Deși până în prezent ÎIA s-a concentrat pe actuala generație a persoanelor în vârstă, există doar motive bune pentru extinderea unor astfel de analize la alte grupe de vârstă și a încorpora perspectiva în evaluarea numerică a îmbătrânirii active. Bunăstarea oamenilor și abilitatea lor la toate vârstele trebuie să rămână în centrul tuturor strategiilor de îmbătrânire activă. Punctul cu privire la utilitatea dovezilor comparabile la nivel internațional este de o importanță crucială în viitor. ÎIA permite dezvoltarea de analiză comparativă a performanțelor țării, iar acest lucru va stimula țările să facă schimb de experiență cu politici și programe care alte țările au adoptat, și să învețe din aceste experiențe - atât pozitive, cât și negative. Un astfel de indice va alimenta răspunsuri mai bune orientate către experiențe de îmbătrânire activă în cadrul fiecărui stat, precum și să informeze planuri strategice la nivel federal. Indicele oferă o imagine a peisajului de îmbătrânire în Europa și de aceea este un instrument pentru a informa luarea deciziilor nu doar la nivel național, ci și la nivel regional, oferind în același timp oportunități abundente pentru reflecție la probele colectate - pentru colaborare, schimbul de bune practici și de implementare a noi politici.

Participare

Imagini pozitive ale persoanelor în etate

Informații accesibile și utile

Accesibilitate la transportul public și privat

Oportunități inclusiv pentru angajamentul civic, cultural, educațional și de voluntariat

Sănătate

Locuri de odihnă și programe active și socializabile

Activități, programe și informații de promovare a sănătății, bunăstării sociale și spirituale.

Suport social

Servicii de sănătate accesibile și adecvate

Aer și apă de bună calitate.

Securitate și independență

Locuințe accesibile, la prețuri accesibile

Străzile cu pericol liber și clădiri

Drumuri sigure și semnalizare pentru șoferi și pietoni

Transport public în condiții de siguranță, accesibil și la prețuri accesibile

Servicii pentru a ajuta cu treburile casnice și întreținere.

Suportul pentru persoanele care îi îngrijesc

Magazine accesibile, bănci și servicii profesionale
Informații publice și instruire corespunzătoare
Planuri de urgență și de recuperare în caz de dezastru
Oportunități adecvate și accesibile la ocuparea forței de muncă

Bibliografie

1. Paladi Gh., Gagauz O., Penina O., Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințele economice și sociale. Chișinău, 2009, 204 p. 2. Balașa A.
2. Îmbătrânirea populației: provocări și răspunsuri ale Europei. "Calitatea vieții", București, 2005, XIV, nr.3-4, <http://www.iccv.ro/oldiccv/romana/revista/rcalvit/pdf/cv2005.3-4.a05.pdf> 3.
3. De la roșu la gri: "A treia tranziție" a populațiilor în curs de îmbătrânire din Europa de Est și din fosta URSS. Raport / Banca Mondială, UNFPA 5. Lutz W., Sanderson W. & Scherbov S. Global and regional population ageing: How Certain Are We of its dimensions?
4. The wisdom years. Active ageing <http://wisdom.unu.edu/en/active-aging/>
5. UNECE Statistics Wikis. Added by Thérèse Lalor, last edited by Olga Kharitonova on 27 May, 2014 <http://www1.unece.org/stat/platform/display/AAI/V.+Methodology>
6. Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale "Viitorul" <http://www.viitorul.org>

ИЗМЕНЕНИЕ ЧИСЛЕННОСТИ И ВОЗРАСТНО-ПОЛОВОЙ СТРУКТУРЫ НАСЕЛЕНИЯ мун. КИШИНЭУ

Анна КИВАЧУК,

Национальный Институт Экономических Исследований

Abstract. In the article, the current demographic situation in mun. Chisinau is analyzed based on the population census and vital statistics data. The dynamics of population size and major trends in population sex and age structure changes influenced by unfavorable evolution of natural movement are shown.

Key words: natural movement, population age structure by sex, demographic load.

За прошедшие три десятилетия Молдова заметно изменилась. Перемены коснулись всех областей жизни людей, на этом фоне иной стала динамика численности населения, произошла смена характера возрастно-половой структуры и вектора соотношения естественного и миграционного движения. Совокупность этих факторов определяет, в том числе развитие системы расселения и ту демографическую ситуацию, которая складывается в столице республики, обретая свои специфические черты в современной депопулирующей Молдове.

Кишинэу – сердце Молдовы, наиболее крупный город с особым статусом, муниципий – такая административно-территориальная единица второго (верхнего) уровня, образующая вместе с прилегающими населенными пунктами самую развитую в стране городскую агломерацию. Согласно официальной формулировке муниципий «является населенным пунктом городского типа, играющим особую роль в экономической, социальной, научной, политической и административной жизни страны и имеющим важные промышленные и торговые структуры, учреждения образования, здравоохранения и культуры» [1]. Кишинэу непрерывно меняется: трансформируется его производственная база, социальная организация населения и жилая среда. При рассмотрении изменений численности следует учитывать тот факт, что они стали результатом не только естественного, но и активного механического перемещения населения внутри страны ближе к аттрактивному столичному центру за время коренных трансформаций в жизни страны, что отражалось на доходах и уровне социальной защищенности граждан. Анализ численности позволяет получить репрезентативную картину адаптации населения к возникающим социально-экономическим и демографическим рискам. Трудности стимулируют людей менять место жительства, отдавая предпочтение большому городу как месту, где лучше развита инфраструктура, больше возможностей решить проблемы трудоустройства, повышения доходов и уровня образования. Несмотря на бурные перемены последних лет,

очень многое в развитии города было заложено много раньше – в советский период.

Динамика численности общего и городской части населения Кишинэу отражает тенденцию развития крупных городов, сложившуюся во второй половине XX века на большей части СССР. В Молдове процесс урбанизации был определен увеличением темпов индустриализации края, что умножило возможности трудоспособного населения для самореализации на рынке труда и привело к модернизации общества в его городской части. Но одновременно в эти годы «советские города были захвачены вчерашними крестьянами», «страна урбанизовалась, но сами города рурализировались», в чем заключалась одна из характерных черт «дивергентного с Западом, городского развития» [2].

Волны сельской миграции в Молдове, повлекшие рост городского населения, характерны для периода 1960-1980 гг., они оказали влияние на процесс урбанизации, прежде всего, столичного региона, тем самым сформировав два наиболее проблемных направления: концентрация городского населения, с одной стороны, и адаптация консервативных сельских жителей к городской жизни – с другой. Интенсивную положительную динамику численности населения Кишинэу в межпереписные периоды с 1959 г. по 1989 г. наглядно демонстрируют их итоги, согласно которым город прирастал на 61%, 42% и 31% соответственно. Однако начиная с 1990 г. прирост сменяется стагнацией – наблюдаемые изменения численности жителей Кишинэу были незначительными, зафиксировав колебания показателя на уровне 718 тыс. человек (Рис.1).

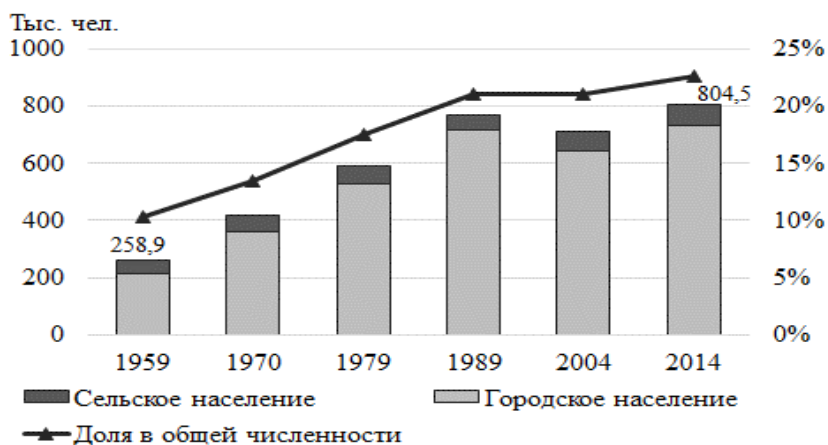

Рисунок 1. Динамика численности населения мун. Кишинэу по типам поселения, тыс. человек, 1959 – 2014 гг.

Источник: Данные Национального бюро статистики РМ

Весомым компонентом соотношения сельского и городского населения Кишинэу стало административное реформирование. В 2001 г. на основании Закона о территориальном переустройстве 6 окрестных поселков (Кодру, Крикова, Дурлешть, Сынджера, Вадул луй Водэ и Ватра) были переведены в разряд городов, тем самым увеличив численность городского населения в составе муниципия, к тому же структуру муниципального образования дополнили прилегающие сельские поселения и коммуны, что отразилось на численности уже преимущественно сельского населения в структуре муниципия [1]. Есть еще один немаловажный аспект в изучении изменений численности населения города – его местоположение как потенциал для развития: «если у города есть потенциал, то он всё равно будет расти, как ты его не закрывай, а, если нет, то не будет, как ни приманивай» [3]. Поэтому, главные «создатели» городов все-таки не правительства, а люди, живущие в этих местах. Они могут быть более ориентированными на традиционные, нередко сельские, ценности или менее склонными к ним. Им, в большей или меньшей степени, свойствен общинный или индивидуальный тип поведения, различна шкала ценностей от «сарая рядом с домом» до развитой системы потребления (модные услуги, клубы по интересам, торговые центры с мировыми брендами).

Из общей картины динамики численности выбивается заметный перепад, наблюдаемый в 2003-2004 гг. Он связан с проведением в Молдове национальной переписи населения, что и объясняет резкий переход в данных, поскольку принято считать, что результат переписной кампании обозначает максимально приближенный к реальному показатель численности населения. При всём том, статистические органы учета населения вернули показатели на «допереписной» уровень, в том числе численность населения муниципия Кишинэу, и расчет оперативных данных проводится на их основе. В нынешнем году в республике была проведена очередная переписная кампания, результаты которой, в свою очередь, скорректируют представление о том, сколько человек на сегодняшний день действительно проживает в столичном муниципии. Начиная с 2008 г. в муниципии наметился постепенный рост численности населения, вернув к 2013 г. этот показатель на уровень начала 1990-х гг. и закрепив в последующем 2014 г. положительную динамику. На сегодняшний день в административных границах Кишинэу проживает 804,5 тыс. человек, что составляет без малого четверть из общей численности населения республики – 22,6%, при этом плотность составляет 1407,35 человек на кв. км.

Кроме процесса преобразования сельских населенных пунктов в городские как одного из источников урбанизации, в роли количественных начал выступают естественное движение городского

населения и миграционный прирост из других городов и сельской местности. В последние два десятилетия в мун. Кишинэу наблюдается значительное изменение показателей рождаемости и смертности (Рис.2).

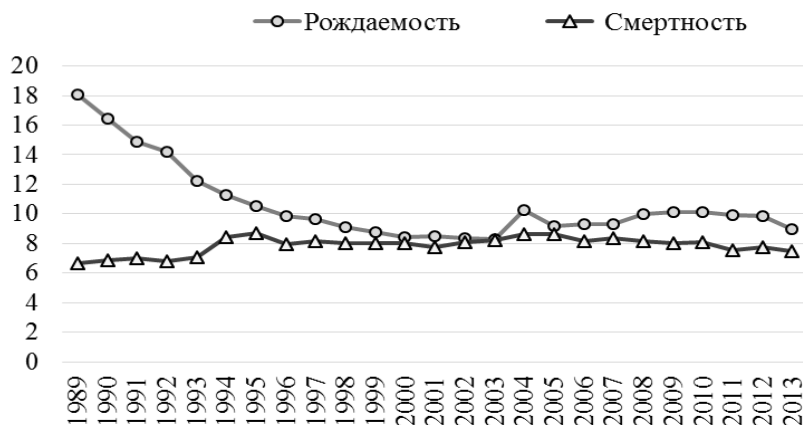

Рисунок 2. Общий коэффициент рождаемости и смертности в мун. Кишинэу, ‰, 1989 – 2013 гг.

Источник: Данные Национального бюро статистики РМ

С конца 1980-х – середины 1990-х гг. потенциал демографического роста был исчерпан и естественный прирост в столице начал стремительно снижаться. В последующий период падение коэффициента естественного прироста населения несколько замедлилось, достигнув в 2003 г. предельно низкого значения 0,1‰. Таким образом, естественный прирост в Кишинэу не сменился убылью, несмотря на то, что в целом по республике естественная убыль населения (-1,1‰) была зафиксирована в 2000 г., возвратившись на нулевую границу только в 2011 г., для сравнения, в северной части республики естественная убыль составила (-2,6‰), в южной – (-0,4‰).

Согласно данным НБС, коэффициент рождаемости уменьшился практически вдвое с наибольшего значения 18,1‰ в 1989 г. до 9‰ в 2013 г., снижаясь до критической отметки в 8,4-8,3‰ в период 2000 – 2003 гг. Коэффициент смертности, напротив, возрастал на протяжении рассматриваемого периода, колеблясь в пределах от минимального 6,7‰ в 1989 г. до максимального – 8,7‰ в 1995 г., заняв к 2013 г. некоторое промежуточное значение в 7,5‰. Такая тенденция вписывается в демографическую картину, складывающуюся в целом по республике в условиях депопуляции и системного социально-экономического кризиса. Удержанию показателя естественного движения от падения в отрицательные значения в Кишинэу способствовала относительно более молодая структура городского населения.

На графике заметен резкий рост коэффициентов естественного движения населения в 2004 г., который можно назвать искусственным, поскольку он не был основан на сдвигах в рождаемости и смертности жителей Кишинэу, а вызван изменением в численности населения после переписи 2004 г., что напрямую взаимосвязано. Тем не менее, со второй половины 2000-х гг. отмечена относительная стабилизация в динамике показателей смертности и рост рождаемости, что связано с вступлением в репродуктивный возраст многочисленных поколений, рожденных в середине 1980-х гг. и с компенсацией отложенных рождений у тех женщин, чей активный детородный возраст пришелся на кризисный период 1990-х гг. [4]. Делать выводы о том, удастся ли этой наметившейся тенденции закрепиться в качестве устойчивого тренда, пока преждевременно.

Снижение показателей рождаемости в значительной степени предопределило как абсолютное сокращение численности населения страны, так и деформацию его возрастной структуры – старение возрастного состава населения и в значительной степени его трудоспособной части. Как отразились эти процессы на структуре населения Кишинэу можно определить, сопоставив две возрастно-половые пирамиды (Рис.3).

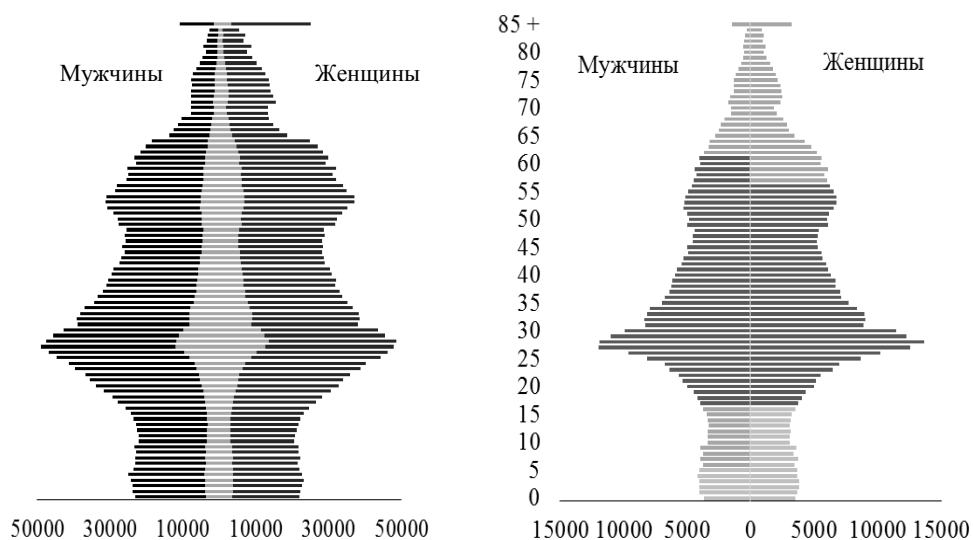

Рисунок 3. Сопоставление возрастно-половых пирамид Молдовы и мун. Кишинэу (слева); структура населения мун. Кишинэу (справа), тыс. человек, 1 января 2014 г.

Источник: Данные Национального бюро статистики РМ

Современная структура населения Кишинэу сформировалась под влиянием эволюционных изменений режимов смертности и рождаемости, а также воздействий, связанных с социально-экономическими потрясениями XX в. Не только

депопуляция, массовая трудовая и окончательная миграция населения, но и «волны» половозрастной пирамиды имеют негативные последствия для развития страны и столицы в частности. На контурах пирамиды заметен резкий провал в числе рождений в 1942 – 1945 гг. и «эхо» этого сокращения спустя 25 лет, усиленное падением рождаемости в 1960-е гг. Далее заметен рост числа рождений в первой половине 1980-х гг. – «эхо» послевоенного подъема рождаемости, усиленное мерами демографической политики [5]. Пирамида 2013 г. отражает и падение числа рождений в 1990-е годы, и его незначительный рост в 2000-е гг. Она также дает возможность предугадать, когда при неизменном режиме воспроизводства населения произойдет следующее сужение: примерно к 2020 г., когда в активных репродуктивных возрастах окажутся самые малочисленные поколения 1990-х гг. рождения. Одновременно с этим пенсионный порог переступят многочисленные поколения конца 1950 – начала 1960-х гг. рождения, а это означает, что естественная убыль населения снова усилится.

В ближайшее десятилетие уровень рождаемости будет определяться мужчинами и женщинами, находящимися в настоящий момент в возрасте 10-29 лет, а из данных возрастно-половой структуры населения видно резкое сокращение численности поколений. При условии сохранения интенсивности деторождения снижение абсолютного числа рождений в предстоящие годы неизбежно. Возрастная структура населения на текущий момент, а в значительной степени и на ближайшие десятилетия, уже сложилась, и изменить ее существенным образом невозможно. Несмотря на то, что численность детского контингента в 2012 г. превзошла уровень начала 2000-х гг., в то же время более устойчивой тенденцией на долгие годы вперед становится старение населения – численность лиц старше трудоспособного возраста неуклонно возрастает. Другими словами, Кишинэу стареет быстрее, чем омолаживается, хотя и не такими высокими темпами, как население Молдовы в целом. Учитывая то, что доля трудоспособного населения в молодых возрастах остается значительной и способствует формированию благоприятной ситуации на городском рынке труда, именно малочисленные поколения детей до 16 лет определяют будущее демографическое развитие города.

Очевидные последствия – колебания спроса на услуги детских дошкольных и образовательных учреждений, системы здравоохранения, колебания предложения на рынке труда и уровня демографической нагрузки, которая изменилась с 54,8 в 1989 г. до 40,7 в 2013 г. на 100 человек в трудоспособном возрасте. Стремительно снизилась нагрузка детьми, вдвое уменьшив свой показатель, в то время как демографическая нагрузка людьми старше трудоспособного возраста увеличилась почти в 1,5 раза. Исследование Европейской Комиссии в

2005 г. показало, что есть и иного рода демографические последствия: поколения, переживавшие в молодых репродуктивных возрастах «бэби-бум», демонстрируют в дальнейшем более низкую рождаемость. Это происходит вследствие возросших для них проблем с трудоустройством, жильем, собственным образованием [6].

Другим немаловажным индикатором деформаций, происходящих в возрастной структуре населения, является динамика среднего возраста для различных групп. Этот показатель, согласно данным НБС, в муниципии составляет 36,9 лет, практически не отличаясь от общереспубликанского показателя. Однако в гендерном контексте заметны существенные отличия: средний возраст мужчин, проживающих в Кишинэу в 2013 г. составил 35,4 лет, женщин – на три года старше – 38,3 лет. У женщин пожилого возраста, как правило, продолжительность жизни выше, чем у мужчин, поэтому традиционно они численно преобладают в старших возрастах: в настоящее время в структуре населения муниципия их численность в 1,5 раза больше, чем мужчин. Данные, представленные Национальным бюро статистики РМ, наглядно демонстрируют рост коэффициента старения для обоих полов за последние 8 лет, как в целом по Молдове, так и в рамках муниципия, хотя структура последнего и выглядит более оптимистично за счет присутствия большего числа контингента в молодых возрастах (Табл. 1).

Таблица 1. Коэффициент старения населения по полу (число лиц в возрасте 60 лет и старше на 100 жителей) 2007-2014 гг.

	Молдова, мужчины	Молдова, женщины	Кишинэу, мужчины	Кишинэу, женщины
2007	11,2	16	9,1	12,1
2008	11,2	16	9,4	12,3
2009	11,2	16,1	9,8	12,7
2010	11,5	16,4	10,2	13,2
2011	11,8	16,8	10,6	13,8
2012	12,2	17,3	11,1	14,4
2013	12,6	17,8	11,6	15,2
2014	13	18,3	12,1	15,9

Источник: Данные Национального бюро статистики РМ

Выделив долю мужчин и женщин старше 65 лет, проживающих в городской и сельской местности муниципия Кишинэу, обнаруживается ярко выраженная гендерная специфика: городские мужчины составили 7,2%, женщины – 9,8%, сельские мужчины – 4,7%. женщины – 7,1%. Структурный анализ показывает, что уровень старения женщин заметно выше, причём самый старый контингент – городские женщины.

Несмотря на положительную динамику в изменении численности населения муниципия Кишинэу, в развитии общей демографической ситуации выявлен ряд кризисных тенденций, которые несут долгосрочный характер и выражаются в низком уровне рождаемости, стабильно высокой смертности и деформации возрастно-половой структуры населения, что неизбежно приводит к демографическому старению населения Кишинэу, при этом среди женщин этот процесс протекает стремительней из-за сверхсмертности среди мужчин в старших возрастах. Воспроизводство населения муниципия протекает в условиях постепенного восстановления показателей рождаемости, преимущественно за счёт потенциала многочисленных поколений, рожденных в 1980-е гг. Этот фактор определяет и долю трудоспособного населения в общей структуре, поэтому органам государственного управления следует обратить внимание на разработку и усовершенствование программ по сбалансированию рынка труда и, прежде всего, по стимулированию процесса возвращения квалифицированной рабочей силы, покинувшей страну в предыдущие годы.

Библиография

1. Закон об административно-территориальном устройстве Республики Молдова от 27 декабря 2001 года (вступил в действие 29 января 2002 года)
2. Вишневский А.Г. Серп и рубль..., с. 100
3. Зайончковская Ж.А., Мкртчян Н.В. Москва и миграция //Демоскоп Weekly. 2009. № 389-390. <http://www.demoscope.ru/weekly/2009/0389/tema01.php>
4. Палади Г.А., Шахотько Л.П., Гагауз О.Е. Основные вызовы демографической безопасности: сходства и различия в Молдове и Беларуси. Кишинев, 2010, С. 15-32.
5. Захаров С.В. Демографический анализ эффекта мер семейной политики в России в 1980-х годах. Материалы международного семинара «Низкая рождаемость в Российской Федерации: вызовы и стратегические подходы». Москва, 14-15 сентября 2006, М.: «Права человека», 2006, С. 57-75
6. Малева Т., Тындик А. Потенциал роста рождаемости в Москве //Демоскоп Weekly. 2014. № 585-586. <http://demoscope.ru/weekly/2014/0585/tema02.php>

ASPECTE METODOLOGICE DE MĂSURARE A NIVELULUI DE SECURITATE DEMOGRAFICĂ PRIN UNII INDICATORI AGREGAȚI

Galina SAVELIEVA, *doctor în economie, conf. cerc., CCD INCE*
Maria VREMIȘ, *CCD INCE*

Abstract. This article describes the mechanism for determining the integral indicator to assess the level of demographic security in territorial terms. The main goal is to identify possible methods for quantitative measurement of the influence of demographic security policies. Based on obtained model was performed ranking of territories according to indicators reflecting respective policies and have proposed some recommendations to improve the territorial demographic situation by streamlining the socio-economic-demographic policies.

Key words: Methodological approaches, threats, policy evaluation method indicators influence policies, demographic security.

Actualmente, securitatea demografică, în paralel cu alte tipuri de securitate (politică, economică, socială, alimentară, ecologică și altele), este una din componentele securității țării și, îmbinându-se cu acestea, este examinată ca una din cele mai importante în contextul asigurării securității statului. În legătură cu situația complicată existentă în domeniul demografic, problemele demografice au căpătat în ultimul timp o actualitate deosebită. Depopularea continuă, aprofundarea procesului de îmbătrânire demografică, în special în zona de Nord a țării, mortalitatea înaltă, mai ales în rândul populației apte de muncă și în special în rândul bărbaților, mortalitatea înaltă a copiilor comparativ cu alte state UE și vecine, nivelul de natalitate, care nu asigură înlocuirea simplă a generațiilor, speranța de viață scăzută comparativ cu statele dezvoltate ale lumii, degradarea instituției familiei, fluxurile migraționale nereglementate - toate acestea reprezintă amenințări ce sunt manifestate la nivel teritorial, prin situația demografică neuniformă. Acestea încetinesc sau împiedică stabilitatea și dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova, constituind și o amenințare pentru securitatea națională. Totodată, se pot evidenția și unele probleme principale în profil teritorial sau amenințări specifice unor teritorii aparte, inclusiv de a evidenția grupuri de teritorii, regiuni asupra cărora vor fi accentuate politicile statale. Reieșind din cele expuse, asigurarea securității demografice devine una din cele mai importante și actuale probleme de rang național.

Totodată, criza economică, schimbările și transformările ce au loc pe parcursul ultimilor ani au aprofundat problemele socioeconomice, ceea ce a condus la fenomenul de sărăcie și excluziune socială prin diferențierea socială accentuată și înrăutățirea nivelului de trai al populației, prezența șomajului latent, inaccesibilitatea serviciilor medicale, educaționale și sociale etc. Toate acestea au influențat negativ asupra proceselor demografice în special, în teritorii, care actualmente au intrat în incapacitate de reproducere

demografică a populației. Criza demografică, constituind o amenințare latentă pentru dezvoltarea social-economică atât pentru unele raioane, cât și pentru țară, reprezintă una din principalele probleme ce persistă în Republica Moldova. Sub aspect teritorial, starea demografică este neuniformă, de aceea, este necesar de accentuat asupra zonei de Nord în care numărul populației se reduce cu ritmuri mai înalte față de alte teritorii. Din aceste considerente, o sarcină importantă este atât evaluarea securității demografice a fiecărei unități administrativ-teritoriale, cât și determinarea căilor de soluționare a problemelor existente.

Securitatea demografică reprezintă starea populației ce exprimă protecția de riscurile de orice natură în scopul creării condițiilor demo-socio-economice pentru promovarea intereselor umane, *sau* securitatea demografică desemnează protejarea dezvoltării socioeconomice a statului de la amenințări demografice, prin care se asigură dezvoltarea acestuia în conformitate cu interesele demografice naționale. Având în vedere faptul, că securitatea demografică reprezintă o categorie sintetică complexă, care atrage după sine cele mai semnificative condiții necesare pentru existența omului și depinde de mulți factori de ordin economic, social, cultural etc., precum și necesitatea de a înțelege cât mai profund cauzele care provoacă instabilitatea securității demografice atât la nivel local (în anumite teritorii), cât și în total pe țară, inclusiv și necesitatea elaborării politicilor demo-socio-economice.

În sensul acestei cercetări vor fi utilizate și următoarele noțiuni:

- *amenințările demografice*, ce reprezintă fenomene și tendințe demografice, consecințele socio-economice care influențează negativ asupra dezvoltării stabile a țării, inclusiv asupra dezvoltării cantitative și calitative a populației, punând în pericol procesele demografice vitale (depopularea, îmbătrânirea, fluxul migrațional, degradarea familiei etc.);
- *Indicatorul Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD)* ce demonstrează diferențele observate între raioane în domeniul asigurării securității demografice, având rangul cel mai bun la nivel de 35, iar 1 fiind cel mai redus nivel, și poate fi utilizat pentru evaluarea efectelor implementării politicilor demo-socio-economice;
- *mecanismul* reprezintă unele principii, modalități, operațiuni sau elemente care formează un întreg, ce funcționează ca un organism utilizat pentru evidențierea sau argumentarea indicatorului respectiv pentru desfășurarea fenomenului demografic;
- *metoda* este o modalitate, un procedeu sau ansamblu de procedee prin intermediul cărora se efectuează cercetarea, analiza și descrierea fenomenului demografic sau alt obiectiv în scopul obținerii unui viitor rezultat pe bază de criterii de eficiență;
- *metodologia*, ce reprezintă totalitatea metodelor utilizare în cadrul cercetării respective;

- *model* sau un instrument de cercetare științifică, o imagine convențională, homomorfă, simplificată a obiectului supus cercetării, care poate fi considerat ca o reprezentare izomorfă a realității, oferind o imagine intuitivă și riguroasă în sensul structurii logice a fenomenului studiat, facilitează descoperirea unor legități și legături imposibile sau greu de găsit pe alte căi.

Totodată este necesar de menționat faptul că mecanismul de determinare a IITSD va fi bazat pe unele criterii de selectare și includere a indicatorilor din fiecare domeniu stabilit, sau indicatorii trebuie să fie: relevanți și disponibili; complecși și nu se dublează după sens unii pe alții; descrie un anumit domeniu specific sub o formă relativă; actuali și necesari pentru a fi utilizați în viitor.

Analiza și modelarea securității demografice include:

- evidențierea factorilor, care în cea mai mare măsură influențează asupra securității demografice;
- efectuarea caracteristicii amenințărilor reale și potențiale;
- determinarea unui indicator integral, ce caracterizează nivelul de securitate demografică, inclusiv ranjarea și analiza comparativă a unităților administrativ-teritoriale conform acestui indicator;
- elaborarea unor propuneri de îmbunătățire a situației în domeniul asigurării securității demografice.

Analiza a fost efectuată pentru anii 2003-2012. În rezultatele acesteia se observă că situația demo-socio-economică sub aspect teritorial și în prezent este neuniformă, în special în zona de Nord a țării, în care numărul populației se reduce cu ritmuri mai înalte față de alte teritorii. În anul 2012, pentru prima dată din ultimii 20 de ani, populația țării nu a scăzut, din motivul că sporul migrațional practic a compensat complet pierderea naturală a populației, mărimea căreia a fost destul de mică și a constituit 125 de persoane. Quantumul coeficientului de depopulare, ca și în anul 2011, practic s-a apropiat de semnificația 1 (mai concret 1,01). Numărul populației stabile a Republicii Moldova la 1 ianuarie 2013 a constituit 3559,5 mii persoane (ca și în anul 2011). În anul 2012 a avut loc și continuarea proceselor migraționale, specificul cărora a constat în faptul că 90% din acestea au constituit mișcarea în interiorul țării, concomitent a diminuat intensitatea acesteia comparativ cu anul precedent. Astfel, cu 18,4% mai puțin decât în anul 2011 și-au schimbat locul de trai în interiorul țării. Referitor la migrația externă, este necesar de menționat că în anul 2012 a fost înregistrată sporirea fluxului migranților de muncă, numărul cărora în anul 2012 s-a majorat față de anul precedent cu 3,6% și a constituit 328 mii persoane, dintre care, în special, s-a majorat numărul bărbaților în vârstă de 25-44 ani. Anul 2012 se caracterizează printr-o ușoară creștere față de anul 2011 atât a natalității, cât și a mortalității generale. Ca urmare, procesul de micșorare a mortalității infantile, a mortalității copiilor și mortalității la vârste mai mari, la fel a

crescut comparativ cu anul 2011 (cu 0,15 ani), speranța de viață, în total pe țară, și a constituit 71,12 ani, inclusiv la bărbați 67,24 ani și la femei 74,99 ani. Coeficientul îmbătrânirii populației (numărul persoanelor în vîrstă de 60 de ani și peste la 100 locuitori) a constituit 15,3% comparativ cu 14,8% în anul 2011, la femei fiind cu 6 p.p. mai înalt față de bărbați. Aproape 15,8% din populația rurală a depășit vîrsta de 60 de ani și peste.

Astfel, analiza datelor statistice prezentate recent demonstrează, că în comparație cu anii precedenți, indicii demografici în totalitate nu s-au revigorat esențial. Ca urmare a acestor procese apare necesitatea înțelegerii cît mai profunde a cauzelor care provoacă instabilitatea securității demografice la nivel local (în anumite teritorii) și în total pe țară.

În vederea înlăturării amenințărilor posibile și asigurării securității demografice, elaborării politicilor demo-socio-economice eficiente au fost evidențiate și determinate 6 domenii sau blocuri principale de politici respective, care au fost luate ca bază pentru determinarea așa - numitui „Indicatorul Integral Teritorial de Securitate Demografică (în continuare - IITSD)”. Fiecare domeniu/ bloc, care poate include și sub-blocuri, conține un anumit set de indicatori, care în cea mai mare măsură reflectă situația actuală în domeniu. Asemenea blocuri sunt: „Sănătatea” (inclusiv 3 subblocuri privind accesul populației la servicii medicale; incidența de îmbolnăvire a populației, inclusiv pe principalele nosologii; mortalitatea pe principalele cauze de deces), „Demografic” (inclusiv caracteristici demografice ale populației și indicatorii demografici generali), „Economic”, „Social”, „Ocuparea forței de muncă” și „Educație”. Pentru descrierea acestor blocuri a fost utilizată o gamă de indicatori ce caracterizează domeniile vizate, iar cumulativ fiecare componentă a fost exprimată printr-un anumit indicator integral. Caracteristica indicatorilor pe domenii, utilizați pentru determinarea securității demografice în perioada 2003-2012, este reflectată în *Tabelul 1*.

Tabelul 1. Structura indicatorilor incluși pentru evaluarea securității demografice în anii 2008, 2010 și 2011-2012

Nr/o	Denumirea blocurilor	Indicatorii incluși în evaluarea impactului politicilor demo-socio-economice asupra securității demografice (cu culoarea neagră au fost indicați indicatorii definitivi care au rămas pentru estimarea securității demografice)	
		2008, 2010	2011-2012
1	2	3	4
1.	Blocul Demografic, inclusiv:		
1.1.	Sub-blocul “Caracteristici demografice ale populației”	Coeficientul îmbătrânirii populației , la începutul anului (numărul persoanelor în vîrstă de 60 ani și peste la 100 locuitori); revin femeii/barbati în profilul	Coeficientul îmbătrânirii populației , la începutul anului (numărul persoanelor în vîrstă de 60 ani și peste la 100 locuitori); revin

		teritorial, la începutul anului; numărul copiilor în vârstă 0-14 ani și bătrînilor în vârstă de 60 ani și peste la 100 persoane în vârstă de 15-59 ani (la 1 ianuarie); vîrsta medie a populației (total populație la 1 ianuarie).	femei/bărbați în profil teritorial, la începutul anului; numărul copiilor în vârstă 0-14 ani și bătrînilor în vârstă de 60 ani și peste la 100 persoane în vârstă de 15-59 ani (la 1 ianuarie); vîrsta medie a populației (total populație la 1 ianuarie).
1.2.	Sub-blocul “Indicatorii demografici generali”	Rata natalității (la 1000 locuitori); Rata mortalității (la 1000 locuitori); Rata mortalității infantile (la 1000 locuitori); Rata nupțialității (la 1000 locuitori); Rata divorțialității (la 1000 locuitori); Numărul locuitorilor pe 1 km²; Ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei, în % față de total; Rata sporului natural (la 1000 locuitori).	Rata natalității (la 1000 locuitori); Rata mortalității (la 1000 locuitori); Rata mortalității infantile (la 1000 locuitori); Rata nupțialității (la 1000 locuitori); Rata divorțialității (la 1000 locuitori); Numărul locuitorilor pe 1 km²; Ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei, în % față de total; Rata sporului natural (la 1000 locuitori).
2.	Blocul „Sănătatea”, inclusiv:		
2.1.	Sub-blocul “Indicatorii de acces la serviciile medicale”	Gradul de asigurare a populației cu medici (la 10 mii locuitori); gradul de asigurare a populației cu paturi (la 10 mii locuitori); cheltuieli la 1 locuitor (în lei/1 locuitor); nivelul spitalizării bolnavilor (la 100 locuitor).	Gradul de asigurare a populației cu medici (la 10 mii locuitori); gradul de asigurare a populației cu paturi (la 10 mii locuitori); cheltuieli la 1 locuitor (în lei/1 locuitor); nivelul spitalizării bolnavilor (la 100 locuitor).
2.2.	Sub-blocul “Indicatorii de incidență de îmbolnăvire”	Incidența: generală a populației , la 10 mii locuitori; de boli infecțioase și parazitare, la 10 mii locuitori; de tumori, la 10 mii locuitori; de bolile aparatului circulator, la 10 mii locuitori; de boli ale aparatului respirator , la 10	Incidența: generală a populației , la 10 mii locuitori; de boli infecțioase și parazitare, la 10 mii locuitori; de tumori, la 10 mii locuitori; de bolile aparatului circulator, la 10 mii locuitori; de boli ale

		mii locuitori; de boli ale aparatului digestiv , la 10 mii locuitori; de accidente, intoxicații și traume , la 100 mii locuitori; de tuberculoza (cazuri noi plus recidive), la 100 mii locuitori; prin alcoolism și psihoze alcoolice, la 100 mii locuitori; prin narcomanie, la 100 mii locuitori.	aparatului respirator , la 10 mii locuitori; de boli ale aparatului digestiv , la 10 mii locuitori; de accidente, intoxicații și traume , la 100 mii locuitori; de tuberculoza (cazuri noi plus recidive), la 100 mii locuitori; prin alcoolism și psihoze alcoolice, la 100 mii locuitori; prin narcomanie, la 100 mii locuitori
2.3.	Sub-blocul “Indicatorii de mortalitate pe principalele cauze de deces”	Mortalitatea populației , total, la 100 mii locuitori; mortalitatea populației la domiciliu , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la tumori maligne , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la bolile aparatului circulator , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la bolile aparatului respirator , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la bolile aparatului digestiv, la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la accidente, intoxicații și traume, la 100 mii locuitori.	Mortalitatea populației , total, la 100 mii locuitori; mortalitatea populației la domiciliu , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la tumori maligne , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la bolile aparatului circulator , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la bolile aparatului respirator , la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la bolile aparatului digestiv, la 100 mii locuitori; mortalitatea populației de la accidente, intoxicații și traume, la 100 mii locuitori.
3.	Blocul indicatorilor Educației	Numărul de copii la un cadru didactic în instituțiile preșcolare (copii/cadru didactic); numărul de copii la 100 locuri în instituțiile preșcolare (copii/100 locuri); numărul de elevi în licee, gimnazii, școli care învață în schimbul I, în % față de numărul total al elevilor; populația cu educația universitară cu vîrsta mai mare de 20 ani ,	Numărul de copii la un cadru didactic în instituțiile preșcolare (copii/cadru didactic); numărul de copii la 100 locuri în instituțiile preșcolare (copii/100 locuri); numărul de elevi în licee, gimnazii, școli care învață în schimbul I, în % față de numărul total al elevilor ; populația cu educația universitară cu

		<p>în % față de total populația; ponderea populației analfabete în % față de populația totală; ponderea copiilor născuți la mame cu studii superioare, % față de total născuților.</p>	<p>vîrsta mai mare de 20 ani, în % față de total populația; ponderea populației analfabete în % față de populația totală; ponderea copiilor născuți la mame cu studii superioare, % față de total născuților.</p>
4.	Blocul indicatorilor economici	<p>Indicii producției industriale, în % față de anul precedent; terenuri agricole pe un locuitor (total terenuri agricole în hectare/numărul mediu anual al populației); investiții în capital fix în construcția de locuințe, pe 1 locuitor, lei; vînzările de mărfuri cu amănuntul, pe 1 locuitor, lei; volumul de servicii cu plată prestate populației, pe 1 locuitor, lei; productivitatea muncii (volumul producției pe o persoană personalului industrial-productiv, lei); investiții în capital fix (în prețuri curente, mii lei) pe un locuitor; apa livrată populației pe cap de locuitor, mii m³.</p>	<p>Indicii producției industriale, în % față de anul precedent; Terenuri agricole pe un locuitor (total terenuri agricole în hectare/numărul mediu anual al populației); Investiții în capital fix în construcția de locuințe, pe 1 locuitor, lei; Indicele productivității muncii, % (Ind.producției ind/ritmul de creștere *100); Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comerț cu amănuntul, %; Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de piață prestate populației, %; investiții în capital fix, în prețuri curente, pe un locuitor, lei; apa livrată populației (pe cap de locuitor), mii m³.</p>
5.	Blocul indicatorilor privind ocuparea forței de muncă (OFM)	<p>Mișcarea naturală a lucrătorilor, angajați „+, eliberați -“ (în persoane, care a fost recalculat în % față de numărul scriptic al salariaților); ponderea șomerilor angajați în câmpul muncii de către agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă, % din</p>	<p>Mișcarea naturală a lucrătorilor, angajați „+, eliberați -“ (în persoane, care a fost recalculat în % față de numărul scriptic al salariaților); ponderea șomerilor angajați în câmpul muncii de către agențiile teritoriale pentru ocuparea forței de muncă,</p>

		total șomerilor înregistrați; locuri de muncă noi create, ponderea din total pe republică, %; numărul de zile-om în concedii fără plată s-au cu menținerea parțială a salariului pentru o persoană; suma datorată pentru remunerarea muncii a unui salariat , mii lei pentru un salariat; ponderea salariaților antrenați la IMM, % față de total antrenați la unitățile administrativ-teritoriale; ponderea populației temporar absentă, plecată peste hotare în vîrstă de 15-49 ani, % față de total plecate; ponderea populației economic active , % față de numărul total al populației.	% din total șomerilor înregistrați; locuri de muncă noi create, ponderea din total pe republică, %; numărul de zile-om în concedii fără plată s-au cu menținerea parțială a salariului pentru o persoană ; suma datorată pentru remunerarea muncii a unui salariat, mii lei pentru un salariat; ponderea salariaților antrenați la IMM, % față de total antrenați la unitățile administrativ-teritoriale ; ponderea populației temporar absentă, plecată peste hotare în vîrstă de 15-49 ani, % față de total plecate; ponderea populației economic active , % față de numărul total al populației.
6.	Blocul indicatorilor sociali	Mărimea medie a pensiei stabilite pentru limită de vîrstă în % față de media pe republică ; numărul copiilor invalizi în vîrstă de pînă la 16/18 ani, în % față de totalul invalizilor; invaliditatea primară (caz nou) a populației, la 100 mii locuitori; salariul nominal mediu lunar al unui salariat în economie , lei; suma datorată pentru remunerarea muncii, în % față de media pe republică; asigurarea cu locuințe locuibilă pe cap de locuitor, suprafața locuibilă, m.p.pe cap de locuitor; asigurarea cu suprafața totală pe cap de locuitor, revin m ² de	Mărimea medie a pensiei stabilite pentru limită de vîrstă în % față de media pe republică ; numărul copiilor invalizi în vîrstă de pînă la 16/18 ani, în % față de totalul invalizilor; invaliditatea primară (caz nou) a populației, la 100 mii locuitori; salariul nominal mediu lunar al unui salariat în economie , lei; suma datorată pentru remunerarea muncii, în % față de media pe republică; asigurarea cu locuințe locuibilă pe cap de locuitor, suprafața locuibilă, m.p.pe cap de locuitor; asigurarea cu

		suprafață totală în medie pe 1 locuitor; nivelul criminalității (numărul infracțiunilor înregistrate la 10000 locuitori); consumul apei potabile pe cap de locuitor , mii m ³ .	suprafața totală pe cap de locuitor, revin m ² de suprafață totală în medie pe 1 locuitor; nivelul criminalității (numărul infracțiunilor înregistrate la 10000 locuitori); consumul apei potabile pe cap de locuitor , mii m ³ .
Sursă: elaborat de autori în baza datelor statistice, www.statistica.md , și departamentale, www.cnas.md , www.mmprsf.gov.md , www.cnms.md			

În cercetare au fost incluse datele statistice oficiale veridice disponibile care pot fi utilizate de către colaboratorii structurilor respective ale autorităților administrației publice centrale și locale și care sunt plasate în rapoartele statistice oficiale ale Biroului Național de Statistică, pe paginile WEB ale acestor autorități (Ministerul Sănătății, Ministerul Economiei, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, CNAS). Unele date statistice în domeniul sănătății au fost obținute din rapoartele anuale ale Centrului Național de Management în Sănătate. Totodată, pentru calcularea unor date necesare în domeniul caracteristicii ocupării forței de muncă au fost utilizate datele Recensământului populației pentru anul 2004 (în baza acestor date a fost determinat indicatorul privind ponderea populației active în raioanele respective ale republicii). În baza datelor primare absolute pentru fiecare bloc unele date au fost prelucrate, fiind calculați indicatorii relativi respectivi.

Baza de date a fost creată în format EXCEL pe fiecare bloc sub aspect teritorial pentru anul respectiv, clasificată pe raioane și municipiile Chișinău, Bălți și UTA Găgăuzia. Pentru clasificarea teritorială a fost utilizat Clasificatorul Unităților Administrativ Teritoriale ale Republicii Moldova (CUATM 2003), recepționat de la Biroul Național de Statistică.

La determinarea IITSD a fost utilizată metodologia care a fost aplicată pentru elaborarea Indicelui Deprivării Scoției în 2003 (Centrul de Cercetare a Dezavantajelor Sociale, Departamentul Politici Sociale și Activitate Socială, Universitatea din Oxford, 2003) și a Indicelui de deprivare multiplă a ariilor mici, efectuată de Ministerul Economiei în cadrul evaluării sărăciei (Deprivarea multiplă în mediul rural al Moldovei, expert național M. Vremiș, șef-adjunct al DAMEP, MEC R. Nicoara. „Notă tehnică „Elaborarea indicelui de deprivare a ariilor mici (IDAM)”, Chișinău, decembrie 2008, Anexa 4, pag.45-47, www.me.gov.md). Aceasta metodologie presupune, în primul rând, determinarea unei dimensiuni unice sumare pe fiecare bloc separat. Pentru aceasta a fost utilizată analiza factorială (analiza de corelație și regresie dintre factori), inclusiv estimarea

acesteia în baza criteriilor stabilite, în baza cărora a fost efectuată selectarea factorilor ce nu corespund acestora. Indicatorul unic obținut pentru un anumit bloc a fost utilizat pentru ranjarea teritoriilor în domeniul respectiv.

O etapă importantă constituia determinarea semnificației fiecărui domeniu de politici și a nivelului de influență a acesteia asupra securității demografice. În acest context, au fost utilizate metode logistice, audieri și opinii ale unor savanți și specialiști practici în domeniu, în baza cărora s-a efectuat atribuirea ponderii respective pentru fiecare domeniu/bloc sau a fost determinată semnificația influenței fiecărui domeniu de politici asupra asigurării securității demografice (*Tabelul 2*).

Tabelul 2. Caracteristica semnificației influenței blocurilor de indicatori demo-socio-economici asupra securității demografice

	Denumirea blocului	Ponderea influenței față de securitatea demografică după estimarea inițială, %	Ponderea sumară inclusă în calcularea %
	SECURITATEA DEMOGRAFICĂ	100,0	100
1.	Blocul Demografic, inclusiv:	15,0	15,0
1.1.	Caracteristici demografice ale populației	50,0	7,5
1.2.	Indicatorii demografici generali	50,0	7,5
2.	Blocul Sănătatea, inclusiv:	20,0	20,0
2.1.	Indicatorii de acces la serviciile medicale	35,0	7
2.2.	Indicatorii de incidență de îmbolnăvire	40,0	8
2.3.	Indicatorii de mortalitate pe principalele cauze de deces	25,0	5
3.	Blocul indicatorilor Educației	10,0	10
4.	Blocul indicatorilor Economici	25,0	25
5.	Blocul indicatorilor OFM (ocuparea forței de muncă)	15,0	15
6.	Blocul indicatorilor Sociali	15,0	15
<i>Notă:</i> a fost determinată de autori în baza analizei și generalizării estimărilor savanților și specialiștilor în domeniu			

Sursa: elaborat de autori

În calcule sunt incluse 32 raioane, UTA Găgăuzia, municipiile Chișinău și Bălți, iar indicatorii sunt relativi și măsurabili. Calculele au fost efectuate cu utilizarea Soft-ului specializat SPSS (Statistical Package for Social Science) sau a pachetului de prelucrare și de analiză a datelor statistice. Abordarea metodologică a constituit în:

- reducerea numărului de variabile incluse în calcularea pe fiecare bloc aparte, inclusiv determinarea legăturilor reciproce dintre variabile;

- calcularea indicilor integrali de securitate demografică pentru fiecare bloc;
- agregarea blocurilor într-un singur indice multiplu de securitate demografică.

Atribuind fiecărui domeniu și subdomeniu o pondere anumită, în dependență de gradul de influență a acestuia asupra securității demografice, formula de calculare a acestui indicator are următoarea expresie:

$$\text{IITSD} = \text{san_acc} * 0.07 + \text{san_inc} * 0.08 + \text{san_mor} * 0.05 + \text{dem_pop} * 0.075 + \text{dem_sec} * 0.075 + \text{econom} * 0.25 + \text{social} * 0.15 + \text{munca} * 0.15 + \text{educat} * 0.1 \quad (1)$$

unde: **san_acc** – indicatorul agregat în domeniul accesului la serviciile medicale;

san_inc - indicatorul agregat în domeniul incidenței de îmbolnăvire a populației;

san_mor – indicatorul agregat în domeniul mortalității populației după cauzele deces;

dem_pop – indicatorul agregat în domeniul caracteristicii demografice a populației;

dem_sec – indicatorul agregat în domeniul demografic general;

econom – indicatorul agregat în domeniul economic;

social – indicatorul agregat în domeniul social;

munca – indicatorul agregat în domeniul ocupării forței de muncă;

educat – indicatorul agregat în domeniul educației.

Rezultatele obținute privind evaluarea nivelului de securitate demografică și clasamentul unităților administrativ-teritoriale în conformitate cu mecanismul de determinare a IITSD sunt reflectate în Tabelul 3.

Tabelul 3. Caracteristica securității demografice în Republica Moldova sub aspect teritorial pe anii 2008, 2010-2012 conform Indicatorul Integral Teritorial de Securitate Demografică (IITSD)

Raioanele	2008	2010	2011	2012	Raioanele	2008	2010	2011	2012
Briceni	10	10	1	1	Drochia	18	26	20	19
Taraclia	25	22	8	2	Nisporeni	20	9	22	20
Fălești	3	2	5	3	Leova	13	17	23	21
Glodeni	6	5	3	4	Floresti	11	14	18	22
Ocnița	9	11	7	5	Edinet	21	23	25	23
Șoldănești	1	1	2	6	Orhei	30	31	21	24
Dubăsari	8	20	9	7	Hincesti	17	8	27	25
Telenești	2	4	6	8	Criuleni	24	27	30	26
Dondușeni	14	13	4	9	Straseni	22	19	28	27
Basarabeasca	26	25	17	10	Ungheni	32	29	26	28
Călărași	16	7	11	11	Soroca	27	24	19	29
Ștefan Voda	7	12	15	12	Utag	28	32	31	30

Rezina	19	16	12	13	Ialoveni	29	21	29	31
Singerei	4	6	10	14	Anenii Noi	31	28	32	32
Rîscani	15	18	14	15	Cahul	34	34	33	33
Cimișlia	12	15	13	16	mun.Bălți	33	33	34	34
Cantemir	5	3	16	17	mun. Chișinău	35	35	35	35
Căușeni	23	30	24	18	* 1- cea mai proastă și 35 – cea mai bună situație				
<i>Sursa: elaborat de autori</i>									

Astfel, din datele Tabelului 3 se observă că mun. Chișinău și mun. Bălți ocupă stabil cele mai înalte ranguri sau, în principiu, în aceste municipii securitatea demografică se păstrează la un nivel stabil. Schimbarea bruscă a clasamentului are loc din cauza modificării metodologiei de determinare a unor indicatori, schimbării unor indicatori prin alții, precum și a ariei de observație. În acest context, este necesar de menționat unele explicații suplimentare:

- comparativ cu anul 2010, începând cu ianuarie 2011, au fost modificate unele metodologii de elaborare a indicatorilor statistici, inclusiv indicele producției industriale a fost elaborat în conformitate cu noua metodologie de calcul (Metodologia de calcul a indicelui producției industriale, aprobat prin Hotărârea Colegiului BNS nr.17 din 23 decembrie 2010). Din acest motiv a fost modificat și indicatorul „Productivitatea muncii (volumul producției pe o persoană personalului industrial-productiv, lei) deoarece nu se calculează pentru anul 2011 și acest indicator a fost înlocuit de „Indicele productivității muncii, %”;

- a fost modificat modul de prezentare a rapoartelor statistice (începând cu anul 2011 rapoartele statistice se prezintă de către întreprinderea-mama);

- începând cu anul 2011 unii indicatori (calculați pentru anii anteriori, inclusiv 2008 și 2010) nu se calculează și în locul acestora au fost introduși indicatori noi. Aceasta se referă la următorii indicatori:

- a) „vânzările de mărfuri cu amănuntul, pe 1 locuitor, lei” a fost exclus, fiind introdus un indicator nou - „Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de comerț cu amănuntul, %”;

- b) „volumul de servicii cu plată prestate populației, pe 1 locuitor, lei” a fost exclus, și fiind introdus un indicator nou - „Indicele volumului cifrei de afaceri la întreprinderile cu genul principal de activitate de servicii de piață prestate populației, %”;

- schimbarea tendințelor de dezvoltare a indicatorilor respectivi în expresie absolută sau relativă în blocurile respective, ceea ce, de asemenea, a influențat asupra cuantumului IITSD și a rangului atribuit unității administrativ-teritoriale.

Toate acestea au influențat asupra clasamentului raioanelor atât în anii 2008, 2010 cât și în anii 2011-2012, inclusiv și factorii reali de dezvoltare demo-socio-economice ce au loc în perioada de referință.

Concluzii. Rezultatele obținute sunt destul de importante, având ca scop determinarea problemelor majore și elaborarea politicilor socioeconomice respective la nivel regional. Securitatea demografică a țării nu poate fi examinată fără analiza detaliată și profundă a fiecărei regiuni, fără examinarea posibilităților soluționării problemelor socioeconomice atât la nivel național, cât și la nivel teritorial. În acest context, IITSD reprezintă un instrument important de menire practică. Evaluarea securității demografice în baza IITSD dă posibilitatea de a efectua analiza multifactorială a politicilor legate de aceasta, deoarece omul este nu numai un organism biologic, ci se află în anturajul social, economic, politic etc., și toate aceste domenii influențează asupra dezvoltării și schimbării fiecărui individ. Mecanismul de analiză propus este benefic din motivul că oferă posibilitatea:

- de a identifica problemele prioritare importante pentru asigurarea securității demografice;
- de a determina teritoriile cu cel mai redus nivel de securitate demografică și de a efectua prioritizarea teritoriilor/raioanelor, municipiilor în soluționarea problemelor apărute;
- de a efectua analiza factorială a domeniilor de politici necesare pentru sporirea nivelului de securitate și prevenirea amenințărilor posibile;
- de a monitoriza și evalua efectele de promovare și implementare a politicilor demo-socio-economice în Programul național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025), aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.768 din 12 octombrie 2011;
- de a elabora acțiuni pentru înlăturarea problemelor evidențiate și amenințărilor posibile, precum și reactualizarea politicilor socioeconomice respective la nivel regional.

Acest mecanism poate fi utilizat pentru evaluarea performanțelor unităților administrativ-teritoriale, având ca scop ajustarea politicilor socioeconomice în dependență de schimbarea situației interne și externe în republică și raionul respectiv, implicarea eficientă a capacităților existente și atragerii surselor necesare ale donatorilor. IITSD furnizează informații privind comparabilitatea unităților de cercetare (în cazul dat al raioanelor, municipiilor, UTA) și întotdeauna va exista un raion mai dezvoltat, iar altul mai puțin dezvoltat, indicând punctul slab în momentul cercetării integrale și pe fiecare dintre domenii separat.

Concomitent, se cer a fi evidențiate și unele probleme ce se referă la obținerea datelor statistice la timp, lipsa unor date necesare în dinamică, modificarea modului de colectare și a metodologiei de calculare a unor date, lipsa datelor similare la nivel național și teritorial (spre exemplu, în domeniul ocupării forței de muncă, nivelului de trai al populației, producerii industriale

etc.). Soluționarea acestor probleme va contribui și la sporirea calității rezultatelor obținute.

Având în vedere practica internațională și națională pozitivă în domeniul utilizării acestui mecanism, este binevenit ca analiza să fie efectuată periodic pentru evaluarea performanțelor unităților administrativ-teritoriale, ajustarea politicilor socioeconomice în dependență de schimbarea situației interne și externe în țară și, respectiv, implicarea eficientă a capacităților existente și atragerii surselor necesare ale donatorilor.

În procesul implementării și monitorizării Programului național strategic sus-menționat, atât mecanismul propus, cât și indicatorii inițiali, pot fi supuși perfecționării, ținând cont de experiența internațională avansată și necesitățile și interesele naționale la moment, pot fi determinați și alți indicatori necesari pentru a fi incluși în analiză, având în vedere faptul că aceștia pot fi accesibili pentru utilizarea în activitatea practică. În acest caz lista și structura domeniilor și indicatorilor pot fi reexamineate după necesitate. Aceasta se referă și la cazul dacă această metodă va fi utilizată la nivel de teritoriu, atunci datele pot fi detalizate cât mai profund, în dependență de scopul stabilit.

Ținând cont de importanța deosebită pentru Republica Moldova a asigurării securității demografice, un interes practic prezintă Pașaportul de securitate demografică, care este parte integrantă a „Regulamentului de determinare a datelor statistice, calcularea și prezentarea indicatorului integral teritorial de securitate demografică (IITSD)”, aprobat prin Ordin comun de MMPSF, BNS și IEFS nr.112/70/180 din 16 august 2012, publicat în MO nr.216-220 din 19 octombrie 2012, art.1221, pag.80-86, recomandat pentru utilizare la nivel teritorial. Acest document concentrează indicatorii demo-socio-economici, care dau posibilitatea de a efectua o analiză profundă a dezvoltării demografice la nivel de raion. Utilizarea acestui document de către subdiviziunile respective ale autorităților publice, care se ocupă de promovarea politicilor demo-socio-economice pentru analiza situației în domeniu, are scopul evidențierii și prevenirii la timp a amenințărilor respective și asigurarea securității demografice atât în localități, cât și la nivel național. Indicatorii pot fi completați sau reexaminați în dependență de situația reală creată în republică și scopurile stabilite.

Bibliografie

1. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind aprobarea Programului național strategic în domeniul securității demografice a Republicii Moldova (2011-2025) : nr.768 din 12 octombrie 2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr. 182-186, art. 851.
2. Ordin comun de MMPSF, BNS și IEFS privind aprobarea Regulamentului de determinare a datelor statistice, calcularea și prezentarea indicatorului integral teritorial de securitate demografică (IITSD) : nr.112/70/180 din 16 august 2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.216-220, art.1221, pp.80-86.

3. Gagauz O., Penina O. Dezvoltarea demografică a Republicii Moldova: situația actuală și tendințele viitoare. In: Procesele socio-demografice în societatea contemporană: de la meditații la acțiuni: Tezele conf.șt. int. IIEȘP AȘM, 15-16 oct. 2009, Chișinău., 2009, pp. 48-56.
4. Savelieva G., Taragan R., Tomceac A. Unii factori de risc ai securității demografice în Republica Moldova. In: Progrese în teorie deciziilor economice în condiții de risc și incertitudine: conferință științifică internațională, 19 octombrie 2012. Ediția a XXVII-a. Academia Română – Filiala Iași, Institutul de Cercetări Economice și Sociale „Gh. Zane”. Iași: Editura Tehnopress, Volumul XVII, pp. 142-149. Savelieva, Galina, Taragan, Raisa, 5. Tomceac Ana, Zaharov Svetlana. Unele abordări ale dezvoltării demografice la etapa actuală. In: Revista Economică. 2008, decembrie: lucrările conf. șt. intern. “Creșterea economică în condițiile internaționalizării”, IEFS AȘM, 4-5 septembrie 2008, Chișinău, pp. 121-135.
5. Savelieva G. Indicatorul integral teritorial ca instrument de evaluare a securității demografice în Republica Moldova. In: Analele Institutului de Economie, Finanțe și Statistică, 2011, Chișinău: Ed. IEFS, 2011, pp. 152-156.
6. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova [bază de date online]. Disponibil: <http://www.statistica.md/>.
7. Vreșiș M., Nicoara R. Notă tehnică „Elaborarea indicelui de deprivare a ariilor mici (IDAM)”. Chișinău, decembrie 2008. Disponibil: www.me.gov.md.
8. БАНТИКОВА, О.И. Построение интегрального показателя, характеризующего уровень демографической безопасности. În Вестник Оренбургского государственного университета, №3, март 2007 года, Оренбург.

ÎMBĂTRÎNIREA POPULAȚIEI ȘI INFLUENȚA ACESTEIA ASUPRA PIETEI MUNCII

PANTEA Larisa, *INCE*

Abstract. Many countries face at the moment a serious demographic problem – the increase in the number of people over 65 years old correlated with a decrease in the number of young people. The process of population ageing sets challenges to the labour market, since it shortens the number of active population and increases the dependency ratio. As a result, workforce structure is affected. Authorities introduce measures to decline the negative effects of population ageing, for instance they raise the age of retirement, or try to operate some changes in the pension system, however the society is reluctant to these changes. The process has multiple aspects to be considered and their a lot of possible effects to be put in balance.

Key words: population, demographic ageing, active population, workforce

Îmbunătățirea condițiilor de viață, a serviciilor de ocrotire a sănătății au condus la creșterea speranței de viață a populației. Însă, combinată cu scăderea ratei natalității, care se observă în multe țări dezvoltate și în curs de dezvoltare, aceasta a condus la modificarea structurii pe vârste a populației, generând procesul de îmbătrânire a populației. Acest fenomen a început să preocupe autoritățile din diverse țări încă de la începutul anilor '90, când generația persoanelor născute după al Doilea Război Mondial s-a apropiat de vârsta de pensionare.

Îmbătrânirea populației produce modificări cantitative și calitative pe piața muncii. Modificările cantitative se observă în descreșterea numărului populației active și reducerea raportului de înlocuire între generații. Modificările calitative se manifestă prin creșterea inerției în mobilitatea profesională, diversificarea formelor de ocupare (cu normă întreagă sau redusă, orar stabil sau flexibil, cu contract pe durată determinată sau nedeterminată).

Consecințele îmbătrânirii populației includ următoarele modificări:

- Cantitatea și calitatea forței de muncă. Descrește rata de participare pe piața muncii cu apropierea de vârsta de 50 de ani și peste.
- Sarcină mai mare asupra sistemului de pensii. Numărul beneficiarilor crește, iar numărul contribuabililor tinde să scadă.
- Modificările în vârsta de pensionare, care au loc în majoritatea țărilor dezvoltate, sunt însă dezagreate de populație.

Anul 2012 a fost numit anul European al Îmbătrânirii Active și al Solidarității între generații, scopul acestuia fiind încurajarea participării populației vârstnice în viața socială și economică a țării și înscrierea acestui deziderat în politicile și strategiile țărilor europene. [4, p. 186] Obiectivul de menținere și creștere a calității forței de muncă se regăsește în Planul Internațional de acțiuni privind îmbătrânirea, adoptat în 2002 la Madrid, care stipulează necesitatea participării persoanelor vârstnice la dezvoltarea

profesională. În acest sens, cooperarea între generații cu scopul transmiterii cunoștințelor și deprinderilor profesionale de la persoanele în vârstă la specialiștii tineri furnizează duble beneficii: persoanele în vârstă pot continua lucrul și după atingerea vârstei de pensionare, posibil într-un regim mai flexibil, redus parțial, iar specialiștii tineri beneficiază de asistență și mentorat, ceea ce permite creșterea randamentului forței de muncă proaspăt înrolat. Acest deziderat este realizat prin implementarea într-o serie de țări europene (Italia, Marea Britanie, Danemarca, Suedia, Franța, Spania) a programelor privind formarea profesională continuă și recalificarea profesională a persoanelor cu vârsta de prepensionare, aceste programe fiind susținute financiar în comun de către stat și angajatori. [4, p. 187-190]

Dacă în țările europene continuarea activității profesionale după atingerea vârstei de pensionare are un aspect mai mult psihologic și social, atunci în țara noastră aceasta e o necesitate de ordin financiar, deoarece nivelul pensiilor este mult sub minimul de existență, ceea ce induce necesitatea suplínirii acesteia cu salariul. În privința deficitului de locuri de muncă atât de des stipulat, putem spune că în Republica Moldova acest segment de angajați sunt mai puțin pretențioși la salarii, prioritatea fiind acordată stabilității locului de muncă, pe când angajații tineri sunt mai capricioși în ce privește remunerarea, condițiile de muncă și perspectivele de avansare pe scară ierarhică. Din aceste motive, angajatorii preferă persoanele mai în vârstă, în special dacă postul nu presupune forță fizică și agilitate crescută. Neatractivitatea posturilor din cadrul instituțiilor bugetare continuă să reprezinte șanse pentru activitatea persoanelor mai în vârstă, creînd în acest fel o nișă pe piața muncii. Se menționează că persoanele tinere manifestă grad crescut în însușirea unor abilități noi precum utilizarea tehnologiilor informaționale, învățarea limbilor străine etc. În același timp, ținem să subliniem că în multe țări europene formarea profesională continuă a angajaților în vârstă permite să dezvolte noi abilități necesare economiei în schimbare.

Îmbătrínirea forței de muncă ridică probleme privind echilibrul vîrstelor pe piața muncii, strategiile de asigurare a nediscriminării, politicile în domeniul educației continue și a formării profesionale etc. Angajații vîrstnici care doresc să-și continue activitatea pot cere orare flexibile. Folosirea tehnologiilor informaționale și lucrul cu norma redusă va permite reținerea angajaților înaintați în vîrstă, reducerea sarcinilor fizic grele și delegarea lor angajaților tineri ar contribui la păstrarea angajaților vîrstnici în posturile lor.

Într-o economie bazată pe cunoștințe, experiența angajaților vîrstnici crește în valoare, ei pot servi ca model pentru angajații mai tineri. Lucrătorii cu vârsta peste 60 de ani sunt considerați cunoscători, experimentați, de încredere, mai loiali decît angajații tineri.

Angajații tineri tind să-și schimbe frecvent locul de muncă, pe când angajații vîrstnici sunt mai stabili în relațiile cu angajatorii. Astfel, forța de muncă mai în vîrstă presupune fluctuație mai mică a personalului în organizație.

O altă caracteristică este mobilitatea geografică redusă. Angajații vîrstnici sunt mai atașați de locul de reședință. În acest caz chiar și o ofertă mai avantajoasă în ce privește postul și salariul ar putea fi respinsă. Rolul mobilității geografice este de a crește nivelul ocupării pentru a face potrivire între abilitățile și cunoștințele specialiștilor și posturile vacante. De asemenea mobilitatea geografică permite reducerea disparităților între dezvoltarea economică a diverselor regiuni ale unei țări, uniformizînd-o într-o oarecare măsură.

Prevalarea persoanelor vîrstnice în forța de muncă presupune un risc mai înalt de concediere în cazul reducerilor de personal în organizații. În cazul survenirii situației de șomaj persoanei vîrstnice îi este mai dificil să-și găsească un nou serviciu, deci probabilitatea unui șomaj îndelungat este mai mare.

Un alt aspect de care trebuie ținut cont în cazul prevalării personalului vîrstnic este stocul de cunoștințe pe care le posedă angajații – pentru a menține productivitatea muncii și competența profesională este indispensabilă perfecționarea lucrătorilor, ceea ce generează costuri legate de pregătirea profesională. Angajații trecuți de 55 de ani sunt mai reticenți în dobîndirea calificărilor formale odată cu înaintarea în vîrstă, deoarece costul de oportunitate este mai înalt în cazul frecventării cursurilor și abandonării temporare a serviciului. Cu cît perioada de activitate profesională ce rămîne unei persoane este mai mică, cu atît vor fi mai mici și beneficiile primite de pe urma perfecționării profesionale, sub forma unui salariu mai înalt sau a oportunităților de promovare în carieră. De obicei, dacă angajatul vîrstnic urmează cursuri de calificare profesională, motivația o constituie riscul de a fi retrogradat în urma unor schimbări organizaționale. În acest caz cursurile cu o durată mai scurtă și pregătirea în cadrul funcției sunt mai potrivite.

Îmbătrînirea populației se observă aproape în toate statele dezvoltate, inclusiv și în țările europene. De curînd, această tendință se înregistrează și în țările în tranziție din Europa de Sud –Est. În Republica Moldova, acest fenomen a căpătat amploare în ultimele decenii, cînd rata natalității a scăzut semnificativ, iar generația numeroasă baby boom s-a apropiat de vîrsta de 50 – 60 de ani.

Tabelul 1. Participarea la forță de muncă a populației de 50 - 64 ani și dependența populației vîrstnice, anii 2005 - 2020

Participarea la forța de muncă a populației de 50 – 64 ani	Schimbări ale ratei de dependență a vîrstnicilor		
	<i>Moderată</i>	<i>Mare</i>	<i>Foarte mare</i>
<i>Ridicată</i>	Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Kazahstan, Kîrgîzstan, Lituania; Turkmenistan, Uzbekistan	Estonia	Cehia
<i>Medie</i>	Belarus, Ucraina	Letonia, România, Rusia,	Albania, Bosnia și Herzegovina, Moldova, Slovacia
<i>Scăzută</i>	Tadjikistan	Bulgaria, Croația, Serbia și Muntenegru, Turcia	Ungaria, Macedonia, Polonia, Slovenia

Notă: conform datelor sursei participarea ridicată este mai mare sau egală cu 60%, medie înseamnă între 50 și 60%, iar scăzută – 50 % sau sub. Schimbarea moderată reprezintă mai puțin de 15%, mare este între 15% și 30%, iar foarte mare înseamnă 30%.

Sursa: Chawla M., Betcherman G., Banerji A. De la roșu la gri. “A treia tranziție” a populațiilor în curs de îmbătrînire din Europa de Est și din fosta URSS. Banca Mondială. pag. 17.

Observăm că în Republica Moldova participarea la forță de muncă a populației de 50 – 64 ani se considera medie, trebuie să notăm o reducere bruscă a ponderii acestei categorii - în anul 2005 fiind 56,6%, iar în anul 2013 cifra reducîndu-se la 40,6%. Reducerea cu 16% timp de nouă ani este îngrijorătoare, ținînd cont că celelalte categorii de vîrste au înregistrat și ele reduceri, dar mai mici (populația în vîrstă de 45-54 ani și –a redus rata de activitate cu 11% în perioada analizată, populația de 35-44 de ani – cu 9%, populația cu vîrsta de 25-34 ani cu 10%, iar populația de 15-24 ani – cu circa 1%) (vezi Fig. 1). [7]

Tabelul 2. Rata de activitate a persoanelor cu vîrsta 55-64 ani (%)

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
56,6	50,3	51,3	50,9	44,8	43,1	42,3	41,4	40,6

Sursa: datele Biroului Național de Statistică

<http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=MUN0104&ti=Ratele+de+activitate%2C+ocupare+si+somaj+pe+grupe+de+virsta%2C+sexe+si++medii%2C+2000-2013+++&path=../Database/RO/03%20MUN/MUN01/&lang=1> accesat 23.07.2014

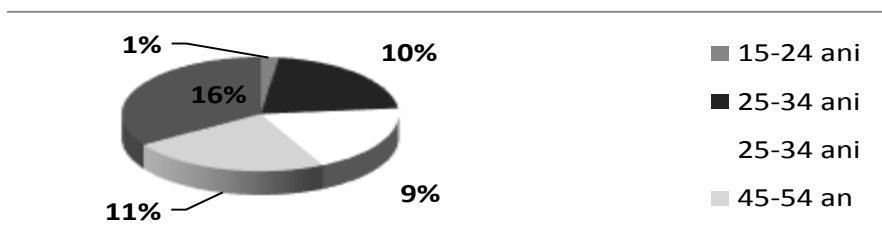

Fig. 1. Reducerea ratelor de activitate a populației, anii 2005-2013

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Pe măsură ce generația baby boom (persoane născute între anii 1946 - 1964) se apropie de vârsta de pensionare, raportul de dependență va crește semnificativ, nivelul veniturilor va scădea, aceeași tendință de reducere va înregistra și consumul acestei categorii de populație. Modificarea structurii consumului populației va produce efecte asupra structurii ocupaționale în diferite sectoare ale economiei, impunând o creștere substanțială în mobilitatea forței de muncă pentru a acomoda piața muncii la schimbările survenite.

Până acum nu exista o nevoie stringentă în modificarea politicilor, pentru că îmbătrânirea populației se petrecea lent și generația baby boom alimenta activitatea de afaceri și creșterea economică. Însă pensionarea acestei generații ridică probleme de reducere numerică a forței de muncă, creșterea costurilor de ocrotire a sănătății și a poverii fondului de pensii.

Sarcina demografică sau raportul de dependență demografică este un indicator ilustrativ al fenomenului de îmbătrânire a populației. Formula de calcul al acestuia este:

$$R_{dep} = (P_{sub\ v\am} + P_{peste\ v\am}) / P_{\text{în v\am}} * 100\%, \quad (1)$$

Unde: R_{dep} – raportul de dependență demografică

$P_{sub\ v\am}$ – populația sub vârsta aptă de muncă

$P_{peste\ v\am}$ – populația peste vârsta aptă de muncă

$P_{\text{în v\am}}$ – populația în vârstă aptă de muncă

Vam este 16- 61 ani pentru bărbați și 16 – 56 ani pentru femei. [8]

Indicele sarcinii demografice reprezintă numărul de persoane inapte de muncă în vârstă de 60 de ani și peste care revin la 100 de persoane în vârstă aptă de muncă. În Republica Moldova, conform datelor din anul 2013, acest indice constituia 22,3 persoane. Indicele sarcinii demografice permite aprecierea viabilității viitoare a sistemului de pensii. Sistemul de pensii din Republica Moldova funcționează în baza schemei sistemului solidar de pensii ce consumă 8,8% din PIB. În anul 2010, în sistemul de asigurări sociale achitau contribuții doar circa 37,5% din populația aptă de muncă, iar pensiile erau achitate pentru circa 84% din cetățenii ce au atins limita de vârstă, respectiv un număr de 460,5 mii persoane, sau 13% din totalul populației [6].

Semnificativ s-a redus și numărul de contribuabili în sistemul public de asigurări sociale. Numărul mare de emigranți la lucru peste hotare a influențat hotărâtor asupra reducerii volumului de prestații. Potrivit datelor statistice, numărul emigranților se cifrează la 332, 5 mii persoane în anul 2013, cu toate că datorită ocupării informale a multor emigranți această cifră se apreciază a fi și mai înaltă. De menționat este și faptul că nivelul salariilor emigranților este cu mult mai înalt decât salariile înregistrate în Republica Moldova, așadar sistemul de asigurări sociale autohton fiind lipsit de contribuții financiare substanțiale.

În anul 2013, pensionarii pentru limita de vîrstă au constituit 495,9 mii persoane. Raportul dintre populația activă și pensionari după vîrstă a fost 0,401 în anul 2013, iar raportul dintre populația ocupată și pensionari în același an a fost de 0,4228. Plecînd de la premisa că emigranții ar fi rămas în țară să muncească, raportul dintre populația activă și pensionarii după vîrstă ar fi constituit 0,316. În același timp nu trebuie trecut cu vederea și faptul că remitențele trimise de emigranți contribuie substanțial la creșterea nivelului de trai al persoanelor dependente rămase în țară, alimentînd veniturile lor. Dar problema constă în faptul că aceste resurse financiare sunt redistribuite de indivizi după dorința lor și atît suma, cît și destinatarii sunt lăsați la decizia emigranților. În acest fel are loc o stratificare a pensionarilor în trei segmente: persoane ale căror venit se formează doar din pensie, persoane care primesc și pensie și remitențe, ambele categorii făcînd parte din populația inactivă și persoanele care primesc pensie și continuă să activeze în cîmpul muncii.

Procesul îmbătrînirii populației este o consecință a creșterii proporțiilor de adulți și vîrstnici, în timp ce scad proporțiile de copii și adolescenți. Vîrsta medie în Republica Moldova constituie la moment 37 de ani, comparativ cu 32 de ani înregistrați două decenii în urmă. Îmbătrînirea demografică conduce la diminuarea populației active, implicația macroeconomică fiind încetinirea creșterii economice, economisire mai scăzută, respectiv investiții mai mici din partea firmelor. De asemenea este negativă și influența pe care o are procesul de îmbătrînire demografică asupra pieței muncii, deoarece ea conduce la reducerea ratei de participare pe piața muncii a populației.

Din *Tabelul 3* observăm că în Republica Moldova populația în vîrstă de peste 65 de ani continuă să joace un rol modest în activitatea profesională. O soluție pentru persoanele vîrstnice care doresc să-și continue lucrul ar fi trecerea la ocuparea cu normă redusă, cu orar flexibil etc., ceea ce ar permite atragerea forței de muncă și acoperirea deficitului de specialiști în anumite ramuri economice, pe de o parte, și ar furniza mijloace de subzistență pentru pensionari pe de altă parte.

Tabelul 3. Ponderea populației cu vârsta peste 65 de ani în totalul forței de muncă (%)

Anii	Ponderea populației de peste 65 de ani
2001	4,5
2002	4,94
2003	3,84
2004	3,89
2005	4,24
2006	3,35
2007	3,46
2008	3,12
2009	2,20
2010	1,82
2011	2,15
2012	1,97
2013	1,98

Sursa: elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică

Cu scopul extinderii gradului de participare a persoanelor vârstnice la viața socială și economică, a fost elaborat proiectul Hotărârii Guvernului „Cu privire la aprobarea Programului pentru integrarea problemelor îmbătrînirii în politici”. Or Republica Moldova se află la început de cale în ce privește direcția de adaptare a economiei și societății în ansamblu la procesul de îmbătrînire a populației.

Îmbătrînirea populației este un proces dificil de influențat. Efectele acestuia se manifestă pe multiple planuri: social, economic, psihologic. Măsurile adoptate de autorități au în mare parte un caracter reactiv, scopul acestora fiind adaptarea societății la îmbătrînirea populației.

Efectele produse de îmbătrînirea populației asupra pieței muncii vizează modificări de ordin calitativ și cantitativ, ambele fiind negative. Reducerea efectivului de populație activă este atenuat în majoritatea țărilor prin creșterea vârstei de pensionare, completată cu politică de stimulare a imigrației. Însă schimbările de ordin calitativ sunt mai greu de cuantificat și gestionat. Îmbătrînirea populației conduce la creșterea rigidității pieței muncii, provoacă instabilitate în situația ocupațională, crește riscul șomajului. Măsurile de contracarare a acestor efecte negative necesită suport financiar considerabil și angajament din partea tuturor actorilor sociali.

Referințe bibliografice

1. Chawla M., Betcherman G., Banerji A. De la roșu la gri. “A treia tranziție” a populațiilor în curs de îmbătrînire din Europa de Est și din fosta URSS. Banca Mondială.
2. Gagauz O. Îmbătrînirea populației de la provocări la beneficii. În: Monitorul Social, 2012, nr. 2.
3. Mihăescu C. Populație & ocupare. Trecut. Present. Viitor. București: Editura Economică. 2001.

4. Savelieva G., Taragan R., Tomceac A. Experiența internțională în domeniul promovării politicilor de ocupare a forței de muncă în contextul îmbătrânirii demografice. În: Analele Institutului Național de Cercetări Economice. Ediția a III-a. Chișinău, 2013.
5. BNS, [accesat 14.07.2014], <http://particip.gov.md/categoryview.php?cat=204&l=ro>
6. BNS, [accesat 23.07.2014], <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=MUN0104&ti=Ratele+de+activitate%2C+ocupare+si+somaj+pe+grupe+de+virsta%2C+sexe+si++medii%2C+2000-2013+++&path=../Database/RO/03%20MUN/MUN01/&lang=1>.
7. BNS, [accesat 23.07.2014], <http://www.statistica.md/public/files/Metadate/Populatia.pdf>.
8. BNS, [accesat 22.07.2014], <http://www.statistica.md/category.php?!=ro&idc=200&>.

REFLECȚII ASUPRA PROBLEMEI DE ÎMBĂTRÂNIRE A POPULAȚIEI ÎN PRESA SCRISĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA

Tatiana TABAC, CCD INCE

Abstract. The phenomenon of demographic aging became more discussed in the media last time. This article presents the results of the study of image and problems of elders reflected in the written press. The research is based on the content analysis of the national newspapers, which was observed during 2011-2013. Image of elders is presented only in a unilateral way by the mass media.

Key words: demographic aging, elders, written press, indicator, article, cumulative trend, active aging, etc.

Fenomenul de îmbătrânire demografică a populației, cunoscut în ultima perioadă de timp a devenit subiect de discuție nu doar pentru mediul academic, științific și guvernamental, ci este prezentat activ și în mass-media, care prin intermediul televiziunii, presei scrise, presei online, a radioului, etc. formează opinia publică. Ca și celelalte surse, presa scrisă reprezintă un izvor de informație pentru populație, prin intermediul căreia se încurajează și se promovează anumite norme, valori, reguli și atitudini.

Potrivit studiilor realizate în domeniu [1, 2, 3, 4], Republica Moldova este o țară relativ ”bătrână”, însă procesul imens de îmbătrânire a populației se va amplifica în următorii ani, atunci când rata populației de până la 14 ani se va nivela cu cea a persoanelor de peste 60 de ani, după care grupa de vârstă a persoanelor în etate va crește considerabil. Actualitatea acestei probleme a impus necesitatea realizării unui studiu privind reflectarea problemei îmbătrânirii populației în presa scrisă, dat fiind faptul că reprezintă un instrument important de competența căreia depinde în mare parte succesul înțelegerii de către populație a problemei date.

În acest context, menționăm că cunoștințele oamenilor și percepțiile despre ei înșiși în mare măsură reprezintă rezultatul categorizării verbale a acestora. Realitatea socială este construită social, prin reprezentările oamenilor despre lumea înconjurătoare, susținute de procesele și interacțiunile sociale. În același timp, cunoștințele și percepțiile sociale determină comportamentul social [5]. Reieșind din acestea, în științele sociale tot mai multă atenție este acordată analizei lingvistice a presei scrise, impactului acesteia asupra formării cunoștințelor și percepțiilor sociale, precum și asupra comportamentului social.

Studii cu privire la imaginea vârstnicilor în mass-media au fost realizate în România [6], Bielorusia [7], Rusia [8, 9], SUA [10], Italia [11] și alte țări. În Republica Moldova, până în prezent, nu au fost realizate studii speciale cu referire la această problematică, totodată mass-media difuzează tot mai multe informații privind îmbătrânirea populației, contribuind la formarea în conștiința de masă a unor reprezentări cu privire la implicațiile

socioeconomice și culturale ale acestui fenomen, la politicile necesare și creând imaginea și atitudinea față de persoanele vârstnice din societate.

Studiul efectuat a fost realizat utilizând-se metoda analizei de conținut cantitativă și calitativă a informațiilor prezentate în ziarul național. Eșantionarea s-a realizat ținând cont de scopul studiului, pe baza analizei logice de selecție a componentelor eșantionului având în vedere cele mai indicate trăsături pe care acestea trebuie să le posedă. Publicațiile incluse în eșantion sunt: *Timpul*, *Moldova Suverană* și *Jurnal de Chișinău*. În selectarea publicațiilor s-a ținut cont: a) de limba în care este editat ziarul (limba română); b) să se distribuie la nivel național și să fie accesibile pentru toată populația; c) să se numere printre ziarul cu cea mai mare audiență pe țară. În anul 2012, Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-inc Chișinău, cu suportul financiar al Civil Rights Defenders din Suedia, a realizat Studiul Național de Audiență [12] utilizând indicatorul **AIR (average issue readership)**, ceea ce semnifică numărul de cititori per apariție (CpA). Conform rezultatelor studiului AIR, pentru *Timpul* este de 38 472 mii persoane, *Moldova Suverană* – 19 536 mii persoane și *Jurnal de Chișinău* – 132 178 mii persoane; și d) să dețină un tiraj săptămânal considerabil, tirajul ziarului *Timpul* este de 25 954 exemplare, *Moldova Suverană* – 16 888 exemplare și *Jurnal de Chișinău* – 13 462 exemplare.

Pentru a descrie evoluția în timp a problematicii studiate, ziarul a fost analizat pe perioada anilor 2011-2013. În eșantion a fost inclusă ediția de vineri, întrucât este cea mai complexă și cuprinde cele mai importante articole publicate pe parcursul săptămânii. Au fost stabiliți 10 indicatori, cu ajutorul cărora s-a realizat analiza. Au fost supuse analizei articolele care în titlul și/sau în conținutul lor cuprindeau cuvinte precum: bătrân, bătrânețe, vârstnic, pensionar, pensie, bunic, îmbătrânirea populației. În total au fost analizate 449 numere de ziare și 227 articole (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Numărul de ziare și articole analizate

	<i>Timpul</i>			Total	<i>Moldova Suverană</i>			Total	<i>Jurnal de Chișinău</i>			Total	Total final
	2011	2012	2013		2011	2012	2013		2011	2012	2013		
Numere de ziare	47	52	52	151	48	50	50	147	49	52	50	151	449
Numărul articolelor identificate	57	76	47	180	21	12	15	48	19	11	16	46	274
Numărul articolelor analizate	47	66	38	151	15	10	14	39	14	10	13	37	227

Pentru a elucida importanța pe care o acordă presa scrisă problemelor legate de îmbătrânirea populației au fost corelați primii doi indicatori statistici: suprafața totală a ziarelor și suprafața totală a articolelor analizate. În baza acestor doi indicatori s-a determinat ponderea spațiului destinat problemei în toată suprafața ziarului. Conform rezultatelor obținute, se face observată o discrepanță semnificativă între volumul articolelor publicate de fiecare ziar și în funcție de anii analizați. Cel mai mare volum de articole publicat pe tema îmbătrânirii populației a fost identificat în anul 2012 în cotidianul *Timpul* (2,20%), iar cel mai mic volum – în săptămânalul *Jurnal de Chișinău* (0,39), în același an (*Tabelul 2*). De asemenea, în anul respectiv, suprafața articolelor publicate în corespundere cu problema analizată în ziarul *Timpul* a depășit-o pe cea din ziarul *Moldova Suverană* cu 2,5 %. Totuși, volumul materialelor publicate la tema îmbătrânirii populației în presa scrisă în perioada anilor 2011-2013 indică o tendință constantă.

Tabelul 2. Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației, %

	2011		2012		2013	
	Suprafața totală de ziar pe parcursul anului (cm2)	Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației (%)	Suprafața totală de ziar pe parcursul anului (cm2)	Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației (%)	Suprafața totală de ziar pe parcursul anului (cm2)	Suprafața din ziar destinată problemelor legate de îmbătrânirea populației (%)
<i>Timpul</i>	1831872	1,12	2026752	2,20	2026752	1,06
<i>Moldova Suverană</i>	462720	1,18	472260	0,84	482000	1,08
<i>Jurnal de Chișinău</i>	1432368	0,66	1520064	0,39	1461600	0,77

În continuare au fost analizați indicatorii statistici: suprafața totală a articolelor analizate și tendința acestora. Tendința reprezintă atitudinea/punctul de vedere al articolului/jurnalistului față de persoanele vârstnice și față de problemele legate de îmbătrânirea populației. Tendința a fost măsurată conform scalei cu trei nivele: pozitivă, neutră și negativă. Așadar, materialele publicate în presă pot manifesta atitudine pozitivă, neutră sau negativă față de problema studiată.

Rezultatul obținut demonstrează că pe parcursul anilor 2011-2013 au crescut publicațiile cu tendința pozitivă, iar cele cu tendința negativă au înregistrat o descreștere relativă (*Fig.1*).

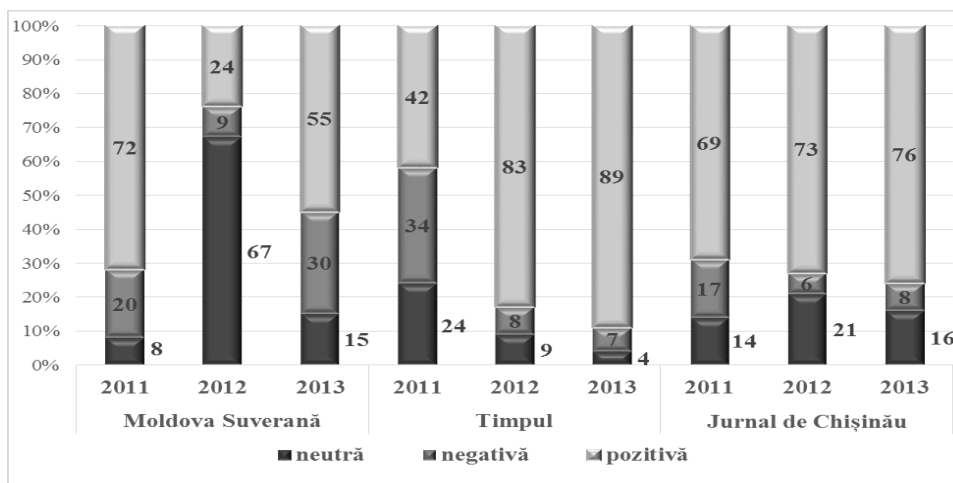

Fig. 1. Tendința materialelor publicate de presă în perioada anilor 2011-2013, %

Dacă ne referim la ziarul *Timpul*, se cuvine să remarcăm că pe parcursul perioadei de analiză materialele cu tendința pozitivă au crescut de două ori – de la 42% în anul 2011 la 90% în anul 2013, iar cele cu tendința negativă au scăzut de 8,5 ori – de la 34% în anul 2011 până la 4% în anul 2012.

Pentru ziarul *Moldova Suverană* tendințele oscilează în ambele sensuri. În anul 2011, 72% din articolele publicate au avut tendința pozitivă, după care scade brusc la 24% în anul 2012, apoi numărul acestora crește considerabil până la 55% în anul 2013, însă nu ajunge la starea inițială. Pe parcursul perioadei analizate, *Moldova Suverană* publică cel mai mare volum de articole cu tendința negativă: în anul 2011 – 20%, 2012 – 9% și 2013 – 31%. Fiind un cotidian influențat politic și ideologic, deseori sunt publicate articole ce reprezintă dispute politice („promotorii vârstnici ai anticomunismului”, „lider comunist îmbătrânit”), din care cauză, voit sau nevoit, autorii denigrează imaginea persoanelor vârstnice.

Materialele cu tendința pozitivă publicate în săptămânalul *Jurnal de Chișinău* înregistrează o creștere ușoară pe toată perioada analizată – 2011 – 69%, 2012 – 73% și 2013 – 76%, în final înregistrând un scor destul de bun. Articolele cu tendința negativă la începutul perioadei au înregistrat un procent înalt – 17% în anul 2011, în anul 2012 procentul acestora scade până la 0, ca în anul 2013 să înregistreze o creștere ușoară de 8%.

În acest studiu, tendința a măsurat atitudinea jurnaliștilor și a materialelor publicate în presă față de persoanele vârstnice și problemele legate de îmbătrânirea populației. Așadar, tendința articolelor analizate s-au situat în funcție de scala propusă: pozitiv, neutru și negativ.

Tendința cumulativă¹ a fost calculat conform formulei:

$$TC = (F - D) / T,$$

unde:

TC = tendința cumulativă

F = numărul articolelor cu tendința pozitivă

D = numărul articolelor cu tendința negativă

T = numărul total al articolelor

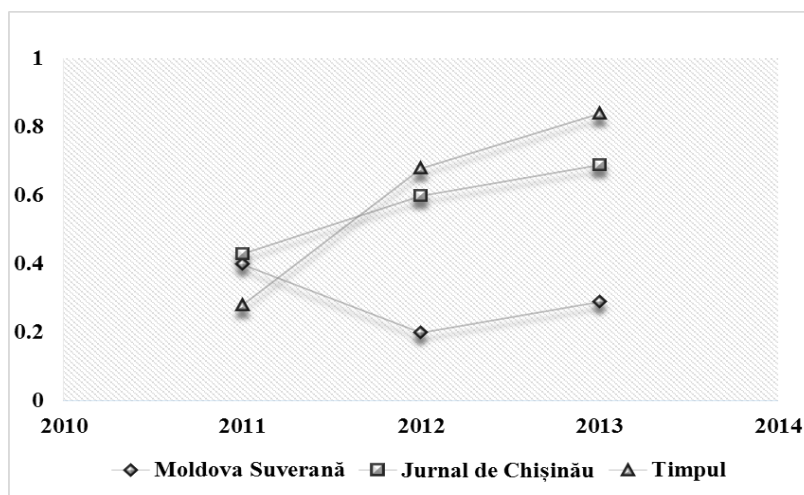

Fig. 2. Tendința cumulativă a materialelor publicate de ziare pe parcursul perioadei de analiză

Cea mai mare creștere a tendinței cumulative s-a observat la ziarul *Timpul*. Acest lucru se datorează creșterii numărului materialelor cu tendința pozitivă. Cea mai mică valoare a obținut *Moldova Suverană*, deoarece în anul 2012 a crescut numărul articolelor cu tendința negativă.

Reieșind din datele obținute din analiză, identificăm o diversitate semnificativă de teme cu referire la problema îmbătrânirii populației. Temele sunt actuale și variate pentru fiecare ziar în parte. Cele mai predominante sunt: economice (veniturile și cheltuielile vârstnicilor, diverse înlesniri economice pentru pensionari, deficit financiar), politice (decizii politice și acte legislative pentru susținerea persoanelor vârstnice), asistența și protecția socială a pensionarilor (ajutor social, indemnizații, indexarea pensiilor, servicii sociale etc.), criminalitate (crime împotriva vârstnicilor), cultură (tradiții naționale, interviuri cu oameni de cultură în etate etc.), muncă (eliberarea din muncă pe motivul atingerii vârstei de pensionare, discriminarea vârstnicilor la locul de muncă), divertisment și social (*Tabelul 3*).

¹ Valoarea de măsurare a tendinței cumulative oscilează în limitele de la -1 și până la 1.

Tabelul 3. Distribuția numărului de articole publicate în funcție de temă și ziar

	Economie	Politic	Criminalitate	Asistența și Protecția Socială	Cultură	Divertisment	Muncă	Social
<i>Timpul</i>	12	15	2	45	7	17	5	5
<i>Moldova Suverană</i>	-	10	7	15	1	1	-	1
<i>Jurnal de Chișinău</i>	-	2	3	3	3	7	4	7

Cele mai multe probleme abordate se referă la asistența și protecția socială a persoanelor vârstnice. Dintre acestea, majoritatea vizează indexarea pensiilor, decizii reglementate prin lege de majorare a pensiei pentru angajați din anumite domenii, promisiuni ale Guvernului de majorare a pensiilor, ajutoare materiale de ziua internațională a persoanelor în etate, indemnizații pentru perioada rece a anului, donații pentru casele de bătrâni, ratificarea acordurilor bilaterale în domeniul securității sociale cu țările în care se află emigranții moldoveni, probleme demografice de îmbătrânire a populației.

Circa 24% din articolele analizate sunt însoțite de mesaje vizuale (poze cu vârstnici moldoveni care trăiesc singuri, într-o casă veche sau în aziluri; vârstnici săraci care se alimentează la cantinele sociale; persoane vârstnice care au obținut succese profesionale mari și își continuă activitatea în muncă). De asemenea, în imaginile prezentate regăsim omul vârstnic care trăiește în condiții deplorabile, suportă frig, foame și care își determină milă și compasiune. Aceste imagini, însoțite de anumite sintagme specifice în text, reprezintă tehnici speciale utilizate de presă pentru sensibilizarea opiniei publice privind problemele persoanelor vârstnice. Exemple de astfel de sintagme sunt: ”se simt uitate și inutile”, ”bieții noștri bătrâni și bolnavi”, ”bătrânii noștri care continuă să se plângă pe străzile orașului”, ”unii pensionari din Republica Moldova care îngheață de frig”, ”protestau bătrânii împotriva scumpirii căldurii”, ”o bătrânică, îmbrăcată în niște straie vechi, cu o față ridată”, ”scâncea la un colț de stradă cerșind o bucată de pâine”.

Cu toate că presa încearcă să sensibilizeze publicul, s-a constatat un paradox în materialele analizate. Pe de o parte, în presă se menționează problemele persoanelor vârstnice și viața grea pe care o trăiesc vârstnicii îndemnând societatea spre sprijinirea și ajutorarea acestei categorii de populație, iar de cealaltă parte ”aruncă” în text sintagme nefavorabile ce formează imagine negativă persoanelor vârstnice. Exemple de astfel de

sintagme sunt destule, precum: "babe știrbe", "bătrân obosit, cu mentalitate retrogradă", "încovoiată ca o coromâslă veche, mică, slabă, știrbă și cu ochii stinși în orbite", "bătrânel senil și semidebil, lovit de marasm și amnezie", "abia mergând, moșnegi și babe".

Din interviurile realizate de către jurnaliști cu vârstnicii și din cele relatate de către aceștia prin intermediul scrisorilor desprindem următoarele caracteristici ale vârstnicilor care se conturează în felul următor:

- **depresiv**: "plâng zi și noapte, până adorm de durere și necaz", "Cu ce i-am greșit eu țării mele de am ajuns în halul de azi? Eu plâng în casă, să nu mă audă nimeni...";
- **înjosit**: "am fost și aici batjocorită, umilită";
- **cu gândul la moarte**: "mă rog lui Dumnezeu să mă strângă de pe fața pământului, să nu mă lase să mă chinuiască atât";
- **sărac**: "e grea viața", "mâncăm te miri ce, facem economie din orice", "noi, bătrânii, nu avem nici sânge în noi. Îmi este frig și n-o să dau niciun interviu";
- **blând**: "Noi nu suntem săraci, oamenii au uitat pur și simplu de omenie";
- **necăjit**: „Oamenii de azi sunt mai deștepți, trăiesc mai ușor, nu cunosc greutățile prin care am trecut eu.”;
- **religios**: "Bine că Dumnezeu ne păzește de războaie și de foame";
- **cu experiențe de viață**: "Cu adevărat, noi oamenii de litere, ajunși la vârsta înțelepciunii și toți cei care au atins această nobilă vârstă, posedând diverse alte profesii, avem ce spune generațiilor care ne urmează."

În perioada analizată, presa scrisă a reflectat activ problema îmbătrânirii demografice a populației. Au fost identificate 15 articole ample la această tematică, care includ: informație generală privind sistemul de pensionare din Republica Moldova, studii ce reflectă problema îmbătrânirii demografice și opinia experților privind intensificarea fenomenului și consecințele acestuia. Analiza demonstrează că tema este mediatizată foarte vag și superficial, evidențiindu-se doar aspectele negative ale fenomenului și consecințele asupra tuturor sistemelor. Frazele care confirmă acest lucru sunt: "în cinci ani, sistemul de pensii din Republica Moldova s-ar putea ruina", "reducerea numărului de persoane nou-intrate în câmpul muncii pune în pericol durabilitatea sistemului public de pensii", "în următorii ani vom avea o creștere a numărului de pensionari în raport cu populația ocupată și numărul de salariați, ceea ce va duce la creșterea și mai mult a poverii sociale a statului", "migranții moldoveni riscă să nu mai poată beneficia nici de pensie minimă în RM", "mecanismul de protecție socială a populației este unul degradant" și altele. Astfel, s-a constatat că reprezentanții media nu se raportează la toate aspectele fenomenului de îmbătrânire a populației și nu prezintă problema în adâncime, ci se speculează pentru senzație.

Tot în acest context, în presă nu se regăsesc mențiuni despre conceptul relativ nou de îmbătrânire activă și sunt publicate doar materiale cu

caracter sumar la problematica studiată. Or, țările care se confruntă cu acest fenomen de o perioadă mai îndelungată de timp pun accentul pe contribuția persoanelor vârstnice la dezvoltarea societății. Organizația Mondială a Sănătății definește îmbătrânirea activă ca fiind ”procesul de optimizare a oportunităților care vizează sănătatea, participarea și securitatea socială a persoanelor în vârstă, cu scopul de a crește calitatea vieții acestora” [13].

Este adevărat că un număr mai mare de vârstnici va însemna și o presiune mai mare asupra sistemelor de asistență și protecție socială, asupra sistemului de sănătate, economic etc. De aceea, având scopul de a schimba ideea că bătrânii sunt o povară pentru societate, organizațiile internaționale promovează ideea îmbătrânirii active iar pentru combaterea fenomenului propun identificarea soluțiilor și crearea de oportunități pentru persoanele vârstnice, astfel încât aceștia să capete un rol activ în societate, o bătrânețe sănătoasă și un trai independent. În prezent se pune accentul pe extinderea activității persoanelor în vârstă prin mărirea vârstei de pensionare și prin participarea vârstnicilor la activitatea socială, culturală și economică.

Un aspect important identificat în analiza materialelor din presă vizează confuzia des întâlnită între persoane bătrâne și pensionari. Jurnaliștii confundă bătrânii și pensionarii atunci când evocă problemele acestora, însă această opinie nu este veridică. Persoanele vârstnice sunt diferite. Ele se deosebesc după starea de sănătate, nivelul financiar, după vârstă, după studii și este eronat să generalizăm aceleași problemele pentru toți bătrânii. Se face distincție de ordin fiziologic și psihologic între vârstnicii de 55-65 de ani și cei de 70-80 de ani. Această diferență nu a fost găsită în materialele publicate în presă (nu s-a observat o deosebire între persoanele vârstnice din mediul rural și cel urban). Potrivit jurnaliștilor, persoanele care au atins vârsta de pensionare sunt bătrâne, însă multe din ele își continuă activitatea de muncă, au grijă de nepoți. Vârsta cronologică a persoanei reprezintă un indicator cantitativ, care de multe ori ne poate duce în eroare, iar temerile în privința creșterii populației vârstnice și prosperitatea țării adesea se fundamentează pe indicatorii tradiționali ai îmbătrânirii populației. Aceste temeri pot să ne îngrijoreze dacă luăm în calcul doar îmbătrânirea cronologică a populației fără să ținem cont că poate exista o îmbătrânire precoce și pot exista persoane în vârstă la care majoritatea funcțiilor fiziologice sunt depline.

În baza materialelor studiului concluzionăm, materialele mediatizate în presă privind îmbătrânirea populației deseori tratează problema unilateral și vag. Pe de o parte, presa scrisă este puțin inițiată în problemă, din care cauză și prezentarea informației se face superficial. Pe de altă parte, volumul articolelor privind problema îmbătrânirii populației crește constant cu fiecare an, iar ceea ce îngrijorează este faptul că informațiile difuzate de presă formează reprezentări eronate populației cu privire la implicațiile sociale și economice ale fenomenului respectiv.

Referințe bibliografice

1. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova (cercetare la nivel național). coord. O.Poalelungi. Chișinău, 2012. 237p.
2. Gagauz O. Îmbătrânirea populației: de la provocări la beneficii. IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2012.
3. Antonov V., Solonari T., Cruc O. Protecția pensionarilor: priorități și dezbateri curente. IDIS „Viitorul”, Chișinău, 2010.
4. Paladi Gh., Gagauz O., Penina O. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova: consecințe economice și sociale. Chișinău, 2009. 222p.
5. Йоргенсен М. В., Филлипс Л. Дж., Дискурс-анализ. Теория и метод. Харьков, 2008, p. 23-25.
6. Contribuția mass-media la informarea instituțiilor responsabile în vederea soluționării problemelor persoanelor vârstnice, București, 2012.
7. Образ пожилого человека в белорусских СМИ, http://gender-route.org/articles/other_projects/obraz_pozhilogo_cheloveka_v_belorusskih_smi/
8. Юртайкина О.В. Языковая реализация образа пожилого человека в специализированной прессе для пожилых. Воронеж, 2012.
9. Миннигалеева Г.А., Демина К.В., Зулкарнаев Т. Ш. Имидж пожилого возраста в России и его влияние на возможности реализации потенциала людей старшего возраста. Москва, 2011.
10. Milner C., Van Norman K., Milner J.. The Media's Portrayal of Ageing, <http://changingthewayweage.com/Media-and-Marketers-support/Articles/chapter4-medias-portrayal-of-ageing.pdf>
11. Sebastianelli D. The Elderly Portrayed in the Italian Press, <http://www.familyandmedia.eu/en/component/content/article/283-la-figura-dellanziano-nella-stampa-italiana.html>
12. Studiul Național de Audiență, Presa Scrisă. IMAS-INC Chișinău, Chișinău, martie 2012, http://ijc.md/Publicatii/sondaj/Raport_Presa_MediaMas_1203.pdf
13. Active Ageing: A Policy Framework. / OMS, 2002. 59 p., http://whqlibdoc.who.int/hq/2002/WHO_NMH_NPH_02.8.pdf?ua=1
14. Тенденции народонаселения и ответные меры в области политики в регионе. /UNFPA and IIASA, 2013.
15. OECD Pensions Outlook, 2012, <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/2112011e.pdf?expires=1407497766&id=id&accname=oid034021&checksum=EDAE22BB3043CEE0E07AC99389740ACC>

ÎMBĂTRÂNIREA POPULAȚIEI: O PROVOCARE ASUPRA UNOR INDICATORI DIN SISTEMUL DE EDUCAȚIE AL REPUBLICII MOLDOVA

Raisa TARAGAN, CCD INCE

*„Educația constă în trezirea inteligenței, în stimularea ei,
mai degrabă decât încărcarea memoriei”
(J. Green)*

Abstract: The article has analyzed the impact of population aging in Moldova on the education system. Changes and changes in the national economy under the impact of new conditions - the free movement of people, increasing the flow of migration, decreased fertility, increased mortality and, therefore, reduce the population and the increasing number of older populations: these have a significant impact on the educational system. Conclusions are drawn and proposed options to determine the need for harmonization of education in Moldova, under a demographic crisis.

Key word: population, ageing, education.

În Republica Moldova îmbătrânirea populației și alte procese demografice au provocat presiuni asupra sistemelor de protecție socială și au condus la necesitatea evaluării impactului proceselor demografice asupra durabilității acestui sistem.

Problema îmbătrânirii populației este una complexă, ea include variate domenii de activitate. Îmbătrânirea populației în Republica Moldova, la fel ca și în alte state, contribuie la schimbări economice și sociale complexe în multe domenii, care trebuie corect apreciate și prevăzute, astfel încât să fie luate măsurile potrivite, cu un impact pe termen scurt, mediu și lung.

În Republica Moldova procesul de îmbătrânire demografică s-a declanșat mai târziu, comparativ cu țările europene dezvoltate, având ritmuri mai rapide decât în țările dezvoltate, în prezent căpătînd un caracter ireversibil. Toate acestea au loc paralel cu reducerea lentă a numărului populației, sporirea gradului de dependență a populației, nivelul mic al natalității, mortalitatea, fluxul migrațional, ceea ce practic sunt specifice pentru fiecare unitate administrativ-teritorială pe parcursul ultimilor ani. Îmbătrânirea populației și modificările radicale în structura demografică a populației exercită o presiune și are un impact important asupra sistemului de educație prin reducerea contingentului de elevi, ce provoacă și scăderea cererii pe piața forței de muncă pentru cadre didactice. Republica Moldova se confruntă cu un declin al populației de copii.

Modificarea structurii pe vârste a populației, în special, creșterea segmentului populației de vârstă a treia (persoanele peste 60 de ani din populația totală a țării se modifică simțitor, inclusiv raportul de dependență demografică (vezi *Tabelul 1*).

Tabelul 1. Evoluția structurii populației Republicii Moldova pe unele grupe de vârstă, 2000 – 2013 (persoane)

Anii	Total populație	Inclusiv în vârstă:			
		0-14	15-59	60+	65+
2001	3635112	828191	2311546	495375	343555
2002	3627812	787843	2336297	503672	349108
2003	3618312	750183	2364273	503856	353479
2004	3607435	713240	2397157	497038	355388
2005	3600436	683673	2427855	488908	355590
2006	3589936	657876	2456827	475233	353107
2007	3581113	650385	2439726	491002	368618
2008	3572703	627860	2456406	488437	368995
2009	3567512	609421	2467602	490489	365530
2010	3563695	595496	2467821	500378	360801
2011	3560430	585549	2462617	512264	355334
2012	3559541	577290	2454679	527572	353609
2013	3559497	572788	2442330	544379	354160

Sursa: www.statistica.md

Pe parcursul ultimilor ani, ponderea persoanelor în vârstă de peste 60 de ani a crescut nesemnificativ, în anul 2012 coeficientul de îmbătrânire al populației mărindu-se comparativ cu anul precedent, cu 0,5 puncte procentuale, constituind 15,3%. Procesul de îmbătrânire a populației este mai avansat în mediul rural, unde persoanele în vârstă de peste 60 dt ani reprezintă 15,8% din totalul populației rurale, față de 14,6% în mediul urban. (vezi Fig. 1).

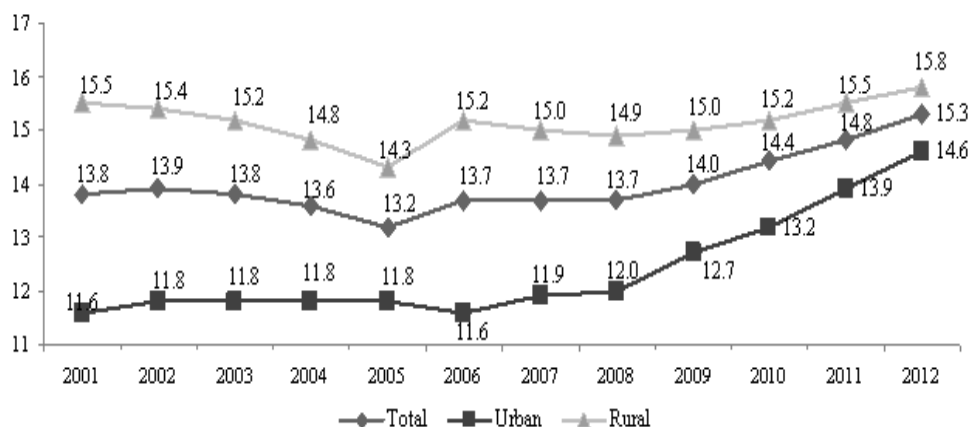

Fig. 1. Coeficientul de îmbătrânire a populației pe medii, %

Sursa: www.statistica.md

Evoluția coeficientului îmbătrânirii populației pe Regiuni este reprezentată în Tabelul 2.

Tabelul 2. Coeficientul îmbătrânirii populației pe Regiuni

		Total pe republică	Mun. Chișinău	Nord	Mun. Bălți	Centru	Sud	UTA Găgăuzia
2008	Total	13,7	11,3	17,9	13,2	12,3	12,7	12,5
	Urban	12,2	11,6	14,0	13,2	11,1	11,4	14,5
	Rural	14,8	8,7	19,9	13,3	12,6	13,1	11,2
2009	Total	14,0	11,8	18,0	13,6	12,7	13,0	12,7
	Urban	12,7	12,0	14,5	13,6	11,5	12,0	14,8
	Rural	15,0	9,3	20,0	13,5	12,9	13,3	11,3
2010	Total	14,4	12,3	18,3	14,1	13,0	13,3	13,0
	Urban	13,2	12,5	15,1	14,1	12,2	12,8	15,2
	Rural	15,2	9,8	20,0	13,8	13,2	13,5	11,5
2011	Total	14,8	12,9	18,6	14,7	13,5	13,8	13,5
	Urban	13,9	13,1	15,8	14,7	12,9	13,6	15,9
	Rural	15,5	10,4	20,1	13,9	13,6	13,8	11,9
2012	Total	15,3	13,5	18,9	15,4	13,9	14,3	14,1
	Urban	14,6	13,7	16,6	15,4	13,6	14,4	16,5
	Rural	15,8	11,0	20,2	14,0	14,0	14,3	12,5

Sursa: www.statistica.md

Potrivit datelor statistice, populația Republicii Moldova îmbătrânește neuniform, pe zone în profil teritorial ponderea populației vârstnice variază în unele raioane - de la 11,6% (Ialoveni) în zona de Centru, până la 24,2% (Dondușeni) în zona de Nord. Cel mai bătrân efectiv al populației după vârstă s-a creat în zona de Nord a țării, media estimată fiind de 18,9%. Cele mai afectate sunt raioanele Dondușeni, cu o pondere a populației vârstnice de 24,2%, Drochia – 22,3%, Briceni – 21,6%, Edineț – 21,8%, Râșcani – 20,9% și Ocnița – 20,3%. Coeficientul de îmbătrânire în zona de Sud a fost de 14,3%, iar în zona de Centru -13,9%¹. Acest proces de îmbătrânire are un impact negativ și asupra sistemului educațional din Republica Moldova.

Sistemul de educație are un rol primordial în crearea premiselor pentru dezvoltarea umană durabilă și edificarea unei societăți bazate pe cunoaștere. La etapa actuală de dezvoltare a Republicii Moldova, educația reprezintă o prioritate națională, care constituie factorul de bază al dezvoltării capitalului uman și de formare a conștiinței și identității naționale, în transmiterea și crearea de noi valori culturale și general-umane, de reproducere și de dezvoltare a capitalului uman, de realizare a idealului și a obiectivelor educaționale, de formare a conștiinței și identității naționale, a promovării aspirațiilor de integrare europeană.

¹ www.statistica.md

Un sistem educațional contribuie în deplină măsură la dezvoltarea umană doar atunci când asigură accesul universal la studii, prestează cunoștințe relevante și le cultivă persoanelor obișnuința de a învăța pe parcursul întregii vieți.

Un factor care determină evoluția ulterioară a educației din Republica Moldova sunt tendințele demografice, ce atestă o îmbătrânire rapidă a populației.

Conform teoriei capitalului uman, educația are un rol instrumental pentru creșterea economică. Educația le furnizează oamenilor aptitudinile productive solicitate de un sistem economic modern și complex. Astfel, calitatea în educație devine una dintre pârgurile de bază pentru reducerea sărăciei și creșterea nivelului de bunăstare, consolidând în acest mod securitatea demografică.

În acest articol a fost studiat și analizat doar învățământul primar, secundar general și cel preșcolar.

Învățământul primar și secundar general

La începutul anului de studii 2012/2013 numărul elevilor a constituit 367,2 mii persoane, reprezentând o micșorare de 15,8% comparativ cu anul de studii 2008/2009 (vezi Fig.2). La 10 mii locuitori în medie pe țară au revenit 1032 elevi față de 1222 elevi în anul de studii 2008/2009. Efectivele de elevi s-au micșorat atât în mediul rural, cât și în mediul urban, respectiv cu 19,3% și 10,7%. Din totalul elevilor cuprinși în învățământul primar și secundar general 37,7% reprezentau elevii din învățământul primar, 46,8% – elevii din învățământul gimnazial și 15,1% - elevii din învățământul liceal. Comparativ cu anul de studii 2008/2009 numărul elevilor din învățământul primar s-a micșorat cu 4,9%, iar a celor din învățământul gimnazial – cu 22,9%. Astfel, în rezultatul mai multor factori, printre care și îmbătrânirea populației în ultimii 5 ani, s-a redus considerabil numărul elevilor din instituțiile de învățământ primar și secundar general.

Ca rezultat al reducerii numărului elevilor a fost efectuat un proces de optimizare a rețelei instituțiilor de învățământ general, numărul instituțiilor de învățământ primar și secundar general s-a redus pe parcursul ultimilor 5 ani cu 8,5%. (vezi Tabelul 3).

Tabelul 3. Elevi și instituții de învățământ primar și secundar general după Regiuni

	2008/09		2009/10		2010/11		2011/12		2012/13	
	Instituții	Elevi	Instituții	Elevi	Instituții	Elevi	Instituții	Elevi	Instituții	Elevi
Total republică ^{pe}	1 519	434320	1 505	413657	1 484	395079	1457	380 220	1 394	365993
Mun. Chișinău	168	85 853	166	82562	163	80 110	162	79 089	152	78793
Nord	493	117571	491	111946	482	106 929	476	102 797	457	97 950
Mun. Bălți	30	15 403	30	14 811	30	14 201	30	13 920	30	13 584
Centru	534	135 937	530	129 278	523	122 971	509	117680	485	112 903
Sud	264	70 581	260	66 775	259	63 344	254	60 108	245	56 937
UTA Găgăuzia	54	21 972	52	20 949	51	19 801	50	18 784	49	17789
UATSN și mun. Bender*	6	2 406	6	2 147	6	1 924	6	1 762	6	1 621

Sursa: www.statistica.md
 Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender, cu excepția a 6 instituții situate pe acest teritoriu care se afla în subordinea Ministerului Educației al Republicii Moldova

Rata brută de cuprindere a copiilor în învățământul primar în anul 2012/2013 a constituit 93,8%, iar în învățământul gimnazial – 86,7%. Disparități semnificative a prezentat rata brută de cuprindere în învățământul primar pe medii, constituind 107,4% în mediul urban față de 86,1% în mediul rural, iar în învățământul gimnazial, respectiv 96,2% și 81,8%.

Dacă e să analizăm pe zone, atunci în medie total pe republică la 10 mii locuitori revin 1028 elevi, față de 1068 în anul de studii precedent, ceea ce constituie o scădere cu circa 3,75%. În profil teritorial, constatăm că cei mai mulți elevi sunt concentrați în zona Centru (1064 la 10 mii locuitori), iar cei mai puțini în zona Nord (980 la 10 mii locuitori). După cum s-a relatat, zona de Nord a țării este cea mai îmbătrânită și, deci, și numărul de elevi sunt mai puțini.

Învățământul preșcolar

O altă situație este în învățământul preșcolar. Spre deosebire de învățământul general, statul în prezent nu garantează o instruire preșcolară totală.

Una din țintele Obiectivelor de Dezvoltare a Mileniului (ODM) în domeniul educației ține de înmatricularea în învățământul preșcolar. Nivelul scăzut de investiții pentru această treaptă de învățământ, precum și de venituri ale populației, nu a permis realizarea țintei intermediare pe anul 2006, deși rata brută de cuprindere în învățământul preșcolar a crescut de la 44,1% în anul 2000 până la 70,1% în anul 2006. Aceasta a determinat revizuirea atât a valorilor țintelor pe anii 2010 și 2015, cât și de a separa indicatorul respectiv pe categorii de vârstă - 3-6 ani și 6-7 ani, cea din urmă fiind vârsta de pregătirea pentru școală.

Astfel, ținta ODM pentru învățământul preșcolar este majorarea ratei de înrolare în programele preșcolare pentru copii de 3-6 ani de la 41,3% în 2002 până la 75% în 2010 și 78% în 2015, iar pentru copii de 6-7 ani de la 66,5% în 2002 până la 95 % în 2010 și 98% în 2015, precum și reducerea cu

cel puțin 5% a discrepanțelor dintre regiunile rurale și urbane, dintre grupele dezavantajate și cele cu venituri medii.

În ultimii cinci ani situația privind accesul copiilor la învățământul preșcolar s-a îmbunătățit considerabil. Creșterea natalității și respectiv a numărului de copii de vârstă preșcolară a rezultat în majorarea numărului de copii care frecventează instituțiile preșcolare. La finele anului 2012 în aceste instituții au fost cuprinși 141,1 mii copii sau cu 13,9% mai mult față de anul 2008. Tendința pozitivă a fost evidentă atât în mediul urban (cu 7,9 mii copii mai mult față de anul 2008), cât și în mediul rural (cu 9,3 mii copii).

Ca urmare, a fost înregistrată și o creștere a ratei de cuprindere în învățământul preșcolar în perioada 2008-2012 - de la 74,4% la 82,1%. În mediul urban acest indicator s-a majorat cu 9,7 puncte procentuale față de anul 2008, iar în mediul rural - cu 6,2 puncte procentuale. Totodată, continuă să se mențină discrepanțele dintre ratele de cuprindere pe medii de reședință: 29,1 p.p. în 2012, comparativ cu 25,6 p.p. în 2008.

O creștere continuă s-a înregistrat și la numărul unităților educaționale, către anul 2012 constituind 1418 unități sau cu circa 5,0% mai mult față de numărul instituțiilor preșcolare din anul 2008.

În medie, numărul de copii la 100 locuri în instituțiile preșcolare în total pe republică s-a majorat de la 77 copii în anul 2008 la 84 copii la 100 de locuri în anul 2012, ceea ce reprezintă o majorare cu circa 9,1% (comparativ cu anul 2011 acest indicator majorându-se cu 2,4%, fiind de 82 copii la 100 locuri.). Instituțiile preșcolare din mediul urban au fost mai solicitate, la 100 locuri reveneau 99 copii față de 75 copii în mediul rural.

Analizând pe zone, avem următoarea situație:

În zona de Nord acest indicator a fost în creștere de la 76 copii în anul 2008 până la 80 copii la 100 de locuri în 2012, ceea ce reprezintă majorarea cu circa 5,3% și respectiv cu 2,6% față de anul 2011 și deci există rezerve de locuri atât pe zonă cât și pe raioane, excepție fiind municipiul Bălți, unde la 100 locuri revin 105 copii, ceea ce indică că în mun. Bălți este insuficiență de locuri. În majoritatea raioanelor acest indicator a fost flotant, majorându-se doar puțin în perioada 2008, 2010-2012 (s-a majorat în raioanele Dondușeni de la 64 în anul 2008 la 75 copii la 100 de locuri în anul 2012, deci s-a majorat cu 17,2 % și cu 4,2% comparativ cu anul 2011, Sângerei - cu 15,5%, rămânând neschimbat 82 copii față de anul 2011, Ocnîța - cu 15,4% și respectiv cu 8,7% față de anul 2011, Drochia - s-a majorat cu 9,9 % comparativ cu anul 2008 și respectiv micșorându-se cu 1,3% față de anul 2011, Briceni - cu 8,8% și respectiv cu 3,3% față de anul 2011, și s-a redus în raioanele Fălești - cu 3,4% și respectiv cu 4,5% față de anul 2011 etc.);

În zona de Centru acest indicator s-a majorat de la 74 copii în anul 2008 la 82 copii la 100 de locuri în anul 2012, ceea ce constituie circa 10,8%

și respectiv cu 2,4% față de anul 2011, inclusiv în raioanele Anenii Noi – s-a majorat cu 20,3% și respectiv cu 2,3% față de anul 2011, Călărași – cu 24,0% și respectiv cu 8,8% față de anul 2011, Ialoveni – cu 14,7% și respectiv cu 0,9% față de anul 2011, în acest raion acest indicator este mai mare ca pe țară și pe zonă, în anul 2012 la 100 de locuri reveneau 109 copii, deci este insuficiență de locuri. La Dubăsari s-a majorat cu 22,7% și respectiv cu 5,7% față de anul 2011, Criuleni – cu 13,4% și respectiv cu 2,2% față de anul 2011, Hâncești – cu 11,9% și respectiv cu 6,5% față de anul 2011, acest indicator s-a redus în raionul Ungheni, cu 2,2% și respectiv cu 1,1% față de anul 2011.

În zona de Sud acest indicator a crescut de la 65 copii la 100 de locuri în anul 2008 la 68 copii la 100 de locuri în anul 2012, ceea ce constituie o majorare cu circa 4,6% și respectiv cu 3,0% față de anul 2011. Comparând datele din anii 2008 și 2012 și respectiv 2011 și 2012, se observă că acest indicator s-a majorat în raioanele Căușeni – cu 10,6% și respectiv cu 5,8% față de anul 2011, Taraclia – s-a majorat cu 10,7% și respectiv s-a micșorat cu 3,1% față de anul 2011, Cimișlia – cu 7,7%, rămânând neschimbat față de anul 2011 (71 copii), Ștefan Vodă – cu 5,1% și respectiv cu 3,8% față de anul 2011, în UTA Găgăuza s-a majorat cu 4,3% și respectiv micșorându-se cu 1,0% față de anul 2011, iar în Basarabeasca s-a redus considerabil numărul de copii la 100 de locuri de la 79 în anul 2008 la 71 copii în anul 2012, ceea ce reprezintă o micșorare a acestui indicator cu circa 11,3%, și respectiv o reducere cu 1,4% față de anul 2011 etc.

Conform datelor statistice, se observă că acest indicator - numărul de copii la 100 locuri în instituțiile preșcolare, depășește numărul 100 doar în municipiul Chișinău (104 copii), Bălți (105 copii) și raionul Ialoveni (109 copii), adică avem o insuficiență de locuri în grădinițe, iar în restul raioanelor există locuri vacante.

Evoluția acestui indicator în perioada 2008-2012 pe zone și pe raioane este reprezentată în *Fig. 3*.

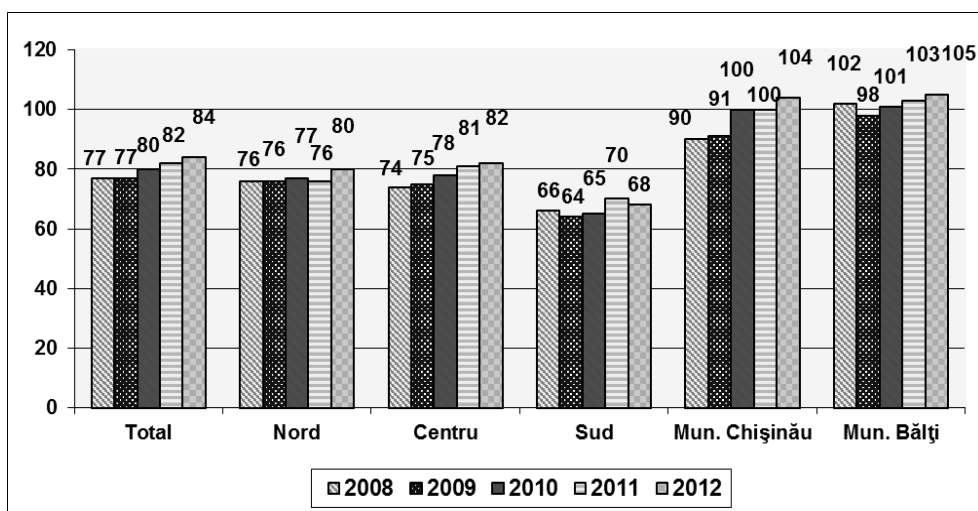

Fig. 3. Numărul de copii la 100 de locuri în instituțiile preșcolare pe zone în perioada a.a.2008-2012

Sursa: elaborat de autor conform datelor BNS, www.statistica.md

Un alt indicator ce caracterizează evoluția copiilor este numărul de copii la un cadru didactic.

Conform datelor BNS, pe republică valoarea acestui indicator a rămas practic neschimbat în perioada anilor 2008-2012 și a constituit 11 copii la un cadru didactic, în schimb pe raioane sunt unele devieri.

În zona de Nord acest indicator a rămas neschimbat în această perioadă și anume 9 copii la un cadru didactic în raioanele Briceni, Drochia și Soroca, iar în raioanele Edineț a variat de la 9 copii în anul 2008 la 8 copii în anii 2009-2011 și respectiv 9 copii în anul 2012, la Dondușeni – 9 copii și doar în 2010 - 10, la Sângerei acest indicator este mai mare ca media pe țară și în 2012 constituia - 12 copii la un cadru didactic, iar la Florești în anul 2012 acest indicator constituia 13 copii la un cadru didactic, majorându-se cu o unitate față de anul 2011.

În zona de Centru acest indicator este mai mare decât media pe republică și constituie 12 copii la un cadru didactic față de valoarea acestui indicator pe țară - 11 copii la un cadru didactic. În raioanele: Hâncești, Ialoveni, Anenii Noi și Criuleni, - 14 copii, Ungheni - 13 copii, Călărași, Rezina și Telenești – 10 copii la un cadru didactic, rămânând constant față de anul 2011, la Șoldănești acest indicator este mai mic ca pe țară și constituie 9 copii la un cadru didactic, majorându-se cu o unitate față de anul 2011.

În zona de Sud media acestui indicator în anul 2012 este ca și media pe țară – 11 copii la un cadru didactic. În unele raioane acest indicator este mai mare ca pe țară: Leova – 14 copii la un cadru didactic, majorându-se cu o unitate față de anul 2011, Căușeni - 12 copii, rămânând la aceeași valoare ca și în anul 2011, iar la Cimișlia acest indicator a scăzut cu o unitate față de anul 2011 și constituia 11 copii la un cadru didactic. Acest indicator este mai mic ca pe țară în așa raioane ca: Basarabeasca, Ștefan Vodă – 10 copii la un cadru didactic, Taraclia - doar 9 copii la un cadru didactic. În UTA Găgăuzia acest indicator este mai mic ca pe țară rămânând neschimbat în toată perioada (2008-2012) analizată și constituind 10 copii la un cadru didactic. Evaluarea acestui indicator în perioada 2008-2012 este reprezentată în Fig. 4.

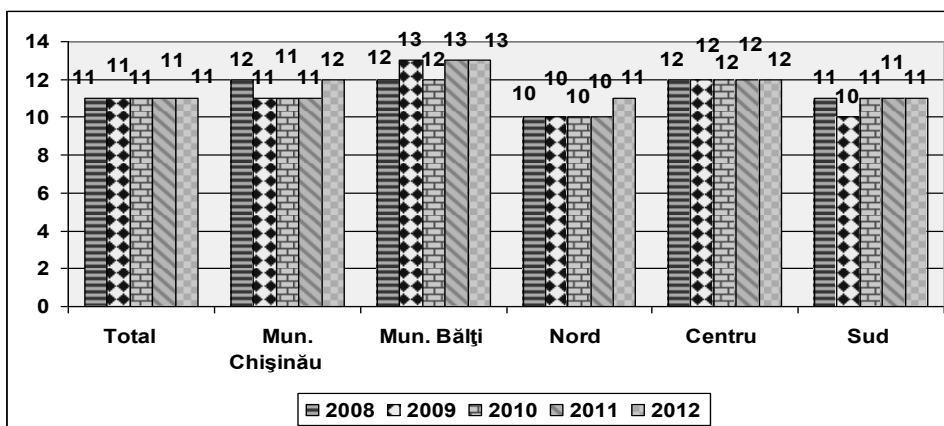

Fig. 4. Numărul de copii la un cadru didactic în instituțiile preșcolare pe zone, a.a. 2008-2012

Sursa: elaborat de autor conform datelor BNS, www.statistica.md

În Tabelele 4 și 5 sunt prezentate rata de cuprindere în învățământ pe grupe de vârstă și rata de cuprindere în învățământ pe niveluri educaționale, din care rezultă că ținta ODM a fost realizată (ținta ODM pentru a. 2010 vârsta 3-6 ani - 75% a fost realizat 79,2%).

Tabelul 4. Rata de cuprindere în învățământ pe grupe de vârstă

	Numărul populației stabile, persoane	Persoane cuprinse în învățământ	Rata de cuprindere în învățământ, %
3-6 ani			
2008/09	147532	111854	75,8
2009/10	148859	114921	77,2
2010/11	150021	118850	79,2
2011/12	150343	123003	81,8
2012/13	152828	128721	84,2

Sursa: www.statistica.md; Educația în RM, 2013
 Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender, cu excepția a 6 instituții situate pe acest teritoriu, care se afla în subordinea Ministerului Educației al Republicii Moldova

Tabelul 5. Rata de cuprindere în învățământ pe niveluri educaționale

	Învățământul preșcolar (nivelul 0) în procente					
	TOTAL		URBAN		RURAL	
	Brut	Net	Brut	Net	Brut	Net
2008/2009	74,4	72,7	90,8	89,2	65,2	63,5
2009/2010	75,5	74,0	91,9	90,5	66,1	64,5
2010/2011	77,1	75,8	94,5	93,4	67,1	65,5
2011/2012	79,6	78,3	98,0	96,7	69,0	67,6
2012/2013	82,1	80,6	100,5	99,2	71,4	69,8

	Învățământul primar (nivelul 1)					
	TOTAL		URBAN		RURAL	
	Brut	Net	Brut	Net	Brut	Net
2008/2009	93,6	87,5	101,6	94,9	65,2	63,5
2009/2010	93,5	87,6	102,4	95,4	66,1	64,5
2010/2011	93,6	87,8	104,0	97,3	67,1	65,5
2011/2012	93,8	87,9	105,0	98,2	69,0	67,6
2012/2013	93,8	87,9	107,4	100,3	71,4	69,8

Sursa: www.statistica.md; Educația în RM, 2013

Informația este prezentată fără datele raioanelor din partea stângă a Nistrului și mun. Bender, cu excepția a 6 instituții situate pe acest teritoriu, care se afla în subordinea Ministerului Educației al Republicii Moldova

Concluzii. Situația demografică creată în ultimul deceniu a influențat asupra modificării structurii populației pe vârste, inclusiv la diminuarea populației de vârstă școlară. În unele sate nu mai există elevi, iar școlile sunt părăsite. În alte sate, numărul mic de elevi pune probleme serioase în ce privește rentabilitatea menținerii școlii.

Totodată, o redresare demografică a mediului rural este puțin probabilă pe termen scurt și mediu, ceea ce necesită soluții respective în condițiile unui declin demografic de lungă durată.

Familiiile rurale, lipsite de mijloace tehnice și de capitaluri, au revenit la formele tradiționale de exploatare a muncii bătrânilor și a copiilor. Folosirea intensivă a muncii copiilor, asociată cu alți factori, contribuie la diminuarea duratei studiilor școlare sau favorizează abandonul școlar. Părinții din mediul rural pleacă la muncă peste hotare, majoritatea copiilor au vârsta mică și sunt lăsați fără îngrijire părintească. Majoritatea sunt supravegheați de rude, dar există și copii lăsați în grija cunoștințelor sau chiar fără un adult în casă. Mulți copii de migranți au responsabilitatea de a ține în ordine casa, grădina, de a îngriji animalele, ceea ce a influențat negativ asupra frecvenței școlare și a calității de a face temele pentru acasă.

În scopul îmbunătățirii accesului, ameliorării esențiale și calității serviciilor educaționale, au fost elaborate și implementate standarde educaționale de stat la toate nivelele de instruire. S-a efectuat modernizarea procesului de învățământ prin îmbunătățirea planurilor și curriculumurilor de studii, prin implementarea noilor tehnologii didactice, inclusiv a metodelor de instruire asistată de calculator.

Probleme. Din analiza efectuată s-a observat o descreștere a unor indicatori ai sistemului educațional, ce se datorează atât declinului demografic și îmbătrânirii populației, cât și stării socio-economice. La moment există un șir de probleme, printre care:

În sistemul de învățământ preșcolar

- rata de înrolare în instituțiile preșcolare mai trebuie mărită, inclusiv în învățământul preșcolar:
- copii de 3-6 ani – 84,2% (a.2012)

- asigurarea didactică insuficientă și baza tehnico-materială deteriorată;
- insuficiența de resurse financiare mai ales în grădinițele din zonele rurale care sunt cele mai afectate.
- *În sistemul de învățământ general, inclusiv:*
- reducerea contingentului școlar în învățământul general cu circa 15,8% - numărul elevilor, s-a micșorat comparativ cu anul de studii 2008/2009. La 10 mii locuitori în medie pe țară au revenit 1032 elevi față de 1222 elevi în anul de studii 2008/2009;
- Efectivele de elevi s-au micșorat atât în mediul rural, cât și în mediul urban, respectiv cu 19,3% și 10,7%;
- sporirea numărului de copii aflați în situație de risc;
- pericolul sporirii ratelor de abandon școlar ce se datorează migrației în masă a părinților;
- insuficiența alternativelor pentru ocupații extracurriculare din cauza reducerii numărului de instituții extrașcolare și diminuare a numărului copiilor antrenați în activitatea lor.
- *Declinul demografic al populației a contribuit la:*
- caracterul deschis al fiecărei trepte de învățământ către o treaptă superioară de învățământ;
- raționalizarea și redimensionarea rețelei școlare și instituționale, în consens cu schimbările demografice;
- creșterea rolului educației în rezolvarea unor probleme sociale de larg interes, cum ar fi
- educația preventivă în materie de securitate, mediu înconjurător, droguri, sănătate etc.

Bibliografie

1. Anuarul statistic al Republicii Moldova, Statistica, 2008, 2013.
2. Bologna With Students Eyes 2007. Bologna Process Committee 2005-2007, ESIB, London, UK, May 2007.
3. Educația în Republica Moldova, 2012, 2013. BNS, www.statistica.md.
4. Educația și formarea profesională în România. București: Observatorul național, 1997.
5. Obiectivele Dezvoltării Mileniului; BNS, www.statistica.md.
6. Toderaș Nicolae "Politica educațională la doi ani de implementare a PAUERM: un nou impuls pentru perioada 2008-2011 Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT” și Centrul Analitic Expert – Grup Chișinău, 2007.

IMPACTUL ÎMBĂTRÎNIRII ASUPRA CHELTUIELILOR PUBLICE: PREVIZIUNI ȘI FONDURI

Ana TOMCEAC, *CCD INCE*

Abstract: Accelerating aging in Moldova is a major challenge to modernize social policies, especially its major component - social services which worsening due to demographic trends. The social services in Moldova are in transition from a placement of persons with disabilities in institutions, in a system based on providing social services at the community level. We should pay attention to the national system of social services, because the aging population is facing the following challenges: services tend to be more variety in the way of providing services and their types, while their cost tends to increase further and number of service users with different needs show a tendency to increase. Faced with these challenges, the goal of long-term strategic policy will be to ensure the elderly needs access to social services and the financial sustainability of social service systems on the local level.

Key words: social policy, social services, demographic aging, social expenditure

Potrivit cercetărilor științifice în domeniul demografiei în Republica Moldova, ca și în întreaga lume, se menține o tendință de îmbătrânire a populației și este evidențiat impactul schimbărilor demografice asupra sistemului de asistență socială anume asupra prestării serviciilor sociale vârstnicilor. În Republica Moldova numărul vârstnicilor nu se suprapune cu cel al pensionarilor, dar aceștia din urmă reprezintă ponderea cea mai însemnată. În 2013, persoane în vârstă de 57/62+ reveneau circa 95,4 de persoane la 100 de copii în vârstă de 0-14 ani, demonstrând o creștere față de 2007 cu circa 18,3 persoane la fiecare sută de copii (77,1). Conform previziunii demografice a ONU, numărul vârstnicilor, fiind determinate convențional la 60 ani și peste, va crește, și spre 2025 categoria respectivă va fi mai numeroasă decât copiii cu circa 29 persoane, până în 2050 se prevede să ajungă la 212 persoane la fiecare sută de copii în vârstă de 0-14 ani¹. Modificările ce au loc în structura pe vârste a populației se reflectă prin raportul de dependență demografică a populației în vârstă de 60 ani și peste, care are o tendință de creștere. În 2013, pentru fiecare 100 de persoane în vârstă aptă de muncă reveneau circa 25 de persoane peste vârsta de muncă (25%), demonstrând o creștere cu 1.2 p.p. față de nivelul anului 2009 (20,3%). Impactul schimbărilor demografice este recunoscut ca fiind unul dintre cele mai importante provocări în asigurarea viabilității financiare a programelor de asistență socială în viitor și au un impact direct asupra cheltuielilor de ordin social ale bugetului public național. Reducerea nivelului de fertilitate și creșterea Ratei de dependență demografică provoacă creșterea cheltuielilor de ordin social ale bugetului public național (*Tabelul 1*). Conform estimărilor Ministerului Finanțelor², în anul 2013, cheltuielile de

¹ http://esa.un.org/unpd/wpp/Sorting-Tables/tab-sorting_ageing.htm

² www.mf.gov.md

ordin social ale bugetului public național vor demonstra o creștere cu circa 6,0% față de anul precedent. În perioada respectivă, ponderea cheltuielilor de ordin social în total cheltuieli ale bugetului public național demonstrează o diminuare continuă de la 70,2% în 2009 pînă la 67,6% în 2013 sau cu 2,8 p.p.. Cheltuielile bugetului UAT pentru asistența socială, inclusiv pentru servicii sociale de asemenea au diminuat de la 8,1 % din total cheltuieli în 2009 pînă la 5,2% estimat pentru 2014. Se observă și deminuarea cheltuielile publice totale pentru asistența socială, inclusiv pentru servicii sociale în PIB: de la 15,0 % în 2009 la peste 12,3% estimat pentru 2014.

Tabelul 1. Evoluția unor indicatori sociodemografici, 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Ponderea populației în vîrstă de 60 ani și peste în total populație, %	14,4	14,4	14,8	15,3	15,7
Rata de fertilitate	1,33	1,31	1,23	1,28	1,24
Cheltuieli de ordin social, mild. lei	19,2	21,4	22,9	24,6	26,0
Cheltuieli de ordin social, % din Cheltuieli Global	70,2	73,0	71,5	69,6	67,6
<i>inclusiv pentru Asistența și susținerea socială</i>	33,2	34,9	34,5	32,9	33,3
Cheltuieli de ordin social, % din PIB	31,8	29,8	27,9	27,3	25,9
Raportul de dependență demografică populației peste vîrsta aptă de muncă (raportată la populația aptă de muncă), %	22,9	23,2	23,9	24,6	25,0

Sursa: www.statistica.md, CBTM 2013-2015 www.mf.gov.md

Situația economico-financiară creată și riscurile evoluției demografice nefavorabile au un impact direct asupra acumulării veniturilor la bugetul public național și pun în pericol capacitatea bugetului de a acoperi cheltuielile sociale. Analiza datelor prezentate în *Tabelul 2* ne demonstrează că în 2013 veniturile fiscale în venitul Global al bugetului public național s-au diminuat, respectiv:

- impozitul pe venit de la persoanele fizice de la 6,2% din venitul Global al bugetului public național în anul 2009 pînă la 6,0% în 2013;
- prima de asigurare obligatorie de asistență medicală respectiv de la 5,9% în anul 2009 pînă la 5,2% în 2013;
- contribuțiile BASS s-au diminuat cu 2,7 p.p.: de la 23,8% în anul 2009 pînă la 21,5% în 2013.

Tabelul 2. Ponderea resurselor bugetului public național pe anii 2009-2013, %

	2009	2010	2011	2012	2013
Veniturile Global	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>Inclusiv: Impozitul pe venit de la persoanele fizice</i>	6,2	5,6	5,9	6,0	6,0
Venituri Fiscale: Prima de asigurare obligatorie de asistență medicală	5,9	5,4	5,4	5,4	5,2
Contribuțiile BASS	23,8	21,7	21,8	21,3	21,2

Sursa: *Cadrul bugetar pe termen mediu (2014-2016)*, www.mf.gov.md

Conform prevederilor strategiei sectoriale de cheltuieli în domeniul protecției sociale, 56,7 la sută din total cheltuieli vor constitui cheltuieli pentru implementarea subprogramului „Protecția persoanelor în etate”¹. Mijloacele financiare acumulate sunt preconizate pentru asigurarea sustenabilității funcționării serviciilor sociale și a dezvoltării acestora la nivel local, finanțarea serviciilor sociale prestate de furnizorii privați precum și subvenționarea furnizorilor privați. Cum reiese din *Tabelul 3*, principala sursă de finanțare a serviciilor sociale prestate vârstnicilor în centrele specializate instituționale și comunitare constituie mijloacele bugetului UAT: din totalul de 108 centre, 75 de instituții sunt finanțate de către autoritățile administrației publice locale, 32 – de către organizații donatoare naționale și internaționale.

Tabelul 3. Surse de finanțare a serviciilor sociale instituționale și comunitare

Serviciile sociale instituționale și comunitare	Sursa de finanțare
Serviciile de ocrotire instituțională, reabilitarea și tratamentul balneo-sanatorial	Bugetul de stat.
Centre de reabilitare, aziluri pentru bătrâni (serviciile comunitare)	Bugetele locale
Servicii pentru îngrijirea vârstnicilor la domiciliu	Bugetele locale Donații și sponsorizări
Cantinele de ajutor social	Bugetele locale, mijloacele agenților economici, donații și sponsorizări, mijloacele fondurilor de susținere socială a populației
Alte servicii sociale specializate	Bugetul de stat, bugetele locale, donațiile și sponsorizări

Sursa: www.mmmpsf.gov.md

Conform datelor reflectate în *Fig. 1*, în perioada anului 2013, din cele 108 instituții sociale de prestare a serviciilor de asistență socială majoritatea (3/4) sunt centre de prestare a serviciilor multifuncționale.

¹ Cadru bugetar pe termen mediu (2012-2014), aprobat prin Dispoziția Guvernului nr. 129-d din 29 decembrie 2011

<http://www.mf.gov.md/ro/middlecost/CCTM2014/>

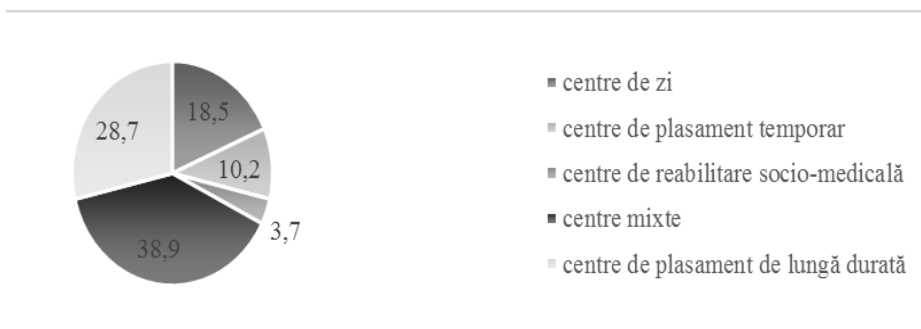

Fig. 1. Tipurile centrelor de prestare a serviciilor sociale, 2013

Sursa: www.mmpsf.gov.md

Analiza costului întreținerii unui beneficiar în instituțiile sociale reflectă că în instituțiile cu profil somatic costul întreținerii unui beneficiar este de 1, 5 ori mai mare și circa 77% din beneficiari sunt persoane în etate, pe când în instituțiile cu profil psihoneurologic numai circa 15%, (Fig. 2).

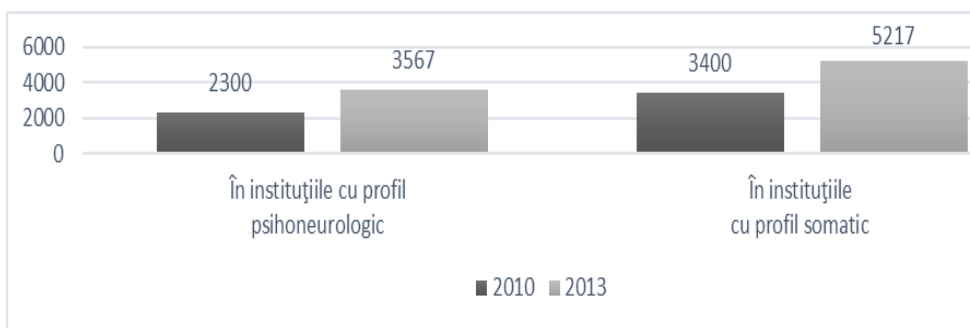

Fig. 2. Costul întreținerii unui beneficiar în instituțiile sociale, lei/lunar

Sursa: <http://www.mmpsf.gov.md>

Astfel, analiza cheltuielilor publice pentru servicii de îngrijire socială și anume a celor pe termen lung, în profil de vîrstă a beneficiarilor, ne demonstrează că cheltuielile de îngrijire sunt mai mari pentru cei bătrîni decît pentru grupele de vîrstă mai tinere. Deci, factorii demografici prezintă un factor - cheie în schimbarea cererii de acordare a serviciilor de asistență socială și influențează mult cerințele față de finanțarea acestor sisteme. Ținând cont de faptul că cheltuielile publice pentru asistența socială depind de o serie de factori cu impact asupra cererii și ofertei pentru furnizarea serviciilor, dintre care fac parte mărimea și structura populației, starea de sănătate, venitul disponibil individual și național, precum și cadrul instituțional de reglementare a furnizării serviciilor, putem concluziona că îmbătrînirea, fiind ca un risc pentru durabilitatea finanțării serviciilor sociale, poate afecta aceasta prin următoarele modalități:

- prin creșterea longevității, deoarece populația, avînd o perioadă mai lungă de viață fără o îmbunătățire a stării de sănătate, duce la creșterea cererii

pentru servicii pe o perioadă mai lungă deci contribuie la creșterea cheltuielilor de îngrijire socială și medicală. Astfel, creșterea longevității afectează în mod direct costul sistemului de pensii, precum și finanțarea sistemului de acordare altor beneficii, cum ar fi servicii sociale, medicale și de îngrijire sociomedicală pe termen lung, invaliditate și șomaj și, ca rezultat, are un impact negativ asupra cheltuielilor publice pentru prestarea serviciilor sociale în RM;

- prin creșterea raportului de dependență demografică a vîrstnicilor, care reflectă situația în sistemul de contribuabili la sistemul de asigurare socială. Pentru anul 2050, varianta medie de prognoză demografică, va fi de circa 53%. Modificarea cererii populației din grupa vîrstnicilor în ce privește consumul produselor și serviciilor poate provoca creșterea serviciilor de îngrijire sociomedicale și ca rezultat vor afecta finanțele publice prin creșterea cheltuielilor publice legate strict de vîrsta înaintată, și anume *îngrijiri pe termen lung*. Conform acestui punct de vedere, pe măsură ce numărul de persoane în vîrstă crește, atît în termeni absoluți, cît și în comparație cu populația activă, cheltuielile de *Asistența și susținerea socială* ale bugetului public național au crescut în anul 2013 față de anul 2009 cu 39,6% (Tabelul 4) ce constituie 48,8% din totalul cheltuielilor de ordin social.

Tabelul 4. Distribuirea cheltuielilor de ordin social, pe anii 2009-2013,
mild. lei

	2009	2010	2011	2012	2013
Cheltuieli, global	27,4	29,3	32,1	35,5	38,1
Cheltuieli de ordin social	19,2	21,4	22,9	24,6	26,0
<i>Asistența și susținerea socială, total</i>	<i>9,1</i>	<i>10,2</i>	<i>11,1</i>	<i>11,9</i>	<i>12,7</i>
% din cheltuieli de ordin social	47,4	47,7	48,5	48,4	48,8

Sursa: Cadrul bugetar pe termen mediu (2013-2015), www.mf.gov.md

Conform proiecțiilor demografice, creșterea vîrstnicilor și reducerea celor în vîrsta aptă de muncă va provoca reducerea contribuabililor la sistemul public de asigurare (pe parcursul anilor 2008-2013 numărul plătitorilor de contribuții de asigurări sociale s-a redus de la 832,8 mii persoane pînă la 806,1 mii persoane sau cu 26,6 mii persoane)¹, în timp ce numărul beneficiarilor de servicii sociomedicale de lungă durată din rîndul celor bătrîni-bătrîni (85+ ani) va avea o tendință de creștere (conform estimărilor, numărul persoanelor în vîrstă de 85+ va crește cu cîrca 14% către 2018 față de 2013). Cercetările științifice în domeniu demonstrează că nu numai îmbătrînirea însăși va fi o singură determinantă care va conduce la creșterea

¹ <http://www.mmps.gov.md>

cheltuielilor publice pentru îngrijirile pe termen lung. La momentul actual, în Republica Moldova îngrijirea vîrstnicilor este asigurată, în mare măsură, de familie, într-un mod informal. Însă, viitoarea modificare a structurii familiei și creșterea mobilității geografice ar putea reduce gradul de disponibilitate a asistenței informale, care de asemenea va contribui la presiune asupra finanțelor publice, cauzată de creșterea cererii de servicii de asistență sociomedicală formală.

În cadrul determinării interdependenței dintre îmbătrînire și politicile în domeniul serviciilor sociale prestate persoanelor vîrstnice, precum și asigurarea financiară a acestora în baza principiului „cost-beneficiu” relații cauză-efect sunt evidențiate prin:

- *Efectele economice și sociale:* Persoanele în etate, preponderent constituite din beneficiari de pensii pentru limita de vîrstă, reprezintă, în Republica Moldova o categorie vulnerabilă din punct de vedere economic. Din acest punct de vedere, sărăcia este corelată cu îmbătrînirea demografică, deoarece, conform datelor CBGC, sursa principală de venit la fiecare a patra persoană cercetată își constituie pensia. În 2013 mărimea medie a pensiei pentru limita de vîrstă a constituit 1049,9 lei și acoperă valoarea minimumului de existență pentru această categorie de populație (1326,9 lei) la nivel de 79,1%.

- *Efectele demografice,* din care fac parte:

➤ creșterea categoriei de populație în vîrstă pensionară: la 01.01.2014 categoria dată a crescut cu 101,5% față de anul precedent (*Fig. 3*);

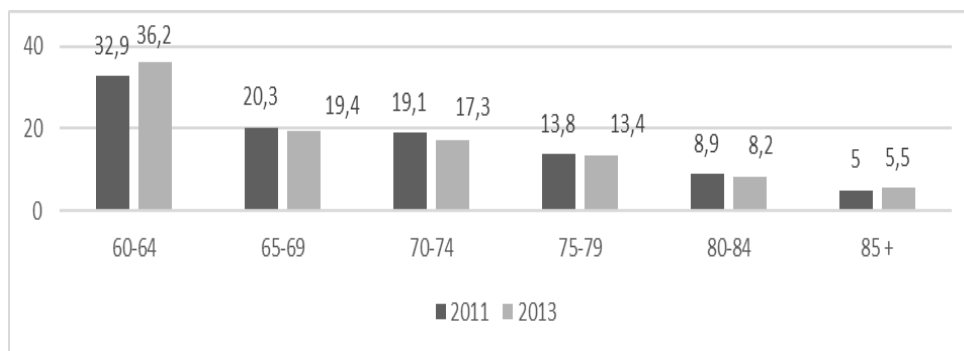

Fig. 3. Structura vîrstnicilor pe grupe de vîrstă, 2011 și 2013, %

Sursa: www.statistica.md

➤ sporirea categoriei de populație bătrîni-bătrîni constituie una din principalele efecte ale îmbătrînirii populației, care va fi legat de creștere în viitor a numărului de persoane vîrstnice, solicitante de îngrijire, mai ales cei în vîrstă de 85 și peste: la 01.01.2014 creșterea a constituit mai mult de 17,3% față de 2011. Persoanele din aceasta grupă de vîrstă au o importanță deosebită pentru asistența socială, și anume, de acele servicii care sunt legate de îngrijirea persoanelor dependente, deoarece serviciile respective implică cerințe noi în privința locuirii, posibilităților de deplasare și a altor

infrastructuri publice. Conform informației MMPSF (structurile teritoriale de asistență socială), pe parcursul anului 2013 au fost prestate servicii de îngrijire la domiciliu pentru circa 24530 de beneficiari (Fig. 4). Totodată, nu toți solicitanții sunt cuprinși de acest serviciu: în 2013 numărul potențialilor beneficiari care sunt la evidență au constituit 7078 de persoane, fapt ce contribuie la promovarea măsurilor pentru dezvoltarea serviciului de îngrijire socială la domiciliu. Aceste schimbări vor reprezenta noi provocări pentru sistemul de îngrijiri pe termen lung, contribuind la acomodarea sferei de asistență socială la cererea și necesitățile acestei categorii prin: restructurarea sistemului de asistență socială necesară pentru această categorie de populație, reforma infrastructurii de furnizare a serviciilor, asigurarea cu cadre de asistență socială. Înființarea și organizarea de servicii sociale se efectuează numai în funcție de nevoile a vîrstnicilor și ținînd cont de faptul că resursele financiare totdeauna vor fi limitate iar necesitățile - nelimitate.

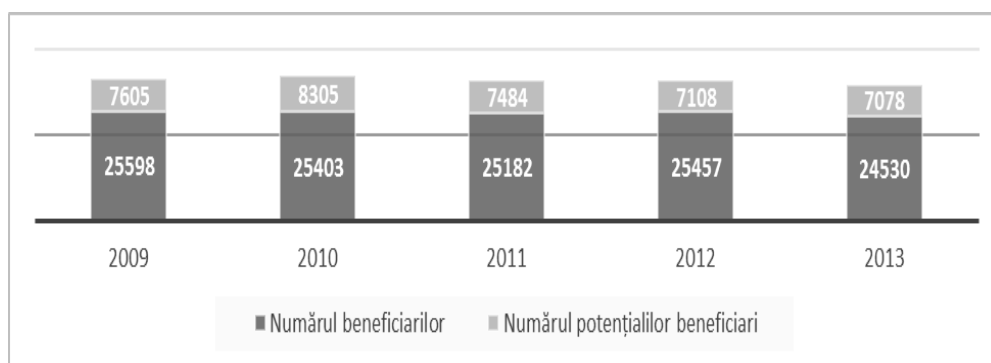

Fig. 4. Serviciul de îngrijire socială la domiciliu, 2009-2013

Sursa: www.mmpsf.gov.md

➤ creșterea longevității populației (speranța de viață a crescut în perioada 2003-2013 cu circa 3,77 ani de la 68,13 în 2003 pînă la 71,9 în 2013), mai accentuat la femei – pînă la 75,6 ani față de 68,1 ani la bărbați și va continua în următoarele decenii, fiind o realizare impunătoare pentru societatea noastră. Deși avem o creștere continuă a numărului de populație vîrstnică, necesitatea de a beneficia de servicii de îngrijire socială este posibil să fie atenuată prin îmbunătățirea stării de sănătate a persoanelor vîrstnice, în continuarea tendinței care a însoțit creșterea *longevității* în ultimele decenii. Unele teorii sugerează că acest lucru se datorează faptului că nevoile și boala severă, care necesită îngrijiri intensive pe termen lung, preponderent afectează persoanele la sfîrșitul vieții lor. Dacă perioada de viață sănătoasă se prelungește, aceste nevoi, de asemenea, pot fi amîinate. Dacă acest lucru se va confirma se va ține cont de faptul că *cheltuielile pentru îngrijire socială pe termen lung nu vor crește în aceeași proporție ca și numărul de „bătrîni” – persoanele în vîrstă de peste 75 de ani* (potrivit Biroului Regional OMS

(1963), persoanele cu vârsta între 60-74 ani sunt considerate ca *vîrstnici*, peste 75 de ani – *bătrîni*, 90 ani și mai mult – *longevivi*). Pe viitor, ținînd cont de unele progrese în domeniul sănătății, va avea loc o reducere a mortalității, acest efect putea fi demonstrat la cei „vîrstnici tineri” (65+), dar mai puțin probabil în rîndul celor „vîrstnici bătrîni”, și în acest caz grupele de populație de peste 85 de ani (care demonstrează o creștere continuă) va contribui la creșterea probabilă a numărului de solicitanți și la creșterea necesarului de servicii de îngrijire profesională. Având în vedere natalitatea joasă, se va reduce și numărul de copii care se vor ocupa de îngrijire acelor vîrstnici.

Ca rezultat la cele relatate mai sus, îmbătrînirea demografică demonstrează o interdependență cu durabilitatea financiară a sistemului de asistență socială prin următoarele aspecte: creșterea costului serviciilor sociale și dificultatea în asigurarea unui nivel de trai decent a persoanelor vîrstnice. În scopul evaluării necesităților financiare, pentru a acoperi costurile de prestarea serviciilor sociale pe termen lung în condițiile de îmbătrînire, poate fi utilizat un model simplu de simulare macro ținînd cont de următorii indicatori (*Tabelul 5*):

- numărul viitor al persoanelor vîrstnice (calculat din previziuni demografice elaborate de INCE);
- numărul viitor al persoanelor vîrstnice dependente (rata de dependență);
- costul unei unități de îngrijire;
- coraportul dintre îngrijire la domiciliu și îngrijire instituțională, pers.

Tabelul 5. Indicatori de bază utilizați pentru evaluarea necesităților financiare pentru prestarea serviciilor sociale pe termen lung, 2015

	2012	2015	2015 față de 2012
Numărul populației, total, mii pers.	3559,5	3546,2	99,6%
inclusiv: vîrstnici (75+)	119,5	145,9	122,1%
<i>din care</i>	33,9	40,9	120,6%
<i>solitari</i>			
vîrstnici (85+)	26,5	29,5	111,3%
<i>din care</i>	7,96	8,9	111,8%
<i>solitari</i>			
Rata de dependență la vîrstnici, %			
- vîrstnici (75+)	4,10	4,12	+0,02 p.p
- vîrstnici (85+)	0,75	0,83	+8 p.p
Costul unei unități /tutelați de îngrijire, lei, an			
- la domiciliu	29268,4	32575,7 ¹	111,3%
- instituțională	38730,6	45646,8 ²	117,9%
Îngrijire la domiciliu față de îngrijire instituțională, pers.	9 din 10		

Notă: ¹ s-a ținut cont de creșterea persoanelor de vîrsta 85+ (11,3%).

² s-a ținut cont de creșterea indicelui prețurilor de consum, conform *Anexei 1* la Cadrul bugetar pe termen mediu (2012-2014).

Sursa: elaborat de autor în baza datelor: www.statistica.md ; Datele statistice din Registrul de stat al populației cu privire la numărul persoanelor singuratice (celibatare) cu vîrsta egală sau mai mare de 60 de ani, situația la 01.01.2012

Evaluarea necesităților financiare pentru asigurarea serviciilor sociale prestate persoanelor în etate în condițiile îmbătrînirii populației demonstrează că îmbătrînirea populației va accelera o creștere de 1,5 ori a cheltuielilor preconizate pentru prestarea serviciilor sociale din totalul cheltuielilor Bugetul APL. Ținând cont de procesele demografice, ponderea acestora estimată pentru 2015 la nivel de 7,7 % va demonstra nivelul de circa 11% din total cheltuieli.

Modificările ce au loc în dimensiunea populației reprezintă o variabilă importantă pe o perioadă mai lungă, deoarece variabilele economice și sociale în vigoare se vor adapta la creșterea sau descreșterea populației ca unele variabile dependente. Concomitent, aceste modificări vor avea efecte semnificative asupra cheltuielilor publice, inclusiv vor provoca reducerea veniturilor publice și economiilor populației, precum și vor afecta sustenabilitatea financiară a politicilor sociale în domeniul prestării serviciilor. Cercetările efectuate au demonstrat că reducerea numărului de persoane ocupate față de pensionari și creșterea persoanelor ocupate la întreprinderile sectorului informal contribuie la creșterea poverii financiare asupra bugetului național. În același timp creșterea numărului populației vîrstnice prezintă o provocare pentru finanțarea cheltuielilor publice direcționare sistemului de servicii sociale prin creșterea costurilor de îngrijire a persoanelor în vîrstă înaintată, precum și prin necesitatea de a fi asigurat un nivel adecvat de calitate a serviciilor pe termen lung. Printre cele mai însemnate riscuri pentru durabilitatea sistemului de acoperire financiară a cheltuielilor de ordin social pot fi menționate:

- îmbătrînirea/diminuarea forței de muncă și problemele migrației forței de muncă, care provoacă insuficiența capitalului uman pentru dezvoltarea durabilă a țării;
- diminuarea ofertei forței de muncă tinere, care parțial, din diverse motive, sunt inactivi și nu intră pe piața muncii;
- reducerea ponderii persoanelor de vîrstă activă în total populație, care contribuie la creșterea persoanelor dependente.

Problema îmbătrînirii provoacă necesitatea evidenței nivelului și caracterului necesităților în surse financiare publice. Conform unei analize comparative a costurilor îmbătrînirii demografice, cheltuielile pentru asistența și susținerea socială reprezintă cea mai importantă componentă a costurilor sociale, cu tendință de creștere, în principal, pe seama majorării numărului beneficiarilor. Astfel, îmbătrînirea populației va accelera o creștere dublă a cheltuielilor Bugetul APL preconizate pentru prestarea serviciilor sociale.

Bibliografie

1. Populația stabilă pe grupe de vîrstă, ani, medii și sexe, la începutul anului, BNS. Disponibil: www.statistica.md.
2. Durata medie a vieții după vîrste, BNS. Disponibil: www.statistica.md.
3. Cadrul bugetar pe termen mediu (2013-2015). Disponibil: www.mf.gov.md.

4. World Population Ageing: 1950-2050. Disponibil: <http://www.un.org/>.
5. The Social Situation in the European Union 2009, European Commission. Disponibil: <http://ec.europa.eu/>
6. Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, World Population Prospects: The 2004 Revision and World Urbanization Prospects: The 2003 Revision [Sursa electronică]. Disponibil: // <http://esa.un.org/unpp>.
7. Sora, V. Analiza statistico-demografică. Teorie și aplicații /V.Sora, C. Mihăescu, D.Colibaba, G.Grădinaru, A. Danciu. București: Economica, 2003. 344 p.

IMPACTUL ÎMBĂTRÎNIRII ASUPRA FORȚEI DE MUNCĂ

Svetlana ZAHAROV, *INCE al AȘM*

Abstract: The aim of this article is to examine the impact of population ageing on the labour market change. The author analyzes the labour market indicators on the basis of the aims and objectives of the Madrid International Plan of Action on Ageing. Considered indicators will be included in the labour market monitoring of implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing in the Republic of Moldova.

Key words : labour marker, ageing, monitoring, the Regional Implementation Strategy for the Madrid International Plan of Action on Ageing (RIS/MIPAA).

Îmbătrânirea demografică a populației, fiind tipică pentru a doua jumătate a secolului XX, influențează dezvoltarea economică și socială a multor țări prin consecințele sale, precum reducerea natalității populației, creșterea rapidă a speranței de viață, creșterea ponderii persoanelor în etate în societate. O atenție deosebită se acordă problemelor îmbătrânirii demografice a populației de către organizațiile internaționale, inclusiv și așa organizații ca ONU. Adoptarea a două documente de bază cu privire la îmbătrânirea populației, cum ar fi Planul Internațional de Acțiuni de la Viena privind Îmbătrânirea (1982) [1] și Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea (PIAMÎ, 2002) [2] au determinat noi abordări în studierea acestui fenomen mondial.

Strategia Regională pentru Implementare (SRI) a fost elaborată de către Centrul European pentru Politici de Asistență Socială și Cercetare (CEPASC) în baza Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrânirea (PIAMÎ) în 2002, care include 10 obligațiuni pentru implementarea PIAMÎ, inclusiv a 5-a - "Asigurarea posibilității forței de muncă să reacționeze la urmările economice și sociale ale îmbătrânirii"[3], unde sunt stabilite problemele din sfera pieței forței de muncă, ținând cont de problemele îmbătrânirii populației, și Lista Indicatorilor pentru monitorizarea implementării PIAMÎ (2006) [4], care dau posibilitatea de a examina multilateral problemele puse și măsurile prezentate pentru rezolvarea lor, precum și monitorizarea și evaluarea proceselor de îmbătrânire demografică a populației, și anume în ceea ce privește populația în etate.

Prezentarea Listei Indicatorilor corespunde obligațiilor SRI și este menită pentru acordarea ajutorului guvernelor naționale și coordonatorilor în monitorizarea SRI [4]. Lista Indicatorilor este o listă amănunțită din 120 de indicatori socioeconomici, cuprinde patru teme principale: demografia, veniturile și bunăstarea, participarea pe piața forței de muncă, și protecția socială și stabilitatea financiară, inclusiv 37 cu referință la piața forței de muncă. În cadrul Obligațiunii 5 SRI/PIAMÎ sunt puse următoarele obiective strategice: de a obține o reducere semnificativă a nivelului de șomaj, în

special în rîndul oamenilor în etate; de a ridica valabilitatea (posibilitatea de angajare) a lucrătorilor din grupele mari de vîrstă pentru angajare; de a majora ponderea femeilor și bărbaților în numărul populației active; de a lua măsuri în vederea majorării vârstei medii de ieșire reală la pensie și de a face ieșirea la pensie mai flexibilă și treptată [3].

Lista Indicatorilor prezentată a fost precizată și redusă în a.2011 pentru comparabilitate la nivel internațional și accesibilitate pentru toate țările-membre în CEE al ONU (UNECE) [5]. Pentru efectuarea monitorizării SRI/PIAMÎ în cadrul Obligațiilor 5, autorul a analizat practic toți indicatorii din Lista Indicatorilor propuși pentru monitorizarea implementării PIAMÎ prin Strategia Regională pentru Implementare (SRI), Partea a III-a - "Piața Forței de Muncă și Participarea la Piața forței de Muncă"[4]. Pentru efectuarea monitorizării au fost selectați trei indicatori de bază, care sunt prezentați în *Tabelul 1*. Monitorizarea îndeplinirii sarcinilor puse în cadrul Obligațiilor 5 SRI/PIAMÎ pentru evaluarea societăților viabile și stabile ale populației care îmbătrînește prin indicatorii de elaborare a politicilor eficiente în cadrul Guvernului Republicii Moldova se va efectua în baza indicatorilor de ocupare a forței de muncă, care estimează grupa de vîrstă de 55-64 de ani. Este important de menționat că pentru Republica Moldova populația din grupa de vîrstă de 55-64 de ani include atât vîrsta de pre-, cît și de pensionare, spre deosebire de țările UE.

Tabelul 1. Caracteristica indicatorilor propuși pentru Monitorizarea Strategiei Regionale pentru Implementarea Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrînirea în vederea realizării Obligațiunii 5 - „Asigurarea posibilității pieței forței de muncă de a reacționa la urmările economice și sociale ale îmbătrînirii populației”.

Denumirea indicatorului	Tipul indicatorului	Problemele identificate	Domeniul de aplicare a indicatorului în Planul Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Implementarea
Rata de activitate (Rata de participare) a populației în vîrstă de 55-64 de ani în comparație cu populația totală (15 ani și peste) și alte grupe de referință de vîrstă: 25-54 ani	De bază	Politica insuficientă în domeniul participării și angajării populației în etate pe piața forței de muncă. Nivelul de trai al pensionarilor pentru limită de vîrstă.	Caracteristica și evaluarea politicilor privind nivelul de antrenare al persoanelor pre- și pensionare la piața forței de muncă. Elaborarea politicilor de dezvoltare socioeconomică, inclusiv și de ocupare a forței de muncă. Elaborarea politicilor sociale, inclusiv de protecție socială și medicală.

Rata de ocupare a populației în vîrstă de 55-64 de ani comparativ cu populația totală (15 ani și peste) și alte grupe de vîrstă: 25-54 ani	De bază	Depopularea, reducerea locurilor de muncă, migrația externă ale populației în vîrstă aptă de muncă. Nivelul de trai al pensionarilor pentru limită de vîrstă.	Influența impactului politicilor socioeconomice, inclusiv și de ocupare asupra persoanelor în etate. Elaborarea politicilor în domeniul reformării sistemului de pensionare. Evaluarea eficienței politicilor de ocupare.
Rata șomajului în grupa de vîrstă de 55-64 de ani în comparație cu Rata șomajului totală (15 ani și peste) și alte grupe de vîrstă : 25-54 ani	De bază	Oportunitățile pieței forței de muncă. Nivelul de trai al pensionarilor pentru limită de vîrstă.	Elaborarea politicilor sociale, inclusiv protecția socială. Monitorizarea îmbătrînirii populației. Determinarea impactului politicilor socioeconomice asupra persoanelor vîrstnice.

Sursa: elaborat de către autor

Analiza indicatorilor prezențați în Tabelul 1 va fi efectuat pe parcursul anilor 2000-2013. Dînd analiza indicatorilor, ce caracterizează situația forței de muncă în grupa de vîrstă de 55-64 de ani (vezi Tabelul 1.), care permite de a face o monitorizare calitativă a acestui grup de vîrstă, este necesar de a menționa următoarele: și anume, că numărul populației angajate din acest grup de vîrstă în perioada cercetării, cu excepția a cîțiva ani (2001, 2003, 2006, 2009-2010), a avut un trend de lungă durată de creștere treptată (*Fig. 1.*), atingînd maximul său în a. 2008 – 169,2 mii oameni, și care s-a restabilit doar în a.2013 – 168,8 mii oameni. Creșterea numărului populației ocupate din această grupă de vîrstă a avut loc pe fondul unei scăderi prelungite a numărului total al populației ocupate în țară. Rata medie de creștere a indicatorului Numărul populației ocupate a fost de 101,3% pe toată perioada de cercetare (13 ani), față de rata medie anuală de scădere a indicatorului Numărul populației ocupate – total – 1,95%. Ponderea populației ocupate din grupa de vîrstă de 55-64 de ani a crescut treptat de la 9,4% în a.2000 pînă la 14,4% în a. 2013, nu numai datorită creșterii proprii, dar și datorită reducerii altor grupuri de vîrstă ale populației ocupate [6].

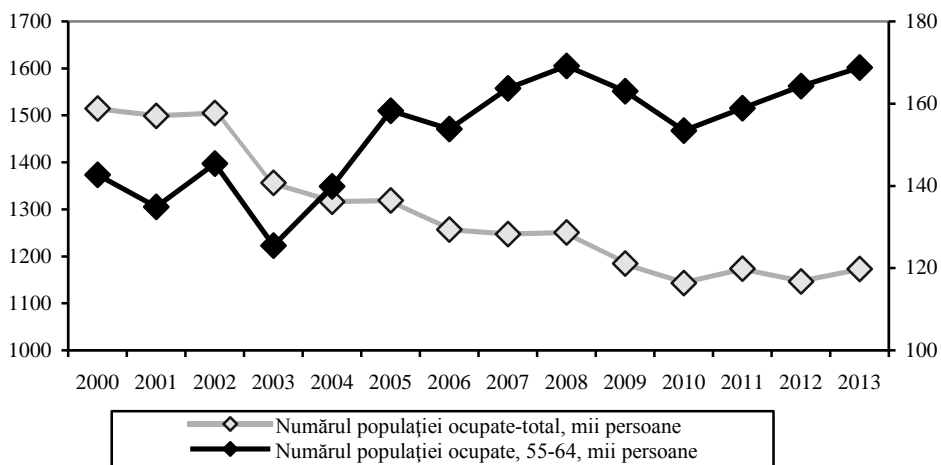

Fig. 1. Evoluția numărului populației ocupate-total și numărului populației ocupate în vârstă de 55-64 de ani în RM pe anii 2000-2013, mii persoane

Sursa: elaborat de autor în baza de datelor BNS RM, www.statistica.md

Primul indicator, prezentat în *Tabelul 1* pentru a estima nivelul de participare economică a populației din grupa de vârstă de 55-64 de ani, nu va fi examinat detaliat în articolul de față, deoarece accentul principal se va pune pe examinarea indicatorilor nivelului de ocupare a forței de muncă și a șomajului. Schimbarea indicelui Rata de ocupare a populației în vârstă de 55-64 de ani comparativ cu populația totală (15 ani și peste) și alte grupe de vârstă: 25-54 ani este prezentată în *Fig. 2*. Reducerea indicatorului Rata de ocupare a populației în vârstă de 55-64 de ani a fost de 10,5 p.p., în timp ce în UE această cifră a crescut pînă la 50,1% [7]. Începînd cu a. 2009, indicatorul cercetat a început aproape să coincidă cu Rata de ocupare-total.

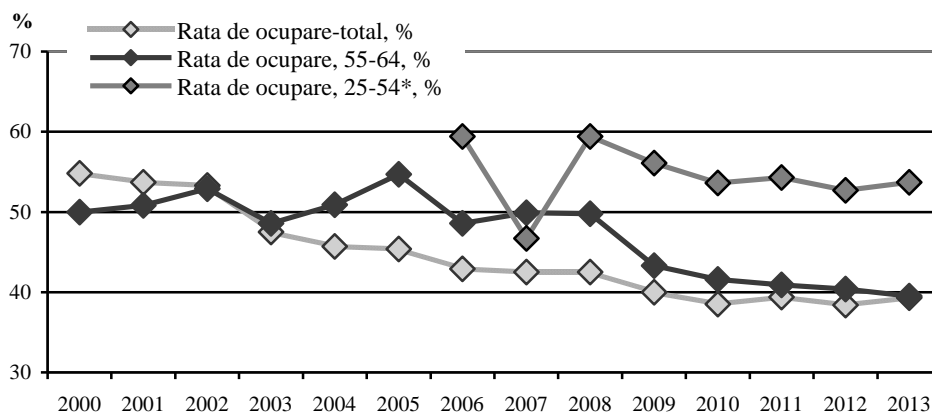

Fig. 2. Caracteristica comparativă a indicatorului privind Rata de ocupare a populației în RM, 2000-2013, %

Sursa: elaborat de autor în baza de datelor BNS RM, www.statistica.md

* datele privind vîrstă de 25-54 de ani sunt disponibile începînd cu anul 2006.

În Fig. 3 este prezentată caracteristica comparativă a indicatorului privind Rata de ocupare a populației în vîrstă de 55-64 de ani pe medii. Rata de ocupare a populației în mediul rural a fost mai mare decît în oraș pînă în a.2008, odată cu începutul crizei economice globale, ambii indicatori au același nivel. Numărul de angajați din grupa de vîrstă studiată este mai mare în mediul rural.

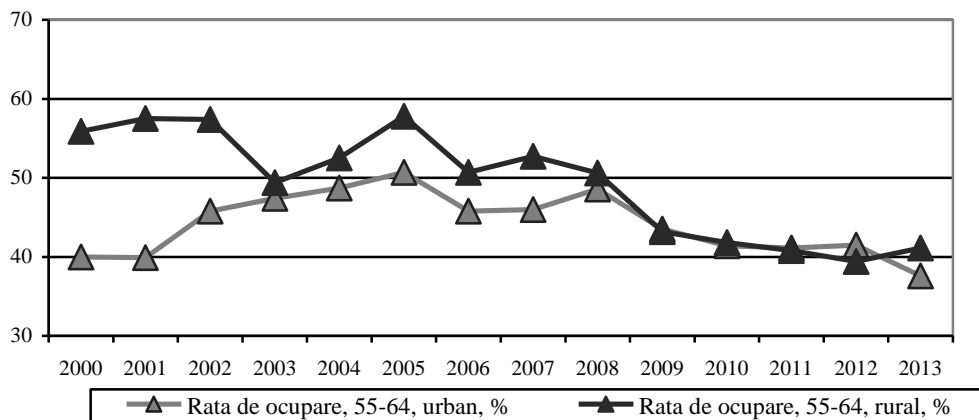
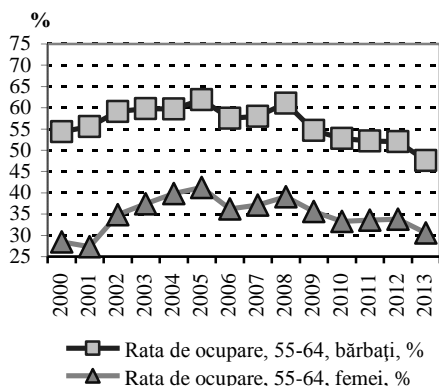

Fig. 3. Caracteristica comparativă a indicatorului privind Rata de ocupare a populației în vîrstă de 55-64 de ani pe medii în RM, 2000-2013, %

Sursa: elaborat de autor în baza de datelor BNS RM, www.statistica.md

Dacă examinăm aspectul de gen al indicatorului Rata de ocupare a populației în vîrstă de 55-64 de ani pe medii (Fig. 4 a), b), se pot menționa următoarele: Rata de ocupare a populației cu vîrstă de 55-64 de ani în mediul rural este mare atît în rîndurile bărbaților, cît și al femeilor, cu toate acestea, se poate observa că, începînd cu a. 2009, Rata de ocupare a populației în vîrstă de 55-64 de ani atît pentru bărbați, cît și pentru femeile din mediul urban și rural aproape au coincis sau au valori apropiate, ceea ce indică o scădere a posibilităților de angajare pentru această grupă de vîrstă, atît în mediul urban, cît și în mediul rural. O altă problemă sunt indicii reduși de ocupare în rîndul femeilor, ceea ce împreună cu mărimea mai mică a pensiei pentru limita de vîrstă și salariul nu contribuie la reducerea inegalității de gen. Pe de altă parte, reducerea ocupării forței de muncă în rîndul grupului de vîrstă de 55-64 de ani nu va contribui la creșterea vîrstii medii de ieșire la pensie pentru limită de vîrstă, deci, mai flexibilă și treptată. Astfel, procesul de reducere a ocupării forței de muncă printre persoanele de 55-64 de ani reduce posibilitatea de a se ocupa cu o muncă care aduce venit, pînă cînd ele singure doresc și pot să muncească productiv. În condițiile reducerii fluxului de tineri pe piața muncii, creșterea ocupării forței de muncă din grupa de vîrstă de 55-64 de ani va compensa insuficiența forței de muncă pe piața muncii.

a). Urban :Bărbați/Femei

b). Rural : Bărbați/Femei

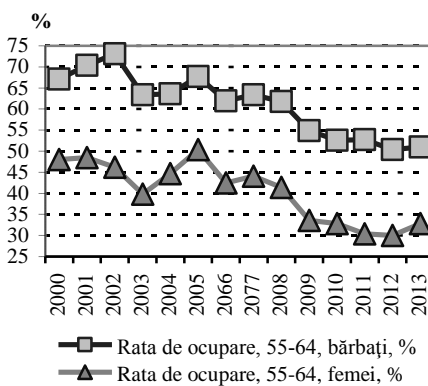
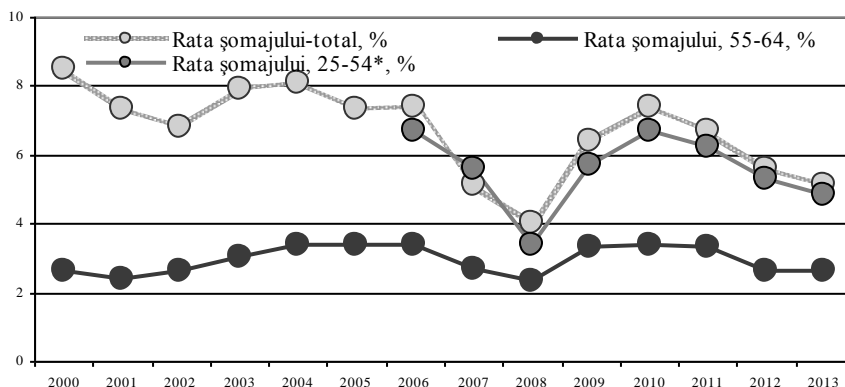

Fig. 4. Evoluția indicatorului Rata de ocupare a populației în vîrstă de 55-64 de ani pe medii și sexe, 2000-2013, RM, %

Sursa: elaborat pe autor pe baza datelor BNS, www.statistica.md

Al treilea indicator din *Tabelul 1* – Rata șomajului în vîrstă de 55-64 de ani. Dinamica schimbării lui este prezentată în *Fig. 5*. Valorile acestui indicator sunt mici, iar după a. 2006 sunt apropiate de indicele Rata șomajului-total. Cum arată dinamica șomajului prezentat în *Fig. 6 a), b)*, diferența în valorile indicatorului analizat între orașe și sate constă în faptul că valorile mici ale indicatorului Rata șomajului în vîrstă de 55-64 de ani Bărbați/Femei în sate atestă, că în localitățile rurale șomajul pur și simplu nu se înregistrează. Se poate menționa reducerea decalajului dintre indicatorul analizat și Rata șomajului-total. Acest indicator este important pentru estimarea pieței forței de muncă în condițiile îmbătrînirii demografice a populației în Republica Moldova. În UE, indicatorul Rata șomajului în vîrstă de 55-64 a fost de 7,7% (Rata șomajului-total 10,8 % în a. 2013) [8].

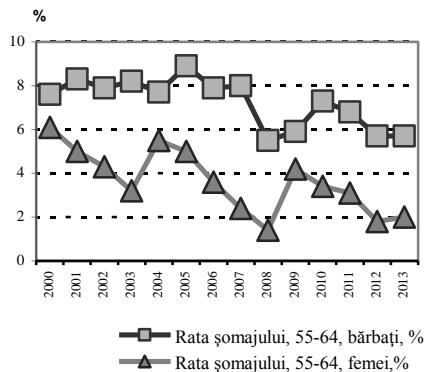

* datele privind vîrstă de 25-54 de ani sunt disponibile începînd cu anul 2006.

Fig. 5. Evoluția ratei șomajului-total și pe grupele de vîrstă, RM, 2000-2013*, %

Sursa: elaborat de autor în baza de datelor BNS, www.statistica.md

a). Urban

b). Rural

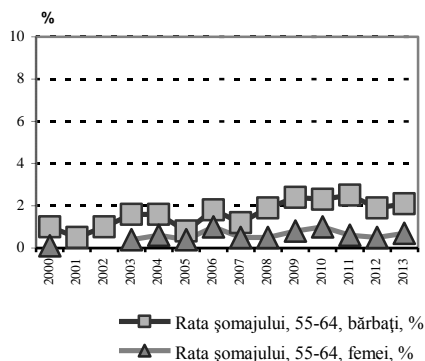

Fig. 6. Evoluția indicatorului Rata șomajului în vîrstă de 55-64 de ani pe medii și sexe, 2000-2013, RM, %

Sursa: elaborat de autor în baza de datelor BNS, www.statistica.md

Nivelul de instruire este una din caracteristicile calitative ale pieței forței de muncă, arătînd un posibil acces la educație și pregătire profesională. Nivelul de educație acționează asupra posibilității persoanelor vîrstnice de a primi mijloace pentru existență. Ponderea populației ocupate cu studii gimnaziale și primare din a. 2000 pînă în a.2013 a scăzut de la 51% pînă la 15%, mai mult de 3 ori, asigurînd poziții de lider altor grupuri educaționale. Ponderea populației ocupate cu studii superioare a crescut de la 11% la 21%, cu studii medii de specialitate de la 9% pînă la 20%. Modificarea structurii educaționale a populației ocupate în grupa de vîrstă de 55-64 de ani în perioada din a.2000 și pînă în a. 2013 va contribui la creșterea posibilităților de a continua în activitatea de muncă, precum și a utilizării experienței de muncă în activitatea practică de muncă a persoanelor din acest grup de vîrstă.

Caracteristica populației ocupate în grupa de vîrstă de 55-64 de ani arată repartizarea acesteia după activități economice (vezi *Tabelul 2*). În a.2000, 69,5% din populația ocupată din acest grup de vîrstă a fost ocupată în agricultură, economia vînatului, piscicultură, în a.2013 – 37,0%. Modificările populației ocupate pe tipuri de activități economice reduce ponderea producerii agricole, crescînd ponderea altor activități economice.

Tabelul 2. Repartizarea numărului populației ocupate din grupul de vîrstă de 55-64 de ani după activitatea economică în RM, aa.2000-2013, mii pers.

	Populația ocupată-total	Agricultura, economia vînatului, piscicultura	Industrie	Construcții	Comert cu ridicata și amănuntul, hoteluri și restaurante	Transporturi și comunicații	Administrație publică, Invatamant, Sănătate și asistență socială	Alte activități
2000	142,7	99,2	10,2	3,8	4,5	5,2	15,2	4,7
2001	134,9	92,1	10,3	3,7	4,6	5,0	16,1	3,1
2002	145,4	92,7	12,8	3,1	7,5	4,7	19,7	4,8
2003	125,5	68,8	13,1	2,4	8,6	5,3	21,9	5,4
2004	139,9	71,4	15,6	3,7	9,8	7,3	25,3	6,9
2005	158,3	78,2	17,7	4,9	11,0	9,4	28,4	8,8
2006	153,8	68,4	18,0	4,9	13,6	5,5	32,6	10,7
2007	163,7	72,7	18,5	6,1	13,3	7,2	35,7	10,2
2008	169,2	65,5	21,2	7,5	16,9	8,9	38,4	10,8
2009	163,0	54,0	22,0	7,6	18,0	9,7	39,8	11,9
2010	153,4	53,4	18,3	6,6	19,4	8,1	37,8	9,8
2011	158,9	56,8	21,4	5,9	18,4	8,3	39,1	8,9
2012	164,3	57,4	23,3	6,9	16,5	9,6	39,4	11,2
2013	168,8	62,4	19,3	6,1	18,6	9,7	38,2	14,5

Sursa: elaborat de autor pe baza de datelor BNS RM, www.statistica.md

Pentru efectuarea monitorizării SRI/PIAMÎ în cadrul Obligațiilor 5, autorul a propus următorii indicatori: Ponderea pensionarilor pentru limita de vîrstă angajați în economia națională, Ponderea pensionarilor pentru limită de vîrstă nou-stabilite angajați în economia națională, Ponderea pensionarilor de invaliditate angajați în economia națională, Ponderea persoanelor care pleacă de pe piața forței de muncă anual după obținirea vîrstei de pensionare conform legislației.

În baza celor expuse mai sus, putem trage următoarele concluzii:

- În urma analizei efectuate a indicatorilor ocupării populației în vîrstă de pe piața forței de muncă se propune o Listă a Indicatorilor pentru evaluarea proceselor de includere și integrare a populației în vîrstă în cadrul pieței forței de muncă.
- Indicatorii propuși pentru sfera pieței forței de muncă sunt fundamentali, cu ajutorul cărora se poate efectua Monitoringul Strategiei Regionale pentru Implementarea Planului Internațional de Acțiuni de la Madrid privind Îmbătrînirii (SRI/PIAMÎ), fiind comparabile la nivel internațional și accesibil pentru majoritatea membrilor CEE al ONU. Lista Indicatorilor elaborată poate fi completată cu alți indicatori, în funcție de situația concretă pe piața forței de muncă.
- Acești indicatori vor contribui la identificarea problemelor de îmbătrînire demografică a populației prin analiza indicatorilor de

participare a persoanelor în vîrstă pe piața forței de muncă pentru elaborarea politicilor eficiente pentru societățile cu îmbătrînire durabilă.

Referințe bibliografice:

1. Vienna International Plan of Action on Aging (World Assembly on Aging, Vienna, Austria, 26 July - 6 August 1982) [online]. United Nations. Disponibil: <http://www.un.org/es/globalissues/ageing/docs/vipaa.pdf>.
2. Madrid International Plan of Action on Ageing and Political Declaration, 2002[online]. Report of the Second World Assembly on Ageing, Madrid, 8-12 April 2002. United Nations. ISBN 92-1-130221-8. Disponibil: http://www.c-fam.org/docLib/20080625_Madrid_Ageing_Conference.pdf.
3. Regional Implementation Strategy for the Madrid International Plan of Action on Ageing (RIS for MIPAA), 2002. United Nations. Economic and Social Council. Disponibil: http://www.uncece.org/fileadmin/DAM/pau/age/mica2002/documents/ECE_AC23_2002_2_Rev6_e.pdf.
4. MARIN, Bernd, FUCHS, Michael, LIPSZYC, Barbara et al. List of Indicators (List of Indicators to Monitor the Implementation of the Madrid International Plan of Action on Ageing through its U.N.-European Regional Implementation Strategy). In : MARIN, Bernd, ZAIDI, Asghar (Eds.). Mainstreaming Ageing. Indicator to Monitor. Sustainable Policies. European Centre. Viena: Aldershot, 2007, pp. 755-779. ISBN 978-0-7546-7361-3.
5. Indicators for the 2nd cycle of review and appraisal of RIS/MIPAA, 2007-2012. MA:IMI. European Centre, Vienna. April 2011. Disponibil: http://www.monitoringris.org/documents/tools_nat/Madrid_meeting.pdf.
6. SAVELIEVA, Galina et al. *Cadrul metodologico-practic de evaluare a efectelor îmbătrînirii asupra dezvoltării socio-economice*. Chișinău: INCE. 2014. (în ediție)
7. Eurostat, EU Labour Force Survey (LFS). Persons employed part-time - Total - % of total employment. Code: tps00159. Disponibil: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00159&plugin=1>.
8. OECD. StatExtracts. Short-Term Labour Market Statistics: Unemployment Rates by age and gender. Unemployment rate, Aged 55-64, All persons and Aged 15 and over, All persons. Disponibil: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=36499>.

PROBLEME DE REINTEGRARE SOCIALĂ A PERSOANELOR CU ANTECEDENTE PENALE¹

Irina BRAGA, CCD INCE

Abstract: The process of social reintegration is very complicated one, for this cause people who passed through experience of incarceration face very hardly with problems that appeared in moment when they are issued and this caused a growth of relapses. If we can divided this problems we will see that they affect all areas of life of person and only if we know them we can solve them and improve situation of people who faced with it.

Key-words: prison, incarceration, process of social reintegration, problem of reintegration.

Cauzele săvârșirii infracțiunii sunt multiple și diverse, începând de la probleme de personalitate și finisând cu situația socioeconomică generală din societate. Prin intermediul studiului pe care ni l-am propus să-l realizăm, am intenționat să reliefăm situația și problemele cu care se confruntă persoana după eliberarea din instituțiile penitenciare. Deoarece perioada de detenție este una în care persoanele se confruntă cu schimbări majore provocate de necesitatea adaptării la un alt mediu, total diferit de cel cu care au fost obișnuite până la acel moment. De asemenea în perioada de detenție persoana preia valori și modele de comportament diferite de cele dezirabile societății generale. Anume din această cauză în momentul eliberării apar numeroase probleme de ordin social, economic, juridic, profesional, care subminează procesul de reintegrare socială a ex-deținutului.

Numărul persoanelor care își ispășesc pedeapsa în cadrul instituțiilor penitenciare înregistrează anumite fluctuații în timp (*Fig.1*), atingându-și apogeul în 2003 și intrând într-o fază de reducere din 2004, în 2013 însă se înregistrează o nouă creștere pentru toate grupele de vârstă, cu excepția primei grupe. Pe întreaga perioadă evaluată, ponderea cea mai mare în totalul deținuților se înregistrează în rândul persoanele de 20-39 de ani. Totodată, din anul 2008 se observă o creștere continuă a numărului persoanelor deținute din ultimele două categorii de vârstă (40-59 ani și persoanele după 60 ani), fapt ce poate fi explicat prin analiza cazurilor de recidivă.

¹ Studiul calitativ „Probleme de reintegrare socială a persoanelor cu antecedente penale”. (N –10 persoane foști deținuți, sancționate cu privațiune de libertate), 2014.

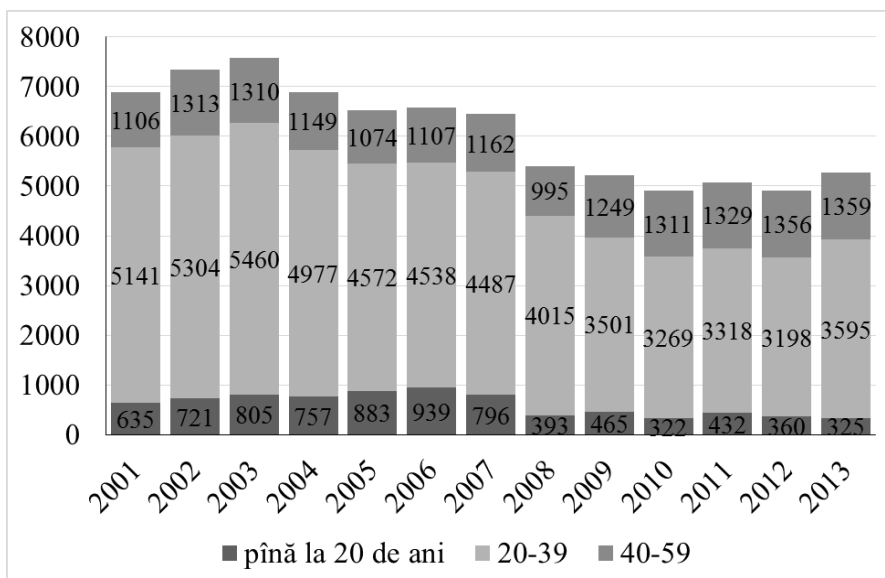

Fig.1. Numărul total de persoane deținute în instituțiile penitenciare din Republica Moldova, după vârstă, anii 2001-2012 (persoane)

Sursa: BNS, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>.

Pentru anul 2013, datele Departamentului Instituții Penitenciare (DIP), <http://www.penitenciar.gov.md/ro/Statistic.html>

În conformitate cu statistica curentă prezentată de DIP, în anul 2013 din totalul deținuților, 3127 persoane (sau 57,8%) sunt deținute pentru a doua oară și/sau mai mult.

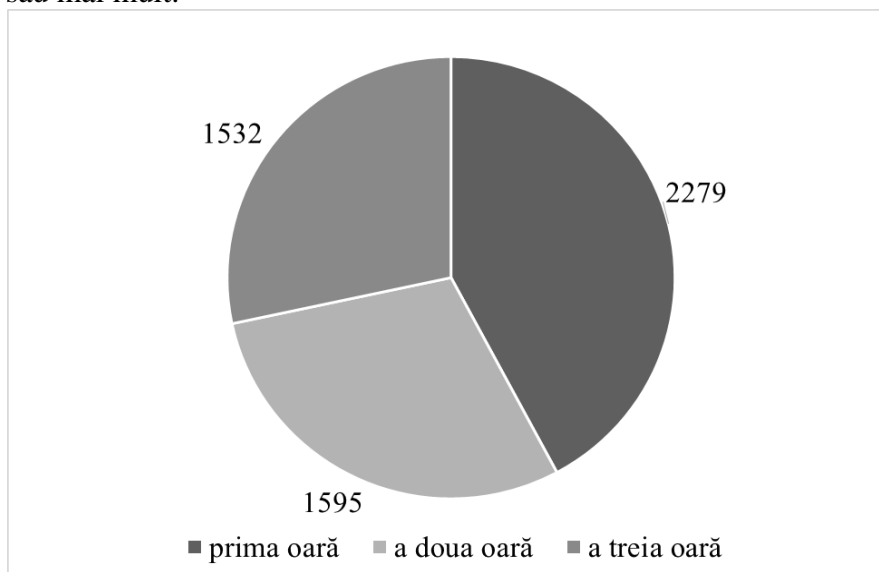

Fig.2. Numărul persoanelor deținute la 01.10.2013 după numărul de antecedente penale

Sursa: DIP, <http://www.penitenciar.gov.md/ro/Statistic.html>.

Rata de recidivă atât de înaltă demonstrează că la capitolul reintegrare socială a persoanelor cu antecedente penale există anumite deficiențe. Tot un argument în acest sens este că Republica Moldova înregistrează unul din cel mai înalt indice de încarcerare (după Rusia) din spațiul european.

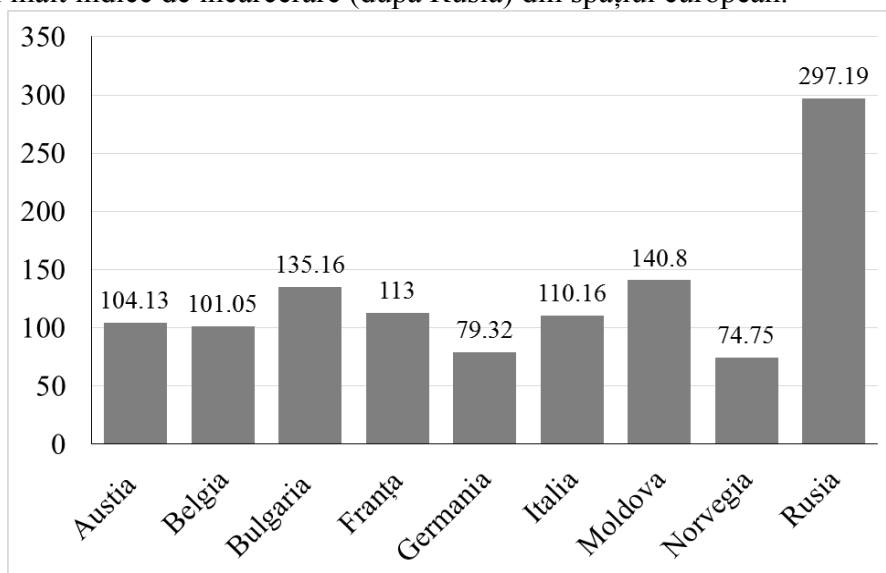

Fig. 3. Numărul de deținuți la 100 mii locuitori în unele țări din regiune, anul 2012

Sursa: Eurostat, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=crim_pris&lang=en. Pentru Moldova, BNS, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>.

Evaluând indicele încarcerării, rata recidivei și caracteristicile sociodemografice ale persoanelor deținute, constatăm că încarcerarea nu este una din cele mai efective măsuri de pedeapsă, pentru că perioada de izolare duce la o inadaptare socială ulterioară a persoanei, mai ales în cazurile când vorbim despre o perioadă de detenție mai îndelungată și despre un regim de izolare închis, fapt menționat și de experți. Cu cât mai mult timp persoana a petrecut în penitenciar, cu atât mai mult ea s-a aprofundat în subcultura formată de acest mediu, or în cadrul unor regimuri de detenție închise, când toate contactele persoanei se limitează la vecinii din celulă, pot genera probleme foarte grave în procesul ulterior de resocializare a persoanei eliberate.

În scopul de a analiza problemele de ordin social și psihosocial care apar în procesul de reintegrare socială a persoanelor cu antecedente penale, a fost realizat un studiu sociologic calitativ bazat pe interviuri semi-structurate cu persoane care au avut antecedente penale, eliberate din detenție după ispășirea pedepsei cu privarea de libertate. Pentru a putea surprinde experiențe diferite, au fost intervievate cinci persoane care au săvârșit infracțiuni diferite și au avut o perioadă de detenție diferită. În contextul studiului, pentru a putea obține informații cât mai bogate și mai diverse, de

asemenea au fost realizate cinci interviuri cu experții din domenii și instituții diferite: un expert din cadrul IRP-ului, un polițist de sector, un consilier de probațiune, un gardian din cadrul penitenciarului, un expert din cadrul Oficiului Central de Probațiune, Direcția monitorizare a activității de probațiune.

Problema reintegrării sociale a foștilor deținuți este o problemă socială de interes național, pentru că influențează într-o măsură definitorie securitatea generală a societății. Importanța acestei probleme este recunoscută și de organele abilitate în domeniu. Pentru prima dată această problemă a intrat în vizorul autorităților la sfârșitul sec. XX, când a fost adoptată *Legea cu privire la adaptarea persoanelor eliberate din locurile de detenție* [1], din 24.04.1999, aceasta fiind și prima lege care vizează direct acest segment de populație. Ca un următor pas de consolidare a acesteia a fost adoptarea la 14 februarie 2008 a *Legii cu privire la probațiune* [2]. Prin aceste acte legislative, persoanelor eliberate din detenție le sunt garantate un minimum de siguranță socială care i-ar face să treacă mai eficient peste problemele ce apar imediat în momentul eliberării. Cu toate acestea, constatările experților atestă că din cauza inexistenței unui mecanism eficient de control și monitorizare majoritatea din prevederile acestor două legi rămân doar pe hârtie.

Perioada imediată eliberării este una foarte complicată pentru persoanele care au fost deținute, pentru că într-o perioadă relativ scurtă acestea se confruntă cu o multitudine de probleme ce survin în toate ariile vieții, începând de la dificultăți socioafective și finisând cu adversități pe plan economic și profesional. Astfel, rezultatele studiului calitativ realizat permit delimitarea diverselor probleme și bariere care apar în fața persoanelor ce și-au ispășit pedeapsa în penitenciare:

- *Lipsa resurselor financiare pentru întreținere* – în momentul eliberării ex-deținuții au dreptul să beneficieze de o indemnizație unică în valoare de 75% din minimul de existență pe republică pentru anul precedent sau de o sumă egală cu minimul de existență pentru anul precedent în cazul eliberărilor repetate [1]. Astfel, pentru anul 2014, suma indemnizației unice la momentul eliberării unei persoane care pentru prima dată și-a ispășit pedeapsa constituie în jur de 1209 lei, iar pentru o persoană ce s-a eliberat repetat – 1621,3 lei¹. Această sumă este prevăzută pentru acoperirea necesităților primare ce apar în momentul eliberării, cum ar fi: procurarea unor haine, alimente, închirierea unui domiciliu etc. Întrucât valoarea acestei indemnizații este destul de simbolică, foștii deținuți trebuie să aleagă doar o problemă mai prioritară, din totalul celor care survin odată cu eliberarea, pe care ar putea să o soluționeze cu ajutorul

¹ Conform calculelor personale, în baza datelor BNS, Minimul de existență în anul 2013, <http://statbank.statistica.md/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>.

indemnizației primite. Un alt aspect care provoacă lipsa resurselor financiare este cauzat de lipsa unor abilități de distribuire corectă a banilor, cel mai des persoanele care se eliberează folosesc acești bani în scopuri recreative și astfel foarte curând rămân fără mijloace de existență în cazurile când nu sunt susținuți de rude sau alte persoane;

- *Lipsa actelor de identitate* – este problema menționată cel mai des atât de experți, cât și de persoanele care au fost deținute. Această problemă este cauzată de birocrăția excesivă în domeniul eliberării actelor de identitate persoanelor ce se eliberează. De asemenea, un alt aspect care provoacă această problemă este faptul că nu există un mecanism ce ar stipula care instituție trebuie să fie responsabilă de păstrarea actelor persoanelor care sunt încarcerate. Astfel, în momentul eliberării persoana pur și simplu nu știe la cine ar trebui să apeleze ca să-și poată recupera și ulterior perfectă actele. Situația devine și mai complicată atunci când persoanele în momentul eliberării rămân fără un domiciliu permanent, pentru că actele pot fi perfectate doar în cazul când persoana dispune de acesta;
- *Lipsa unui domiciliu stabil* – o problemă cu care se confruntă, de regulă, persoanele care în perioada încarcerării au dezvoltat relații deficitare cu familia. Prin astfel de situație trec și persoanele care până la momentul încarcerării închiriau un apartament etc. Această problemă este una din cele greu soluționabile, pentru că situația economică tensionată din țară nu permite acordarea unui spațiu locativ gratuit nici persoanelor angajate în câmpul muncii, ne mai vorbind despre persoanele neasigurate din punct de vedere economic, precum ex-deținuții. Din această cauză, foarte des consilierii de probațiune sunt nevoiți să apeleze și la ajutorul unor centre de caritate, fie la unele centre religioase sau la unele ONG-uri ce își desfășoară activitatea în domeniu, pentru a putea domicilia persoanele ce solicită ajutorul lor cel puțin temporar;
- *Probleme de sănătate* – perioada de detenție are numeroase implicații atât asupra stării de sănătate fizică cât și asupra sănătății psihice și morale a deținuților. Trebuie de menționat că, în cadrul mediului penitenciar există norme și valori specifice ce formează noi forme de relații și anumite ierarhii, care devin obligatorii pentru toate aceste persoane. Un alt aspect este legat de sănătatea fizică a persoanei, și anume de faptul apariției diferitor maladii fie pe parcursul perioadei de încarcerare, fie care se potențează în această perioadă din cauza lipsei unui tratament complex, a medicamentelor necesare și a unei alimentații corecte. Conform datelor Centrului Național de Management în Sănătate cu privire la situația epidemiologică a tuberculozei în penitenciarele din Republica Moldova, incidența globală prin tuberculoză a fost de 594,3 la 100.000 populație în anul 2011, fiind în diminuare față de anul precedent, însă a crescut numărul cazurilor care se supun greu tratamentului (tuberculoză multidrog-rezistentă) [3]. Deci, în momentul când aceste persoane se

eliberează ele sunt practic condamnate la imposibilitatea reintegrării în mediul social, din cauza fie a bolilor dobândite în perioada ispășirii pedepsei, fie a celor care se acutizează;

- *Lipsa unui loc de muncă legal* – această problemă este un rezultat al combinării mai multor factori: pe de o parte, aflându-se în detenție, persoanele pierd anumite calificări, abilități pe care le-ar putea dezvolta dacă s-ar afla în libertate, pe de alta, mulți au ajuns în penitenciar până la momentul când au reușit să învețe o anumită profesie sau să-și dezvolte anumite abilități practice. De asemenea, în perioada de detenție survine o distorsionare a valorii muncii, munca este privită ca un lucru ce ar minimaliza demnitatea ex-deținutului, astfel unii deținuți sunt pur și simplu dezinteresați. O altă latură a problemei este desigur completată de lipsa actelor de identitate, lipsa unui domiciliu permanent, or nici un angajator oficial nu acceptă o persoană care nu deține toate acestea. O barieră ce se evidențiază aici sunt inovațiile tehnologice, diverse sisteme operaționale se dezvoltă și se implementează atât de rapid în ultimii ani, devenind tot mai solicitate pe piața muncii. Astfel, persoanele care au fost în detenție timp de 5 și mai mulți ani pur și simplu pot să nu le cunoască pe toate. Desigur reticența angajatorilor față de persoanele ce au avut antecedente penale știrbesc din posibilitățile de angajare, de cele mai dese ori acestea sunt discriminate. Din aceste motive, cel mai des persoanele cu antecedente penale se angajează la negru, de regulă, prin intermediul unor rude, prieteni sau cunoscuți, efectuând diferite munci în domeniul construcțiilor, reparației etc. și fiind lipsite de anumite garanții sociale;
- *Deficiențe de comunicare în familie* – în cazul unor deținuți, această problemă se dezvoltă odată cu detenția, din cauză că familia condamnă faptul că persoana este în închisoare, refuzând să-l susțină, aceasta însă se întâmplă foarte rar, fiind mai curând specific pentru familiile procreate decât pentru cele de origine. De asemenea deficiențele de înțelegere cu familia se pot contura și în perioada imediat apropiată eliberării, din simplu fapt că în perioada petrecută în penitenciar persoana s-a schimbat, a preluat noi valori și noi modele de comportament, care sunt diferite de cele acceptate în familia sa, membrii familiei pur și simplu nu-l mai înțeleg. Apariția anumitor schimbări de personalitate devin mai evidențiate și inevitabile după o perioadă mai mare de 5 ani, fapt susținut și de numeroși psihologi și menționat și de alți cercetători [4]. Cel mai des, după eliberare, persoanele devin mai susceptibile, acceptă cu greu și alte viziuni în afară de viziunile personale, dezvoltă un puternic sentiment de anxietate și devin nemotivați din această cauză, iar familia trece printr-o criză provocată de schimbările de personalitate ce survin în această perioadă, se amplifică și grație problemelor financiare ce apar atunci;
- *Etichetare din partea rudelor, prietenilor și comunității* - dacă familia continuă să-l susțină pe fostul deținut, atunci vecinii, prietenii sau unii

cunoscuți îl etichetează prin diferite moduri, fie persoana simte o atitudine diferită față de sine, fie persoanei îi sunt încredințate faptele pentru care el deja a ispășit pedeapsa etc. Cel mai des persoanele care au trăit experiența încarcerării menționează că aceasta este asemenea unei etichete sau a unei boli incurabile, care îi poate afecta și pe cei din jur, anume așa se resimte atitudinea cunoscuților, vecinilor, adică a celor care locuiesc în imediată apropiere. Anume prin aceasta, de cele mai dese ori, persoanele care s-au eliberat din detenție explică înstrăinarea față de ei a foștilor prieteni. La fel, ex-deținuții au menționat că în majoritatea cazurilor pe nimeni nici nu-l interesează din ce cauză a fost privat de libertate, primordial fiind doar faptul că a fost deținut.

Într-un studiu național realizat de către Institutul de Reforme Penale (2009) cu privire la problemele cu care se confruntă persoanele eliberate din locurile de detenție au fost identificate aceleași probleme.

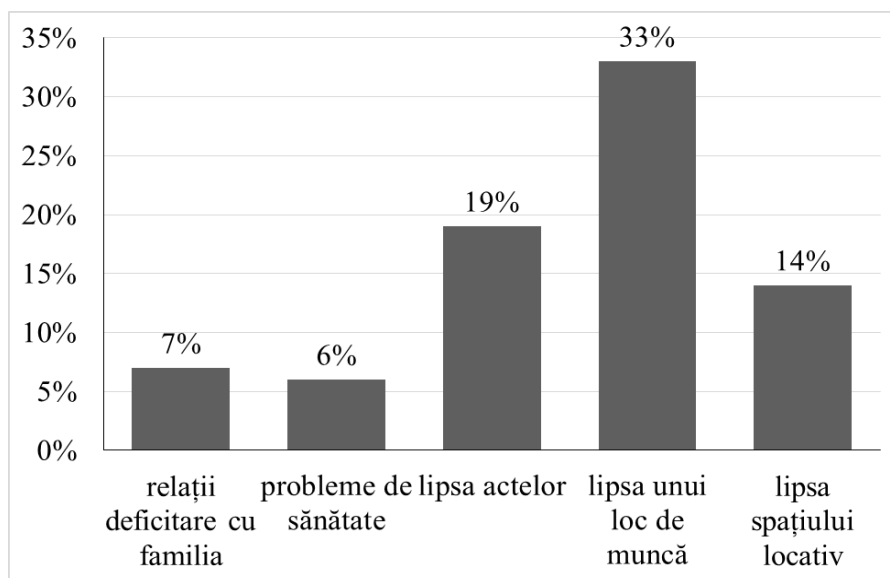

Fig.4. Probleme cu care se confruntă foștii deținuți percepute de consilierii de probațiune

Sursa: Raport de monitorizare: Reintegrarea socială a persoanelor eliberate din locurile de detenție, IRP, 2009.

Toate aceste probleme nu pot fi analizate în mod particular, pentru că ele se intercondiționează, în așa fel orice problemă la un moment dat poate deveni o cauză a altor probleme. Deci, se formează o legătură cauză-efect valabilă în ambele sensuri. Totuși, principalele aspecte care fac procesul de reintegrare mult mai complicat sau practic imposibil sunt, pe de o parte, dezinteresul ex-deținuților de a se implica în diverse activități, proiecte, nu doar în cadrul penitenciarului, ci și în societatea civilă după eliberare și, pe de altă parte, gradul foarte înalt de stigmatizare în cadrul societății provocat de stereotipurile formate. Conform studiilor naționale (IRP, 2009), 53% din

respondenți au menționat drept cauză a atitudinii discriminatorii față de persoanele încarcerate stereotipurile create vizavi de aceștia. Atitudinea societății civile față de problemele de reintegrare socială a deținuților este foarte importantă, pentru că acest proces nu ține în exclusivitate de obligațiile guvernului, ci presupune și un anumit activism și deschidere din partea tuturor actorilor sociali. Totodată, opinia publică este formată de mass-media, care de cele mai dese ori difuzează reportaje despre faptele ilicite comise de infractori de obicei cu o gravitate foarte mare sau evadările acestora și foarte rar cazurile de reintegrare cu succes în pofida tuturor greutăților pe care aceștia le-au înfruntat.

Un pas important pentru țara noastră a fost implementarea diferitor programe-pilot, care au avut drept scop implementarea diferitor măsuri ce au vizat diferite necesități ale persoanelor cu antecedente penale, cum a fost, de exemplu, proiectul-pilot Centrele de Justiție Comunitară, acestea însă au fost schimbate de Serviciul de Probațiune care a apărut ulterior, însă care la fel, ca orice măsură sau reformă, are nevoie de anumite modificări în timp care ar face-o mai efektivă.

De fapt, societatea noastră nu are o experiență atât de mare la acest capitol, însă se încearcă a face o muncă enormă, se încearcă să se convingă tot mai mult autoritățile și societatea în necesitatea aplicării mai curând a pedepselor alternative decât a celor privative de libertate, pentru că scopul suprem al pedepsei este modificarea comportamentului și preluarea valorilor dezirabile social de către infractor și nu o desperare a acestuia.

Referințe bibliografice

1. Legea cu privire la adaptarea socială a persoanelor cu antecedente penale, art. 15', alin.1, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311649>.
2. Legea cu privire la probațiune, art. 4, art.5, <http://lex.justice.md/md/328128/>.
3. Notă informative cu referire la monitorizarea și evaluarea implementării unor component ale PNCT 2011- 2015 în primele 9 luni ale anului 2011, pag. 7, http://monitoring.mednet.md:8090/Download/tbreps.excel/nota_inf_2011_09_luni.pdf.
4. Гилинский Я., Демография „заключенности”, Кризис наказания. În: Demoscope Weekly, Москва 2009, Nr. 361-362, <http://demoscope.ru/weekly/2009/0361/tema01.php>.